

**TARİH ANABİLİM DALI
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE
KURULAN GİZLİ GRUPLARIN
İSTİHBARAT FAALİYETLERİ
HAZIRLAYAN
Zafer IŞIK
DOKTORA TEZİ
DANIŞMAN
Prof. Dr. Nurhan AYDIN
KARS-2025**

T.C
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE KURULAN GİZLİ
GRUPLARIN İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

Zafer IŞIK

DOKTORA TEZİ

Danışman ve Jüri Üyeleri

Danışman: Prof. Dr. Nurhan AYDIN

Üye: Prof. Dr. Nuri YAVUZ

Üye: Prof. Dr. Oktay KIZILKAYA

Üye: Prof. Dr. Elnur Hasan MİKAİL

Üye: Doç. Dr. Faruk TAŞKIN

Kars-2025

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Zafer IŞIK tarafından hazırlanan “*Milli Mücadele Dönemi’nde Kurulan Gizli Grupların İstihbarat Faaliyetleri*” başlıklı bu çalışma, 10.01.2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *başarılı* bulunarak jürimiz tarafından *Tarih Anabilim Dalı’nda* Doktora Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Prof. Dr. Nuri YAVUZ	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Nurhan AYDIN	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Oktay KIZILKAYA	İmza:.....
Üye	: Prof. Dr. Elnur Hasan MİKAİL	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Faruk TAŞKIN	İmza:

ONAY

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 2025 tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Yaşar KOP
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Doktora tezi olarak hazırladığım “*Milli Mücadele Dönemi’nde Kurulan Gizli Grupların İstihbarat Faaliyetleri*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlâk ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

SCIENTIFIC ETHIC STATEMENT

I declare that I complied with the rules of academic and scientific ethics from the proposal stage to the process of completion of the study titled “*Intelligence Activities of Secret Groups Established During the War of Independence*” as a doctorate thesis I prepared, that I obtained all information in term Project with the framework of scientific ethics and traditions, that I showed sources to the each quotation I made directly or indirectly in this study I prepared as a term Project in accordance with the writing rules and works which I used have been shown in the bibliography.

....../...../.....

Zafer IŞIK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR	IV
TABLO LİSTESİ	V
ŞEKİL LİSTESİ.....	VI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
İSTİHBARAT KAVRAMI VE İSTİHBARATIN TEMEL UNSURLARI	6
1.1. İstihbarat Nedir?	6
1.2. İstihbaratın Tarihçesi.....	8
1.3. İstihbarat Niçin Gereklidir?.....	9
1.4. İstihbaratın Nitelikleri Nelerdir?	11
1.5. İstihbarat Terminolojisi.....	16
1.6. İstihbarat Kaynakları	20
1.7. İstihbarat Çarkı Nasıl Oluşur?.....	24
1.7.1. İstihbarat İhtiyaçlarının Tespiti ve Toplama Çalışmalarının Yönlendirilmesi.....	25
1.7.2. Haberlerin Toplanması ve İşlenmesi.....	25
1.7.3. İstihbaratın Yayımı ve Kullanılması	26
1.8. İstihbarat Prensipleri	28
İKİNCİ BÖLÜM	30
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE FAALİYET GÖSTEREN İSTİHBARAT TEŞKİLATLANMALARI	30
2.1. Milli Mücadele Dönemi'ne Kadar Yürütülen İstihbarat Faaliyetleri.....	30
2.1.1. Yıldız İstihbarat Teşkilatı (1880-1908).....	34
2.1.2. Teşkilat-ı Mahsusa (1913-1918)	36
2.2. Milli Mücadele Dönemi'nde Faaliyet Gösteren İstihbarat Grupları	38
2.2.1. Karakol Cemiyeti	38
2.2.2. Zabitan Grubu	44
2.2.3. Yavuz Grubu	44
2.2.4. Moltke Grubu	46
2.2.5. Hamza Grubu	46
2.2.6. Mücahid Grubu	50
2.2.7. Muharip Grubu.....	51
2.2.8. Felah Grubu.....	52
2.2.9. Müsellâh Müdafâa-i Milliye (Mim Mim) Grubu	57
2.2.10. İmalat-ı Harbiye Grubu	65
2.2.11. Muavenet-i Bahriye Heyeti	66
2.2.12. Namık Grubu.....	69
2.2.13. Ferhat ve Kerimi Grupları	71

2.2.14. Askeri Polis Teşkilatı (P/Ayn P Teşkilatı).....	73
2.2.15. Tedkik Heyeti Amirlikleri (THA).....	82
2.2.16. Geçit Teşkilatı Kumandanlığı (GTK)	86
2.2.17. Emniyet-i Umumiye Müfettişlikleri.....	89
2.2.18. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü	91
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	98
İSTİHBARAT GRUPLARI TARAFINDAN İSTANBUL'DAN ANADOLU'YA YÖNELİK YAPILAN YARDIM FAALİYETLERİ	98
3.1. Erkan-I Harbiye Umumiye Riyaseti İle Müdafaa-İ Milliye Vekâletinin Yürüttüğü Faaliyetler	98
3.2. İstihbarat Grupları Tarafından İstanbul'dan Anadolu'ya Sevk Edilen Sivil, Er ve Subayların Temini ile Geçişlerinin Sağlanması.....	100
3.2.1. Sevk Edileceklerle Yönelik Seyahat Belgesi Düzenlenmesi	104
3.2.2. Anadolu'ya Gönderilen Subay ve Ailelerine Yolluk Verilmesi	106
3.2.3. Sevk Edilen Subay ve Askerlerin İstihdamına Yönelik Çalışmalar.....	108
3.3. İstihbarat Grupları Tarafından İstanbul'dan Anadolu'ya Aktarılan Askeri Malzemeler.....	111
3.3.1. Silah, Cephane ve Askeri Malzemenin Temin Edilmesi	112
3.3.2. Temin Edilen Silah, Cephane ve Askeri Malzemenin Anadolu'ya Sevki	113
3.3.3. Sevk Faaliyetleri Sırasında Yardım Sağlayan Kişilerin Çalışmaları	116
3.3.4. Sevk İçin Kullanılacak Araç, Gereç ve Vasıtalar.....	119
3.3.5. Gizli Grupların Kendi Nam ve Hesaplarına Anadolu'ya Sevk Ettiği Askeri Malzemeler	121
3.3.5.1. Felah Grubu.....	121
3.3.5.2. Karakol Cemiyeti	126
3.3.5.3. Mim Mim Grubu	129
3.3.5.4. Muavenet-i Bahriye Heyeti	132
3.3.6. Silah, Cephane ve Askeri Malzeme Temininde Görev Alan Müteşebbisler	140
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	142
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE FAALİYET GÖSTEREN GİZLİ GRUPLARIN YÜRÜTTÜĞÜ BAZI İSTİHBARAT FAALİYETLERİ	142
4.1. Milli Mücadele Döneminde Yürütülen İstihbarat Çalışmalarına Örnekler	142
4.1.1. Felah Grubunun İngiliz ve Fransız İstihbaratı İçerisindeki Çalışmaları	142
4.1.2. Mim Mim Grubunun İngiliz İstihbaratına Sızma Girişimleri	144
4.1.3. Üsteğmen Galip Vardar'ın Damat Ferit Paşa'nın Konağındaki Faaliyetleri	145
4.1.4. Ermeni Casusu Pandikyan'dan Alınan İstihbaratlar	147
4.1.5. İngiliz Casusu Mustafa Sagir'in Deşifre Edilmesi.....	149
4.1.6. Tedkik Heyeti Amirliklerinin Haber Toplama Faaliyetleri	152
4.1.7. Askeri Polis Teşkilatının Casuslar ve Şüpheli Şahıslar Hakkındaki Uygulamaları.....	153

4.1.8. Hamza Grubunun Anadolu Hareketini Güçlendirme Çalışmaları	155
4.1.9. Muharip Grubunun Anadolu'ya Sağladığı Lojistik Destek ve İstihbarat	156
4.1.10. Kadın İstihbarat Ajanlarının Haber Alma Faaliyetleri.....	158
4.1.10.1. Fehime Sultan	158
4.1.10.2. Madam Entrel Korinlof	159
4.1.10.3. Münevver Saime (Asker Saime)	159
4.1.10.4. Hatice Hatun (Kılavuz Hatice).....	160
4.1.10.5. Halime Çavuş	161
4.2. Milli Mücadele Dönemi İstihbaratında Öne Çıkan İsimler.....	162
4.2.1. Mustafa Kemal Paşa ve İstihbarat.....	163
4.2.2. Enver, Cemal ve Talat Paşa'nın Yurt Dışındaki Faaliyetleri.....	170
4.2.3. Kâzım Karabekir Paşa ve İstihbarat	176
4.2.4. Fevzi Çakmak Paşa ve İstihbarat	180
4.2.5. Halit (Karsıalan) Paşa	184
4.2.6. Hüseyin Rauf Orbay.....	186
4.2.7. Mustafa Mümin Aksoy (Gavur Mümin)	188
4.2.8. Ahmet Esat Tomruk (İngiliz Kemal)	190
4.2.9. Fahri Akçakoca Akça	192
4.2.10. İzmirli Yüzbaşı Kemal	194
4.2.11. Topkapılı Mehmet Bey (Topkapılı Cambaz Mehmet).....	195
SONUÇ.....	199
KAYNAKÇA	201
EKLER.....	219
ÖZGEÇMİŞ.....	237

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI
MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE KURULAN GİZLİ GRUPLARIN
İSTİHBARAT FAALİYETLERİ
DOKTORA TEZİ
Zafer IŞIK
Prof. Dr. Nurhan AYDIN
2025-236

ÖZET

Tarih boyunca farklı coğrafyalarda birçok devlet kurma başarısını gösteren Türklerde modern anlamda ilk istihbarat örgütlenmeleri Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde gerçekleşmiştir. Bu örgütlenmeler her ne kadar Osmanlı Devleti'ni ayakta tutabilme ve devletin iç ve dış olaylar karşısında hâkimiyetini güçlendirme amacı taşımış olsalar da yetersiz kalmışlar ve varlıkları uzun sürmemiştir. Mondros Mütarekesi'nin ardından gelişen süreç içerisinde ise vatanın kurtuluşu adına birbirinden farklı yapıda ve büyüklükte istihbarat teşkilatlanmaları ortaya çıkmış ve bu yapılar elde ettikleri istihbaratlar neticesinde hem Anadolu'nun bağımsızlık yolundaki mücadelesine katkı sağlamışlar hem de siyasi karar alıcılara destek vermişlerdir.

Milli Mücadele Dönemi içerisinde Türk bağımsızlık mücadelesine destek olmaya yönelik faaliyette bulunan çok sayıda gizli istihbarat örgütü kurulmuştur. Bu örgütler ihtiyaç duyulan istihbarat bilgilerini sağlayabilmek için eldeki imkânlar nispetinde ve değişik isimler adı altında faaliyet yürütmeye çalışmışlardır. Ancak bu yapılanmaların birçoğunun ömrü uzun süreli olmamıştır. İstihbarat çalışmaları yetersiz görülen, sorumluluk alanı dışına çıkan ya da bir şekilde yabancı devletler tarafından deşifre edilen grupların faaliyeti sona ermiş ve onun yerine bir başka gizli grup faaliyet yürütmeye devam etmiştir. Bu grupların temelde amacı; Anadolu'nun ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü ve silah, cephane ve mühimmat ihtiyacını sağlamak ve bu ihtiyaçları en kısa sürede Anadolu'ya sevk etmek olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, casusluk, milli mücadele, dış politika, propaganda

**KAFKAS UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
DEPARTMENT OF HISTORY
REPUBLIC OF TURKEY HISTORY DEPARTMENT
INTELLIGENCE ACTIVITIES OF SECRET GROUPS ESTABLISHED
DURING THE WAR OF INDEPENDENCE
DOCTORAL THESIS
Zafer IŞIK
Prof. Dr. Nurhan AYDIN
2025-236**

ABSTRACT

In contemporary sense, the initial intelligence services in Turks found several states in distinct areas over the history seen at the end of the Ottoman. These services have not succeeded in supporting the Ottomans State's structure and empowering the state to control events at home and abroad. Therefore, their existence has not lasted long. In the time after the Armistice of Montrose, distinct intelligence facilities have arisen, and they aimed to contribute to the independence of Anatolia and support statemen.

During the national independence struggle, several intelligence services were founded to contribute to the Turkish independence struggle. These services worked as much as they could under different names to obtain the information they needed. However, they were closed at some point. In particular, services that had not worked properly and had been decrypted were closed, and another intelligence service worked instead. The main objective of these services is to meet the needs of the work force, guns, arms, and ammunition in Anatolia and to send these needs to the Anatolia.

Key Words: Intelligence, espionage, national struggle, foreign policy, propaganda

ÖNSÖZ

İstihbarat konusu tarih bilimi içerisinde her zaman üzerinde önemle durulan, ilgi ve merak uyandıran bir alan olmuştur. Aynı zamanda istihbaratın elde ediliş biçimi ve devletlerarası ilişkilerdeki rolü de aynı ölçüde dikkati çekmiş ve üzerinde bilimsel eser niteliği taşıyan birçok yazı kaleme alınmıştır. Esasen istihbarat kavramı devletler tarafından farklı anlamlarda kullanılmış ve yorumlanabilmiştir. Türk milletinin adeta bir var olma savaşı verdiği Milli Mücadele yılları da istihbarat açısından büyük önem taşımıştır. Nitekim Kurtuluş Savaşı yılları yalnızca topla tüfekte verilen bir savaş dönemi olmamış, gerek cephede gerekse cephe gerisinde yürütülen ve dünya tarihinde eşine az rastlanır topyekûn bir mücadele örneği olmuştur.

Milli Mücadele içerisinde faaliyet gösteren istihbarat örgütleri ve onların mensupları vatanın kurtuluşu yönünde fedakârca bir mücadele örneği ortaya koymuşlardır. Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya koyduğu olumsuzluklar içerisinde sürdürülen bu mücadelelerin tek amacı ülkeyi işgalci devletlerin elinden kurtarmak olmuştur. Liderliğini Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı ve silah arkadaşlarının destek verdiği bu mücadeleye faaliyet yürüten gizli gruplar da ellerinden gelen desteği sağlamışlardır. Dolayısıyla Türk tarihinin ve özellikle Milli Mücadele Döneminde gösterilen kararlılığın tüm unsurlarıyla bir bütün olarak değerlendirilebilmesi için yürütülen istihbarat çalışmalarının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Bu çalışmada; Milli Mücadele Dönemi içerisinde yukarıda bahsi geçen grupların hangi ihtiyaçlardan dolayı kurulmuş oldukları, örgüt yapıları ve faaliyetleri detaylandırılmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan bu örgütlerin Türk Kurtuluş Savaşı'na sağlamış oldukları katkılar arşiv belgeleri ile dönem içerisinde yaşayan kişilerin yazmış oldukları eser ve hatıratlarından faydalanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. “Milli Mücadele Dönemi’nde Kurulan Gizli Grupların İstihbarat Faaliyetleri” isimli bu çalışma sonuçlanana kadar geçen sürede desteğini ve yardımını esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Nurhan AYDIN başta olmak üzere; Sayın Prof. Dr. Nuri YAVUZ’a, Sayın Prof. Dr. Oktay KIZILKAYA’ya, Sayın Prof. Dr. Elnur Hasan MİKAİL’e ve Sayın Doç. Dr. Faruk TAŞKIN hocama içtenlikle teşekkür ederim.

Zafer IŞIK

KISALTMALAR

ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı
ATASE İSH	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Daire Başkanlığı İstiklal Harbi Kataloğu
A.P./Ayn P.	: Askeri Polis
A.P.T.	: Askeri Polis Teşkilatı
B.	: Belge
Bkz.	: Bakınız
BCA	: Başkanlık Cumhuriyet Arşivi
BOA	: Başkanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Dosya
Ed.	: Editör
E.H.	: Erkan-ı Harbiye
EHUR	: Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti
F. / Fih.	: Fihrist
G.	: Gömlek
G.T.K.	: Geçit Teşkilatı Kumandanlığı
Haz.	: Hazırlayan
K.	: Kutu
Kl.	: Klasör
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
M.M.	: Müdafaa-i Milliye Grubu
MMV	: Müdafaa-i Milliye Vekâleti
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.H.A.	: Tedkik Heyeti Amirlikleri
TİTE	: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
TBMM Z.C	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
TBMM G.C.Z.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları
vd.	: ve diğerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 3. 1 Felah Grubunun 12 Mart 1921 tarihinden 25 Mart 1922 tarihine kadar Anadolu'ya sevkini sağladığı malzemeye ait liste	123
Tablo 3. 2 Felah Grubunun vapur sevkiyatına başlamasından Milli Mücadelenin sonuna kadar Anadolu'ya sevk ettiği malzemeye ait liste	125
Tablo 3. 3 Karakol Cemiyeti tarafından Anadolu'ya nakli sağlanan malzemeye ait liste	128
Tablo 3. 4 Mim-Mim Grubunun Anadolu'ya sevk ettiği silah, mühimmat ve askeri malzemelere ait liste.....	130
Tablo 3. 5 Muavenet-i Bahriye Heyetinin 11 Ekim 1921'den 11 Kasım 1922 tarihine kadar Anadolu'ya göndermiş olduğu silah, cephane ve askeri malzemelere ait liste	133

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. 1 İstihbarat Çarkı 1	26
Şekil 1. 2 İstihbarat Çarkı 2	27

GİRİŞ

İstihbarat çalışmaları devletlerin iç ve dış güvenliklerini sağlayabilmeleri adına üzerinde önemle durdukları bir alan olmuştur. Tarih boyunca hemen hemen tüm devletler varlıklarını devam ettirebilmek ve güvenliklerini sağlayabilmek adına istihbarata özel bir önem vermişler ve değişik istihbarat metotları geliştirmeye çalışmışlardır. Nitekim bu güvenliğin sağlanabilmesi yalnızca askeri ve ekonomik gücün elde edilmesiyle mümkün olmamakta içeriden ve dışarıdan gelebilecek tüm tehdit unsurlarına karşı güçlü bir istihbarat sisteminin varlığını da zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda ülkeler dış politikada karar alırken istihbarat kurumlarının ortaya koyduğu bilgiler ve bulgular ışığında bir hareket tarzı benimsemektedirler.¹

Dünyada köklü bir istihbarat birikimi ve geleneğine sahip olan milletlerden ikisi Çinliler ve Yahudilerdir. Ancak casusluk faaliyetlerinin ilk olarak Çinliler tarafından gerçekleştirildiğini görmekteyiz.² Sun Tzu'nun "Savaş Sanatı" isimli eserinde ince ayrıntılarını verdiği casusluk faaliyetlerinin tarihte ilk kez Çinliler tarafından yürütülmesi de doğal bir sonuç olmuştur. Bununla birlikte tarihin bilinen ilk casuslarının hedefinde de Türkler olmuştur. Çinliler savaş yoluyla yenemeyeceklerini anladıkları Hunlarla baş edebilmek için gizli yollara başvurmuşlardır. Bu amaçla Hun ülkesine tüccar, seyyah, rahip ve elçi kılığında casuslar sokmuşlardır. Çinliler ayrıca Hun Devleti'nin içine sızdırdıkları prensesler vasıtasıyla gizli bilgilere ulaşmayı ve ülkeyi içten ele geçirmeyi hedeflemişlerdir. Orhun Kitabelerinde yer alan bilgilerde Çin prenseslerinin Hun hakanları ile evlendirilerek prensesin ve hizmetkârlarının Hun Devleti ile ilgili bilgi toplama faaliyeti yürüttükleri yer almaktadır.³

Çinlilerin sızma faaliyetleri sonucunda, Asya'daki birçok Türk devletinin kendi içerisinde çatışma yaşadığı ve sonrasında ise bölünüp parçalandığı görülmüştür. Türklerin yabancı elçilere yaklaşımları ise bu elçilerin tutum ve niyetlerine göre farklılık göstermiştir. Türkler, casusluk yapmadıkları sürece yabancı devletlerden gelen elçilere dokunmamışlar ancak durumundan şüphe duydukları kişilerin ülkelerine girmesine izin vermemişlerdir. Türkler bu şekilde uygulamak istedikleri giriş yasağını

¹ Sherman Kent, **Stratejik İstihbarat**, ASAM Yayınları, Ankara, 2003, s.136.

² İlhan Bahar, **Teşkilat-ı Mahsusa MİT ve İstihbarat Örgütleri**, Kemer Yayınları, İstanbul, 2016, s.31.

³ Hasan Ateş, **İstihbarat Konferansları**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2016, s.1.

anlaşma metinlerine de koyarak uygulamayı resmi hale getirmişlerdir. Ancak gerek Çinliler gerekse Bizanslılar bu uygulama hükümlerine göre davranmamışlar, ülkelerine gelen yabancı elçilere haksız muamelelerde bulunarak birçok zaman yaşamlarına son vermişlerdir.⁴

Türkler devlet düzenlerini ortadan kaldırmayı hedefleyen ve halkı esir etmeye çalışan casusları “çaşıt/çaşut” olarak isimlendirmişler, ihbarlama işine ise “çaşutlama” demişlerdir. Göktürk alfabesiyle yazılan Türkçe yazıtlarda haberci için “sabçı” ifadesi kullanılmıştır. Türkler kağanlarının devletlerarası görüşmeler için gidip gelen elçilerine günümüzdeki gibi “elçi” demişler, Oğuzlar ise aileler arasındaki elçi ve habercileri “yazıkçı/salıkçı” olarak adlandırmışlardır. Adi haberci ve casuslar “körüg, tıl (dil),tıgrak” olarak isimlendirilmiş, kurye ve elçileri için de “çabar/çapar” sözcükleri kullanılmıştır. Yine eski Türkler tarafından “kılağuz/yırçı” olarak ifade edilen ve kılavuzluk görevi icra eden kişiler önemli roller üstlenmişlerdir. Askeri kılavuzlar ise “yiezek” olarak adlandırılmıştır.⁵ Göktürk kitabelerinde yer alan bilgilerde “çaşıt” kelimesinin yerine “körüg” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu bilgilerde Göktürklerin diğer Türk kavimleri olan Türgişler, Kırgızlar ve Dokuz Oğuzlar arasındaki mücadelelerde körüglerin haberci görevini üstlendikleri, Göktürk Kağanı İltiş’in Dokuz Oğuzlar ile ilgili haberlere körügler sayesinde ulaştığı yer almaktadır.⁶ Yine Türgiş kağanının Ötüken’e asker göndereceği bilgisi de Göktürklerin habercileri sayesinde elde edilmiştir.⁷

Büyük Selçuklu Devleti döneminde de istihbarat çalışmaları önemli bir faaliyet alanı olmuştur. Selçuklu Devleti yöneticileri kendilerinden önce kurulan Türk devletlerinde olduğu gibi ülkelerinin milli menfaatlerinin korunabilmesi amacıyla istihbaratın gerekliliğine inanmışlardır. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah’ın veziri ve aynı zamanda döneminin en önemli devlet adamlarından biri olan Nizamülmülk’ün Siyasetname adlı eserinde istihbaratın önemi ve özelliklerinden bahsedilmektedir. Bu eserin onuncu bölümü “İstihbarat Sahiplerine, Gizli Habercilere ve Memleket İşlerinde Tedbir Almaya Dair” başlığını taşımaktadır. On üçüncü bölüm ise “Casuslar

⁴ Ahmet Seyrek, **İstihbarat Örgütleri Tarihi**, Dorlion Yayınları, Ankara, 2020, s.126.

⁵ Bahar, **Teşkilat-ı Mahsusa MİT ve İstihbarat Örgütleri**, s.35.

⁶ Mehmet Altay Köymen, **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s.12.

⁷ Nesimi Yazıcı, **İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi**, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002, s.205-206.

Gönderilmesine, Mülkün İyiliği ve Raiyyet İşleri İçin Tedbirler Alınmasına Dair” başlığında yazılmıştır. Eserde bilge devlet adamı Nizamülmülk istihbarat ihtiyacından şöyle bahsetmektedir:

“Her tarafa tüccar, seyyah, sufi, ilaç satan ziy kıyafetinde casuslar gitmeli ve ne işitirlerse haber getirmelidirler. Ülkelerin durumu hiçbir surette gizli kalmamalıdır. Çok vakit olur ki; valiler, mukataa erbabı, memurin ve ümera isyan ve muhalefete meyleder ve padişah hakkında fenalık ister ve sufi fikirde bulunur. Casus gelip haber verince hemen padişah atına biner ve askerini de sevk eder.”

Nizamülmülk hükümdarın ulaşılması gerekli her bir noktada habercilerinin olmasının ve böylece olup bitenler hakkında anlık bilgiye sahip olmanın gerekli olduğuna inanmıştır.⁸

Uzun yıllar boyunca gizli bir faaliyet alanı olarak sunulan ve sadece askeri nitelikte olduğu düşünülen istihbarat unsuru esasen birden fazla boyutu olan bir yapıya sahiptir. Askeri boyutunun yanında ekonomik,⁹ coğrafi, siyasi ve sosyal boyutları da olan istihbarat konusu Avrupa’da da kabul gördüğü üzere çok geniş bir pencereden değerlendirilmesi gereken derinlikli bir meseledir.¹⁰ Tarih boyunca dünyanın birçok bölgesinde hüküm süren Türk devletlerinde de farklı istihbarat yapılanmaları oluşturulmuş, bu sayede devletin içte ve dışta düşman unsurlara karşı verdiği mücadelesi güçlü tutulmaya çalışılmıştır. Nitekim cephede verilen mücadele ne denli önemliyse cephe gerisinde yapılan istihbarat faaliyetleri de o denli önem taşımaktadır. Dolayısıyla cephe gerisinde düşman hakkında elde edilecek her tür istihbari bilgi, cephedeki savaşın gidişatını etkileyebilecek bir öneme sahip olmuştur.¹¹

İstihbarat faaliyetlerinin icrası bir süreç olduğu için bu sürecin ayrıntılı ve düzenli bir şekilde planlanması gerekmektedir. Operasyonun planlanması, karar verme sürecinin tamamlanması ve operasyonun icra edilmesi aşamalarının senkronize edilmesi

⁸ Erdal Şimşek, **Türkiye’de İstihbaratçılık ve MİT**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2004, s.11.

⁹ Nevzat Güldiken “Bilginin Elde Edilmesi ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 7, S.2, Sivas, 2006, s.169-181.

¹⁰ Zakir Gül, “Stratejik İstihbarat ve Genel Yanılgılar”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, C. 4, S.1, Ankara, 2015, s.117.

¹¹ Muazzez Şenel -A. Turhan Şenel, **Stratejik İstihbarat**, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1997, s.69.

istihbari bilginin en doğru şekilde elde edilmesi için olmazsa olmaz şartlardır. İstihbarat, gerek bilginin elde edilip analiz edildiği aşama olsun gerekse sahadaki uygulama aşaması olsun her şekilde eşgüdüm gerektiren bir süreçtir. Bununla birlikte günümüz istihbarat anlayışında bilginin istihbarata dönüştürülme sürecinin daha önemli bir rolünün olduğunu söylemek de mümkündür.¹²

İstihbaratın sürekli olarak değişen ve gelişen bir yapıya sahip olması, teknik ve teknolojik anlamda sürekli bir yenilenmeyi gerektirmesi ülkelerin de istihbarat sahasına yeni yatırımlar yapmasını beraberinde getirmektedir.¹³ Ülkeler için tehditler, zayıflıklar ve hassasiyetler farklı şekillerde ortaya çıkabilir ve ülkelerin güvenlik politikalarını da derinden etkileyebilir. Milli güvenlik konusu bu anlamda gerek sosyolojik gerekse ekonomik sonuçları olan çok önemli ve derinlikli bir husustur.¹⁴

“Milli Mücadele Dönemi’nde Kurulan Gizli Grupların İstihbarat Faaliyetleri” başlıklı bu çalışma ile Türk tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olan Milli Mücadele Dönemi içerisindeki gizli grupların kuruluşları, teşkilatlanmaları ve faaliyetleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışma, konunun kapsayacağı alan ve içereceği başlıklar dâhilinde dört bölümden oluşacak şekilde planlanmıştır. Birinci bölümde istihbarat kavramının tanımı, tarihçesi, istihbaratın temel unsurları, istihbarat ihtiyacının ortaya çıkış sebepleri ve gerekliliği konularına değinilmiştir. Yine aynı bölüm içerisinde istihbaratın türleri ele alınmış ve istihbaratın niteliklerinin neler olduğu, istihbarat terminolojisine ait kavramlar, istihbarat kaynaklarının neler olduğu, istihbarat çarkının nasıl çalıştığı ve istihbarat prensiplerinin neler olduğuna dair başlıklar sırası ile verilmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmı konuya esas teşkil eden “Milli Mücadele Dönemi İçerisinde Faaliyet Gösteren İstihbarat Teşkilatlanmaları” başlığıyla konunun ayrıntılarıyla verilmeye çalışıldığı bölümüdür. Bu bölümde öncelikli olarak Milli Mücadele Dönemi’ne kadar yürütülen istihbarat faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında faaliyet gösteren Yıldız İstihbarat Teşkilatı ve Teşkilat-ı

¹² Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.21; Sait Yılmaz, **21.Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2007, s.113.

¹³ Bülent Erdil, “İnsansız Hava Araçlarının Kullanım Alanları ile Bu Araçların Türkiye’nin Yurtdışı Operasyonlarındaki Yeri ve Önemi”, **Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, C.5, S.2, s. 581-607.

¹⁴ Özgür Tör, **Vekâlet Savaşları ve Hibrit Harekât**, Yediveren Yayınları, İstanbul, 2020, s.23-24; Ahmet Tarık Mıman, **Küreselleşmenin Ordusu Ekonomik İstihbarat**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.133.

Mahsusa gibi istihbarat örgütleri ele alınarak bu yapıların faaliyetleri değerlendirilmiştir. Devam eden kısımda Milli Mücadele Dönemi içerisinde faaliyet gösteren istihbarat grupları ve bu grupların Türk Kurtuluş Savaşı'na olan katkıları on sekiz başlık halinde ele alınmış ve her bir başlık ayrıntılı olarak aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde istihbarat faaliyeti yürüten gizli grupların İstanbul'dan Anadolu'ya sevk etmeye çalıştığı sivil, asker, silah, cephane ve mühimmatın hangi yöntemlerle gönderildiği ve bu işlemler sırasında hangi uygulamaların yapıldığı konusu başlıklar halinde sıralanmıştır. Bölüm içinde gizli grupların gerek doğrudan Anadolu'ya sevk etmiş olduğu silah, cephane ve askeri malzeme ile gerek kendi nam ve hesaplarına Anadolu'ya gönderdiği aynı tür sevkiyatın hangi yollarla gerçekleştirildiği değerlendirilmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde Milli Mücadele Dönemi içinde faaliyet gösteren gizli grupların yürütmüş olduğu istihbarat faaliyetlerine ait bazı örnek olaylar verilmiş ve bu çalışmaların önemine değinilmiştir. Yine aynı bölüm içerisinde kadın istihbarat ajanlarının haber alma faaliyetleri ile Milli Mücadele Dönemi içerisinde istihbarat faaliyetleriyle öne çıkan devlet adamı, asker ve istihbarat mensuplarının çalışmaları başlıklar halinde ifade edilmiştir.

Çalışmada konunun daha objektif olarak değerlendirilmesi ve somutlaştırılması adına Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Arşivi, MİT Arşivi, (www.mit.gov.tr web adresindeki verilerden yararlanılmıştır) TBMM Arşivi ve Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi gibi konuya dayanak teşkil edecek kaynaklardan faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARAT KAVRAMI VE İSTİHBARATIN TEMEL UNSURLARI

1.1. İstihbarat Nedir?

İstihbarat sözcüğü, sözlükte yer alan anlamı itibarıyla; yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyumlar, bilgi toplama, haber alma gibi anlamlar taşımakta¹⁵ ve Arapça “habar” kelimesinden türetilerek “istihbar”, çoğul şekli ile “istihbarat” halini almaktadır. Değişik kaynaklarda farklı tanımları yapılan istihbarat kavramının üzerinde fikir birliğine varılan net bir tanımla olmamakla birlikte her devlet bu kavramı farklı anlamlarda kullanmış ve yorumlamıştır. Dolayısıyla bir devletin istihbarat anlayışı esasen istihbarat kavramının o dilde kazanmış olduğu anlam ile paralellik taşımaktadır. Örneğin Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından istihbarat şu şekilde tanımlanmıştır:

*“Ham bilgilerin işlenmesi sonucu üretilen bir bilgi olan istihbarat; planlama, araştırma, deliller toplama, çeşitli akli ve ilmi metotlarla onları değerlendirip bir sonuç istihsal edip, kullanma faaliyetlerini içine alan bir anlama sahiptir.”*¹⁶

Amerika’nın en önemli istihbarat kuruluşlarından biri olan Federal Bureau of Investigation (FBI), istihbaratı şöyle tanımlamıştır: “Politika yapıcıların ulus güvenliğini tehdit eden unsurlara karşı doğru karar vermeleri için gerekli olan analiz edilmiş ve arındırılmış bilgidir.”¹⁷ Yine Amerika Birleşik Devletleri Genelkurmay Başkanlığı askeri terimler sözlüğünde istihbarat kavramı “yabancı devletler, düşman veya potansiyel düşman kuvvetler, ögeler veya mevcut/olası operasyon bölgeleri hakkında toplama, işleme, bütünleşme, değerlendirme, analiz ve yorumlama işlemlerinden geçen bilgilerin üretilmesi süreci” olarak tanımlanmıştır.¹⁸ İngiliz istihbaratçı M. Herman ise istihbaratın rasyonaliteyi temsil ettiğini bu anlamda istihbaratın varlığının akli ve bilimsel bir yönünün olduğunu savunmuştur. Bu

¹⁵ Türk Dil Kurumu Türkçe sözlükte yer alan anlamıdır.

¹⁶ Erdal İltar, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi - Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H. 1927-MAH 1965)**, MİT Basımevi, Ankara, 2002, s.1.

¹⁷ Seyrek, **İstihbarat Örgütleri Tarihi**, s.8-9.

¹⁸ Ümit Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, Kripto Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2008, s.21.

tanımlamalarla birlikte istihbaratın sadece askeri bir tarafının olmadığı aynı zamanda elde edilen verilerin işlenerek değerlendirildiği bir sistematığının olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Milli Mücadele Dönemi'nin en önemli isimlerinden biri olan Kâzım Karabekir Paşa'ya göre ise istihbarat, barışta ve harpte doğru haber almak yanlış haber yaymaktır. Karabekir Paşa'ya göre içerisinde on kolordusu olan bir devlet on birincisini komşu devletlerin sınırları dâhilinde meydana getirmelidir.¹⁹

Değişik tanımları yapılan ve anlamlar yüklenen istihbarat kavramı birçok zaman bilgi toplamayla aynı anlamdaymış gibi de kullanılmaktadır. Hâlbuki iki kavram arasında önemli ölçüde farklılıklar bulunmaktadır. Öncelikle her haber bir tür bilgi içermektedir ancak haber değeri taşımayan bilgiler de mevcuttur. Bu noktada her bilginin istihbarat için gerekli olduğunu söylemek mümkündür. Fakat bu bilgilerin istihbarata yönelik kullanılmasında uzman kişiler tarafından amaca yönelik olarak bilgilerin değerlendirilmesinin, işlenmesinin ve sonuca götüreceği şekilde işlenmesinin yapılması sağlanmalıdır.²⁰ Diğer taraftan ülkelerin istihbarata bakış açılarının istihbarat sözcüğünün o dilde taşıdığı anlam ölçüsünde şekillendiğini söylemek de mümkündür. Örneğin İngilizce konuşan Anglosakson toplumlarda istihbarat sözcüğü anlamında kullanılan “intelligence” kelimesi “akıl, zekâ, haber alma” anlamlarına gelmektedir. Almanlar istihbarat kavramı için “haberler” anlamına gelen “nachrichten” kelimesini, Fransızlar ise “bilgi” anlamındaki “reseinement” sözcüğünü kullanmışlardır. Kimi zaman istihbarat kavramıyla karıştırılan casusluk ise Arapça “tecessüs” kökünden gelmekte ve “merak, araştırma, gizlice bakmak, içyüzünü araştırmak” gibi anlamlar taşımaktadır. Yine Fransızca kökenli “espionnage” kelimesi de casusluk anlamında “espiyonaj” şeklinde kullanılmaktadır.²¹ İstihbarat ve casusluk kavramları temelde birbirini besleyen ancak birbirinden bağımsız anlamlar taşıyan iki farklı kavramdır. İstihbarat bir devletin başka bir devlet hakkında meşru kanalları kullanmak suretiyle haber toplaması, bilgi elde etme çabası olarak düşünülebilir. Casuslukta ise bilgi elde etmede meşru sınırlar aşılabilmekte, diğer devletlerin kanun ve nizamları ihlal edilebilmektedir.²²

¹⁹ Kâzım Karabekir, **İstihbarat (Gizli Harp)**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1998, s.23.

²⁰ Hasan Ateş, **Türk İstihbarat Sisteminin Sorunsalları**, Detay Yayınları, Ankara, 2014, s.23.

²¹ Bora İyiat, **Türk Devlet Geleneğinde Milli İstihbarat**, Kripto Yayınları, Ankara, 2020, s.18.

²² Gültekin Avcı, **İstihbarat Teknikleri Aktörleri-Örgütleri ve Açmazları**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2005, s.11-12.

1.2. İstihbaratın Tarihçesi

İstihbarat faaliyetlerinin tarihi süreç içerisinde çok uzun ve bir o kadar da karmaşık bir geçmişi vardır. Eski dönemlerden itibaren falcılık ve astroloji sayesinde ilerleme imkânı bulan istihbaratçılık bir meslek haline gelmeden önce falcılar, büyücüler ve gezgin din adamları tarafından icra edilmekteydi. İnsanoğlu istenileni elde etmek amacıyla bilginin gizli gücünü keşfetmeye başladıkça, gizli ya da açık bilgiye sahip olmanın yollarını aramak için uğraşmıştır. Bu anlamda gizli olana ulaşma uğraşı dünyanın en eski ve köklü mesleklerinden biri olan istihbaratçılığın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Dünyanın en eski mesleklerinden biri olarak bilinen istihbaratçılığın kökeninin mevcut yazılı belgelere göre M.Ö. beş bin yıl öncesine dayandığı söylenebilir. M.Ö. beş bin yılında Mısır Kralı III. Tutmosis'in ajanları, kuşatma altında olan Yafa kentine un çuvalları içerisinde girmişler ve kent ile ilgili önemli bilgileri elde ederek krallarına iletmışlerdir.²³ İstihbaratın tarihini ilk insanlara, Adem ile Havva'ya kadar götüren görüşler de ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden biri olmak üzere eski bir CIA casusu olan Walter L. Pforzheimer'a göre İncilde bahsi geçen yılan, ilk muhbirin Havva, ilk kurbanın da Adem olduğunu ifade etmiştir.²⁴

İstihbarat konusunda yazılan en eski eserlerden biri 6.yüzyılda Çin'li filozof Sun Tzu tarafından yazılan “Savaş Sanatı” isimli eserdir. Bu kitap, savaş sanatıyla ilgili bilinen ilk eser, strateji ve istihbarat kitabıdır. Sun Tzu bu eserinde istihbarat yapmanın önemine ve gerekliliğine yüzyıllar öncesinden değinmiştir. “Askeri harekâta hile gerekir. Yeterliyen yetersizmiş gibi davran. Etkinken etkin değilmiş gibi...” sözleriyle Sun Tzu savaş esnasında hilenin önemli bir stratejik faktör olduğunu söylemiştir. Düşman unsurlar hakkında bilgi sahibi olmanın önemi kadar düşmana bilgi sızdırılmasının da zayıflık doğuracağını söyleyen Sun Tzu düşüncesinin önemini şöyle açıklamaya çalışmıştır: “Bir ordu şekillendirmenin nihai biçimi şekilsizliğe ulaşmaktır. Çünkü o zaman kimse size karşı bir strateji geliştiremeyecektir. Düşmanın kaynak ve tepkilerini durmaksızın tart, ama sen gizli kal.”²⁵

²³ Seyrek, **İstihbarat Örgütleri Tarihi**, s.10.

²⁴ Tahir Yörükoğlu, **Teşkilat-ı Mahsusadan MİT'e Türk İstihbarat Tarihi**, Etap Yayınevi, 2010, İstanbul, s.28.

²⁵ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1992, s.35.

“Bilgi, düşmanı tanıyandan edinilmeli.” diyen Sun Tzu beş çeşit casus tipini tarif etmiştir. Bunların; yerli casus, dâhili casus, karşı casus, ölü casus ve diri casus olduğunu söyleyen Çinli komutan ve filozof, bir liderin bu beş çeşit casus tipini iyi bilmesi gerektiğini söylemiştir. Sun Tzu’ya göre özellikle karşı casuslara iyi davranılmalıdır. Ayrıca düşman casuslarına rüşvet vererek onları kandırmak ve kendi tarafına çekmek çok önemlidir. Böylece elde edilen bilgilerle diri casuslar daha aktif şekilde çalışabileceklerdir. Bu sebeple hiçbir konu casusluktan gizli değildir, hiç kimse casuslar kadar ödüllendirilmemeli ve hiç kimseye casuslara davranıldığı gibi samimi davranılmamalıdır. Sun Tzu’ya göre istihbarat; ruhlar, hayaletler, kıyas yapma veya hesap yapma gibi yollarla değil düşmanın durumunu gözlemleyip haber alan kişiler vasıtasıyla elde edilir. Dolayısıyla zeki bir devlet adamı veya komutan zaferden emin olabilmek için casusluk amacıyla zeki kişileri kullanılmalıdır.²⁶ Elde edilen bilgilerin önemli olduğunu ve amaca yönelik olarak kullanılmasını söyleyen Sun Tzu “Başkasını ve kendini bilersen yüz kere savaşsan da tehlikeye düşmezsin. Başkasını bilmeyip kendini bilersen bir kazanır bir kaybedersin. Ne kendini ne başkasını bilersen her savaşta tehlikesin.” sözleriyle doğru bilginin önemini vurgulamıştır. Yine Sun Tzu’ya göre savaşın beş kuralı vardır. Bunlar; ölçme, değerlendirme, hesaplama, kıyaslama ve zafer. Mevzi ölçmeyi, ölçme değerlendirmeyi, değerlendirme hesaplamayı, hesaplama kıyaslamayı, kıyaslama ise zaferi doğuracaktır.²⁷

1.3. İstihbarat Niçin Gereklidir?

Devletlerin istihbarata olan ihtiyaçları arttıkça ve değiştikçe kurulan istihbarat ağlarının yapısı ve pratiği de bu yönde değişiklik göstermiştir. İstihbarat faaliyetleri tarih boyunca birbirleriyle mücadele eden devletlerin savaşı kazanmaları açısından en önemli araçlardan bir olmuştur. Bu yönüyle istihbarat, dünya üzerinde yer alan tüm devletlerin iç ve dış güvenliklerini sağlaması noktasında önemli bir yere sahiptir.²⁸ Dolayısıyla bir ülke için istihbaratın önemi; kendi bütünlüğüne, düzenine, var olmasına sebep olan güvenlik politikalarına karşı iç ve dıştan gelebilecek olası tüm tehdit unsurlarını önlemek için çok önemli bir ihtiyaçtır. Öyle ki tarih boyunca en uzun

²⁶ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, s.198-200.

²⁷ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, s.100-111.

²⁸ Yasin Atalay, **Türkiye’deki Terörle Mücadele Bağlamında Modern İstihbarat Tekniklerinin İncelenmesi**, Bilecik Şeyh Edebâli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik, 2017, s.29-30.

süre ayakta kalmayı başaran devletlerin istihbarat konusuna en çok önem veren devletler olduğu da bir gerçektir. “Önceden haber alan, hazır olur.” sözü harplerde genel geçer bir kural olarak kabul edilmektedir. Uluslararası ilişkilerde devletlerin istihbarat servislerinin gücü oranında etkili olduğu varsayımından hareketle bir ülkenin uluslararası arenada etkili olabilmesi ve güçlü bir pozisyonda yer alabilmesinde istihbarat faaliyetleri oldukça önemli görülmektedir.²⁹

Milli Mücadelenin lideri Gazi Mustafa Kemal Paşa, ülkenin kurtarılması sürecinde istihbarata büyük önem vermiştir. Kurtuluş Savaşı boyunca ordunun durumuyla yakından ilgilenen Mustafa Kemal Paşa bir taraftan ordunun içinde bulunduğu durumu, şartları ve imkânlarını tahlil etmiş diğer taraftan düşman unsurlarına karşı geliştirilebilecek stratejileri belirlemeye çalışmıştır. Bu noktada Mustafa Kemal Paşa’nın Milli Mücadelenin başarıyla sonuçlanmasında ortaya koymuş olduğu ileri görüşlülüğü, stratejik deha ve kabiliyeti önemli bir faktör olmuştur. Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkmış bir ordunun yeni ve büyük bir mücadeleye daha girişmesi, tüm zorluklara ve imkânsızlıklara rağmen bu mücadeleden galip ayrılabilmesi tarihte eşine az rastlanır bir başarı örneğidir. Mustafa Kemal Paşa’nın istihbarat konusuna verdiği önem onun ortaya koyduğu şu düşüncelerinde daha da anlam kazanmaktadır:

“Felaket başa gelmeden evvel önleyici ve koruyucu tedbirleri düşünmek ve almak elzemdir. Felaket başa geldikten sonra dövünmenin faydası yoktur. Yolunda yürüyen bir yolcunun yalnız ufku görmesi kâfi değildir. Muhakkak ufkun ötesini de görmesi ve bilmesi gerekir.”³⁰

Milli Mücadele Dönemi’nin önde gelen isimlerinden Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa da istihbarata olan ihtiyacı en iyi bilen komutan ve devlet adamlarından biri olmuştur. Karabekir Paşa istihbarata olan ihtiyacı şöyle ifade etmiştir:

“En basit bir taktik sorunun çözümünde bile düşman unsurlara ait bilgilerin ele geçirilmesi bir gerekliliktir. Bir ordunun zafere ulaşabilmesi için dost ve düşman unsurların yakından tanınması gerekir. Sadece sefer zamanlarında birtakım keşif araçlarıyla haber elde etmek yetersiz kalacaktır. Genelkurmayın istihbarat şubesi bir vücudun göz ve kulak organlarına benzer. Vücudun

²⁹ Umut Sevgin, **Türkiye’nin Ege ve Doğu Akdeniz’e Yönelik Dış Politikasının Stratejik İstihbarat Analizi**, Orion Yayınları, Ankara, 2022, s.84.

³⁰ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, II. Cilt (1920-1927) Ankara, 2019, s.622.

kuvvetli olması demek göz ve kulağın iyi çalışmasına bağlı olduğu gibi bu organların yetersizliği de vücudun sağlıklı yapısını bozabilecektir.”³¹

İstihbarat ihtiyacı bir devletin barış zamanlarında güvenliğini sağlama, savaş dönemlerinde ise karşı taraf hakkında işe yarar bilgi elde etme, bu bilgiler vasıtasıyla da üstün duruma geçebilme gereksiniminden doğmuştur. Ancak bu noktada istihbarat ürünlerinin sağlam ve sağlıklı bir şekilde elde edilmesi büyük önem taşımaktadır. Geleceği öngörerek olası sorunlar hakkında önceden bilgi sahibi olmak, perde arkasında yaşanan olayları görebilmek ve bu sayede tutarlı verilere ulaşabilmek istihbarat için önemli noktalardır. “En güçlü silah zamanı gelmiş bir fikirdir.” diyen Goethe de istihbarat faaliyetlerinin uzun süre düşünülmüş, zaman ve zemini iyi tespit edilmiş, hedef kitlesi ve ölçüsü doğru belirlenmiş bir faaliyet alanı olduğunun önemine vurgu yapmıştır.³²

1.4. İstihbaratın Nitelikleri Nelerdir?

İstihbaratın sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi ve elde edilen verilerin buna uygun bir şekilde işlenebilmesi için sahip olması gereken birtakım nitelikler vardır. Bu nitelikler birbirini tamamlar şekilde; doğruluk, kesinlik, süreklilik, gizlilik, süratlilik ve objektiflik gibi temel özelliklerden oluşmaktadır.

İstihbarat her şeyden önce doğru bir içeriğe sahip olmalıdır. Ancak istihbarat sağlayıcıların insanlardan oluştuğu gerçeğinden hareket edildiğinde onların da zaman zaman hataya düşebilecekleri unutulmamalıdır. Bir istihbaratçının en büyük amacı, yürütülen faaliyetler sırasında hata payını en aza indirmek olmalıdır.³³ İstihbarat faaliyetleri icra edilirken toplanan ham bilgiler belli bir işleme tabi tutularak istihbarat bilgisi haline getirilmeye çalışılır. Bu süreçte bilgi ve kaynakların güvenilirlik ve uygunluk derecesinin tespiti sağlanır. Bu değerlendirme neticesinde doğru gibi görünen bir bilginin gerekli koşulları sağlamadığı ve çelişkili bir yapıda olduğu görülebilir.³⁴ Böylesi bir durum yanlış bilgilerin üretilmesine dolayısıyla da yanlış

³¹ Kâzım Karabekir, **İstihbarat (Gizli Harp)**, s.19.

³² İlhan Bahar, **Teşkilat-ı Mahsusa, Mit ve İstihbarat Örgütleri**, s.20; Ümit Özdağ, “Stratejik İstihbarat-Avrasya Dosyası”, **Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi**, İstihbarat Özel Sayısı, Ankara, 2002, s.114.

³³ Muazzez Şenel-A. Turhan Şenel, **Stratejik İstihbarat**, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1997, s.69.

³⁴ Ümit Doğan, **Kurtuluş Savaşı’nda Atatürk’ün İstihbarat Faaliyetleri**, Kripto Yayınları, Ankara, 2022, s.15-16.

kararlar verilmesine sebep olabilecektir. Ortaya çıkan bu durum “yanlış istihbarat, istihbaratın hiç olmamasından daha kötüdür.” tezini doğru çıkarabilecektir. Yanlış istihbaratın ortaya çıkaracağı olumsuz duruma bir örnek olması bakımından Osmanlı Devleti ile Venedik arasında yaşanan durum gösterilebilir. Yanlış istihbarat sonucu Osmanlı istihbaratı Venedik savaş filosunun gerçekleşen bir patlama sonucu imha olduğu haberini almış ve bu haberle birlikte Venedik’e bir ultimatoma vermiştir. Osmanlı ordusunun saldırıya geçeceğini anlayan Venedik, Avrupalı devletlerden aldığı destekle beraber Osmanlı donanmasını 1571 yılında İnebahtı’da yenilgiye uğratmıştır. Dolayısıyla doğru olmayan bir istihbarat yanlış kararlar alınmasına sebep olmuş ve ortaya milli bir felaketin çıkması kaçınılmaz hale gelmiştir.³⁵

Milli Mücadele Dönemi’nin önde gelen isimlerinden Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa da istihbaratta doğru bilginin önemli olduğunu, yanlış bilgilerin orduyu ve yöneticileri felakete uğratacağını ifade etmiştir. Yurdun değişik yerlerinde görev yapan Karabekir Paşa bu konuyla ilgili yaşadığı olaylardan bazılarını şöyle ifade etmiştir:

“Çanakkale’de bir akşam ortalık kararmıştı. Karargâhta ordu komutanı Fevzi Paşa’yla yemek yerken cepheden telefonla şu haber geldi: Kuvveti belirsiz bir düşman yürüyüş kolu, içinde dağ topçusu da var. Sol kanadımızdaki boşluktan ikinci hatta doğru yürüyor. Bunu bir subay not etmiş, kurmaylarım da bana bildirmişti. Bu durum bizim için çok kötüydü fakat yürüyüş kolundan düşmanın gelmesi de anlamsızdı. Silah sesleri işitilmiyordu. Tümen karargâhından da işitilmediğini öğrendim. Tedbir olarak ihtiyatlarımı sol kanada sevk ettim. Ayrıca bunun ne olabileceğini düşünerek telefon ettim ve şunları söyledim: Bahsettiğiniz düşman kolunun sık sık boğaza giren düşman torpidoları olması ve bacalarının da dağ topçusu gibi görünmesi pek muhtemeldir. Sol kanada sorunuz, başka bir şey görüyorlar mı? Daha sonra yemeğe devam ettik. Birazdan dediğim doğrulanmıştı.”³⁶

Yine Irak bölgesinde görevliyken yaşadığı bir olayı anlatan Karabekir Paşa verilen yanlış raporların olumsuz sonuçlarından şu şekilde bahsetmiştir:

³⁵ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, s.35.

³⁶ Emrullah Tekin, **Kâzım Karabekir ve İstihbarat**, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2011, s.25.

“Irak’ta Alman keşif pilotları Hurri’nin kuzeyinde yürüyüş halinde İngiliz kuvvetlerini gördüklerini hatta elbiselerinden Hintli İngiliz birliklerinin ayırt edilebildiğini, kolbaşılarının kolordu karargâhı hizasına geldiğini bildirdiler. İstikametlerine bakarsak durumumuz çok tehlikeliydi, tamamıyla kuşatılıyorduk. O yöne doğru çeşitli subay keşif kolları gönderdim. Gerekli bataryaları hedefe tevcih ettik, gerimizde ele geçirmeleri muhtemel yere yedekteki süvari ve piyadelerden bir müfreze gönderdim. Gece uyumadan bekledik. Kut’ül Amare minaresinden şafakla birlikte gözetleme yaptık, sonuçta bir şey çıkmadı. Dünkü keşfin bir serap, göz yanılgısı olduğu bugünkü uçak keşfi, gözetleme ve keşif kollarıyla anlaşılmıştı. Biraz korkaklık, önemli olan Felahiye cephesini terk ettirebilirdi.”³⁷

Karabekir Paşa, istihbarat raporlarının içeriklerinin önemli olduğunu, “görmek, işitmek, zannetmek” gibi farklı durumların açıkça belirtilmesi gerektiğini söylemiştir. Karabekir Paşa, doğuda görev yaptığı yıllar içerisinde, 1918 yılında yaşanan bir hadisede Kars’a giden yolların tehlikeli olduğu ve yol üzerinde büyük patlayıcı tuzaklar bulunduğu haberlerinin geldiğini ancak daha sonra bu haberlerin doğru çıkmadığını ifade etmiştir. Yine 1920 yılındaki Ermeni ileri harekâtında Ermenilerin Gürcülerle müttefik olduğu ve düzenlenen harekâtın tehlikeye gireceğinin söylenmesine rağmen bu bilgilerin de gerçeği yansıtmadığının ortaya çıktığını söylemiştir. Karabekir Paşa’ya göre bu türden yanlış raporların oluşturabileceği zararlardan kurtulmak için öncelikle telaşa düşmemek ve durumun ciddiyetine göre tedbirler almak en doğru karar olacaktır.³⁸

İstihbaratın bir başka önemli niteliği de mümkün olduğunca kesin bilgiler içermesidir. Bu kesinlik durumu siyasi karar alıcıların kararsız kalmaları noktasında görüş oluşturmalarına yardımcı olabilecektir. Bir istihbarat raporunda yer alan bilgilerin kesinlik içermesi rapor içerisinde yer alan gelişmelerin mutlak olacağı anlamına gelmemektedir. İstihbarat raporlarında değerlendirmeler; “olası”, “daha az olası” ve “muhtemel” olarak ifade edilir. Ancak bir istihbarat raporunda farklı olasılıklar net bir şekilde ortaya konmalıdır. Diğer taraftan belirsiz ifadeler kullanılan, kesinlik

³⁷ Tekin, **Kâzım Karabekir ve İstihbarat**, s.25.

³⁸ Zakir Gül, “Stratejik İstihbarat ve Genel Yanılgılar”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, C. 4, S.1, Ankara, 2015, s.117; Tekin, **Kâzım Karabekir ve İstihbarat**, s.26-27.

içermeyen ifadelerin yer aldığı istihbarat bilgilerinin siyasi karar alıcılara karar verme sürecinde herhangi bir katkısının olacağını söylemek mümkün olmamaktadır. Kesinlik ilkesi sadece istihbarat sürecine gelen bilginin kaynağının güvenilirliği ile ilgili olmayıp bunun yanında bilimsel yöntemlerle ele alınarak olasılıkların ortaya konmasıyla da ilgilidir. Bu anlamda kesinlik ilkesi hedefe yakın olabilme durumu açısından önem taşımaktadır. Konuyla ilgili somut bir örnek vermek gerekirse; 1973 Arap-İsrail Savaşı'ndan kısa bir süre önce İsrail istihbarat komutanı El Zeria yaptığı değerlendirmede, Arapların saldırı ihtimalini %45, saldırmama ihtimalini %55 olarak belirtmiştir. El Zeria bu tahmini yaklaşımıyla, İsrail hükümetinin bu konudaki beklentisini karşılayacak ölçüde net bir söylem ortaya koyamamıştır. Devam eden süreçte Mısır ve Suriye orduları İsrail ordusuna saldırmış ve İsrail karşı karşıya kaldığı Arap saldırılarına hazırlıksız yakalanmıştır.³⁹

İstihbaratın bir başka önemli ilkesi olan süreklilik, hedefin eylem ve işlemlerinin sadece bir bölümünü değil bütününe takip edebilme anlamı taşımaktadır. Bu doğrultuda istihbaratın kendisinden bekleneni yerine getirebilmesi için toplama faaliyeti ile istihbaratın oluşturulması faaliyetinin süreklilik arz etmesi gereklidir. Çünkü düşmanın gücü, konumu, kuruluşu teknik imkân ve donanımları sürekli olarak değişiklik göstermektedir. Bu durum istihbarat faaliyetlerinin de sürekliliğini gerekli kılmaktadır. Halk arasında yanlış bir kullanım sonucu telaffuz edilegelen “su uyur düşman uyumaz” atasözünün doğru hali “sü uyur düşman uyumaz” şeklindedir. Buradaki “sü” ifadesi eski dilde “asker” anlamına gelmekte ve düşman karşısında temkinli ve tedbirli olmak gerektiği anlamını taşımaktadır.⁴⁰ Diğer taraftan istihbaratçı istihbaratını oluştururken dogmalarla hareket etmemeli, olayların gelişmesini izleyen pratik bir zekâ ve gelişen teknikleri kullanarak istihbaratını değiştirebilmelidir. Bu noktada istihbarat yeniliklere ve gelişmelere açık olmayı gerekli kılmaktadır.⁴¹

İstihbarat faaliyetlerinin “olmazsa olmaz” denilebilecek en önemli niteliği, gizlilik ilke ve prensiplerine bağlı olarak icra edilmesidir. Dolayısıyla gizlilik kurallarına gerekli ehemmiyet verilmeden yürütülen ve verimli sonuç alınan bir istihbarat faaliyeti düşünülemez. İstihbarat faaliyetlerinde kullanılan gizlilik unsuru iki anlamı içerisinde barındırmaktadır. Bunlardan birincisi istihbarata konu olan bilginin gizlilik prensibiyle

³⁹ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, s.35.

⁴⁰ Bekir Çınar, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör**, Sam Yayınları, Ankara, 1997, s.130.

⁴¹ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, s.37.

elde edilmesinin sağlanması koşuludur. Diğer önemli unsur ise elde edilen istihbarat ürünlerinin gizli kalmasının sağlanabilmesidir.⁴²

Gizlilik ilkesi çerçevesinde, Türk istihbaratı tarafından gerek yurt içinde gerek yurt dışında olsun yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen veriler yasada ifade edilen amaçlar dışında kullanılmamaktadır. Elde edilen bu verilerin ve kayıtların muhafaza edilmesinde gizlilik ilkesi esas alınmaktadır. Yine eldeki bu verilerin gizlilik ölçütlerinin ve sürelerinin tespitinin yapılmasına, bölüm ve kısımlara ayrılmasına, kullanıma veya paylaşıma açılması ile bu bilgi ve belgelerin akademik çalışmalarda, yayın ve edebî eserlerde hangi şekillerde kullanılabileceğine kanunun öngördüğü ölçüde imkân sağlanmaktadır.⁴³

Sûratlilik ilkesi doğrultusunda istihbarat ürünleri, mümkün olduğunca seri bir şekilde elde edilmelidir. Olayların gerisinde kalan, vaktinde, tam ve doğru bir şekilde elde edilmeyen istihbaratın ne istihbaratçılara ne de siyasi karar alıcılara hiçbir faydası olmayacaktır. Bu sebeptir ki uygun niteliklerde elde edilmiş istihbaratın ilgili birimlere sözlü ya da yazılı bir şekilde zamanında ulaştırılması büyük önem taşımaktadır. Böylesi durumlarda istihbaratçı karar alıcıları olası tehditler ve fırsatlar konusunda önceden uyarabilmelidir. İstihbaratta başarısızlığın birçok olayda istihbaratın elde edilememesinden değil doğru istihbaratın doğru zamanda aktarılamamasından kaynaklandığı gerçeğinden hareket edilmelidir.⁴⁴

Objektiflik ilkesi doğrultusunda istihbarat sürecinin başarılı bir şekilde sürdürülüp doğru verilere ulaşılmasında, istihbaratçının profesyonel bir tutum sergilemesi önemlidir. İstihbaratçı bir politikacı veya karar alıcı olmadığı gerçeğini her daim göz önünde bulundurmalıdır. Bu anlamda istihbaratçının görevini yaparken dürüst bir duruş ortaya koyması onun aynı zamanda objektif olmasına bağlıdır. İstihbaratçı analizlerini dar bir ideolojik zemine sıkıştırmamalıdır. Hangi kademede görev yaparsa yapsın elde edeceği bilgileri önceki görüşlere benzetmek ve dayandırmak için hareket

⁴² Serhat Tezsever, **Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat**, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul, 1999, s.89.

⁴³ **Devlet İstihbarat Hizmetleri Ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu**, Kanun No: 2937, 03.11.1983, Md.6, s.6191, Md.33, s.6195.

⁴⁴ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, s.35.

etmemeli buna yönelik teşebbüslerden kaçınmalıdır. Elde edilen bilgi ve belgeler tahrif edilmemeli, profesyonel bir süzgeçten geçirilerek doğruluk değeri incelenmelidir.⁴⁵

1.5. İstihbarat Terminolojisi

Dünya üzerinde hüküm süren hemen her devletin bir istihbarat ağı olduğu gibi bu ağ çerçevesinde görev yapan istihbarat örgütlerinin de kendisine has bir yapısı, bir jargonu⁴⁶ vardır. Dolayısıyla zaten gizli bir örgütün varlığı ona has bir dil yapısının kullanılmasını da zorunlu kılmaktadır. Böylece o ülkenin istihbarat yapısına ilişkin bir terminoloji oluşur.⁴⁷ Bu tanımlar ve terimler ülkeden ülkeye ve örgütten örgüte değişiklik gösterebilir. Çünkü her ülkenin dil yapısı, kültürü ve kelimeye yüklediği anlam birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Gerek konumuz içerisinde geçmesi bakımından gerekse okuyuculara ve konuyla ilgilenenlere bir fikir vermesi açısından istihbaratla ilgili bazı terimlerin anlamları aşağıda kronolojik olarak sıralanmış ve kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.⁴⁸

Açık kaynak: Gizliliğe sahip olmayan, kanuni açıdan elde edilmesinde sakınca görülmeyen ve herkes tarafından ulaşılabilecek bilgi ve haber kaynaklarını içerir.

Ajan: Bir devletin sahip olduğu istihbarat kurumu hizmetinde düzenli ve maaşlı olarak çalışan, devlet memuru statüsünde olan, seçilmiş ve gizli faaliyette bulunmayı kabul etmiş kişi.

Ajan provokatör: Daha çok karşı istihbarat kanalıyla veya polis teşkilatı sayesinde siyasi örgütlere sızarak, örgüt içinde yasa dışı eylemleri ya da şiddet gösterilerini kışkırtmak suretiyle içine sızdığı örgütün itibarını sarsmak görevi verilen kişi.

Ajan şebekesi: Bir baş ajanın idaresinde gizli amaçların icrası için çalışan grup, şebeke.

Aldatma: Bir saldırıyı, yakalanmayı ya da bir takibi bertaraf etmek için yapılan hareket.

⁴⁵ Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri- Milli Ajanlarımız**, s.22.

⁴⁶ TDK Türkçe sözlüğe göre jargon kelimesi “aynı meslek veya topluluktaki insanların ortak dilden ayrı olarak kullandıkları özel dil veya söz dağarcığı” anlamına gelmektedir.

⁴⁷ <https://www.akademiportal.com/istihbarat-ve-terimler>.

⁴⁸ Serdar Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013, s.34-38.

Analiz: Kıymetlendirilmesi yapılmış haberlerin içerisinde yer alan önemli bilgilerin önemsiz bilgilerden ayrıştırılması amacıyla yapılan eleme işi.

Angaje: Bir kişiyi gizli bir örgüt içinde çalışmaya teşvik ve ikna etme işlemi.

Baş ajan: Başında yer aldığı gizli teşkilatı yöneten ve teşkilatın diğer mensuplarına göre üst düzey liderlik vasıflarına haiz olan kişi.

Bir defalık şifre bloku: Belirli bir yöntem doğrultusunda karıştırılmış harflerden oluşan ve bir kez kullanılabilen bir şifre sistemi.

Biyografik istihbarat: Devlet idaresinde söz sahibi olan ve zaman içerisinde etkileri görülebilecek kişilerin özelliklerini inceleyen istihbarat yöntemi.⁴⁹

Böcek: Mikrofon gibi bir dinleme cihazı.

Bölümlenme (Kompartımantasyon): Gizli bir faaliyet içerisinde görev yapacak olan kişiye ihtiyacı ölçüsünde bilgi vermek, kişinin sorumluluk alanı dışındaki çalışmalar ve kişilerle ilgili bilgi sahibi olmaması için alınan tedbirler.

Deşifre olmak: Gizli bir faaliyet içerisinde olan kişinin gerçek kimliğinin ve amacının ortaya çıkması.

Dezenformasyon: Rakip görülen bir ülkenin istihbarat servisini yanlış yönlendirmek ya da kafa karışıklığına sebebiyet verebilmek için az bir gerçeklik payı olan ve sistemli bir şekilde çarpıtılmış bilgi.

Dokümantasyon: İstihbarat ajanının hayat hikâyesine uygun düşecek şekilde ve bunu destekleyici içerikte kişisel belgeler, hesaplar, raporlar, haritalar, teçhizat temini için girişilen teknik destek görevi.⁵⁰

Dublaj: Çift taraflı çalışma.

Dubl ajan: Farklı iki istihbarat servisi ile de ilişkilerini devam ettiren, bir servise diğeriyle ilgili ya da her iki servise de birbirleri hakkında bilgi sağlayarak iki taraf için çalışan ajan.

Eleman: Gizli bir faaliyet yürütmesi amacıyla üzere mimlenen, tetkik-tahkiki sağlanarak angaje edilen kişi.

⁴⁹ Merve Seren, **Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik**, Orion Kitapevi, Ankara, 2017, s.132.

⁵⁰ Aziz Yakın, **İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele**, Dışişleri Akademisi Yayınları, Ankara, 1969, s.239.

Etki ajanı: Düşünsel yapısı, kariyeri, bulunduğu pozisyon ve kişiliği açısından ve toplumu etkileyebilecek, mevcut görüşlerinin güçlendirilmesini veya değiştirilmesini sağlayabilecek, tetkik-tahkiki yapılan ve psikolojik harekâta kendisinden yararlanmak amacıyla seçilen ve angaje edilen, sevk ve idaresi servisçe yürütülen ajanlar.

Esas bilgi unsurları: Elde edilmesi istenilen ve gerekli görülen istihbarat bilgilerinin tespit edilmesi anlamında kullanılır.⁵¹

Fırça teması: Gizli bir örgütün iki mensubu arasındaki bir haberin dikkat çekmeksizin aktarılması için kazara yapıldığı izlenimini verecek şekilde tertiplenen anlık temas şekli.

Fiş: Bir kişi veya olayla ilgili olarak herhangi bir kaydın bulunup bulunmadığının ortaya konması amacıyla hazırlanan doküman.

Gizli çıkış: Rakip tarafın veya düşman unsurların kontrolü altındaki bölgede yer alan personelin gizli bir şekilde tahliyesinin sağlanması.

Gömü: Bir sorgulama ya da mülakat esnasında asıl ilgili olunan isim veya konunun çevresini, ona olan ilgiyi perdeleme amacıyla konuyla benzer ancak doğrudan ilgisi bulunmayan başka unsurlarla örtme işlemi.

Gönüllü (Kendi gelen): Başka bir ülkenin elçiliğine ya da istihbarat servisine giderek onlara taraf değiştirmek, kendileri adına casusluk yapmak istediğini söyleyerek başvuran kişi.

Hedef: Kendisine karşı bir eylemin yürütüldüğü ya da bir faaliyet, soruşturma ve incelemeye konu olan canlı veya cansız varlıklar.⁵²

Hulul: Arapça kökenli bir kelime olan “hulul” ifadesi, “aralarına sokulma, nüfuz etme sinme” anlamlarına gelmekte ve hedef olan kuruluşun sırlarını öğrenme veya faaliyetlerini etkileme amacıyla o kuruluşa ajan yerleştirmek (dış hulul) veya o kuruluşun içinden ajan angaje etmek. (iç hulul)

Hücre: Gizli örgütlenmelerin en küçük birimini ifade etmektedir.

⁵¹ Atalay Keleştemur, **Siber İstihbarat**, Level Yayınevi, Kocaeli, 2015, s.127.

⁵² Kemal Girgin, **Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat ve Türkiye**, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2003, s.163.

İz silme: Bir istihbarat mensubunun ilişkisinin kesilmesinin ardından hizmette bulunduğu teşkilatın güvenliğinin sağlanması amacıyla alınan önlemler.

İzolasyon: Deşifre veya sızmaya maruz kalınan durumlarda şahsın, teşkilatın veyahut bölgenin diğer gizli unsurlardan tecrit edilmesi işlemi.

Kılıf/Paravan: İstihbarat teşkilatının ajan ve maşalarına maske sağlayacak meşru görünen kurum.

Kod: Değişmeyen bir sistem içindeki farklı kelime ve rakamların yer aldığı şifreden farklı bir şekilde oluşturulan mesaj gizleme yöntemi.⁵³

Kontrespiyonaj (İstihbarata karşı koyma): Karşı istihbarat servislerinin espionaj faaliyetlerini ortaya çıkararak zararsız hale getirmek veya tamamen ortadan kaldırmak için yapılan faaliyetler.⁵⁴

Kontr takip: Bir kişinin başka bir kişi veya grup tarafından takip edilip edilmediğinin tespit edilmesi amacıyla sistemli bir şekilde tatbik edilen gözetleme işlemi.

Maske: Gizli faaliyetlerle ilgili canlı ve cansız her türlü unsur ile bu alandaki faaliyetleri örtmek amacıyla kullanılan koruyucu kimlik.

Maske hikâyesi: Bir gizli teşkilat mensubunun çalışmalarını gizli tutabilmek amacıyla o anki kimliğine ve pozisyonuna uygun bir şekilde oluşturulmuş hayat hikâyesi.

Maşa: Bir istihbarat teşkilatı bünyesinde para karşılığı ya da siyasi eğilimleri doğrultusunda görev yapması için üye yapılan kişi.

Mimleme: Gizli faaliyetlerde görev alması planlanan şahısların kimlik bilgilerinin ve özelliklerinin tespit edilmesi işlemi.

Motivasyon: Motive etmek, yüreklendirmek anlamında kullanılmaktadır.

Muhabere istihbaratı: Radyo frekans yayınlarının dinlenmesi işlemi.⁵⁵

Muhbir: İstihbarat servislerine bizzat ya da bir aracı vasıtasıyla haber gönderen, ihbar amacı çoğu zaman bilinmeyen kişi.

⁵³ Ernest Volkman, **Casusluk, 20. Yüzyılın En Büyük Casusluk Operasyonları**, Truva Yayınları, 2004, İstanbul, s.23-27.

⁵⁴ Mutlu Köseli, **İstihbarat: Temel Hususlar ve Güncel Konular**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011, s.58.

⁵⁵ Arif Özgün Gündoğar, **Küreselleşme Zemininde Modern İstihbarat**, Harp Akademileri Komutanlığı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.30-31.

Propaganda: Gerçekleştiren tarafa doğrudan ya da dolaylı olarak fayda sağlamak amacıyla hedef toplumun fikir ve düşünceleri üzerinde etki sağlayarak tutum ve davranışlarını değiştirebilmek amacıyla her türden haber ve bilginin yayılması işlemi.

Provokasyon: Kışkırtma, aldatma.

Saldırış: Bir hududu veya bir siyasi sorumluluk alanını yasal veya yasa dışı şekilde geçme olayı.

Sızdırma: Bir kişiyle gerçekleştirilen konuşma sırasında ona kendisinin istihbari amaçla kullanıldığını hissettirmeden bilgi elde etme.

Siber istihbarat: Gizli ve kritik bilgileri ele geçirmek için yürütülen faaliyetler.⁵⁶

Şifre: Gizli mesajların özel bir sisteme göre harf ve rakamların da kullanılması yoluyla yeniden yazılması işlemi.

Takma ad: Gizli bir faaliyet içerisinde bulunan kişilerin gerçek kimliklerini saklı tutmak amacıyla kullanmış oldukları sahte isim.

Teknik dinleme: İstihbarat açısından dikkate değer bulunan kişilerin konuşmalarını, ses ve kayıt cihazlarını gizli bir şekilde kullanmak suretiyle tespit etme işlemi.⁵⁷

Üçüncü ülke ajanı: Uyuşu kendisini kullanan ülkeden ve aleyhinde kullandığı ülkeden farklı olan ajan.

Üçüncü ülke operasyonu: Bir istihbarat biriminin yabancı bir ülkeden bir başka ülkeye karşı yönettiği operasyon türü.⁵⁸

Yerinde taraf değiştirme (Yerinde angaje): Bir kişinin kendi hükümetinin hizmetinde kalmakla beraber düşman devlete çalışması.

1.6. İstihbarat Kaynakları

İstihbarat kaynaklarını açık, yarı kapalı ve kapalı olmak üzere üç grupta değerlendirmek mümkündür. Günümüzde dünya üzerinde elde edilen istihbarat ürünleri büyük oranda açık kaynaklar yoluyla toplanmaktadır. Bu kaynağın kapsamı;

⁵⁶ Nedret Ersanel, **Siber İstihbarat**, Hayy Kitap Yayınları, İstanbul, 2005, s.206-207; <https://www.trthaber.com/haber/gundem/mitten-kritik-adim-siber-istihbarat-baskanligi-kuruldu-782199.html>

⁵⁷ Ünal Acar, **İstihbarat**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s.86.

⁵⁸ Yunus Karaağaç, **Geçmişten Geleceğe İstihbarat, Gizli Servisler, Örtülü Operasyonlar ve Savaş Stratejileri**, İskenderiye Yayınevi, İstanbul, 2018, s.133.

gündelik dolaşımında olan, kolaylıkla ya da çok az bir maliyetle elde edebileceğimiz, özel ve gizli bir gayrete ihtiyaç olmayan ve yasadışı bir risk almayı gerektirmeyen bilgi kaynaklarıdır. Bu kaynaklar içerisinde; gazete ve dergiler, kitaplar, ansiklopediler, broşürler, almanaklar, akademik tezler, radyo, televizyon ve internet gibi kitle iletişim araçları yer almaktadır. İstihbarat örgütleri bu kaynaklardan topladıkları bilgileri uzmanlar vasıtasıyla belli bir tasnif ve analize tabi tutarak çalışırlar.⁵⁹ Yine basın-yayın organlarında yer alan haberlerden, siyasilerin açıklama ve beyanatlarından, halkın konuşmalarından elde edilenler bir araya getirilerek istihbari bilgi elde edilmeye çalışılır.⁶⁰

Açık kaynaklardan elde edilecek bilgi yeterli olabileceken yine de gizli yöntem ve usullerin varlığına bazen ihtiyaç duyulmaktadır. Bazı durumlarda açık kaynaklardan elde edilen bilgiler yeterli olmamaktadır. Özellikle terör örgütleri ve mafya benzeri yapılanmalarda örtülü operasyonlar tercih edilmektedir. Diğer taraftan bazı ülkelerle ilgili elde edilmesi gereken bilgiler için gizli yöntemler kullanılabilmektedir.⁶¹

Özellikle üniversiteler, sivil toplum ve düşünce kuruluşları istihbarat örgütlerinin açık kaynak bilgisi elde ettiği ve değerlendirdiği yerlerdir. Açık kaynakların istihbarat analizindeki önemi oldukça fazladır ve bu anlamda birçok üstünlüğü söz konusudur. Örneğin maliyet açısından bakıldığında açık kaynak istihbaratı daha ekonomiktir. Yine kaynak bakımından değerlendirildiğinde oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Metot açısından ele alındığında ise açık kaynak istihbaratı uygulaması en kolay ve pratik olan toplama yöntemidir. İstihbarat analizinde kullanılan verilerin büyük bir kısmı açık kaynak bilgileri sayesinde elde edilmektedir.⁶²

Açık kaynak istihbaratı ile ilgili temel kavramlar şunlardır:

- a. Açık Bilgi: Gizlenmesine ihtiyaç duyulmayan ve hiçbir gizlilik derecesine sahip olmayan verilerdir.

⁵⁹ Ünal Acar- Ömer Urhal, **Devlet-Güvenlik-İstihbarat-Terörizm**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s.211.

⁶⁰ Çınar, **Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör**, s.133.

⁶¹ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, s.304.

⁶² Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, s.297.

- b. Açık Kaynak Bilgisi: Kaynağı tarafından gizlenmeyen veya istendiği halde gizlenemeyen bilgileri içerir. Bu tür bilgiler basılı veya elektronik ortamda halka açık bilgileri içerir.
- c. Açık Kaynak İstihbaratı: Açık kaynaklardan toplanan her türlü bilgi ve haberlerin belli bir işleminden geçirilmesi sonucu elde edilen istihbarattır.
- d. Haber /Bilgi Kaynağı: Kendisinden istenilen konuda haber ve bilgi edilen kişi, belge, sistem, kurum veya faaliyettir. Bu kaynak grubunda yer alan kontrollü kaynaklar kontrol altında olup, soru sorulan, cevap alınan veya bilgi toplamakta görevlendirilen kaynaklardır. Kontrolsüz kaynaklar ise kontrol altında olmayan fakat bilgi elde edilen kaynaklar olup bütün basın ve yayın kaynaklı bilgiler, web sayfaları, haber ajansları, televizyon ve radyo gibi alanlar bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Yarı kapalı kaynaklar, özel ilişkiler ve çabalar neticesinde ulaşılabilecek türden kaynaklardır. Bu kaynaklar kimsenin önemsemediği veya ciddiye almadığı bir dedikodu ya da söylentiden ibaret de olabilir. Bu yönüyle “geveze, boşboğaz, dedikoducu, ağzında bakla ıslanmayan” diye tabir edilen kişiler aslında ideal birer haber kaynağı olabilmektedir. Kişisel ve kamusal özellik taşıyan bu bilgiler yarı gizli kaynaklardır. Sadece sınırlı çevreler tarafından bilinebilecek bu kaynaklar özel, siyasi veya sosyal toplumlar, cemiyetler, gruplar ve kişilerle ilgili duyumlardır.⁶³

Kapalı kaynaklar ise, casusluk ve istihbarat faaliyetlerinin ana eksenini oluşturmaktadır. Çünkü bu tür kaynaklar bilgi toplama faaliyetlerinin gizlilik içinde yürütüldüğü, ulaşılması zor, elde etmenin suç teşkil ettiği kaynaklardır. Bu kaynaklar ülkelerin güvenliği için hayati öneme sahip bilgiler içerdiğinden dolayı ülkeler adına sakıncalar da oluşturabilmektedir. Bu bilgiler ülkelerle ilgili askeri, siyasi, ekonomik ve sosyal içeriklerde olabilir.⁶⁴ Bu önemine binaen bu türden bilgilerin elde edilmesi ve muhafaza edilmesi aşamalarında alanında uzman kişilerden faydalanılmaktadır. Bu anlamda istihbarat rapor subayları tarafından yapılan ilk değerlendirmeler, kaynağın geçerliliği ve doğruluğunun eldeki verilerle mukayese edilmesi noktasında yoğunlaşır. İstihbarat analistleri tarafından yapılan sonraki değerlendirmeler, esas olarak bilginin doğruluğunu ortaya koymaya çalışır ve bilgiyi istihbarata çevirir. Ayrıca bu

⁶³ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.28.

⁶⁴ Atilla Akar, **Casuslar, Derin Savaşın Sıra Dışı Neferleri**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2005, s.36.

kaynakların elde edilmesi sürecinde mutlaka bir veya birkaç kişinin varlığı söz konusudur. Bunlar da güvenilirlikleri açısından; çok güvenilir kaynaklar, güvenilir kaynaklar, güvenilirliği kuşkulu kaynaklar ve güvenilirmez kaynaklar olarak sınıflandırılabilir.

Bir kaynak ne kadar güvenilir bilinirse bilinsin en güvenilir kaynağın bile yanıltıcı bilgiler içerebileceği unutulmamalıdır. Çok güvenilir kişilerden ve kaynaklardan elde edilen bilgiler genel itibarıyla yüzde yüz güvenilir olan, daha önceden doğruluğu denenmiş ve ispatlanmış, aldatma ihtimali olmayan kişilerden elde edilen bilgilerdir.⁶⁵ Güvenilir kaynaklar yoluyla elde edilen bilgilerde ise çok az sorun çıkmış ve verilen bilgilerin çoğu doğru çıkmıştır. Bu anlamda üzerinde önemle durulması gereken kaynaklardır.⁶⁶

Güvenilirliği kuşkulu kaynaklar ise daha önce denenmemiş veya çoğu doğru olmayan haberler getirmiş, hakkında net bir kanaat sağlanamamış, eksik bilgi verme ihtimali yüksek, kimliği tam olarak belirlenememiş kaynaklardır. Bu kaynaklardan elde edilen bilgilerin kesinliği olmamakla beraber daha çok dedikodu niteliğinde haber özelliği taşımaktadır. Güvenilmez kaynaklar yoluyla sağlanan bilgilerde ise alınan bilgilerin hiçbir şekilde güvenilirliği yoktur ve geçmişte ilettiği haberlerin çoğu doğru çıkmamıştır. Yine de bu türden kaynaklardan gelen bilgiler “duyum” olarak değerlendirilip not edilmektedir. Bu bilgilerin bir aldatma ve algı operasyonu olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. İstihbarat çok yönlü bir analiz ve değerlendirmeyi gerektirdiği için bu türlü bilgilerin dezenformasyon amaçlı ortaya konulduğu da düşünülebilir. Esasen istihbarat yapısında şüpheciliği barındırmakta ve bu da eldeki bilginin her aşamada sorgulanmasını gerekli kılmaktadır.⁶⁷

Kaynakların güvenilirliği sistematik olarak A’dan F’ye kadar harflerle, bilginin değerlendirilmesi ise 1’den 6’ya kadar rakamlarla ifade edilmektedir. Bu anlamda kaynakların güvenilirliği açısından istihbarat kaynakları 6’ya ayrılmaktadır. Bunlar; 1.Tamamıyla güvenilir 2.Genellikle güvenilir 3.Güvenilir 4.Genellikle güvenilirmez 5.Güvenilmez 6.Güvenilirliği hakkında hüküm verilemez. Bilginin doğruluğu açısından istihbarat kaynakları da 6’ya ayrılmaktadır. Bunlar; 1.Tamamıyla doğru,

⁶⁵ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.28.

⁶⁶ Akar, **Casuslar, Derin Savaşın Sıra Dışı Neferleri**, s.34.

⁶⁷ Niyazi Tılısbık- Özdemir Akbal, **İstihbarat ve Türkiye**, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul, 2006, s.9.

doğruluğu diğer kaynaklardan teyit edilmiş bilgi 2. Doğru olması kuvvetle muhtemel bilgi 3. Doğru olması mümkün bilgi 4. Doğruluğu şüpheli bilgi 5. Kuvvetle muhtemel doğru olmayan bilgi, 6. Doğruluğu hakkında hüküm verilemez bilgi.⁶⁸

1.7. İstihbarat Çarkı Nasıl Oluşur?

İstihbarat faaliyetleri geçmişte olduğu gibi günümüzde de devletlerin güvenliğinde ve geleceğinde rol oynayan öncelikli konulardan biridir. İstihbarat faaliyetleri kesintisiz devam eden bir çalışmadır ve bu çalışmalarla belli bir sürenin sonunda ürün alabilmek mümkün olmaktadır. Değişik usul ve yöntemlerle elde edilen ham bilgiler süreç içerisinde analiz edilmekte ve kullanıma hazır hale getirilmektedir. Bu işlemin dışında kalan bilgilerin istihbarat değeri taşıdığını söylemek mümkün olmadığı gibi bu verilerin yanıltıcı ve aldatıcı bir nitelikte olduğu da düşünülebilir.⁶⁹

İstihbarat faaliyetleri kesintisiz şekilde devam eden bir çalışma alanıdır ve bu süreç bütün istihbarat örgütleri tarafından bir çarka benzetilir. Bu anlamda istihbaratın farklı metotlarla elde edilen bilgilerin, öncelikle bir tasnife tabi tutulması, konularına göre tertip edilmesi ve belirli bir mantık dizgisiyle düzenlenip değerlendirilmesinin yapılması sağlanmaktadır. Bu sistematik aynı zamanda istihbarat çarkını oluşturan temel bileşenlerdir. Bu çarkın işleyişi siyasi karar alıcıların diğer devletler hakkında bilinmesi gereken konuların tanımlanması süreci ile başlamaktadır. Empirik ve gözlemlenebilir bilgilerin yanı sıra düşman veya olası düşman tehditlerinin risk faktörlerini de içeren bu konular devletin istihbarat birimleri tarafından önceliklendirilir. İstihbaratın sahip olduğu temel prensiplerin çarkın işleyişinde önemli bir rolünün olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu bu prensipler dâhilinde sağlanan istihbaratın güvenilirlik derecesinin daha yüksek olacağını değerlendirmek de mümkün olmaktadır.⁷⁰

Dünya istihbarat tarihinde istihbarat çarkı; planlama ve yönetim, toplama, işlem ve süreç, analiz ve üretim ile dağıtım ve yayımlama olmak üzere birbirini takip eden beş adımdan oluşmaktadır. Diğer taraftan Sherman Kent, istihbarat üretim sürecini altı safhaya ayırmaktadır. Bu safhalar; safha asli problemin görünüşü (ihtiyacın ortaya çıkışı), asli problemin tahlili (analiz) safhası, malumatın toplanması (verilerin

⁶⁸Yusuf Özer, “NATO Harekâtlarında İstihbaratın Yeri: Afganistan’da Kültürel İstihbarat”, **Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi**, Ankara, 2014, s.58.

⁶⁹ İlter, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi**, s.2.

⁷⁰ Bora İyiat, **Bir Vatani Karşılıksız Sevmek**, Platin Yayınları, Ankara, 2006, s.125.

toplanması) safhası, malumatın-haberlerin kıymetlendirilmesi (verilerin değerlendirilmesi) safhası, faraziye anı (seçeneklerin oluşturulması) safhası ve son olarak takdim (ürün) safhasıdır.⁷¹ Milli İstihbarat Teşkilatına göre ise istihbarat çarkı dört safhadan oluşmaktadır. Bunlar; istihbarat ihtiyaçların tespiti ve toplama çalışmalarının yönlendirilmesi, haberlerin toplanması, haberlerin işlenmesi, istihbaratın yayımı ve kullanılması safhalarıdır.⁷² Dört, beş ya da altı safhadan oluşan istihbarat çarkları arasında temelde bir farklılık olmamasına rağmen “analiz” kısmının çarkın neresinde yer alacağıyla ilgili değişik yaklaşımlarda bulunulmuştur.⁷³ Aşağıda Milli İstihbarat Teşkilatına göre istihbarat çarkını oluşturan evreler açıklanmıştır:

1.7.1. İstihbarat İhtiyaçlarının Tespiti ve Toplama Çalışmalarının Yönlendirilmesi

İstihbarat çarkının birinci evresi 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu çerçevesinde devletin milli güvenlik siyasetiyle ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesi amacıyla Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat, istek ve ihtiyaçlarına cevap oluşturabilecek uygun haber toplama ortamlarının tespit edilmesi ve haber toplama çalışmalarının yönlendirilmesi aşamalarını kapsamaktadır.⁷⁴

1.7.2. Haberlerin Toplanması ve İşlenmesi

İstihbarat elde etme sürecinin temel dinamiği olan haberlerin toplanmasında faydalanılan kaynaklar açık ve kapalı kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gazete, dergi, kitap, radyo-televizyon yayınları ve internet siteleri gibi kaynaklar açık kaynakları oluşturmaktadır. Kapalı kaynaklar ise değişik haber metodlarıyla birlikte teknolojinin kullanımı ve istihbarat ihtiyacı konusunda haber derleme kabiliyetine sahip kişilerden oluşmaktadır.⁷⁵

Haber toplama birimlerinin faaliyetleri neticesinde bir araya getirilen ve farklı kuruluşlardan gelen haber, bilgi ve belgeler tasnif, kıymetlendirme ve yorum

⁷¹ Kent, **Stratejik İstihbarat**, s.188-200.

⁷² <https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>

⁷³ Savaş Biçer, “Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş”, **Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kara Deniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:9, C.9, S.2, Sonbahar 2017, s.455.

⁷⁴ **Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu**, s.6190.

⁷⁵ <https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>

aşamalarını geçerek değerlendirmeye tabi tutulur. Bu değerlendirme işleminin ilk basamağında tasnif aşaması yer alır. Tasnif aşamasında benzer bilgiler bir araya getirilir. İkinci aşama ise kıymetlendirme aşamasıdır. Burada haberin istihbarat değerinin haberin alındığı kaynağın güvenilirliğinin ve haberin doğruluk derecesinin saptanması sağlanır. Kıymetlendirme aşamasından sonra bir yorumda bulunulur. Bu yorum eldeki bilgiler doğrultusunda olayların, gelişmelerin ve benzeri durumların anlam ve önemini ortaya koyma işlemidir.⁷⁶

1.7.3. İstihbaratın Yayımı ve Kullanılması

Kritiği yapılarak işlenen ve istihbarat özelliği kazanan raporlar kullanılmak amacıyla doğru bir zamanlama yöntemi kullanılarak ilgili kuruma ulaştırılır. Bu kurumlar ise yalnızca bu istihbaratı kullanmakla kalmayıp devamlı şekilde gözden geçirilerek değerlendirilen öncelikler doğrultusunda yeni istihbarat ihtiyaçlarını ortaya koyarlar. Bu şekilde birbirini izleyen dört evreden meydana gelen ve dördüncü evreden sonra yeniden ilk evreye dönen “İstihbarat Çarkı” tamamlanmış olur.⁷⁷

Şekil 1. 1 İstihbarat Çarkı 1

Yukarıda da ifade edildiği gibi istihbarat çarkları arasında temelde bir farklılık bulunmamaktadır.⁷⁸ Milli İstihbarat Teşkilatına göre dört aşamadan oluşan istihbarat

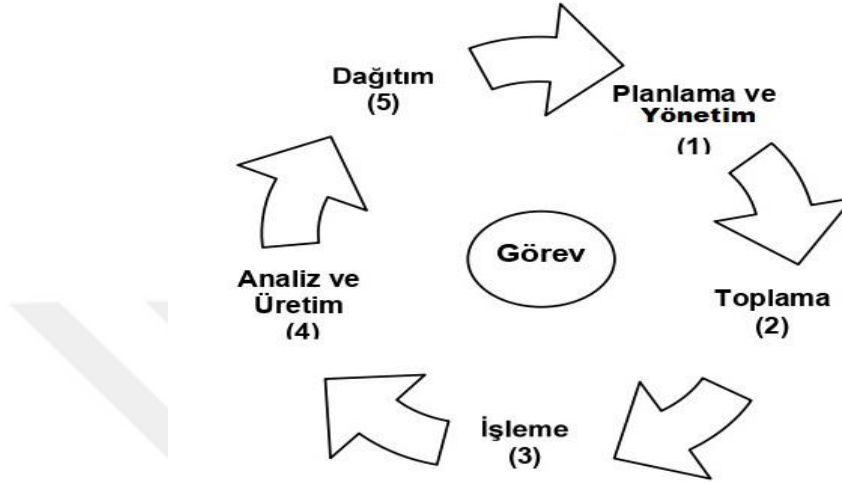
⁷⁶ Kaan Kutlu Ataç, “İstihbarat, Casusluk, Karşı Casusluk, Örtülü Operasyonlar ve Güvenlik”, Güvenlik Yazıları Serisi, **Uluslararası İlişkiler Konseyi**, No.45, Kasım 2019, s.1-10.

⁷⁷ <https://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>

⁷⁸ İlter, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi (Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti)**, s.83.

çarkı Amerika Birleşik Devletleri'nin iç istihbarat ve güvenlik gücü olan Federal Soruşturma Bürosu'na (FBI) göre beş aşamadan oluşmaktadır. Aşağıda gösterilen istihbarat çarkı modelinde sürecin merkezinde “görev” yer almaktadır.⁷⁹

Şekil 1. 2 İstihbarat Çarkı 2

Bu sistematığe göre planlama ve yönlendirme safhasında, veri ihtiyacının belirlenmesinden son aşamaya kadar olan çalışmalar yer alır. Bu aşamada sürecin tanımlanması ve istihbarat ihtiyaçları belirlenirken diğer taraftan bu ihtiyaçlar için önceliklendirme yapılır. Diğer bir adım olan toplama (koleksiyon) safhasında en uygun istihbarat toplama kaynağı kullanılarak istihbarat ürünü elde edilmeye çalışılır. Burada belirtilen kaynak toplama araçları açık ve kapalı olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Veri toplama süreci enformasyon devrimi ile birlikte istihbarat çarkı içinde ayrı bir bilim haline gelmiştir. Hatta veri toplamının kendi içinde de alt uzmanlık alanlarına ayrıldığı görülmektedir. Veri toplama, petrol arama ve çıkarmaya benzer, onun gibi pahalı ve zaman alıcıdır. Petrol çıkarmada olduğu gibi derine indikçe çıkan bilginin maliyeti artar.⁸⁰

Üçüncü adım olan işleme aşamasında, elde edilen bilgilerin tasnif edilmesi sağlanır. Böylece toplanan ham bilgiler analiz sürecine dâhil edilir. Analiz ve üretim aşamasında haberin istihbarat değeri, haberin alındığı kaynağın güvenilirliği ve haberin doğruluk derecesi ile belirlenir. Analiz süreci istihbarat çarkının en zor ve en

⁷⁹ Mehmet Burak Berk-Gökhan Sarı, “İstihbarat Çarklarının Swot Analizi Çerçevesinde İncelenmesi”, *International Journal of Politics and Security*, C.4, S.2, 2022, s. 65-99.

⁸⁰ Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, s.352.

önemli safhasını oluşturmaktadır. Çünkü burada, elde edilen ham bilgiler analize tabi tutulur ve üretim safhasına gönderilir. İstihbarat çarkının son aşaması istihbaratın yayımı ve kullanılması aşamasıdır.⁸¹ Burada işlenmiş bilgiler ilgili makamlara çeşitli formatlarda ulaştırılır. Bu aşamadan sonra istihbarat raporunun gerekleri noktasında yapılacaklar siyasi ve askeri karar alıcılara kalmış olmaktadır. Bu bilgilerden hareketle istihbarat çarkının sürekli işleyen bir yapıda olduğu, yeni ihtiyaçlar doğrultusunda çarkın tüm safhalarının istihbarat elde edebilmek adına işletildiği ortaya çıkmaktadır.⁸²

1.8. İstihbarat Prensipleri

İstihbarat faaliyetlerinin devlet idaresinde karar vericilere destek olmak amacıyla ya da doğrudan operasyon anlamında önemli işlevleri vardır. Bu işlevin olumlu bir şekilde gerçekleşebilmesi için üretilen bilginin doğru bir zamanda ve nitelikli olması gerekmektedir. Bu anlamda istihbaratın kendine has bazı prensiplere sahip olması da kaçınılmazdır. Bu prensipler; entelektüel dürüstlük, muhakeme yapabilme, iş birliği yapma, sürat ve çeviklik gibi prensiplerden oluşmaktadır. İstihbarat prensipleri içerisinde en önemli konulardan birisi entelektüel dürüstlüktür. Bir istihbaratçı karar alıcılara onların duymak istediği bilgiyi verme arzusunda olabilir. Ancak her ne olursa olsun elde etmiş oldukları verileri karar alıcılara olduğu gibi vermekten geri durmamalıdır. Bu özellik, istihbaratçının entelektüel dürüstlüğü ve bilimsel objektifliğiyle ilgili bir durumdur. Aksine bir yaklaşım tarzı istihbaratçının dürüstlüğüne ve güvenilirliğine gölge düşürebilecektir.⁸³

İyi bir muhakeme yapılması nitelik bakımından kaliteli analizlerin ortaya konulmasını sağlayacaktır. İstihbaratçı, eldeki bilgilerin ve muharebe istihbaratının sağladığı bilgiler ışığında kendisine verilen görevi icra etmesini etkileyen tüm faktörleri değerlendirerek muhtemel imkân-kabiliyet durumunu belirleyebilmelidir.⁸⁴

İstihbarat ürününün güvenli olabilmesi için alanında uzman kişi ve kurumlarla iş birliği yapılması ve koordinasyon sağlanması gerekli olabilecektir. İstihbarat sürecinde bir yandan tarafsız olan ve düşman tarafla ilişkili olmayan unsurların destek

⁸¹ Yılmaz, **21.Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, s.116.

⁸² Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, s.367; Özer, “NATO Harekâtlarında İstihbaratın Yeri:Afganistan’da Kültürel İstihbarat”, s.57-58.

⁸³ Komisyon; Ed. İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Namık Çencen, Yüzel Yiğit, **Türk İstihbarat Tarihi**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2021, s.21.

⁸⁴ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, s.75.

ve iş birliği sağlanmaya çalışılırken diğer taraftan dost güçlerin moral ve motivasyonunun artırılması amaçlanır.⁸⁵

İstihbarat çalışmalarından en doğru ve güvenilir verimi elde edebilmek için yönetim ve planlamanın etkin ve verimli bir şekilde yapılması gerekir. İstihbarat bilgilerinin ilgili yerlere doğru zamanda ve hızlı bir şekilde ulaştırılabilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda doğru sonuca ulaşabilmek tüm unsurların bir arada bulunması ile mümkün olabilecektir. Ayrıca sağlıklı bir irtibat hattının sağlanması da bir diğer önemli faktördür.⁸⁶

İstihbarat faaliyetleri siyasi karar alıcılara hızlı bir şekilde yardımcı olmayı hedeflediği için mümkün olduğu kadar süratli olmalıdır. Günümüzdeki istihbarat anlayışında, sanal ortamdaki imkânlarla hasım tarafların da ulaşabilmesi, istihbarat birimlerinin süratli bir şekilde bilgiyi elde ederek, analiz etme ve operasyona dönüştürme faaliyetini zorunlu kılmaktadır. İstihbaratta başarısızlığın birçok zaman istihbarat bilgisi elde edilememesinden değil de doğru istihbari bilginin doğru bir zamanda doğru kişilere aktarılamamasından kaynaklandığı da göz ardı edilmemelidir. Elde edilen istihbarat bilgilerinin tam, kullanılabilir, objektif ve nitelikli olması için gelen bilginin kendi içerisinde kontrol edilip doğrulanması gerekmektedir. Ancak bu sayede elde edilen istihbarat bilgileri karar vericilerin işlerini kolaylaştırıcı bir hal alabilecektir. İstihbaratın bilgi kaynakları her şeyden önce güvenilir, doğru ve zamanında olmalıdır. Bu özellikler doğru bir istihbarat ürünü elde etmenin olmazsa olmaz nitelikleridir. Çünkü bu özellikleri içinde barındırmayan bir istihbarat faaliyeti istihbaratçıya yarardan çok zarar getirebilecektir.⁸⁷

⁸⁵ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.23.

⁸⁶ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.24.

⁸⁷ Özdağ, **İstihbarat Teorisi**, s.294.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE FAALİYET GÖSTEREN İSTİHBARAT TEŞKİLATLANMALARI

2.1. Milli Mücadele Dönemi'ne Kadar Yürütülen İstihbarat Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren yürütülen istihbarat faaliyetlerinde faydalanan en önemli istihbarat kaynakları; casuslar, tacirler, elçiler, tercümanlar, Eflak-Boğdan-Erdel voyvodaları ve Tatarlar (Ulaklar) olmuştur. Osman Bey Döneminden itibaren başladığı görülen casusluk faaliyetlerini yürüten kişiler devletin resmi istihbarat elemanı statüsünde yer almışlardır. Bu anlamda casuslar doğrudan merkezi idarenin kontrolünde faaliyette bulunmuşlar gerek savaş zamanlarında gerekse diğer zamanlarda iç ve dış politikanın oluşmasında etkin rol almışlardır. Bu sebeple casusların lisana aşına, sözüne güvenilir, tecrübeli, dirayetli, ince görüş ve sezgili, anlayışlı, iş bilir, kâr gözetir, dünya ahvalinden haberdar, düşmanı tanır, kulağı delik ve dostluk ilişkileri gelişmiş nitelikte olmaları gerekli görülmüştür.⁸⁸

Güvenlikle ilgili bir zafiyetin ortaya çıkmadan önlenmesi veya tehlike belirdikten sonra bu tehlikenin giderilmesi casuslar vasıtasıyla elde edilen istihbaratın değerlendirilmesi sayesinde mümkün olmuştur. Devlet ideolojisine muhalefet edenlerin sebep olduğu olaylar ile devletin iç güvenlik politikaları için tehdit oluşturan isyana yönelik faaliyetler ve buna benzer olmak üzere taht mücadeleleri gibi eylemler casusların faaliyet alanları içerisinde yer almaktaydı. Yeterli ölçüde ve kalifiye eleman bulamama gibi sorunlar yüzünden gayrimüslimler arasından da casuslar görevlendirilmiştir.⁸⁹ Kadın casuslar da özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında önemli roller üstlenmişlerdir. Bilgi sağlamak ve propaganda faaliyetleri yürütmek gibi görevleri yerine getirmede kadın casuslar özellikle tercih edilmiştir.⁹⁰ Kadın casuslardan başka bu dönem içinde faydalanan bir başka istihbarat kaynağı ise tüccar sınıfı olmuştur. Tüccarların istihbarat elde etme anlamında önemli katkıları vardır. Bu

⁸⁸ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.123.

⁸⁹ Ahmet Yüksel, **II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı**, Kitap Yayınları, İstanbul, 2013, s.138-139.

⁹⁰ Emrullah Tekin, **Kâzım Karabekir ve İstihbarat**, s.22; Zehra Celasın, **Tarih Boyunca Kadın**, Ülkü Kitap Yurdu Yayınları, İstanbul, 1946, s.135-137.

anlamda Osmanlı istihbarat teşkilatının tacirlerden yararlanması noktasında hangi dinden ya da milletten oldukları çok önemli olmamıştır. Diğer yandan tacirler her iki taraf için de çalışabilen istihbarat elemanları olarak bilinmektedir. Bu sebeple Osmanlı Devleti casusluk amacıyla yurt dışına göndermiş olduğu tacirleri özel olarak izlemiş ve kontrolü altında tutmaya çalışmıştır. Tacir sınıfın istihbarat faaliyeti yürütmek dışında bazen sadece ticari faaliyet amacıyla gerçekleştirdiği seyahatler esnasında karşılaştıkları durumları merkezi idareye bildirdikleri de görülmüştür. Tacirlerin her ne kadar karşı casusluk yapabilme ihtimali olsa da özellikle dış istihbaratta bu zümrenin çalışmalarından faydalanılmıştır. Diğer yandan yolcu ve hac kafilelerinden de istihbarat bilgisi elde etme noktasında faydalanılmıştır.⁹¹

Tacirler en başta askeri, diplomasi ve iç istihbarat olmak üzere birçok alanda etkin faaliyetler yürütmüşler ve bu yönleri sayesinde diğer istihbarat kaynaklarından daha önemli bir pozisyonda yer almışlardır. Örneğin II. Mahmut zamanında rakip devletlerin uygulamakta olduğu karşı istihbarat faaliyetlerini engelleme çalışmaları sonucunda casusların faaliyet alanı daralmış ve böylece tüccar sınıfın istihbarat faaliyetlerindeki etkinliği artmıştır. Bu dönem içerisinde özellikle doğu sınırlarında tüccar sınıf kanalıyla elde edilen istihbaratın arttığı görülmüştür.⁹²

Elçilik müessesesi devletlerarası ilişkilerde siyasi ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için önemli işlevler gören bir yapıdır. Siyasi ilişkilerde devletlerin elçilere yükledikleri misyon, normal görevlerinden biraz daha fazla olmuştur. Çünkü elçiler yaptıkları görev icabıyla istihbarat anlamında önemli bir noktada yer almışlardır. Öyle ki Osmanlı Devleti belli zamanlarda dost ve düşman ülkelerin durumundan elçiler vasıtasıyla haberdar olmuş ve yürüteceği siyaseti de buna göre şekillendirmiştir.⁹³

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren istihbarat faaliyetlerinde önce geçici elçilerden faydalanılmıştır. Daha sonra ise, III. Selim Dönemi'nde oluşturulan ve ardından II. Mahmut Dönemi'nde yeniden açılan daimi elçiliklerden yararlanılmıştır. Yabancı devletlerle kurulan bu ilişkiler ilk başlarda “çavuş”, sonrasında “fevkalâde

⁹¹ Erdal İter, “Osmanlılarda İstihbarat (XIV.-XX. Yüzyıllar)”, **Avrasya Dosyası Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi İstihbarat Özel Sayısı**, C.8, S.2, Ankara, 2002, s.234-235.

⁹² Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.127.

⁹³ Ercüment Kuran, **Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1968, s.9.

büyükelçi” ve “orta elçi” unvanıyla diğer devletlere gönderilen elçiler vasıtasıyla sağlanmıştır.⁹⁴ II. Mahmut Dönemi’nde görev yapan daimi elçiler imparatorluk adına yoğun faaliyetlerde bulunmuşlardır. Diğer taraftan bu faaliyetler sonucunda karşı istihbaratın önlenmesi için de birtakım tedbirler alınmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu açıdan Osmanlı yöneticileri elçilerin iletişim kurulan devletler tarafından da kullanılabileceği ihtimaline karşılık hassas bir politika izlemiştir. Nitekim elçiler Osmanlılar nezdinde “resmen memur edilmiş casus ve entrikacılar” olarak anılmışlardır.⁹⁵

Osmanlı Devleti’nde 14.yüzyıldan itibaren adından söz ettiren tercümanlık müessesesi ise diğer devletlerle sürdürülen siyasi, askeri ve ticari ilişkilerde yabancı dil bilen memurlara olan ihtiyaçtan doğmuştur. Bu anlamda devletin özellikle dış politikasında etkin rol üstlenen tercümanlar yürütülen siyasete de yakından vakıf olmuşlardır. Tercümanların istihbarat elde etme yöntemleri genellikle İstanbul’daki yabancı devlet elçileri veya onların maiyetindekiler ile kurulan samimi ilişkiler sayesinde elde edilen bilgilerin kendi devletlerine verilmesi şeklinde olmuştur. Bunun yanı sıra tercümanların, Osmanlı Devleti’nde görev yapan yabancı elçilere kendi devletlerinden gelen gizli belgelerin içeriği hakkındaki bilgileri imparatorluğun merkezine ulaştırmak gibi görevleri de olmuştur. Bu yönüyle tercümanların, Osmanlı Devleti’ni doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren siyasi ve askeri konularda Avrupalı devletlerin takınacağı tutumlara ilişkin bilgi sağlayan bir misyonları olmuştur.⁹⁶ Buna karşın Osmanlı devlet politikasına ayrıntılarıyla vakıf olmaları ve bu politikaya dair bilgileri karşı tarafla paylaşabilme ihtimali olması da güvenlik açısından riskli bir durum oluşturmuştur. Bu zümre içinde görev yapanlara güvenilmemesinin bir diğer nedeni de bu kişilerin rüşvet veyahut başka bir şekilde elde edilerek usulsüz işlemlere göz yummaları olmuştur. Böylesi bir durum özellikle adaletin tecelli ettiği mahkemelerde görev yapan tercümanlara olan güveni sarsmış ve aynı zamanda halkın adalete olan inancına gölge düşürmüştür.⁹⁷

⁹⁴ Şimşek, **Türkiye’de İstihbaratçılık ve MİT**, s.20-22.

⁹⁵ Yüksel, **II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı**, s.173.

⁹⁶ Nergişhan Tekin, **Gizemli Örgütler: Teşkilat-ı Mahsusa- İttihat ve Terakki**, İlgı Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2017, s.68.

⁹⁷ Tayyip Gökbilgin, **Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Giriş**, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1977, s.78.

Eflak, Boğdan ve Erdel beyleri için kullanılan bir unvan olarak karşımıza çıkan “voyvoda” ifadesi bir memleketin başkumandanı ve idarecisi anlamına gelmektedir. 14. yüzyılın sonlarına doğru Eflak’ı, 15.yüzyılın başlarında ise Boğdan’ı hâkimiyeti altına alan Osmanlı Devleti böylece bu bölgelerin beylerini de kontrolü altına almayı başarmıştır. Bu bölgelerdeki beyler eski statülerini korumakla beraber Osmanlı Devleti’ne haraç ödeyen imtiyazlı beyler haraçgüzar⁹⁸ statüsünde olmuşlardır.

Voyvodaların istihbarat faaliyetlerinde aktif birer eleman olarak görülmelerinin sebebi bölge coğrafyasında yaşanan gelişmeleri takip etmeleri ve merkezi idareye bildirmeleridir. Voyvodalardan özellikle isyan, eşkıyalık gibi iç istihbaratı ilgilendiren sorunların tespiti noktasında istifade edilmekteydi. Osmanlı yönetimi tarafından voyvodalara Avrupalıların faaliyetleri hakkında bilgi toplamaları, bu amaçla casuslardan faydalanmaları ve elde edilen bilgiler hakkında imparatorluğa bilgi vermeleri istenmekteydi. Ayrıca bu görevleri esnasında voyvodalara sadakatten ayrılmamaları, rehavete kapılmamaları, casuslara iyi davranmaları ve ikramda bulunmaları tavsiye edilmekteydi. Voyvodalar elde ettikleri her bilgiyi bir rapor halinde İstanbul’a göndermezlerdi. Elde edilen bilgiler istihbarat çarkına uygun bir şekilde değerlendirmeye tabi tutulur, incelenir ve elde edilen veriler ışığında bazı çıkarımlarda bulunulurdu. Bu çıkarımlarla birlikte istihbari bilgiler hakkında varılan hükümler ve olası gelişmelerle ilgili yapılan değerlendirmeler İstanbul’a gönderilmekteydi.⁹⁹

Osmanlı istihbaratı içerisinde önemli bir yer tutan voyvodaların casusluk yaptıkları da rivayet edilmiştir. Bu tehlike karşısında ilerleyen zaman içerisinde voyvodalar İstanbul’daki Fenerli Rumlar arasından seçilmeye başlanmıştır. Bu seçimin sebepleri arasında Fenerli Rumların Osmanlıya coğrafi ve kültürel açıdan daha yakın olmaları yer almıştır.¹⁰⁰

İstihbarat kaynakları içerisinde yer alan bir başka etkin sınıf ise Tatarlar olmuştur. Tatarların bir istihbarat elemanı olarak değerlendirilmelerine sebep olacak gelişmeler

⁹⁸ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 1998, s.326. Genel olarak haraç vermekle yükümlü Osmanlı tebaası gayrimüslimler için kullanılan bu tabir “cizyegüzâr” şeklinde de kullanılır. Osmanlılarda haraç veya cizye ödeyen gayrimüslimleri belirtme amacının yanı sıra bu tabir Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetini kabul eden ve her yıl belirli bir vergi ödeyen Hristiyan beylik, devlet ve ülkeleri ifade eden bir anlam kazanmıştır.

⁹⁹ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.130.

¹⁰⁰ Yüksel, **II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı**, s.164.

Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarına, II. Mehmet Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devleti'nde ulaşım ve haberleşme teknolojisinin henüz gelişmediği zamanlarda imparatorluk içinde olup biten olayların açığa çıkarılması ve bölgedeki durumun araştırılması sürecinde Tatarlardan istifade edilmiştir. “Ulak” kelimesi anlam itibarıyla resmi haber taşıyan devlet görevlisi anlamına gelmektedir. Özel eğitim görmüş güvenilir kişiler arasından seçilen ulaklar bu görevlerini icra ederken at kullanmaktaydılar. Bunun yanı sıra ulakların istihbarat faaliyetlerinde kullanıldıkları ve istihbari bilgi taşıdıkları da görülmüştür.¹⁰¹ Yine savaş zamanlarında cephedeki ihtiyaçları bildirmek, kazanılan zaferin ya da alınan mağlubiyetin merkeze bildirilmesi gibi görevler de ulaklar tarafından icra edilmiştir. Savaş zamanları dışında barış zamanlarında da siyasi ve askeri ilişki içerisinde bulunan devletlerle ilgili elde edilen bilgilerin teyit edilmesinde yine ulaklardan faydalanılmıştır. Ulaklar resmi vazifelerini ifa ederlerken atları yorulup gidemez bir hale gelirse halktan bir kişinin atına el koyabilmekteydiler. Ulaklar tarafından bu yetkinin kötüye kullanılması toplum içinde çoğu zaman huzursuzluğa yol açmış ve adaletsiz bir durum meydana getirmiştir.¹⁰²

2.1.1. Yıldız İstihbarat Teşkilatı (1880-1908)

Yıldız İstihbarat Teşkilatı, Osmanlı Devleti'nde Sultan Abdülhamit Dönemi'nde oluşturulan, devletin iç ve dış olaylar karşısında hâkimiyetini güçlendirme amacı taşıyan bir yapı olarak faaliyette bulunmuştur. Sultan II. Abdülhamit hatıratında bu teşkilatın kurulma amacını şöyle açıklamıştır:

*“...Yabancı devletler kendi emellerine hizmet edecek kimseleri vezir ve sadrazam mertebesine kadar çıkarabilmişse, devlet emniyet içinde olamazdı. Doğrudan doğruya şahsıma bağlı bir İstihbarat Teşkilatı kurmaya bu düşünce ile karar verdim. İşte düşmanlarımın Jurnalcilik dedikleri teşkilat budur...”*¹⁰³

II. Abdülhamit'in bu teşkilatın kurulmasından bir diğer beklentisi de tahtına yönelik komploların önüne geçebilme isteği olmuştur. Bu amaçla yürütülen faaliyetler sadece devlet içindeki mücadele ile sınırlı kalmamış, Avrupa'da kendisine karşı cepheleşen

¹⁰¹ Yusuf Halaçoğlu, “Ulak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.42, İstanbul, 2007, s.77-78.

¹⁰² Yüksel, **II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı**, s.146-147.

¹⁰³ Kaya Karan, **Geçmişten Günümüze Türk İstihbarat Teşkilatı**, Kripto Yayınları, Ankara, 2015, s.92.

Jön Türklerin olduğu; Paris, Londra, Brüksel, Cenevre ve Kahire gibi şehirleri de kapsamıştır.¹⁰⁴

II. Abdülhamit'in saltanatı boyunca Yıldız Sarayı'nda teşkilatlanan bu oluşum faaliyet yürüttüğü süre zarfında devamlı olarak bir gelişme içinde olmuştur. Bu gelişmelerin yaşanmasında Yıldız Sarayı'nın dört önemli özelliği ön plana çıkmaktadır: Bu özelliklerin ilk sırasında Yıldız Sarayı'nın imparatorluğun en uzak vilayetlerine bağlayan işlek bir telgraf merkezi olması gelmektedir. İkinci önemli özellik Yıldız Sarayı'nın istihbarat raporlarının ulaştığı son merkez oluşudur. Diğer önemli özellikler ise Yıldız Sarayı'nın yazışmaların son çıkış noktası olması ve yegâne karar alıcı merkez olmasıdır. Bu teşkilat yalnızca imparatorluk sınırları içerisinde değil imparatorluk toprakları dışında da çalışmalar yürütmüş böylelikle dünyadaki gelişmelerden haberdar olabilmıştır. Teşkilat için çalışan istihbarat elemanlarının topladıkları bilgiler Hariciye Nezareti kanalıyla İstanbul'a bildirilmiştir. Teşkilat içerisinde görev yapanlar arasında yabancı gizli servis elemanları da yer almıştır. İlk zamanlarda teşkilatın ıslah ve genişletilmesi görevini Fransız uzmanlar yaparken daha sonra bu görev Alman uzmanlara verilmiştir.¹⁰⁵

Otuz üç yıl boyunca tahtta kalan Sultan Abdülhamit, İttihat ve Terakkinin Makedonya'da başlattığı harekât sonrası II. Meşrutiyet'in ilanı ile tahttan indirilmiştir. İttihat ve Terakki yönetimi ihtilalden sonra Yıldız İstihbarat Teşkilatını ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir. 31 Mart isyanını padişahın çıkardığına ve Meşrutiyete karşı olduğuna inanan ittihatçılar Meclis'ten padişahın tahttan indirilmesi kararını çıkarmışlardır. Böylece Sultan Abdülhamid'in saltanat süresi de sona ermiştir. Daha sonra 29 Temmuz 1908 tarihli bir kararname ile Yıldız İstihbarat Teşkilatının faaliyetlerine son verilmiştir. Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından teşkilata ait bütün raporlar Harbiye Nezareti bahçesinde yakılarak imha edilmiştir. Böylece Türk tarihinin önemli bir dönemine ışık tutabilecek nitelikteki bilgiler de ortadan kaldırılmıştır.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Erdal İlder, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi-Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H. 1927-MAH 1965)**, s.7.

¹⁰⁵ Emin Demirel, **Teşkilat-ı Mahsusadan Günümüze Gizli Servisler**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s.123.

¹⁰⁶ Hamit Pehlivanlı, "Osmanlılarda İstihbaratçılık", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, C.13, Ankara, 2002, s.659.

2.1.2. Teşkilat-ı Mahsusa (1913-1918)

Türk tarihinde modern anlamda istihbarat çalışmalarına en çok önem verilen dönem İttihat ve Terakki Dönemi olmuştur. İmparatorluğun bölünüp parçalanmasının önüne geçebilmek amacıyla olan İttihat ve Terakki mensupları batılı tarzda bir istihbarat teşkilatı oluşturabilmek amacıyla Teşkilat-ı Mahsusayı kurmuşlardır. İttihat ve Terakki Partisinin iktidarı sonrası 17 Kasım 1913 tarihinde teşkilatın kuruluşu Enver Paşa tarafından resmen ilan edilmiştir.¹⁰⁷ Teşkilatı kimi tarihçiler bir istihbarat örgütü olarak nitelendirirken bu görüşün karşısında olanlar ise teşkilatı erken dönem gayrinizami harp olarak değerlendirmişlerdir. Bu görüşü benimseyenler bu oluşumun isminden hareketle özel bir teşkilat anlamı taşıdığını, bu özelliğiyle nizami yapılanmaların karşısında bir noktada olduğunu ve böylelikle de gayri nizami harp örgütü olarak tanımlanması gerektiğini savunmuşlardır.¹⁰⁸

Teşkilat-ı Mahsusanın isim babalığını Veteriner Miralay Rasim Bey yapmıştır. İdari anlamda sadrazama bağlı olan örgüt çalışmalarında bütünüyle bağımsız hareket etmiştir. Teşkilat-ı Mahsusa, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Harbiye Nazırı daha sonra ise Başkumandan Vekili olan Enver Paşa ile arkadaşı Süleyman Askeri Bey tarafından kurulmuştur. Harbiye Nezaretine bağlı olarak kurulan teşkilatın ilk başkanı da yine Süleyman Askeri Bey olmuştur. Süleyman Askeri Bey'den sonra ise bu görevi sırasıyla Enver Paşa'nın amcası olan Halil Paşa ve Cevat Paşa yapmıştır.¹⁰⁹

Teşkilat-ı Mahsusanın gayesi bir taraftan bütün Müslümanları bir bayrak altında toplamak, bu suretle Panislamizm'i gerçekleştirmek, diğer taraftan ise Türk ırkını siyasi bir birlik içinde bulundurarak Pantürkizm'i hakikat sahasına sokmak olarak belirlenmiştir. Diğer yandan Enver Paşa teşkilatın görevlerini; Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi birliğini korumak, Türkçe konuşan halkın Osmanlı sınırları içerisinde kalmasını sağlamak, isyanları önlemek, sömürgeci devletlerin girişimlerini sonuçsuz bırakmak, Rusların Osmanlı topraklarında bağımsız bir Ermeni devleti kurmalarını engellemek ve düşmanların Ortadoğu'daki istihbarat faaliyetlerine karşı

¹⁰⁷ İlter, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi -Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H. 1927-MAH 1965)**, s.8.

¹⁰⁸ Polat Safi, "Fiilden İsim: Teşkilat-ı Mahsusa", **Toplumsal Tarih Dergisi**, S.243, İstanbul, 2014, s. 74-79.

¹⁰⁹ Ergun Hiçyılmaz, **Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri**, Kamer Yayınları, İstanbul, 1996, s.111.

cephede mücadele etmek olarak açıklamıştır.¹¹⁰ Teşkilat-ı Mahsusa, Hindistan’da propaganda faaliyetleri yürütebilmek adına “Uhuvvet” isminde bir gazetenin yayınlanması için de ödenek oluşturmuştur.¹¹¹

Teşkilat-ı Mahsusanın titiz bir şekilde örgütlenmiş kurumsal bir yapısı mevcuttu. Teşkilatın idari bir hiyerarşisi, bir genel merkezi, gizli bir bütçesi ve bölge sorumluları vardı. Yönetici kadroda iyi eğitilmiş askerler ve siviller yer almaktaydı. Ağırlıklı olarak ordu içinden seçilen kişilerin oluşturduğu teşkilat içerisinde bu kişilerin yanında; gazeteci, doktor, mühendis, diplomat gibi değişik meslek gruplarından kişiler de görev yapmaktaydı.¹¹²

Teşkilat-ı Mahsusa belli ölçüler dâhilinde bir istihbarat faaliyeti yürütmüş, toplamış olduğu istihbarat nitelik olarak stratejik değil taktik ve operasyonel istihbarat şeklinde olmuştur. Teşkilat, elde etmiş olduğu istihbari bilgiyi öncelikle kendi operasyonlarını yürütmek için kullanmıştır. Teşkilat-ı Mahsusa tarafından elde edilen istihbarat savaş öncesi ve savaş sırasında yürütülen keşif faaliyetleriyle birlikte ordu için bir bilgi kaynağı haline gelmiştir.¹¹³

Teşkilat-ı Mahsusa modern dünyanın getirdiği sorunları çözmek noktasında yeterli ölçüde başarılı olamamıştır. Teşkilatın istediği sonuçları elde edememesinin en önemli sebeplerinden biri üyelerinin fikir birliği içerisinde olmaması, üyelerinin idealizmi aşamayıp akılcılığa yönelememesi olmuştur.¹¹⁴ Ancak bu teşkilat kendi belirlediği amaçlar açısından sınırlı da olsa bir başarı elde edebilmiştir. Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkmasının ardından Enver Paşa, yurt dışına çıkmadan önce Teşkilat-ı Mahsusanın son başkanı olan Hüsametdin Ertürk’e Teşkilat-ı Mahsusayı lağvetmesi talimatını vermiştir. Enver Paşa, Teşkilat-ı Mahsusanın yerine faaliyet yürütecek yeni yapılanmanın adının ise Umum Âlem-i İslam İhtilal Teşkilatı olacağını söylemiştir. Bununla birlikte Hüsametdin Ertürk’ün bu teşkilatın İstanbul şubesi reisi olacağını ifade etmiştir. Enver Paşa’nın bu isteği doğrultusunda Teşkilat-ı Mahsusa Hüsametdin Ertürk tarafından tasfiye edilmiştir. Teşkilatın deposunda

¹¹⁰ Vahdet Keleşyılmaz, “Teşkilat-ı Mahsusanın Kuruluşu, Başkanları ve Mustafa Kemal”, **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, C.13, Ankara, 2002, s.317.

¹¹¹ Vahdet Keleşyılmaz, **Teşkilat-ı Mahsusanın Hindistan Misyonu (1914-1918)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s.123.

¹¹² Demirel, **Teşkilat-ı Mahsusadan Günümüze Gizli Servisler**, s.145.

¹¹³ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.226.

¹¹⁴ Şimşek, **Türkiye’de İstihbaratçılık ve MİT**, s.87.

bulunan silah ve cephane ise muhafaza edilerek Anadolu'ya sevki için çözüm yolları aranmaya başlanmıştır.¹¹⁵

2.2. Milli Mücadele Dönemi'nde Faaliyet Gösteren İstihbarat Grupları

Mütareke ve Milli Mücadele Dönemi içinde faaliyet gösteren gizli gruplar bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu grupların eldeki imkânlar ölçüsünde, ihtiyaçları tam olarak karşılamaktan uzak bir şekilde istihbarat yaptıkları görülmektedir. Bunun sebebi ise faaliyet yürüttükleri dönemin işgalci güçlerin İstanbul ve Anadolu üzerinde hâkimiyet kurmuş oldukları dönem olmasıdır. Kısa süreler içinde kurulup lağvedilen bu gruplar faaliyette bulundukları süre zarfında istihbarat anlamında önemli sayılabilecek ölçüde başarılı olmuşlardır. İlk başlarda işgal güçlerinden sadece silah ve asker kaçırılırken bir süre sonra bu unsurların yaydığı menfi propagandanın karşısına çıkılmıştır. İşgal güçlerinin içlerine kadar girilerek ajanlar vasıtasıyla birçok plan ve belge ele geçirilmiştir. Bu çalışmalar kapsamında işgal güçleri adına casusluk yapan ajanlar da yakalanmıştır.¹¹⁶ Bunlar espiyonaj ve kontrespiyonaj adına profesyonel faaliyetlerdir. Yaklaşık iki yıllık bir süre zarfında Milli Mücadele hareketi, nitelikli elemanları bünyesinde barındıran bir istihbarat ağı oluşturmuştur. Kurulan istihbarat ağının genişlemesi ve istihbarat mensuplarının niteliklerinin artması elde edilen istihbarat ürünlerinin niteliğini aynı ölçüde artırmıştır.¹¹⁷

2.2.1. Karakol Cemiyeti

Mütareke döneminin ilk gizli direniş örgütü olarak İstanbul'da kurulan Karakol Cemiyetinin kuruluş tarihine dair değişik görüşler ileri atılmıştır. Bu cemiyetin kuruluş tarihiyle ilgili değişik ve birbirini doğrulamayan bilgiler verilmesine rağmen cemiyetin Mondros Mütarekesi'nin hemen akabinde kurulduğu kabul edilmektedir. Tarık Zafer Tunaya cemiyetin 1919 yılının Kasım ayında kurulduğunu ifade etmektedir.¹¹⁸ Milli Mücadele hatıralarını kaleme almış olan Mehmet Arif Bey ise Karakol Cemiyetinin İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinden önce İstanbul'da kurulduğunu iddia

¹¹⁵ İltis, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi (Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti)**, s. 11.

¹¹⁶ Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTE), K.64, G.134, B.1/2.

¹¹⁷ Yusuf Özer, **Kültürel İstihbarat**, Karakum Yayınevi, Ankara, 2018, s.44.

¹¹⁸ Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler (Mütareke Dönemi 1918-1922)**, s.118.

etmiştir.¹¹⁹ Hüsamettin Ertürk'e göre ise Karakol Cemiyeti 1919 yılının ortalarına rastlayan bir ayda İstanbul'da kurulmuştur.¹²⁰

Karakol Cemiyetinin faaliyetleri dikkate alındığında 1918 yılının ekim ayı sonları veya kasım ayı başlarında Enver ve Talat Paşa'nın direktifleri ile kurulduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır.¹²¹ İttihat ve Terakki Cemiyetinin devamı niteliğinde olan cemiyet kısa süre içinde örgütlenme çalışmalarını tamamlamıştır. Cemiyetin kuruluş amaçları arasında Ermeni komitacılara karşı mücadele etmek, işgal kuvvetlerine karşı direnişte bulunmak gibi hususlar yer almıştır. Diğer taraftan bu cemiyetin en önemli işlevlerinden biri Milli Mücadele Dönemi içerisinde İstanbul'dan Anadolu'ya silah, cephane ve personel kaçırılmasını sağlamak olmuştur. Bununla birlikte cemiyet İngiliz Muhipleri Cemiyeti gibi kuruluşların planlarını ve faaliyetlerini Mustafa Kemal Paşa'ya ulaştırmak gibi bir misyonu da üstlenmiştir.¹²²

Cemiyetin kurucuları, Talat Paşa'nın sağ kolu olan Kara Kemal ile askeri kanattan Erkan-ı Harp Miralayı Kara Vasıf Bey'dir. Kara Kemal Bey, Kara Vasıf Bey'i evine davet ederek "Karakol" isminde gizli bir teşkilat kurulmasının elzem olduğunu, Talat Paşa'nın da bu konuda destek verdiğini ve bu isteği yerine getireceğini ifade etmiştir.¹²³ Karakol Cemiyeti başlangıçtaki kuruluş gayesine ek olarak daha sonra yayınlanan Karakol Cemiyeti Nizamnamesinin birinci maddesinde şu ifadelere yer vermiştir: "Karakol Cemiyeti milletin vahdet, hürriyet ve hâkimiyet-i mutlakasını ve vatanın, siyasi, coğrafi ve iktisadi tammını temin ve muhafazaya çalışır."¹²⁴ Cemiyet bu ifadelerle amacının milli bir istikamette olduğunu açık bir şekilde ortaya koymuştur. Karakol Cemiyetinin Teşkilat-ı Mahsusanın devamı niteliğinde bir yapılanma olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Karakol Cemiyeti dış propagandaya önem vermesi noktasında Teşkilat-ı Mahsusadan ayrılmaktadır. Bu önem sayesinde cemiyet İstanbul'daki yabancı ülke temsilciliklerine yerleştirdiği casuslar vasıtasıyla yaşanan gelişmelerden haberdar olabilmiş ve buna göre bir strateji

¹¹⁹ Miralay Mehmet Arif Bey, **Anadolu İnkılâbı-Milli Mücadele Anıları (1919- 1923)**, Arba Yayınları, 1992, İstanbul, s. 44.

¹²⁰ Hüsamettin Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, Pınar Yayınevi, İstanbul, 1964, s.166.

¹²¹ Recep Çelik, **Milli Mücadelede Din Adamları**, Emre Yayınları, C.1, İstanbul, 1999, s.324.

¹²² Hüsnü Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, Ülkü Matbaası, C.1., İstanbul, 1973, s.80-81.

¹²³ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.328; Fethi Tevetoğlu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s.4.

¹²⁴ Mesut Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s.24.

izlemiştir. Bununla birlikte cemiyetin Teşkilat-ı Mahsusanın bazı eski elemanlarını bünyesinde barındırması ve idare anlayışının benzer olması da özellikle propaganda faaliyetlerinde Teşkilat-ı Mahsusanın kullanmış olduğu yöntemlere benzer çalışmalar yürüttüğünü doğrular niteliktedir.¹²⁵

Karakol Cemiyetinin kuruluş ve teşkilatlanma aşamasında görev yapan önemli isimlerden bazıları şunlardır: Sabık İaşe Nazırı Kara Kemal Bey, Erkan-ı Harbiye Miralayı Kara Vasıf Bey, Halil (Kut) Bey, Baha Said Bey, Yenibahçeli Şükrü Bey, Çerkez Reşid Bey, Ali (Çetinkaya) Bey, Doktor Adnan (Adivar) Bey, Topkapılı Mehmet Bey. Cemiyette görev alan kişilere dikkat edildiğinde birçoğunun eski İttihat ve Terakki Cemiyeti mensubu kişiler olduğu görülmektedir.¹²⁶

Cemiyete üye olan kişilere 55, 88, 555 gibi bazı kodlar verilerek tanınmışlardır. Bunun yanı sıra bazı önemli isimlere de kod ismi verilmiştir. Örneğin; Mustafa Kemal Paşa “Nuh”, Ali Fuat Cebesoy “Musa”, Şevket Galatalı “İsa”, Kara Vasıf “Cengiz” gibi isimlerle kodlanmıştır. Cemiyet, Anadolu’da örgütlenmeyi gerçekleştirebilmek adına askeri birimlere ve sivil makamlara tüzüğünü göndermiş ve bünyesinde bir başkomutanın, bir genelkurmayın, kolordu ve fırka kumandanlarının kimler olduğunu belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa ise cemiyetin kurulmasıyla ilgili olarak yayımlattığı genelgede bahse konu olan cemiyetle bir ilgisinin olmadığını ve cemiyetin kimler tarafından kurulduğunun araştırıldığını söylemiştir. Mustafa Kemal Paşa, cemiyetin üyesi olmamakla beraber Milli Mücadele Dönemi boyunca cemiyetle iş birliği halinde olmuş ve cemiyetin istihbarat ağı ile nüfuzundan azami ölçüde yararlanmıştır.¹²⁷

Karakol Cemiyetinin Anadolu ile haberleşmesi Kayışlı Telgrafhanesi memuru Bahaddin Bey vasıtasıyla sağlanmıştır. Cemiyetin İstanbul’daki Türk güvenlik güçlerinin büyük kısmını denetimi altında tutması sayesinde Anadolu’ya fayda sağlayacak sivil ve subaylar İstanbul’dan rahatlıkla çıkabilmiştir. Cemiyet ayrıca İstanbul ile Anadolu arasındaki irtibatı sağlayabilmek için Kocaeli merkezli bir menzil hattı oluşturmuş, kumandanlığına ise Yenibahçeli Şükrü Bey’i getirmiştir. İstanbul’dan Anadolu’ya geçenlere tavassut vesikası (aracılık belgesi) verilmiş böylece Anadolu’ya önemli ölçüde subay ve sivilin geçişi sağlanmıştır. Bu geçişlerde

¹²⁵ Keleşyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusanın Hindistan Misyonu (1914-1918)*, s.123.

¹²⁶ Aydın, *Milli Mücadele Dönemi’nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, s.29-30.

¹²⁷ Doğan, *Kurtuluş Savaşı’nda Atatürk’ün İstihbarat Faaliyetleri*, s.38-39.

cemiyetin kullandığı menzil hattının ve deniz yolunun çok önemli katkıları olmuştur. Bu sayede önemli miktarda silah, cephane ve askeri malzemenin Anadolu'ya sevki sağlanmıştır.¹²⁸

Karakol Cemiyeti bir taraftan Anadolu hareketinin talimatları doğrultusunda faaliyetlerini yürütürken diğer taraftan ise yurt dışındaki ittihatçı liderlerden talimat almaya devam etmiştir. Cemiyetin faaliyetleri neticesinde; Halil Paşa İstanbul, Nuri Paşa ise Ardahan kışlasındaki İngiliz cezaevinden kaçırılmışlardır.¹²⁹ 11 Ocak 1920 tarihinde ise Baha Sait Bey, Sovyetler Birliği ile bir antlaşma imzalamış ve cemiyeti Geçici Türk İhtilal Hükümetinin temsilcisi olarak göstermiştir. Ancak Baha Sait Bey'in bu tutumu gerek Mustafa Kemal Paşa gerekse 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa tarafından hoş karşılanmadığı gibi kendisine sert eleştiriler yönelmesine de sebep olmuştur. Kâzım Karabekir Paşa, Baha Sait Bey'in yaptığı bu davranış karşısında halihazırda bir Heyet-i Temsiliye ve buna bağlı ordular bulunduğunu, doğunun komutanının kendisi olduğunu, kendisinden habersiz böyle bir harekete kalkışmanın ise akılsızca bir hareket olduğunu söylemiştir. Mustafa Kemal Paşa da yapılan görüşmeyi ve imzalanan antlaşmayı kabul etmediklerini bu durumun temsil noktasında ikilik oluşturacağını ifade etmiştir.¹³⁰

Karakol Cemiyetinin teşkilatlanma biçimi İttihat ve Terakki Cemiyeti ile benzerlik göstermiştir. Genel merkezin beş kişiden oluşması ve bu beş kişinin beş daireye başkanlık etmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca her daire başkanı diğer üyelere danışmadan şube açabilme ve istediği sayıda eleman alabilme yetkisine sahip olmuştur. Buna göre birinci dairenin sorumluluk alanı; siyaset, haber alma ve dış işleri ile, ikinci dairenin sorumluluk alanı; ordu, silahlanma, seferberlik, harp harekâtı, zararlı örgütlerle ilgilenme ile, üçüncü dairenin sorumluluk alanı; sevkiyat ve haberleşme işleri ile, dördüncü dairenin sorumluluk alanı cemiyetin ihtiyacı olan paranın temin edilmesi ile, beşinci dairenin sorumluluk alanı; propaganda, şubeler açılması, özlük işleri ve mahkemelerle uğraşılması gibi görevleri yürütmekle sınırlandırılmıştır. Ayrıca ikinci daireye bağlı olduğu hissettirilen ulusal bir ordudan söz edilmiş ve bu ordunun bir başkomutanının, bir genelkurmayının, kolordu ve fırka kumandanlarının bulunduğu,

¹²⁸ İlyas Sami Kalkavanoğlu, **Milli Mücadele Hatıralarım**, Ekicigil Matbaası, İstanbul, 1957, s.16-17.

¹²⁹ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE) Atatürk Koleksiyonu (1905-1980), K.5, G.49, B.49, 1-2.

¹³⁰ Kâzım Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s. 628-632.

bunların kim olduklarının ve görevlerinin saklı tutulduğu belirtilmiştir. Cemiyetin tüzüğünde en küçük bir bilgiyi sızdıranın dahi idam cezası ile cezalandırılacağı ifade edilmiştir.¹³¹

Mustafa Kemal Paşa'nın cemiyet ile olan ilişkileri Sivas Kongresi öncesinde bozulmaya başlamıştır. Cemiyetin Anadolu'da örgütlenebilmek adına askeri ve sivil tüm kurumlara tüzüğünü göndermesi, kendisine bağlı bir ordunun varlığından bahsetmesi ve bahsedilen bu ordunun komuta kademesi olduğunu açıklaması Mustafa Kemal Paşa'yı hoşnut etmemiştir. Böyle bir oluşumun ve yarattığı etkinin Milli Mücadele hareketine zarar vereceğini düşünen Mustafa Kemal Paşa 9 Ağustos 1919 tarihinde askeri ve sivil tüm kuruluşlara gönderdiği bir genelge ile cemiyetle bir ilgisinin olmadığını, cemiyetin tüzüğüne uyularak ikilik çıkarılmamasını ve bu cemiyeti kimlerin kurduğunun araştırılacağını ifade etmiştir.¹³² Ayrıca Mustafa Kemal Paşa cemiyetle ilgili olan görüş ve düşüncelerini Nutuk adlı eserinde şöyle ifade etmiştir:

“...Genel görev yönetmeliğinde de bir Milli Ordu'dan söz ediliyor ve bu ordunun başkomutanı, büyük kurmay heyeti, kolordu ve tümen komutanları ile kurmayı seçilmiş ve tayin edilmiş olup, gizli tutulur. Bunlar görevlerini gizli olarak yaparlar açıklaması okunur. Efendiler, derhal komutanları uyararak, bu tüzük ve yönetmelik hükümlerini, asla uygulamamaları gerektiğini ve bu teşebbüsün kaynağını araştırmakta olduğumu bildirdim. Sivas'a varışımdan sonra, oraya gelen Kara Vasıf Bey'den anladım ki, bu işi yapan kendisi ve bazı arkadaşları imiş. Her halde bu hareket tarzı doğru değildir. Herkesi idam ile tehdit ederek bilinmeyen bir merkezin, bilinmeyen bir başkomutanının, bilinmeyen birtakım komutanların emirlerine uymak mecburiyetinde bırakmaya kalkışmak çok tehlikeliydi. Gerçekten bütün ordu mensuplarında, birbirlerine karşı bir güvensizlik ve korku başladı. Benim komuta etmekte olduğum kolordunun acaba bilinmeyen gizli komutanı kimdir? Bu gizli komutan ne vakit ve nasıl komutayı ele alacak ve bana ne gibi bir işlem

¹³¹ Bülent Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, Ardıç Yayınları, Ankara, 1994, s.31.

¹³² Mazhar Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C.1, Ankara, 1986, s.138-139.

uygulayacak gibi haklı birtakım kuruntulara kapılması ihtimalden değildi. Sivas'ta Kara Vasıf Bey'e gizli merkezin, gizli başkumandanın ve gizli büyük erkânıharbiyenin kimler olduğunu sorduğum zaman 'hepsi siz ve arkadaşlarınızdır' cevabını vermişti. Bu cevap elbette makul ve mantıklı olamazdı. Çünkü bana asla böyle bir tertip ve teşkilden kimse bahsetmiş ve muvafakatimi almış değildi...”¹³³

Mustafa Kemal Paşa'nın yukarıdaki ifadelerinden anlaşıldığına göre cemiyet kuruluşundan faaliyetlerine kadar hiçbir dönemde Mustafa Kemal Paşa'nın onayı ve talimatlarıyla hareket etmemiştir. Aksine bu cemiyet Milli Mücadeleye zarar verebilecek ölçüde bazı kararlar alma tasarrufunda bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas Kongresi sırasında görüştüğü Kara Vasıf Bey'e “Karakol Teşkilatı, rumuzuyla, talimatıyla ve hatta şahıslarıyla tarafımızdan ilga ve iptal edilmiştir.” şeklindeki sözlerine karşılık cemiyetin faaliyetlerine devam ettiği görülmektedir. Karakol Cemiyeti ile Anadolu arasındaki gerginlik devam ederken 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul işgal edilmiştir. İşgal sonrasında cemiyetin karargâh binası da basılmış, önemli isimleri tutuklanmış, yapısı ve faaliyetleri İtilaf Devletleri tarafından deşifre edilmiştir. Tutuklananlardan bir kısmı Bekirağa Bölüğü'ne¹³⁴ götürülmüş oradan da deniz yoluyla Malta'ya gönderilmiştir.¹³⁵ İstanbul'da kalan cemiyet üyeleri ise saklanmak suretiyle ikinci bir teşkilat kurmak için gizlice çalışmaya başlamışlardır. İstanbul'un işgalinden sonra Kara Vasıf Bey'de bulunan Karakol Cemiyetine ait mühür ve merkez kuruluna ait şifre anahtarı Yüzbaşı Emin Ali Bey tarafından alınmıştır. Yüzbaşı Emin Ali Bey tarafından teşkilatın yeniden toparlanması için yapılan çalışmalar sonuçsuz kalmış ve cemiyetin faaliyetleri sona ermiştir.¹³⁶

15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa ise 16 Ağustos 1919 tarihinde kolordulara gönderilen bir genelgede cemiyetle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Dersaadet'ten Karakol Cemiyeti namında bir talimat-ı mahremâne buraya geldi, kolordunuz da geldi mi? Gelmiş ise münderecâtının

¹³³ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1997, s.49-50.

¹³⁴ İngilizler tarafından tutuklanarak Bekirağa Bölüğü'ne götürülen ve sürgündeki numara sırasına göre 2778 numaralı isim olan Kara Vasıf Bey “*Milliyetçi, Sivas mebusu, Mustafa Kemal'in sağ kolu olanlardan biri*” diye tanımlanmıştır. Rauf Bey ile birlikte İngilizlere teslim edilen Kara Vasıf Bey ve ilk yakalananlar İstanbul önünde demirleyen *Benbow* isimli gemiye bindirilmiştir. 18 Mart günü İstanbul'dan yola çıkan sürgün kafilesi 22 Mart günü Malta'ya varmıştır.

¹³⁵ Bilal Şimşir, **Malta Sürgünleri**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1976, s.193-194.

¹³⁶ Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.32.

ehemmiyet-i mahsûsâsına binâ'en bunun hiçbir veçhile intişârına mahâl verilmemesi ve metin mahiyeti hakkında bazı tedkikât-ı mühimme ifâsı lazımdır. Gelmiş ise ona göre muhabere edilmek üzere keyfiyetin suret-i mahremânede inbâ buyurulmasını rica ederim."¹³⁷

2.2.2. Zabitan Grubu

Karakol Cemiyetinin faaliyetlerinin sona ermesinden sonra devamı olarak kurulan Zabitan Grubu, cemiyetin Üsküdar Şubesi Reisi Kurmay Yarbay Muğlalı Mustafa Bey tarafından 27 Ekim 1920 tarihinde yeniden yapılandırılmaya çalışılmıştır. Oluşturulan bu grup Karakol Cemiyetinin mührünü kullanmaya devam etmiş teşkilatlanma noktasında ise bazı değişikliklere gidilmiştir.¹³⁸

Zabitan Grubu da Anadolu'ya istihbarat sağlanmasının yanında; silah, cephane ve subay sevki konularında önemli hizmetler sağlamıştır. Ancak bir süre sonra Ankara tarafından kurulması sağlanan ve kuruluşu aynı tarihlere rastlayan Hamza Grubu ile bir rekabet durumu söz konusu olmuştur. Bunun yanı sıra Zabitan Grubunun yeterli inceleme ve araştırma yapmadan Anadolu'ya gönderdiği bazı subayların İtilaf Devletleri adına faaliyet yürüttüklerinin tespit edilmesi grup aleyhtarlığını artırmıştır. Diğer yandan İngiliz casusu Mustafa Sagir'in Karakol Cemiyeti mührünü taşıyan bir vesika ile Anadolu'ya geçmesi, İngiliz Muhipleri Cemiyeti Üyesi Yüzbaşı Ahmet'in Harbiye Nezaretinin koridorlarında Anadolu'ya gideceklere verilen vesikalarla dolaştığının tespit edilmesi ve grup üyelerinden bazılarının umuma açık yerlerde görevlerini ifşa etmeleri gruba karşı olan güven duygusunu olumsuz yönde etkilemiştir. Yaşanan bu gelişmeler Zabitan Grubunun Ankara tarafından tecrit edilmesine ve grubun tamamının veya bazı üyelerinin yabancılar adına casusluk yaptığı zannının doğmasına sebep olmuştur.¹³⁹

2.2.3. Yavuz Grubu

Zabitan Grubunun faaliyetlerinin yetersiz görülmesi ve grup üyelerinden bazılarının görevlerini suistimal etmeleri üzerine grubun adı bir müddet sonra Yavuz Grubu olarak değiştirilerek Muğlalı Mustafa Bey başkanlığında faaliyetlerini devam ettirmiştir. Yavuz Sultan Selim'in resmini mühründe taşıdığı için bu isimle anılan grup

¹³⁷ Kâzım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, s.117-118.

¹³⁸ Serdar Yurtsever, *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013, s.56.

¹³⁹ TİTE Arşivi, K. 60, G.31, B.2.

diğer gruplar gibi İstanbul'dan Anadolu'ya silah, cephane ve subay kaçırma gibi çalışmalar yürütmüştür. İngilizler tarafından yakalanma tehlikesi olan Muğlalı Mustafa Bey'in İstanbul'dan Anadolu'ya geçmesinden sonra grubun çalışmaları kesintiye uğramıştır.¹⁴⁰

İngilizler kurulan bu grupta ilgili olarak 31 Mart 1921 tarihli istihbarat raporlarında şu bilgileri vermişlerdir:

“...Ulusçular İstanbul'da komite biçiminde geniş kapsamlı ve yetenekli bir örgüt kuruyorlardı. Bu örgüt; askeri, siyasi ve ticari olmak üzere başlıca üç bölüme ayrılıyordu. Merkezinin saptanmış bir yeri yoktur, tüm üyeler birbirlerini bilmiyorlar. Dikkatle seçilen ajanlar, İttihat ve Terakki Cemiyetinin geriye kalan çeşitli örgütlerinin koruyuculuğu altında çalışırlar. Bunun sonucu olarak komitenin örgütü, geniş ölçüde dağınıktır, çeşitli merkezleri ve tâli merkezleri vardır. Askeri grup örgütün karargâhını oluşturur ve genellikle kötü ad yapmış Teşkilat-ı Mahsusanın eski üyelerinden oluşur. Yarbay Mustafa Bey, Kurmay Binbaşılardan Ali Rıza ve Mustafa İzzet, ikinci Teğmen Şeref Bey ve Genelkurmay Başkanlığının tüm eski öğeleri onun başlıca üyeleridir. Bu grubun toplandığı en önemli yerlerden biri İstanbul'da, Anadolu'dan gelen kurye ve gizli ajanların sık sık uğradığı Meserret Oteli'dir...”¹⁴¹

İngilizlerin 12 Nisan tarihli raporlarında ayrıca Ankara'nın subay ve askeri malzemelerin Anadolu'ya sevkiyatını sağlamak amacıyla Raif Bey adında bir kurmay yarbayı İstanbul'a gönderdiği yer almıştır. Raif Bey'in beraberinde İstanbul'daki tüm subayları ulusçulara katılmaya çağıran ve subay ihtiyacı olduğunu vurgulayan bir çağrısını da birlikte getirdiği bildirilmiştir. Yine raporun içeriğinde; 2 Nisan'da komiteye Ankara'dan gönderilen telgrafta İstanbul'da çıkarılan pasaportların verilmesinde gösterilen özensizlik sebebiyle gönüllü olarak bazı ajanların Anadolu'ya geçtiği, isyan ve huzursuzluk ortamı oluşturarak meclisin yetkisini sarsmaya çalıştığı ifade edilmiştir. Diğer taraftan cemiyetin siyasi bölümüyle ilgili verilen bilgilerde İstanbul Üniversitesi'nce örgütlenen bir grubun tüm Müslümanları ve ulusçu

¹⁴⁰ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.506.

¹⁴¹ Salâhi Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s.166-167.

taraftarları Anadolu’da şehit düşenleri anmak için Ayasofya Camii’ne çağırdıkları bildirilmiştir.¹⁴²

2.2.4. Moltke Grubu

Hamza Grubunun kurucusu olan Kurmay Yüzbaşı Neşet Bey Hamza Grubu’nu oluşturmada önce “Moltke” isimli gizli bir teşkilât oluşturmuş ve bu grup çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Hamza Grubunun da çekirdeğini oluşturan bu teşkilatın ilk çalışma yeri Eminönü’nde bulunan Hüseyin Hüsnü Eczanesi’nin tavan arası olarak tespit edilmiş ve her gün öğleden önce 9-12 saatleri arasında çalışılması kararlaştırılmıştır. Moltke Grubu, mensupları, çalışma yerleri ve teşkilât tapısı itibarıyla Felâh Grubunun da ilk yapılanması olarak kabul edilebilir. Bu durum grubun yapmayı düşündüğü işlerin programında da kendini göstermektedir. Ancak Moltke Teşkilâtı maddi olarak gerekli desteği göremediğinden yeterince etkin çalışmamıştır.¹⁴³

2.2.5. Hamza Grubu

Milli Mücadelenin çetin yıllarında Mustafa Kemal Paşa Temsil Heyeti ile birlikte 27 Aralık 1919 tarihinde Ankara’ya gelmiş ve vatanın kurtuluşu için mücadeleyi buradan sürdürmeye devam etmiştir. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM’nin açılmasıyla birlikte Milli Mücadele hareketi artık Ankara’dan TBMM Hükümeti tarafından tek elden yürütölmeye başlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının önderlik ettiğı bu mücadele yalnızca silahlı bir mücadele olmamış aynı zamanda istihbarat faaliyetlerinin de etkin yürütöldüğü bir hale bürünmüştür. Milli Mücadelenin lideri Mustafa Kemal Paşa bu sebepten dolayı istihbarat ve propaganda konularında vatanın kurtuluşu için çalışabilecek uzmanlardan faydalanmak istemiştir. Bu amaçla Anadolu’ya subay gönderebilmek, silah, cephane ve askeri malzeme teminini sağlayabilmek ve istihbarat faaliyetleri yürütebilmek amacıyla kurulmuş olan ilk gizli grup Hamza Grubu olmuştur. 23 Eylül 1920 tarihinde Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyasetine (Genelkurmay Başkanlığı) bağılı olarak kurulan grup işgal yıllarının olağanüstü şartlarında Milli Mücadele hareketine katkı sağlama amacını gütmüştür. Hamza Grubu kendi içinde Ferhat ve Kerimi şubeleri ismiyle iki alt birimi daha

¹⁴² Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye’deki Eylemleri*, s.168.

¹⁴³ İhsan Aksoley, *Teşkilat-ı Mahsusadan Kuvayimillîye’ye: Kahraman Bir Türk Subayının Anıları*, Timaş Yayınları, Ankara, 2009, s.24.

bünyesinde barındırmıştır. Bu birimlerin amacı ise yeni istihbaratçılar yetiştirmek olmuştur.¹⁴⁴

Hamza Grubunun ismini Hz. Hamza'nın kuvvet ve cesaretinden dolayı almış olduğu varsayılsa da bu konuda kesin bir yargıya varılamamaktadır. Buna karşın yaşanan dönem itibarıyla Türk insanının güçlü durmaya, azimli olmaya, moral ve motivasyona ihtiyacı olduğu düşünüldüğünde bu ismin tesadüfen verilmediği de ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu grubun daha sonra alacağı; Mücahid, Muharip, Felah gibi isimler aynı zamanda işgal kuvvetlerine karşı gösterilen cesaretli duruşun, azim ve kararlılığın manevi birer işareti niteliğindedir.¹⁴⁵

Hamza Grubunun kurulmasıyla ilgili bir başka rivayet de şu şekildedir: Grubun ilerleyen yıllarda amirliğini yapacak olan Ekrem Baydar Bey oluşturulan bu grubu kendisinin kurduğunu ifade etmektedir. Bu konuyla alakalı Mustafa Kemal Paşa ile haberleştiğini, bir kurmay subayı olarak vatanına hizmet etme gayesinde olduğunu ve bu noktada kendisinin emir ve talimatlarını beklediğini ifade etmiştir. Mustafa Kemal Paşa da İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgalinin yakın olduğunu, kendisinin de İstanbul'da kalarak teşkilatlanma çalışmalarına hız vermesini istediğini ifade etmiştir.¹⁴⁶ Diğer taraftan Fevzi Paşa grubu kendisinin kurdurduğunu ifade etmiştir. Ancak gerek arşiv kaynaklarındaki bilgilerden gerekse Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa'nın emir ve talimatları ile şifrelerden grubun kurucusu ve amirinin Neşet Bey olduğu doğrulanmaktadır.¹⁴⁷

Hamza Grubu Ankara'nın direktifleri doğrultusunda kurulan ve desteklenen İstanbul'daki ilk istihbarat örgütüdür. Hamza Grubunun kurucusu Erkan-ı Harbiye Kurmay Yüzbaşı Neşet Bey'dir. Neşet Bey Ankara'da Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesinden sonra aldığı talimat doğrultusunda tekrar İstanbul'a dönmüş ve burada istihbarat çalışmalarına başlamıştır. Neşet Bey daha sonra grubun programını Yüzbaşı Şakir Muzaffer Bey aracılığıyla Ankara'ya iletmiştir.¹⁴⁸ Diğer taraftan Genelkurmay Başkanı İsmet Paşa Neşet Bey'e gönderdiği bir şifrede "Riyasetiniz altında

¹⁴⁴ Şimşek, *Türkiye'de İstihbaratçılık ve MİT*, s.199-200.

¹⁴⁵ Bora İyiat, *Türk Devlet Geleneğinde Milli İstihbarat*, s.148.

¹⁴⁶ Sami Karaören, *Ekrem Baydar'ın Anıları-Mustafa Kemal'in Gizli Örgütü*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2023, s.24.

¹⁴⁷ Aydın, *Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, s.51.

¹⁴⁸ ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.11.

Anadolu'ya personel ve malzeme göndermek ve istihbarat yapmak üzere İstanbul'a gizli bir teşkilâtın kurulması gerekli görülmüştür.” Şeklindeki ifadeleriyle Neşet Bey'den gerekli adımları atmasını istemiştir. Ankara'dan gerek Mustafa Kemal Paşa gerek de İsmet Paşa'dan gerekli destek ve talimatları alan Neşet Bey böylece İstanbul'da istihbarat, silah, cephane ve subay sevki gibi alanlarda faaliyetlere başlamıştır. Bu dönemden itibaren Hamza Grubu, Ankara ile olan irtibatını kesintisiz bir şekilde sürdürmüş ve almış olduğu talimatları yerine getirme noktasında kararlı ve titiz davranmıştır.¹⁴⁹

Hamza Grubunun ilk teşkilat kadrosu üç şube ve altı personelden oluşmuş ve bu şekilde görev yapmıştır. Daha sonra ise teşkilatın beş şube ile vazifeye devam ettiği görülmektedir. Son olarak Bahriye Şubesinin açılmasıyla birlikte şube sayısı altıya yükselmiştir.¹⁵⁰ Hamza Grubunun üç şubeden oluşan ilk teşkilat kadrosu içinde Yüzbaşı Seyfettin Bey'in başında bulunduğu istihbarat, matbuat ve propaganda hizmetlerinin yürütülmesi birinci şubenin görev kapsamında yer almıştır. Askeri personelin temini ve sevkiyatı, ajan tedariki gibi görevler grubun aynı zamanda amiri de olan Yüzbaşı Neşet Bey'in sorumluluğunda olan ikinci şubenin görev alanında olmuştur. Yüzbaşı Şakir Muzaffer Bey'in sorumluluğunda olan üçüncü şube ise askeri personelin malzeme tedariki, malzemeyi yapacak sanatkâr erbabının temini ile malzemenin lojistiği görevlerini yürütmekle sorumlu olmuştur.¹⁵¹ Diğer taraftan grubun teşkilatlanma aşamasında ve faaliyetlerinde gizliliğe çok önem verilmiştir. Grup, şubelerden sorumlu olan kişilere birer takma ad vererek bu isimleri de Ankara'ya bildirmiştir. Buna göre grubun istihbarat şube sorumlusu olan Yüzbaşı Seyfettin Bey “Yıldız”, Kıtâat-ı Fenniye Şube Sorumlusu Hilmi Bey “Fuad” takma adıyla haberleşme malzemelerinin teminini sağlamıştır. Muamelat-ı Zatiye Şubesi sorumlusu Yüzbaşı Neşet Bey “Ay” takma adıyla posta hizmetleri ve bu hizmetleri sağlayacak personelin tedariki ile Anadolu'ya geçecek istihbarat personelinin izlenmesi konularını takip etmiştir. Mühimmat Şube Müdürü Şakir Muzaffer Bey “Güneş” takma adıyla cephane ve mühimmat temini, Levazım Şube Müdürü Sabit Bey

¹⁴⁹ Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları*, s.168.

¹⁵⁰ Aydın, *Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, s.67.

¹⁵¹ Çukurova, *Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, s.42.

ise “Işık” takma adıyla para ve mali konularla ilgili görevleri yerine getirmekten sorumlu olmuşlardır.¹⁵²

Hamza Grubu, faaliyetlerini yürütürken güvenlik tedbirlerini almaya sıkı sıkıya uymuş ve güvenli mekânları tercih etmiştir. İstihbarat faaliyetlerinde görev yapacak personelin hangi konuda, ne zaman, nerede, nasıl ve kiminle hangi parola, pusula ve şifrelerle iletişim sağlayacağı belli bir plan dâhilinde sağlanmışır.¹⁵³ Genelkurmay Başkanlığı ile doğrudan irtibat halinde olan grup İstanbul’un Sirkeci kıyısında bulunan büyük postanenin bodrum katını istihbarat merkezi olarak belirlemiştir. Elde edilen bilgilerin Ankara’ya iletilmesi ve Ankara’dan gelecek talimatların gruba bildirilmesi bazen kuryeler aracılığıyla, çoğunlukla da telgraf yoluyla gerçekleşmiştir. Grup, üyelerinden Şakir Muzaffer Bey’den şüphelenilmesi üzerine bazı tedbirler alma yolunu seçmiştir. Duyulan şüphe üzerine İstanbul’da bulunan ve güvenli diye bilinen bazı mekânlarda değişiklikler yapılmıştır. Buna göre Yemiş İskelesi, Limoncu Han, Dilli-zade Yazıhanesi ve Ali Bey mekânları kullanılarak buradan “Gümrük” ve “Galata” parolaları ile irtibata geçilmesine karar verilmiştir. Hamza Grubu bu değişiklikler yoluyla casusluk tehlikesine karşı koymayı ve istihbarat ağının güvenliğini sağlamayı hedeflemiştir. Diğer taraftan grup üyeleri Ankara ile iletişimi sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek adına sahillerdeki istihbarat zabitleri ile şifre haberleşmesini de kullanmış ancak bu yöntem pek başarılı olmamıştır. Grup ayrıca İstanbul dışında Genelkurmayın önem verdiği bölgelerde de ağırlar oluşturmuştur.¹⁵⁴

Hamza Grubu istihbarat elemanlarının ve askeri personelin İstanbul’dan Anadolu’ya olan sevkiyat ve lojistik faaliyetlerinde sorun yaşamamaları için bazı belgeler düzenlemiştir. Bu belgelerden biri olan seyahat varakası özellikle Karadeniz üzerine yapılacak deniz seyahatlerinde kullanılmışır. Bir nevi pasaport işlevi de gören bu belge İngilizler tarafından vapurlarda yapılan aramalarda dikkat edilen en önemli belge olmuştur.¹⁵⁵

¹⁵² Demircioğlu (ed.) vd, **Türk İstihbarat Tarihi**, s.275; Şimşek, **Türkiye’de İstihbaratçılık ve MİT**, s.200.

¹⁵³ Aydın, **Milli Mücadele Dönemi’nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.51.

¹⁵⁴ Manos İliadis, **Türk Gizli Servisleri ve MİT**, Atina, 1998, s.107.

¹⁵⁵ Mesut Aydın, “Hamza Grubu (23 Eylül 1920-15 Aralık 1920)”, **Atatürk Yolu-Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi**, Mayıs 1989, Yıl 2, S. 3, s.387.

Hamza Grubunun başarılı çalışmaları İngilizlerin dikkatinden kaçmamış ve grup mensupları İngilizlerin açık hedefi haline gelmiştir. İngiliz gizli servis elemanları “kaba operasyon” olarak tabir edilen açık zaptiye operasyonlarına girişmişler ve Hamza Grubu’nu deşifre etmeyi başarmışlardır. Hamza Grubu bu isimle faaliyetlerini yürüttüğü üç ay boyunca İstanbul’daki bazı zararlı dernek üyelerinin künyelerini Ankara’ya göndermiş muhbirlerini Bursa, İzmir ve Manisa’ya kadar sokarak Yunan ordusunun harekâtı ile ilgili bilgileri de Ankara’ya bildirmiştir.¹⁵⁶

2.2.6. Mücahid Grubu

Hamza Grubu, grup mensuplarından Şakir Muzaffer Bey’in saraya ve İngilizlere bilgi vermesinden şüphelenilmesi ve gruba ait şifre anahtarının İngilizlerin eline geçmesi üzerine isim değiştirmek mecburiyetinde kalmıştır.¹⁵⁷ Diğer yandan grubun isim değiştirmesindeki bir diğer etken de Ankara’dan gelmesi gereken kurye çantasının yirmi gün geçmesine rağmen grubun eline ulaşamamış olmasıdır.¹⁵⁸ Bu çanta içerisinde gruba yardım sağlayacak kişilerin isimleri ile Ankara’dan gruba gönderilen talimatlar yer almaktaydı. Çantanın uzun bir süre boyunca grubun eline geçmemiş olması güvenlik noktasındaki endişeleri ve alınan tedbirlerin haklı olduğunu ortaya koymuştur. Bu sebeplerden dolayı grup 15 Aralık 1920 tarihinden itibaren isim değiştirerek “Mücahid” ismini almış ve faaliyetlerini bu isim altında yürütmeye devam etmiştir.¹⁵⁹

Ankara’nın isteği üzerine Yüzbaşı Neşet Bey ve arkasından Yüzbaşı Seyfettin Beylerin Anadolu’ya geçmesinden sonra 1921 yılı Nisan ayı içinde grubu, binbaşılığa yükseltilen Ekrem Bey yönetmeye başlamıştır. Ekrem Bey, Mustafa Kemal Paşa’nın Ankara’da kendisini seçtiğini ve emrinde çalışacak on dokuz kişinin adlarını da bildirdiğini ifade etmiştir. Bu isimler ve görevleri ise şu şekilde belirlenmiştir: Erkan-ı Harp Binbaşısı Ekrem istihbarat ve yardım başkanlığı, Binbaşı Aziz Hüdayi siyasi istihbarat, Yüzbaşı Kerim şifre subayı, Piyade Yüzbaşı İsmail Hakkı şifre subayı, Piyade Yüzbaşı Kemal askeri istihbarat, Piyade Üsteğmen Bedii Osmanlı Hükümeti Genelkurmayında istihbarat, Piyade Kıdemli Yüzbaşı Fehmi zat işleri, Topçu Yüzbaşı Cevdet Anadolu’ya subay sevkiyatı ve tebligatı, Topçu Yüzbaşı Rasim Nakliye işleri,

¹⁵⁶ ATASE Arşivi, K.1533, D.94, F. 27-1.

¹⁵⁷ ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F. 30.

¹⁵⁸ ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F. 6,11,3.

¹⁵⁹ Polat Safi, **Milli İstihbarat Teşkilatı (1826-2023)**, Kronik Kitap Yayınları, İstanbul, 2023, s.115.

Topçu Yarbay Eyüp topçu malzemesinin Anadolu'ya sevki, Topçu Yüzbaşı Mehmet Emin topçu malzemesinin Anadolu'ya sevki, Üsteğmen Ahmet sevk edilecek malzemenin ambalaj işleri, İstihkâm Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü istihkâm ve otomobil malzemesinin temini, Muhabere Yüzbaşı Mehmet Ali muhabere malzemesinin temini ve Anadolu'ya sevki, Hesap Memuru Ali Saip hizmetlilere ve hizmete ait hesap işleri, Kıdemli Levazım Yüzbaşı Vasfi levazım işleri, Kıdemli Topçu Yüzbaşı Seyfettin levazım işleri, Topçu Üsteğmen Saffet kurye subaylığı, Topçu Üsteğmen Ziya sevkiyat ve Topçu Teğmen İbrahim Etem sevkiyat işlerinden sorumlu olmuşlardır.¹⁶⁰

Mücahid Grubu faaliyetlerine Hamza Grubunun haberleşmelerinde ve vesikalarında kullanmış olduğu şifre anahtarı ve mühürlerini değiştirmekle başlamıştır. Mücahid Grubu eski teşkilat kadrosunu muhafaza etmekle beraber bazı değişiklikler yapma yoluna da gitmiştir. Genelkurmay Başkanlığı da tedbir amaçlı kendine has bir kodlama yöntemi oluşturarak gruba gidecek olan gizli evrakların başına “F” kodu, telgraf haberleşmelerinde ise “FG” kodunu kullanmıştır. Grubun istihbarat çalışmalarında espionaj faaliyetlerini yürütmek üzere Yüzbaşı Kemal Bey'in casusluk yapmak üzere Fransız ordugahında görevlendirilmesine karar verilmiştir. Yüzbaşı Kemal Bey'in bu gizli göreve getirilmesinde Paris'te eğitim görmüş olması ve Fransızca'yı çok iyi biliyor olması etkili olmuştur. Mücahid Grubu bu faaliyetleriyle Fransız ve Yunan istihbaratının çalışmaları hakkında haberdar olabilmıştır. Ayrıca Yunan ordusunun durumu ile ilgili olarak da istihbarat personeli olan bir memur tayin edilerek istihbari bilgi elde edilmek istenmiştir. Mücahid Grubu görev yaptığı süre içerisinde espionaj faaliyetleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu anlamda işgalci devletler hakkında önemli istihbarat bilgileri elde edilmiştir. Grubun faaliyet alanlarının net bir şekilde tespit edilememesi, grup içinde istihbarat faaliyeti yürüten elemanların herhangi bir tehlike anında isim ve şube değiştirmelerinden kaynaklanmıştır.¹⁶¹

2.2.7. Muharip Grubu

Mücahid Grubu faaliyetlerini 23 Şubat 1921 tarihine kadar sürdürmüş bu tarihten itibaren ise “Muharip” ismini almıştır.¹⁶² Muharip Grubu adına 15 Ağustos 1921 tarihinde İzmit'e kaçak fişek ve askeri malzeme götüren bir motor, yükünü bırakıp

¹⁶⁰ Ekrem Baydar, “Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 6 Ekim 1970, S.16594, s.5.

¹⁶¹ Karaören, **Ekrem Baydar'ın Anıları-Mustafa Kemal'in Gizli Örgütü**, s.103-105.

¹⁶² ATASE Arşivi, K.1533, D. 2, F. 43-3.

İstanbul'a döndüğü sırada bir İngiliz devriye motoru tarafından durdurulup aranmıştır.¹⁶³ İzmit'e sevkıyatı gerçekleştiren Nazmi Bey'in Muharip Grubuna ait sevk makbuzlarını imha etmemesinden dolayı bu makbuzların İngilizlerin eline geçtiği, böylece grup adının ve mührünün deşifre olduğu, bütün motor mürettebatının İngilizler tarafından tutuklandığı bildirilmiştir. Bu olay üzerine Muharip Grubu derhal ilgili makamları uyararak grubun isminin değiştirileceğini bildirmiştir.¹⁶⁴ Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti ise 15 Ağustos 1921'de yayınladığı emir ile grup isminde yapılacak değişiklik sebebiyle yeni mühürlerin gönderilmesine kadar Muharip Grubu mührünün geçerli kabul edileceğini bildirmiştir.¹⁶⁵ Başkanlık bu durumu; Garp Cephesi, Şark Cephesi, Merkez Ordusu, Mürettep Kolordu, Kastamonu Havalisi Kumandanlıkları, İnebolu İrtibat Zabitliği, Trabzon 3. Fırka Kumandanlığı ve Müdafaa-i Milliye Vekâletine de bildirmiştir.¹⁶⁶

2.2.8. Felah Grubu

Ankara tarafından şifre ve mührü değiştirilen Muharip Grubu 31 Ağustos 1921 tarihinden itibaren faaliyetlerine "Felah" ismiyle devam etmiştir. Ayrıca gruba gönderilen yazıların baş tarafına (F) ve telgraflarda ise (F.G.) harflerinin yazılması kabul edilmiştir.¹⁶⁷ Fevzi Paşa grubun isminin sık sık değiştirilmesi konusunda bu durumun bir zarureten kaynaklandığını, İngiliz istihbaratının gruba karşı sürekli bir tehlike arz ettiğini, isim değişikliklerinin de bu tehlikeyi bertaraf etmeye yönelik yapıldığını ifade etmiştir. Bu sebepten dolayıdır ki grup mensuplarından bazılarının da isimleri değiştirilmiş ve faaliyetlerine bu şekilde devam etmişlerdir. Felah Grubu, merkez olarak İstanbul'un Bostancı semtinde bulunan İngiliz Hint Tugayı karargâhına 300 metre mesafedeki bir yeri seçmiştir. Grup ilk olarak haber alma faaliyetleriyle işe başlamıştır.¹⁶⁸

Hamza Grubunun ilk teşkilat kadrosunda üç şube ve altı personelden oluşan ve bu şekilde faaliyetlerini yürüten grup daha sonra beş şube ile vazifeye devam etmiştir. Felah Grubu zamanında faaliyete geçen Bahriye Şubesi ile birlikte şube sayısı altıya

¹⁶³ ATASE Arşivi, K.1543, D. 47, F. 34-3.

¹⁶⁴ ATASE Arşivi, K.1308, D. 47, F. 7-2.

¹⁶⁵ ATASE Arşivi, K.1308, D. 47, F. 7-1.

¹⁶⁶ ATASE Arşivi, K.1308, D. 47, F.7.

¹⁶⁷ **Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler (15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923)**, C.7, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1975, s.101.

¹⁶⁸ İlter, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi (Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti)**, s.14.

yükselmiştir. Bu şubelerden ilki olan İstihbarat Şubesi kurulduğu tarihten itibaren Ankara ile irtibatını devam ettiren en önemli şube olma özelliğini korumuştur. Felah Grubu Ankara ile haberleşmelerinde Başkomiser Salih ve Saffet Beyleri kurye olarak görevlendirmiştir.¹⁶⁹ İstanbul Posta ve Telgraf Müdürü İhsan (Pere) Bey ve Hat Çavuşu Hacı Mümtaz vasıtasıyla gizli hattan Ankara ile telgraf haberleşmesi sağlanmıştır.¹⁷⁰ Grup ayrıca Orhaniye Kışlasındaki muhabere taburundan elde edilen iki adet kristal dedektörlü alıcının, Muhabere Üsteğmeni Osman Nuri Bey'in Beylerbeyi'ndeki evine kurulmasıyla bir de Telsiz Dinleme Merkezi oluşturmuştur.¹⁷¹

Felah Grubu İstihbarat Şubesi, faaliyetleri içerisinde propagandaya da önem vermiştir. Bu amaçla şube, İstanbul halkına Anadolu'da ortaya çıkan Milli Mücadele lehinde propaganda yapmak görevini de üstlenmiştir. Grup Ankara'da çıkan gazetelerin İstanbul'a düzenli bir şekilde gönderilmesini istemiş, Yenigün ve Hâkimiyet-i Milliye gibi gazetelerin geç ve düzensiz bir şekilde gönderildiğinden şikâyet etmiştir. Gazetelerin zamanında İstanbul'a ulaştırılmadığını söyleyen grup bu yüzden önemli kişi ve makamların gazetelerden habersiz olduklarını dile getirmiştir. Bu konuda Genelkurmaydan yardım talebinde bulunan grup konuyla ilgili gerekli emrin verilmesini istemiştir. Diğer taraftan Anadolu Ajansı'nın haberlerinin sahil istihbarat mensupları tarafından İstanbul'a ulaştırılması da grubun istekleri arasında yer almıştır. Grup bu talepleriyle, Anadolu ile ilgili çıkacak düzenli bilgilerin İstanbul'da iyi bir etki bırakacağını ve Anadolu aleyhinde faaliyette bulunanların umduklarını bulamayacaklarını ifade etmiştir. Öte yandan İstanbul'da çıkan birçok gazete Yunanlılar lehinde abartılı haberler yayınlamakta bu durum da halk arasında umutsuzluğa sebep olmaktaydı. Bu durum İstanbul'dan Anadolu'ya yapılan yardımın aksamasına sebep olmaktaydı. Felah Grubunun istekleri karşısında Genelkurmay gerekli adımları atmaya başlayınca İstanbul'a gönderilen gazetelerin olumlu etkileri ortaya çıkmaya başlamıştır. Felah Grubundan gönderilen 1 Aralık 1920 tarihli bir raporda Türkçe matbuatın halk üzerinde olumlu etkilerinin olacağı belirtilmiştir.¹⁷² 1 Aralık 1920 tarihinde Ankara'ya gönderilen bir yazıda ise Ankara'dan getirtilen

¹⁶⁹ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.506.

¹⁷⁰ Tevetoglu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, s.191.

¹⁷¹ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)**, s.62.

¹⁷² ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.10.

mecmua, ajans, beyanname ve kitapların mümkün mertebe her sınıf halk arasında dağıtıldığı ve pek yakın bir gelecekte iyi sonuçlar alınacağı ifade edilmiştir.¹⁷³

İstihbarat Şubesi, çalışmaları içinde Yunan ordusunun durumu hakkında ayrıntılı bilgiler içeren raporlar elde etmeyi başarmış ve bu raporları 1922 yılı sonuna kadar Genelkurmay Başkanlığına düzenli olarak sunmaya çalışmıştır. Diğer taraftan elde edilen harita ve krokiler özellikle Büyük Taarruzun kazanılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Şube ayrıca İngiliz yanlısı olan Damat Ferit Paşa tarafından Anadolu'ya gönderilen ajanların isimlerini de elde etmiş ve bu isimleri dönemin Genelkurmay Başkanlığı görevini yürüten Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyasetine göndermiştir.¹⁷⁴ Grup istihbarat faaliyetleri kapsamında Kızılay Başkanı Hamit Bey aracılığıyla daha önce Fransa'da bulunmuş olan Yüzbaşı Kemal'i Fransız karargâhına sokarak Türk tarafına haber sızdırılmasını sağlamıştır.¹⁷⁵

Grup bir süre sonra silah ve mühimmat sevkiyatına daha çok ağırlık vermeye başlamıştır.¹⁷⁶ Ayrıca grubun silah ve malzeme gönderimi işinin başına Türkiyat ambarı sahibi Lloyd Trieste İtalyan Vapur Kumpanyasının İstanbul temsilcisi Hüsnü (Himmetoğlu) Bey'i getirmiştir. Grubun silah ve malzeme temin etme yollarından biri Osmanlı imparatorluğu Tasfiye Komisyonunun açmış olduğu açık artırmalara katılmak olmuştur. Felah Grubu bu komisyondan silah ve cephane alabilmek için araya yabancı kişileri sokmuş, elde edilen silah ve cephane de Anadolu'ya gönderilmiştir. Felah Grubu bu ihtiyaçların teminini İzmit Kumandanlığı vasıtasıyla yapmıştır.¹⁷⁷ Bu sayede Anadolu'ya yaklaşık 2512 ton silah ve malzeme kaçırılmıştır. Felah Grubu ayrıca seçmiş olduğu binlerce subayı da aralıklarla Anadolu'ya göndermiştir.¹⁷⁸

İstihbarat Şubesi, İngilizler tarafından kurulan sansür heyetinin gizli bilgilerine de ulaşmıştır. İngilizler bu heyet sayesinde İstanbul'daki basını, haberleşmeyi ve gizli evrakları kontrol edebilmekteydiler. Felah Grubu bu durumu önleyebilmek adına heyette bulunan Osmanlı Hükümeti temsilcisini Harbiye Nezaretindeki adamları

¹⁷³ ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.26.

¹⁷⁴ İlter, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi- Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H. 1927 – MAH 1965)**, s.14.

¹⁷⁵ Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum", **Cumhuriyet Gazetesi**, 31 Ekim 1970, S.16619, s.4.

¹⁷⁶ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.168.

¹⁷⁷ Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum", **Cumhuriyet Gazetesi**, 14 Ekim 1970, S.16602, s.4.

¹⁷⁸ Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.44.

vasıtasıyla değiştirerek yerine kendi mensuplarından bir kişiyi tayin ettirmiştir. Böylece Anadolu ile ilgili bilgiler verilirken nelerin dikkate alındığı öğrenilmiş ve düşmanı yanıltıcı bilgiler verilmeye zen gösterilmiştir. Felah Grubu ise bu durumun bir alternatifini olarak Anadolu ile olan haberleşmesini mektuplar vasıtasıyla yapmaya devam etmiştir.¹⁷⁹

Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti 29 Kasım 1922 tarihinde Felah Grubuna gönderdiği bir emirde Balkanlarda teşkili sağlanacak bir istihbarat yapılanmasından söz etmiştir. EHUR söz konusu emirde; kurulacak olan istihbarat merkezinin yerinin tespit edilerek Ankara'ya bildirilmesini istemiştir. Felah Grubu gelen emire karşı verdiği cevapta istihbarat merkezi kuracağı yerlerin; Köstence, Bükreş, Varna, Eskizağra, Belgrat, Sofya, Filibe, İzmir, Gmlcine, Siroz, Selanik, şkp, Manastır ve Atina olarak belirlendiğini ifade etmiştir. Bunlar arasında Varna, Filibe ve Sofya'daki istihbarat faaliyetlerinin başladığı ve bu yerlere birer memur tayin edildiği bildirilmiştir.¹⁸⁰

Felah Grubunun ikinci şubesi olan Kıtaat-ı Fenniye şubesi; silah, cephan ve mühimmat temini ile sevkıyatı gibi faaliyetleri yrtmştir. Daha sonra ise bu şube kendi faaliyet alanı içerisinde ihtisaslaşmaya giderek telsiz, telefon, telgraf ve bunlara ait malzemelerin temini ve sevki gibi çalışmaları yürütmeye çalışmıştır. Malzeme temin işlemi elde bulunan depolardan sağlanabildiği gibi kimi zaman da satın alma yoluyla gerçekleştirilmiştir.¹⁸¹ Grubun nc şubesi olan Muamelat-ı Zatiye şubesi; Anadolu'da faaliyette bulunacak er, subay ve askeri sanatkârların temin edilmesi ve bunların sevkıyatı konularında çalışma yrtmştir. Grup mensuplarından olan Sahra Topçu Yüzbaşı Rasim ve Kerim Beyler Anadolu'ya geçecek olan subayların vesikalarını temin ederek sevkleri ile ilgili işlemleri yürütmüşlerdir.¹⁸² Yine bu şubede istihdam edilen kuryelerin temini ve görevlerinin düzenlenmesi işleri de aynı şubenin görevleri arasında yer almıştır. şubenin yürütmekte olduğu Anadolu'ya subay sevki işlemleri Milli Mücadelenin sonuna kadar devam etmiştir. Grubun dördüncü şubesi ilk ismi ile Mühimmat, son ismi ile İmalat-ı Harbiye şubesi olarak görev yapan birimdir. Bu şube grubun en önemli ve en aktif çalışan şubelerinden birisidir. Çünkü bu şubenin

¹⁷⁹ Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum", **Cumhuriyet Gazetesi**, 23 Ekim 1970, S.16611, s.4.

¹⁸⁰ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.232-233.

¹⁸¹ ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.1-9.

¹⁸² ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.1-6-8-9.

alışmaları Milli Mücadelenin kazanılmasında çok fayda sağlamıştır. şube eldeki mevcut tüm imkânlarını kullanarak Milli Mücadeleye silah ve mühimmat tedarik etmeye çalışmıştır. Bu sayede şube 160-170 vapurdan oluşan mühimmatın Anadolu'ya sevkini gerçekleştirmiştir.¹⁸³ Grup bunun yanında motor, taka, sandal, mavna ve salları ile önemli miktarda silah, cephanesi ve mühimmatı İstanbul, İzmit, Akçaşehir ve Ereğli yolu üzerinden Anadolu'ya sevk etmiştir.¹⁸⁴ Ayrıca satın alma yoluyla dışarıdan silah ve mühimmat tedarikini gerçekleştiren şube böylelikle ihtiyaç duyulan malzemeyi daha uygun fiyata elde etmeyi amaçlamıştır.¹⁸⁵

Grubun bir diğer şubesi de Levazım¹⁸⁶ şubesi'dir. Bu şube levazım ve para işleri ile meşgul olmuştur. İstanbul'dan Anadolu'ya gönderilecek olan levazım malzemelerinin temini ve sevk işlerinin en önemli faaliyetleri arasındadır. Bu sevk faaliyetleri sırasında kişilere verilecek harcırahların düzenlenmesi, grup elemanlarının maaşları, ajan ve muhbirlerle ayrılan paraların tedariki ile nakliye ücretlerinin tespit edilmesi Levazım şubesinin asli görevleri arasında yer almıştır. alışmalarına ancak Felah Grubu zamanında başlayabilen Bahriye şubesi ise, Muavenet-i Bahriye Heyetinin Felah Grubuna katılmasından sonra kuruluşunu gerçekleştirmiştir. şube 15 Aralık 1921 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından yeleri belirlenen ve İstanbul'a gönderilen Bahriye şubesi yeleri içinde; Komodor Nazmi Bey, Binbaşı Haydar Bey, Kıdemli Yüzbaşı Azmi Bey, Erkan-ı Harbiye 6. şube Müdürü Kıdemli Yüzbaşı Zeki Bey ve Komodor Muavini Binbaşı Feyzullah Bey bulunmaktaydı. Daha sonra Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından Binbaşı Feyzullah Bey'in maiyetine Yüzbaşı Naim Bey verilerek teşkilatın kadrosu genişletilmiştir. Bu sayede başarılı çalışmalar yürüten şube mensupları 1 Mart 1922 tarihinden itibaren birer derece terfi ettirilerek taltif edilmişlerdir.¹⁸⁷

Felah Grubu alışmalarına 8 Kasım 1922 tarihine kadar müstakil bir şekilde devam etmiş ancak bu tarihten itibaren İstanbul Kumandanlığının işlerine de yardımcı olacağı Ankara tarafından gruba bildirilmiştir. 1 Ocak 1923 tarihinde Ankara'dan gelen bir emirle grubun çalışmalarından İstanbul Kumandanlığının haberdar edilmesi

¹⁸³ ATASE Arşivi, K.1563, D.47, F.11.

¹⁸⁴ ATASE Arşivi, K.1543, D.38, F.9.

¹⁸⁵ ATASE Arşivi, K.2039, D.296, F.11-51.

¹⁸⁶ Askeri bir terim olarak "levazım" ifadesi askerin yiyecek, giyecek, yakacak, savaş eşyası gibi ihtiyaçlarını belirten bir ifade olmakla beraber bu işlerle ğraşan daire anlamına da gelmektedir.

¹⁸⁷ ATASE Arşivi, K.1533, D. 2, F.1-11.

istenmiştir.¹⁸⁸ Böylece bu zamana kadar çalışmalarını müstakil bir şekilde yürüten grup bu tarihten itibaren İstanbul Kumandanlığının kontrolü altına girmiştir. 3 Şubat 1923 tarihinde gelen bir başka emirle de grubun silah, mühimmat, malzeme tedariki ve sevkiyat gibi çalışmalarına son verildiği belirtilmiştir. Aynı emir dâhilinde bu görevleri bundan sonraki süreçte İstanbul Kumandanlığının yürüteceği belirtilmiştir. Ayrıca Felah Grubu ile Müdafaa-i Milliye Vekâleti arasındaki hesapların varlığına da son verilmiştir. Diğer taraftan grubun sevkiyat ve Muamelat-ı Zatiye şubesinde görevli olan subayların İstanbul Kumandanlığının emrine verileceği kararı alınmıştır. Söz konusu emirde grubun sadece Trakya ve İstanbul arasındaki haberleşme işlerini yürüteceği söylenmiş ve bu anlamda grubun doğrudan EHUR'a bağlı olacağı ifade edilmiştir. Bu emirlerin yanı sıra İstanbul'un işgal kuvvetleri tarafından tahliye edilmesi¹⁸⁹ sırasında grubun görevlendirileceği ve bu görev kapsamının bir talimatname ile açıklanacağı bildirilmiştir.¹⁹⁰ Bu süreçten sonra varlığı şeklen devam eden Felah Grubunun faaliyetleri 4 Ekim 1923 tarihinde son bulmuştur.¹⁹¹

2.2.9. Müsellâh Müdafâa-i Milliye (Mim Mim) Grubu

Türkiye Büyük Millet Meclisinin İstanbul'daki resmi temsilcisi olan Hamza Grubunun İngilizler tarafından deşifre edilerek dağıtılması sonucunda yeni bir gizli teşkilatın oluşturulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu teşkilatın kurulması görevi, Mustafa Kemal Paşa tarafından Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa'ya verilmiştir. İstanbul'un işgal edilmesinden sonra vatanın kurtuluşu adına İstanbul'da daha fazla faydalı olamayacağını anlayan Fevzi Paşa da kurtuluş yolunun Anadolu'da olduğunu ve mücadeleyi buradan yürütmek gerektiğinin farkına varmıştır. Fevzi Paşa Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı talimat doğrultusunda Anadolu'ya geçmeden önce Teşkilat-ı Mahsusanın son başkanı Hüsamettin Ertürk Bey'e ulaşmış ve kendisini Ankara'da beklediğini söylemiştir. Fevzi Paşa Hüsamettin Bey'e Genelkurmay'a bağlı gizli bir teşekkül oluşturulacağını, bunun özellikle istihbarat işi olduğunu ve bu noktada kendisinin Teşkilat-ı Mahsusa'daki tecrübelerinden yararlanmak istediğini ifade etmiştir.¹⁹² Fevzi Paşa'nın Hüsamettin Bey ile olan bu konuşmasından uzun bir

¹⁸⁸ ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.5-35.

¹⁸⁹ Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Belge No: 30.10.0.205.399.6.

¹⁹⁰ ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.3-29.

¹⁹¹ İlder, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi- Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H. 1927 – MAH 1965)**, s.14.

¹⁹² Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.462.

süre sonra 27 Ocak 1921 tarihinde İtalyanlara ait Lloyd vapuruyla Samsun'a geçen Hüsametdin Bey Fevzi Paşa'dan gelen 30 Mart 1921 tarihli telgraf üzerine Ankara'ya dönmüştür. Ankara'da Hüsametdin Bey'e kurulması düşünülen gizli teşkilat hakkında bilgi verilmiştir. Fevzi Paşa'nın "Teşkil bulunacağın grubun pek dikkatli davranması ve varlığının çevreden saklı tutulması başarınızı kolaylaştıracak noktalardır." talimatıyla harekete geçen Hüsametdin Bey Topkapılı Mehmet Bey'den söz konusu teşkilatın kurulabilmesi için yardım istemiştir.¹⁹³ Yapılan görüşmede Mehmet Bey'in bundan sonraki yazışmalarda "Demir" takma adını kullanması ve bundan sonra bu ismin parola olarak kullanılması kararlaştırılmıştır.¹⁹⁴ Hüsametdin Bey kurulması düşünülen gizli teşkilatla ilgili olarak Topkapılı Mehmet Bey'e ayrıca şu talimatı da vermiştir:

*"...İstanbul'daki gizli teşkilatımıza bu keyfiyeti tamim et. Ankara'dan göndereceğim talimatı; istihbaratçı, teşkilatçı ve propagandacı arkadaşlara tebliğ et. Aramızdaki mevcut gizli şifreyi işlerimizde kullan. Aynı zamanda top, tüfek, cephane askeri levazım ve tıbbi malzeme anlamında ne bulursanız, elinize ne geçerse onları da buraya gönderiniz."*¹⁹⁵

Mehmet Bey İstanbul'a döndükten sonra Ankara'dan aldığı bu görevlendirmenin gizli tutulması ve durumun öteki gruplara önceden bildirilmesi sebebiyle diğer gruplara mensup üyeler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Ankara'nın talepleri doğrultusunda oluşturulan Mim Mim Grubunun ilk heyet-i merkeziyesi şu kişilerden oluşmuştur: Topkapılı Mehmet Bey, Yüzbaşı Emin Ali Bey, Topçu Mülazım-ı Evvel Muhlis Bey, Kuvay-ı İnzibatiye Fırkası Topçu Kumandanı Erzurumlu Kaymakam Kemal Bey ve muhasebeye ise Topkapılı İhsan Bey memur edilmişlerdir. Heyet başkanlığına ise Süvari Miralayı Esat Bey getirilmiştir. Grup, baş harfleri M.M.'nin Osmanlıca alfabedeki okunuşu olan "Mim Mim" kısaltmasıyla tanınmış ve yazışmalarını da bu isim altında yürütmüştür. Grubun mührü bir hilal ve ortasında bir yıldızdan oluşmakta ve hilalin iç tarafı karşılıklı olarak bir "mim" harfi ile süslenmekteydi. Bu şekilde

¹⁹³ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.469-470.

¹⁹⁴ TİTE Arşivi, K.70, G.17, B.1.

¹⁹⁵ Çukurova, **Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.35.

faaliyetlerine başlayan grup 3 Mayıs 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından resmen tanınmıştır.¹⁹⁶

Mim Mim Grubunun amirliği konusunda Hüsameddin Bey, Topkapılı Mehmet Bey ve Topçu Kaymakamı Kemal Bey arasında bir rekabet söz konusu olmuştur. Nitekim her üç isim de hatıralarında kendilerini grup amiri olarak tanıtmıştır. Bu üç farklı görüşe rağmen grup amirinin Hüsametdin Bey olduğu, grubu Ankara'dan yönettiği, İstanbul'daki işleri ise Topkapılı Mehmet Bey'in yürüttüğü yapılan yazışmalardan anlaşılmaktadır.¹⁹⁷

Mim Mim Grubu ile EHUR arasında haberleşmede kullanılacak şifrelerle ilgili olarak birçok yazışma gerçekleşmiştir. EHUR tarafından gönderilen emirlerde harflere karşılık gelen rakamları ifade eden şifreler ile nasıl açılacakları tarif edilmiştir. Söz konusu emirlerin içinde şifrelerin üç seçenekli hazırlandığı, birinin ele geçirilmesi halinde diğerinin devreye gireceği, kullanılan şifrenin tanıtıcı rakamının telgraf başlangıcında belirtilmesi gerektiği açıklanmıştır.¹⁹⁸ Grup ayrıca toplantı yeri ve merkezi olarak Taşkasap Mahallesiindeki Gülşeni Tarikatına mensup olan Şeyh Visali Dergâhını seçmiştir.¹⁹⁹

Mim Mim Grubunun personeli asker ve sivillerden oluşmaktaydı. Grup yapılanmasında İstanbul; Topkapı, Beyazıt ve Eminönü Şubesi olmak üzere üç şubenin sorumluluk sahaları tespit edilmiş, her bölge teşkilatı silahlandırılarak başlarına da sorumlu birer subay atanmıştır.²⁰⁰ İstanbul Kumandanlığına Süvari Binbaşı Ferhad Bey, Beyoğlu bölgesine Topçu Kaymakamı Kemal Bey, Üsküdar'a Süvari Kaymakamı Nidai Bey, Ayasofya-Eminönü-Unkapanı-Eyüp bölgesine Yüzbaşı Rahmi, Ortaköy-Emirgan-Bebek-Sarıyer bölgesine Binbaşı Saffet, Kadıköy-Erenköy-Bağlarbaşı-Göztepe bölgesine Kaymakam Reşat Bey, diğer bölgelere ise; Yüzbaşı Neşet, Yüzbaşı Said, Kaymakam Hulusi, Binbaşı Muhittin, Kaymakam Rasim ve Yüzbaşı Faik Bey atanmıştır.²⁰¹ Genel merkezi Ankara'da olan Mim Mim

¹⁹⁶ İter, **Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi (Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti)** s.15.

¹⁹⁷ Erik Jan Zürcher, **Milli Mücadelede İttihatçılık**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1987, s.218.

¹⁹⁸ TİTE Arşivi, K.70, G.20, B.1-2-3-4; K.70, G.19, B.1-2.

¹⁹⁹ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.322.

²⁰⁰ Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri**, s.69.

²⁰¹ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.569-570.

Grubunun İstanbul'da bir, Anadolu'da ise elli dört şubesi yer almıştır. On bin kadar silahlı ve silahsız üye gruba kayıtlı olarak faaliyet göstermiştir.²⁰²

Mim Mim Grubu teşkilata üye alımında belirli prensipler doğrultusunda dürüst, erdem sahibi, güvenilir ve işgalci güçlerin hile ve aldatmacalarına kanmayacak kişileri seçmeye özen göstermiştir. Grubun güçlenebilmesi ve faaliyetlerine devam edebilmesi için gerekli olan maddi kaynak genellikle İnebolu İrtibat Zabıtlığı vasıtasıyla İstanbul'a ulaştırılmıştır.²⁰³

Kadrosu genel olarak memur ve subaylardan oluşan Mim Mim Grubu çalışmalarını kolaylıkla sürdürebilmek adına İstanbul'da faaliyet yürüten ve amaçlarına hizmet edebilecek cemiyet ve meslek erbablarını tercih etmiştir. Bunlar arasında; çulhacılar, dokumacılar, mavnacılar, gümrük hamalları, arabacılar, bahçıvanlar, motorcular, sandalcılar, mobilyacılar, tulumacılar ve sakacılar gibi cemiyet ve meslek örgütleri yer almıştır. Bu şekilde geniş tabanlı bir yapılanma sağlanmıştır. Bunlar arasında yer alan hamal esnafı, esnaf teşkilatı içinde en güçlü örgütlerden birisi olmuştur. Bu yapılanma içinde etkin olabilmek için İtilaf Devletleri temsilcileri ve İstanbul'daki Milli Mücadele yanlıları gizli çalışmalar yürütmüşlerdir. Diğer yandan sandalcılar ve mavnacılar cemiyeti üyelerinin de güvenilir kişilerden oluşması ve yönetimlerinin Milli Mücadele yanlısı kişiler olması da grup açısından önem taşımıştır.²⁰⁴ Mim Mim Grubu içerisinde İstanbul'un inzibatını sağlayan polis müdürleri, şefleri, memurları ve değişik rütbelerde birçok subay görev yapmıştır. Yine semtlerin merkez memurlarından bir kısmı ile telgrafçıların ve bazı gazetecilerin de grupla iş birliği içinde oldukları görülmüştür.²⁰⁵

Mim Mim Grubu ilk kurulduğu süre zarfında teşkilatsızlık ve maddi yetersizlik sebebiyle yeterince etkili olamamıştır. Yapılan faaliyetler daha çok ikinci derece önem arz eden istihbarat bilgilerinin elde edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Nitekim EHUR, 15 Eylül 1921 tarihli bir emriyle bu durumu açıkça ifade etmiş ve "Demir" imzalı raporların içeriğinin çoğunlukla önemsiz bilgilerden oluştuğunu belirtmiştir. Bununla birlikte grup resmi olarak tanınıp teşkilatını güçlendirdikten sonra Milli Mücadele

²⁰² Karan, **Geçmişten Günümüze Türk İstihbarat Teşkilatı**, s.97.

²⁰³ ATASE Arşivi, K.1561, D.120, F.120.

²⁰⁴ Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.39-41.

²⁰⁵ Gruba birinci derecede hizmet edenlerin isim listesi için bkz. Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.299-300.

adına çok önemli faaliyetler icra etmiştir. Mim Mim Grubu bu faaliyetlerini; propaganda, istihbarat, silah ve cephane sevkiyatı gibi konular üzerinde yoğunlaştırmıştır. Mim Mim Grubu, İstanbul'da oluşturduğu haber ağı kapsamında askeri ve sivil istihbaratı sağlayabilmek amacıyla değişik metotlar izlemiş bu sayede elde etmiş olduğu parti, cemiyet ve casus teşkilatları hakkındaki istihbari bilgileri vakit kaybetmeksizin Ankara'ya iletmiştir. Özellikle Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Askeri Nigehban Cemiyeti, Kızılhançer Cemiyeti ve İngiliz casusları hakkında elde edilen istihbarat bilgileri Ankara tarafından takdir edilmiştir.²⁰⁶

Mim Mim Grubu derneklerin faaliyetlerini de yakından takip etmeye çalışmıştır. Derneklerin çalışmaları hakkında bilgi elde edilen kişilerden biri Azerbaycan Cumhuriyeti Dersaadet Başkonsolosu Mehmet Haşim Bey olmuştur. Mim Mim Grubundan Hüsnü ve Saffet Beyler Haşim Bey ile irtibata geçerek bu kişinin verdiği bilgileri almışlardır. Grup, Haşim Bey aracılığıyla İngiliz, İtalyan, Fransız ve Yunan siyasi temsilcilikleri hakkında önemli bilgiler elde etmiştir.²⁰⁷

Mim Mim Grubu, Çocukları Çalıştırma Derneği isimli bir dernekten de istihbarat faaliyetleri kapsamında önemli ölçüde istifade etmiştir. Sultan Vahdettin Boğaziçi'ndeki Kalender Kasrı'nı bu derneğe tahsis etmiş ve burada yatılı bir ziraat mektebi açılmıştır. Bu mektepte sıklıkla düzenlenen müsamerelere İngiliz, Fransız ve İtalyan işgal kuvvetlerinin yüksek rütbeli subayları da davet edilmiştir. Bu müsamereler sayesinde grup elde ettiği birçok istihbarat bilgisini Anadolu'ya göndermeyi başarmıştır. Mim Mim Grubu Türkiye'deki sol gruplar içerisinde de casusluk faaliyetleri yürütmüştür. Bu amaçla grup mensupları sosyalist gruplara sızarak bu grupların faaliyetlerini yakından takip etmiştir. Mim Mim Grubu bu sayede İstanbul İşçi ve Sosyalist Teşkilatları Hâlihazır Harekâtı içerisine sızmış ve bu oluşum hakkında önemli bilgiler elde etmiştir.²⁰⁸

Grubun önemli isimlerinden Topkapılı Mehmet Bey de bilgi elde edebilmek amacıyla hilafet taraftarı olan veya yıkıcı-bölücü faaliyetler yürüten dernekler ile temas kurmuştur. Bu temaslar sonucunda kendi adamları vasıtasıyla derneklerin faaliyetleri

²⁰⁶ Feridun Kandemir, **İstiklal Savaşı'nda Bozguncular ve Casuslar**, Ercan Matbaası, İstanbul, 1964, s.91-92.

²⁰⁷ ATASE Arşivi, K.1561, D.120, F.52,61,82.

²⁰⁸ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler (Mütareke Dönemi 1918-1922)** C.2, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986, s.399.

hakkında önemli bilgiler elde etmiştir.²⁰⁹ Bunun yanında gayrimüslimlerin İstanbul'daki faaliyetleri de takip edilmiş, kiliselerde yürütülen dini faaliyetler hakkında Ankara sürekli olarak bilgilendirilmiştir. Grup mensupları Genelkurmayın ihtiyaç duyduğu her türlü istihbarat bilgisini ilgili şahıs ve derneklerle irtibat kurmak suretiyle elde etmeyi başarmıştır. Grubun değişik yollarla elde etmiş olduğu bilgiler milli kuvvetlere zamanında iletilerek Batı Cephesi'nde kazanılan zaferde önemli pay sahibi olmuştur.²¹⁰ Grup, gerek para ile satın alınan kişiler vasıtasıyla gerekse milli duygular kullanılarak birçok gizli ve önemli bilgiyi ele geçirmiştir.²¹¹ Diğer taraftan Anadolu'ya İstanbul'dan geçecek olan İngiliz casuslarının isim ve eşkâlleri de Ankara'ya bildirilmiştir.²¹² İngiliz temsilciliği içinde bulunan ve İngiliz haber alma servisinde deniz istihbarat şefi olarak çalışan Pandikyan, Türkler adına çalışarak elde ettiği önemli bilgileri Türk tarafına iletmıştır. Pandikyan bir taraftan İngiliz haber alma servisinde çalışan Türklerin isimlerini deşifre ederken, diğer yandan Anadolu'ya silah kaçırılacağı esnada İngilizlere ulaşan ihbarları yine Türk tarafına iletmıştır.²¹³ Bu istihbarat bilgileri neticesinde Ankara, bir takım tedbirler almaya başlamıştır.²¹⁴ İngilizler, Avrupa ile olan haberleşmelerinin Türkler tarafından deşifre edildiğini anladıktan sonra bunu önleyebilmek adına bazı tedbirler alma yoluna gitmiştir.²¹⁵ Grup ayrıca Düyun-ı Umumiye'nin (Genel Borçlar İdaresi) çalışmalarından haberdar olabilmek adına bir Rus albayını kullanmış ve bu kişiden alınan bilgiler karşılığında Rus albay ve arkadaşlarına Ankara'nın emriyle altmış lira ödenmesi kararlaştırılmıştır.²¹⁶

Grup, İstanbul'da işgal kuvvetleri komutanlığı görevinde bulunan General Harrington'un İngiltere Harbiye Nezaretine yazdığı istihbarat raporunu elemanları vasıtasıyla elde etmeyi başarmıştır. Ele geçirilen raporda Harrington'un İtilaf Devletleri'nin işgal politikalarını değerlendirdiği ifadeleri yer almıştır. Ayrıca Harrington söz konusu raporda; Türk ordusunun asker sayısının artırılması ve teşkilatlanmasının sağlanmasıyla Yunan ordusunun Anadolu'dan, işgalci güçlerin ise

²⁰⁹ TİTE Arşivi, K.59, G.125, B.1-2-3.

²¹⁰ ATASE Arşivi, K.1560, D.119, F.10-4,10-5.

²¹¹ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)**, s.66.

²¹² ATASE Arşivi, K.891, G.162, B.1.

²¹³ İlhami Soysal, **Kurtuluş Savaşında İşbirlikçiler**, Osmanlı Matbaası, İstanbul, 1985, s.175.

²¹⁴ TİTE Arşivi, K.60, G.36, B.2; K.60, G.34, B.1-2; K.59, G.143, B.1.

²¹⁵ ATASE Arşivi, K.1560, D.119, F.7, 11-2.

²¹⁶ ATASE Arşivi, K.1561, D.120, F.55.

İstanbul'dan çıkarılmaya çalışılacağını belirten ifadeler kullanmıştır. Yine bu rapor içeriğinde Türk ordusunun toparlanmaya başladığı, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere ordunun vatansever komutanların idaresinde olduğu ifade edilmiştir.²¹⁷

Mim Mim Grubu, İngiliz istihbaratçı Yüzbaşı Bennett'in ajanları arasına sızmayı da başarmıştır. Bunun için Beyoğlu mıntıkası inzibat subayı Yüzbaşı Razi Bey'i kullanan grup İngiliz istihbarat ağının içine sızmıştır. Yüzbaşı Razi Bey kısa süre içinde İngiliz istihbarat Yüzbaşı Bennett'in güvenini kazanmayı başarmıştır. Bu sayede Yüzbaşı Razi Bey özellikle Anadolu'ya silah ve cephane kaçırılması konularında Yüzbaşı Bennett ve adamlarını yanlış yönlendirmiş ve grup için rahat bir çalışma ortamı sağlamıştır.²¹⁸ Grup ayrıca Anadolu'dan gelen tüm mektupların İngiliz kontrolünden geçtiğini bildiği için bu durumu bir fırsata dönüştürmek istemiştir. Bu anlamda gelen mektuplarda özellikle Yunan ordusuna karşı Türk ordusunun durumunun daha iyi olduğu ve bu güç karşısında Yunan ordusunun panik içinde olduğu özellikle vurgulanmıştır. Grup bu hareket tarzıyla İngilizlerin Yunan ordusuna yardıma koşmasının önünü almayı hedeflemiştir.²¹⁹

Mim Mim Grubu, saraydan bilgi elde edebilmek adına da önemli çalışmalar yürütmüştür. Grup, sarayda hizmetkâr olarak çalışan kadınların kocaları vasıtasıyla saraydan haberdar olmaya başlamıştır. Bu yolla önemli bilgiler elde etmeye başlayan grup, hizmetkârlar dışında daha etkin rol oynayabilecek elemanlar bulabilme adına Serezli Üsteğmen Galip Vardar ile çalışmaya başlamıştır. İngilizce ve Rumca bilen Galip Vardar'ın babası Çanakkale Savaşı'nda şehit düşmüştür. Serezli Galip Vardar kısa sürede Damat Ferit Paşa'nın yakınında yer alarak elde etmiş olduğu her türlü bilgiyi Anadolu'ya iletmiştir. Bu bilgiler içerisinde yer alan kabinenin kararları ve Kuvayimillie karşıtı tüm planlar grup tarafından incelenmiş ve titizlikle değerlendirilmiştir.²²⁰

Mim Mim Grubu, İstanbul'daki Fransız ve İtalyan işgal güçleri ile İngilizler arasında yaşanan çekişmelerden de faydalanmak istemiştir. Bunun için Fransız ve İtalyanların İstanbul'da bulunan ajanlarından destek almış ve bu destek sayesinde İtilaf Devletleri

²¹⁷ Hiçyılmaz, **Teşkilat-ı Mahsusan MİT'e**, s.50-51.

²¹⁸ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.298.

²¹⁹ Selahattin Salıskı, **Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü Mim Mim Grubu**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s.48.

²²⁰ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.176.

kontrolü altında bulunan depolardan elde ettiği silah ve mühimmatı devamlı olarak Anadolu'ya sevk etmiştir.²²¹

Mim Mim Grubunun, Milli Mücadele Dönemi içinde Anadolu'ya hangi miktarda silah, cephane ve mühimmat sevk ettiği net olarak belli olmamakla birlikte 1922 yılı sonrasında bu sevkiyatın daha da artmış olduğu tahmin edilmektedir.²²² Diğer taraftan Fevzi Paşa 16 Ağustos 1920 tarihli bir yazısında, milyonlarca liralık bu sevkiyatın ordumuzun ikmali ve cephedeki başarısı açısından son derece önemli olduğunu söylemiştir.²²³ Mim Mim Grubu, faaliyette bulunduğu süre zarfında kurye sistemini etkin bir şekilde kullanmayı başarmıştır. Gruba bağlı İnebolu İrtibat Subaylığı ve Mevki Komutanlığı, elde edilen bilgileri güvenli bir şekilde iletmekte ve olası düşman hareketlerini önlemekle görevlendirilmiştir. Grup bu faaliyetleri kapsamında güvenilirliğinden emin olduğu kişileri görevlendirmiş ve bu sayede herhangi bir deşifre durumuna engel olmak istemiştir. Mim Mim Grubunun yapmış olduğu başarılı çalışmaları, Ankara'nın takdirini toplamıştır. Bu çalışmalarından ötürü Mim Mim Grubu mensupları, bir süre sonra Ankara tarafından Anadolu ordusu kadrosuna dâhil edilmişlerdir.²²⁴

Mustafa Kemal Paşa 1923 yılının ocak ayında Mim Mim Grubunun İstanbul'daki etkin durumunun ortadan kaldırılması gerektiği yönünde bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada grubun siyasete dâhil olmasının olumlu bir sonucunun olmayacağı ve artık İstanbul'daki bütün örgütlerin Müdafaa-i Hukuk çatısı altında toplanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu sebeple grubun bazı üyelerinin askeri kıtalara alınması için Ankara tarafından gerekli çalışmalara başlanmıştır. Grubun faaliyetleri işgal kuvvetlerinin İstanbul'u terk etmesinden sonra 5 Ekim 1923 tarihinde sona ermiştir. Grup mensupları ise Kurtuluş Savaşı sonrasında TBMM Hükümeti tarafından ödüllendirilmiştir.²²⁵

²²¹ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)**, s.66; Şimşek, **Türkiye'de İstihbaratçılık ve MİT**, s.206.

²²² Çukurova, **Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.100.

²²³ TİTE Arşivi, K.39, F.16, B.60-2.

²²⁴ Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.91-92.

²²⁵ Hamit Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s.5.

2.2.10. İmalat-ı Harbiye Grubu

Bu grup 19 Mart 1920 tarihinde Ağır Topçu Kaymakamı Eyüp (Durukan) Bey tarafından kurulmuştur. Yaklaşık dokuz ay boyunca müstakil olarak faaliyetlerini sürdüren grubun kuruluş amacı; işgal kuvvetleri denetimi altında bulunan depolardan Anadolu'ya silah, cephane ve mühimmat temin etmek olmuştur. Grup, harp malzemesi üreten fabrikalardan üretime yarayacak malzemeyi uygun bir yerde muhafaza ederek oradan da Anadolu'ya sevk etmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla grup çeşitli fabrikalarda çalışan kişilerle iş birliği yapmıştır. Grubun bu yöntemi kullanarak malzeme tedarikini sağladığı fabrikalar arasında; Tapa, Tophane, Feshane, İmalathane, Baruthane, Ayazma ve Ağaçlı, Beykoz, Tahniye, Bez ve Zeytinburnu fabrikaları yer almıştır. Silah ve cephane dışında Anadolu'ya subay sevkini de sağlamış olan grup içerisinde Miralay Asım ve Miralay Ömer Lütfi Bey de görev almıştır.²²⁶

Mondros Ateşkes Antlaşması'na göre işgalci devletler Osmanlı Devleti'nden bütün silah, cephane ve mühimmatın teslimini istemişlerdi. Osmanlı Devleti de konuyla ilgili Harbiye Nezareti Harbiye Dairesi Reisi'nin amirliğinde bir komisyon oluşturmuştu. Kurulan bu komisyonda yer alan Kaymakam Eyüp Bey işgalci devletlerin komisyonda dile getirmiş olduğu isteklerinin tamamının karşılanmasına karşı olduğu gibi eldeki mevcut silah araç ve gereçlerin sayısının az gösterilmesini teklif etmişti. Kaymakam Eyüp Bey'in bu teklifi kabul görmeyince o da düşüncelerini hayata geçirebilmek adına bazı girişimlerde bulunmaya karar vermişti. İmalat-ı Harbiye Grubunun kurulmasına giden süreç böylece başlamıştır.²²⁷ Bu sebeplerle kuruluşu tamamlanan grubun üyeleri şu isimlerden oluşmaktaydı: Tophane Fabrikalarından Sanayii Harbiye M.E. Ahmet Bey, Ambar Memuru Sahra Topçu M.E. Kâzım Bey, Kemâhlı Hasan Efendi, Sanayii Harbiye ustalarından Sakallı Emin Efendi, Zeytinburnu Fabrikalarından Doktor ve Kimyager Nuri Bey, Sanayii Harbiye Yüzbaşısı Hamit Bey, Sanayii Harbiye M.E. Rıfat Bey, Sanayii Harbiye ustalarından Kâzım Efendi, Bakırköy Barut Fabrikalarından Sanayii Harbiye M.E. Tahir Bey, Tapa Fabrikalarından Sanayii Harbiye M.E. Ahmet Bican Bey.²²⁸

²²⁶ Çukurova, **Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.47.

²²⁷ Ersoy Zengin, "Milli Mücadele Yıllarında İmalat-ı Harbiye Fabrikaları", **Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Elektronik Dergisi**, Bahar 2017, C.5, S.1, s.210-211.

²²⁸ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.164.

Kaymakam Eyüp Bey tarafından oluşturulan grup, mensupları aracılığıyla; Tapa, Tophane, Feshane, İmalathane, Baruthane, Ayazma ve Ağaçlı, Beykoz, Tahniye, Bez ve Zeytinburnu Fabrikalarından elde edebildiği malzemeyi muhafaza altına almıştır. Bununla beraber Karadeniz, Hadımköy ve Çanakkale depoları ile Çobançeşme Karaağaç, Piripaşa ve Zeytinburnu ambarlarından mümkün olduğunca malzeme tedariki yapılmıştır.²²⁹

İmalat-ı Harbiye Grubu ilk zamanlarda Anadolu'dan yeterli ölçüde maddi desteği göremediği için silah ve cephane tedariki sınırlı kalmıştır. Diğer taraftan İstanbul'da aynı dönemde faaliyet yürüten bir başka grup da Hamza Grubu olmuştur. Bu grup propaganda, istihbarat ve subay sevkiyatı konularında başarılı çalışmalar yürütürken silah, cephane ve mühimmat sevkiyatı gibi alanlarda yeterli derecede etkin olamamıştır. Dolayısıyla her iki grubun da birbirini tamamlayıcı nitelikte çalışma alanlarının olması birbirleriyle ortak hareket edebilecekleri fikrini gündeme getirmiştir. Bu sebeple Topçu Miralayı ve Harbiye Dairesi Reisi Asım Bey ile Topçu Miralayı Ömer Lütfü Bey'in aracılığıyla iki grubun birleştirilmesi kararı alınmıştır. Bunun için de Miralay Asım Bey EHUR'a müracaat etmiş ve birleşme için gerekli onayın verilmesini talep etmiştir. EHUR, 23 Mayıs 1921 tarihli şifresiyle Muharip Grubuna gönderdiği emirde "Anadolu ordusu kadrosuna dâhil edilmek suretiyle Topçu Kaymakam Eyüp Bey'in maiyetine seçeceği diğer iki subay ile grubunuzun İmalat-ı Harbiye Şubesini temsil etmeleri tensip kılınmıştır." ifadelerini kullanarak birleşmeye onay vermiştir.²³⁰ Bu onayın ardından grup 1920 yılı aralık ayında Felah Grubu ile birleşmiştir.²³¹

2.2.11. Muavenet-i Bahriye Heyeti

İşgal yıllarında İstanbul'da kurulmuş olan gizli teşkilatlanmaların tamamına yakını kara kuvvetlerinin harp malzemelerini temin etmekle uğraşmışlardır. Bu sebeple Müdafaa-i Milliye Vekâleti bahriye alanında gizli bir teşkilatın kurulmasını gerekli görmüş ancak müstakil bir grup oluşturmak yerine mevcut bir grup içerisinde şube olarak faaliyette bulunmasının daha uygun olacağına karar verilmiştir. Önceki süreçte Hamza Grubu kurulurken de Bahriye Şubesinin kurulması emredilmiş ancak bu

²²⁹ Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.96.

²³⁰ ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.3-1.

²³¹ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.160-161.

düşünce gerçekleşmemiştir.²³² İstanbul'daki Bahriye depolarında Anadolu'nun ihtiyaçlarına cevap verecek top, tayyare, tüfek ve mayın gibi birçok harp malzemesi bulunmaktaydı. Bu malzemelerin işgal kuvvetlerince imha edilmesi ya da Yunanlılara verilmesi gibi bir tehlike de söz konusuydu. Bu nedenle olası riskler karşısında yapılması gereken depolardaki malzemelerin Anadolu'ya kaçırılması işiydi. Bu ihtiyaç ve risklerden hareketle Müdafaaa-i Milliye Vekâleti Bahriye Dairesi Reisi Kaymakam Şevket Bey'in girişimleri sonucu İstanbul'da faaliyet gösterecek ve bahriye subaylarından oluşturulacak gizli bir yapılanmanın temelleri atılmıştır. Bahriye Teşkilatı ile ilgili olarak kurulan Muavenet-i Bahriye Heyeti şu isimlerden oluşmuştur: Grup Amiri Kalyon Kaptanı Cibalili Mehmet Bey, Fırkateyn Kaptanı Çekmeceli Haydar Bey, Korvet Kaptanı Kıdemli Yüzbaşı Kasımpaşalı Zeki Bey, Korvet Kaptanı Kasımpaşalı Feyzullah Bey, Korvet Kâtibi Binbaşı Piyaleli Ahmet Tevfik Bey, Çarkçı Kıdemli Yüzbaşı Piyaleli Ziya Bey.²³³

Muavenet-i Bahriye Heyetinin teşkilat kadrosu yukarıda isimleri zikredilen isimlerden oluşmakla beraber grup birçok gönüllüyü de bünyesinde toplamıştır. Grup 17 Ekim 1921 tarihinde fiilen çalışmalarına başlamış 19 Ekim 1921'de ise grubun teşkilat kadrosu Anadolu ordusuna dâhil edilmiştir. Böylelikle grup resmen tanınmıştır. Toplantılarını Ziya Kılıç Bey'in yazıhanesinde yapmaya başlayan grup yazışmalarda üzerinde İstanbul Muavenet-i Bahriye Heyeti yazılı bir mühür kullanmıştır. Grup tarafından Haliç'te bir gözetleme istasyonu kurularak işgal kuvvetlerine ait olan karakollar gözetilmiştir. Böylece işgal kuvvetlerinin nöbetçi ve karakol gemilerinin atlatılması sağlanmıştır. Ayrıca Haliç'te bulunan savaş gemilerimize ait bütün harp malzemesi sökülmüş ve Anadolu'ya taşınmıştır. Bu malzemeler Anadolu sahillerinde görev yapmakta olan; Hızır Reis, Aydın Reis ve Preveze isimli savaş gemilerimizin ihtiyaçlarının giderilmesi için kullanılmıştır.²³⁴ Grup, kayıkçılar ile deniz yükleme ve boşaltma işçileri arasında da örgütlenmiştir. Kayıkçılar Rizeli Osman Kâhya'nın emrinde çalışmışlar, mavnacılar ve salapuryacıların yanı sıra Fransız ve İtalyan vapur şirketlerinin mensupları da grubun faaliyetlerine destek olmuşlardır.²³⁵

²³² ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.27-2.

²³³ ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.4-11, 4-12.

²³⁴ Emrullah Nutku, "Kurtuluş Savaşı'nda Denizciler- Muavenet-i Bahriye Grubu" **Yakın Tarihimiz**, C.1, s.413.

²³⁵ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.508.

Grup tarafından Anadolu'ya gönderilecek bahriye subaylarının arasına şüpheli ve casusların karıştığına ortaya çıkması ve bunların İnebolu'da tespit edilmesi üzerine Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından grup mensupları uyarılmıştır. Emir dâhilinde, Anadolu'ya gönderilmesi kararlaştırılan subaylar dışında başka hiçbir bahriye subayının sevk edilmemesi, sevki yapılacak subayların da vesikalarının tanzim edilerek Felah Grubu tarafından tasdik ettirilmesi istenmiştir.²³⁶

Muavenet-i Bahriye Heyeti, çalışmalarına müstakil bir şekilde devam ederken Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından grubun Felah Grubu ile ortak hareket etmesi yönünde bir emir almıştır. Gelen emirde grubun Felah Grubu ile müşterek hareket edeceği ve grubun mali işlerini de Felah Grubunun üstleneceği belirtilmekteydi.²³⁷

Grubun, Felah Grubu ile olan bu ilişkilerini yürütmekle Korvet Kaptanı Haydar Bey görevlendirilmiştir. Ancak yapılan görüşmelerde müşterek hareket tarzıyla ilgili bazı sorunlar ortaya çıkmaya başlamış bu yüzden grubun Felah Grubuna bağlanması daha uygun görülmüştür. Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından 7 Kasım 1921 tarihinde Felah Grubuna gönderilen yazıyla Muavenet-i Bahriye Heyeti mensuplarının isimleri şu kişilerden oluşmuştur: Komodor Mehmet Nazmi Bey, E.H. Binbaşı Haydar Bey, Kıdemli Yüzbaşı Azmi, E.H. 6. Şube Müdürü Kıdemli Yüzbaşı Zeki, Komodor Muavini Binbaşı Feyzullah Bey.²³⁸ Muavenet-i Bahriye Heyeti kısa bir süre içerisinde birçok bahriye subayı ve öğrencisini Anadolu'ya geçirmiş fakat bunlarla birlikte casusların ve şüpheli şahısların geçişlerine engel olamamıştır. Bu yüzden Ankara'dan gönderilen bir emirle subay sevkini durdurulması istenmiştir.²³⁹ Subay sevkياتının durdurulmasına rağmen grup Anadolu'nun ihtiyacı olan silah, cephane ve mühimmat temini ve sevkini sürdürmeye devam etmiştir. Bu amaçla; Kasımpaşa'daki Osmanlı tersaneleri, havuzları, fabrikaları ve bunların dışında kalan top, torpido, ambar ve cephaneliklerden elde edilen malzemeler Anadolu'ya gönderilmiştir. Diğer taraftan grup Tuzla'da gözaltına alınan bir İngiliz muhbirinin kontrolü altındaki Yavuz Kruvazörü'nün toplarını ve önemli aksamalarını sökerek İzmit'e sevk etmiş ve böylece ilk büyük sevkياتını da gerçekleştirmiştir.²⁴⁰ Muavenet-i Bahriye Heyeti faaliyette

²³⁶ ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.4-1.

²³⁷ ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.4-4.

²³⁸ ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.4-17.

²³⁹ ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.4.

²⁴⁰ Nutku, "Kurtuluş Savaşı'nda Denizciler- Muavenet-i Bahriye Grubu", s.29-89.

bulunduğu süre zarfında; 48 vapur ile 1421 parça ve yaklaşık 138 ton savaş malzemesini Milli Mücadele için elde etmeyi başarmıştır.²⁴¹

2.2.12. Namık Grubu

Bu grup, Topçu Yüzbaşı Halil İbrahim ve kardeşi Üsteğmen Ahmet Naci tarafından 30 Ocak 1921 tarihinde Anadolu'nun silah, cephane ve mühimmat ihtiyacını karşılamak amacıyla tamamen özel nitelikte kurulmuştur. Grubun kurulması kararlaştırıldıktan sonra Müdafaa-i Milliye Vekâleti Müsteşarı tarafından Yüzbaşı Halil İbrahim Bey'e bir şifre anahtarı ile iki bin lira verilmiş ve oluşturulacak grubun adının da Namık Grubu olması kararlaştırılmıştır. İki asli üyesi olan gruba silah, cephane, mühimmat temini ve sevki konularında yardım edecek kişiler ise; Çobançeşme Cephanelikler Ambarı Muhafaza Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı Zeki Bey, Binbaşı Mustafa Bey ve Yüzbaşı İbrahim Hakkı Bey olarak belirlenmiştir.²⁴² Grup üyeleri harcırahları temin edilerek İstanbul'a gönderilmiştir. Ayrıca grup amiri olan Yüzbaşı Halil İbrahim Bey'in cephe tazminatı, maaş ve harcırah alması, yine Müdafaa-i Milliye Vekâleti ile yapılan anlaşma gereği gerçekleştirilen her mühimmat sevki nedeniyle kendisine ikramiye ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ahmet Naci Bey hakkında ise asker olmaması sebebiyle masraflarının karşılanması, harcırahlarının verilmesi ve ikramiyenin bir kısmını alabilmesi kararı alınmıştır.²⁴³

Namık Grubu İnebolu'ya 1921 yılı ortalarında 8000 topçu mermisi götürmeyi başarmıştır. Ancak daha sonra aldıkları avansa karşılık olarak taahhüt ettikleri malzeme ve cephaneyi gönderemedikleri için hem EHUR hem de Müdafaa-i Milliye Vekâleti ile olan ilişkileri bozulmaya başlamıştır. Grubun istenilen faaliyetleri gerçekleştirememesi sonucunda grup mensupları hakkında soruşturma açılmıştır.²⁴⁴ Diğer taraftan Halil İbrahim ve Naci Beylerin İstanbul'a gönderilecek silah ve cephane sevki konusunda görev yapmalarını uygun gören Fevzi Paşa da grup mensubu olan bazı kişilerin dolandırıcı olabileceklerinden şüphelendiğini ve konunun araştırılmasını istediğini ifade etmiştir.²⁴⁵ Ortaya çıkan bu tablo neticesinde gerek EHUR'un gerekse Müdafaa-i Milliye Vekâletinin sorumluluk almaktan kaçınan bir tutum takındıkları anlaşılmaktadır. Nitekim her iki kurum arasında yapılan ve kayıtlara geçen resmi

²⁴¹ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.457-460.

²⁴² ATASE Arşivi, K.2695, D.8, F.1-3.

²⁴³ ATASE Arşivi, K.2695, D.8, F.1-4.

²⁴⁴ Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.6.

²⁴⁵ ATASE Arşivi, K.1312, D.1, F.1-20.

yazışmalar Namık Grubunun varlığını ve grup mensuplarının hangi suretle görevlendirildiklerini ortaya koymaktadır. Bu noktadan hareketle Namık Grubu mensuplarının taahhüt etmelerine rağmen silah ve cephane sevkinin sürekliliğini sağlayamamış olmaları ve grubun zamanla kuruluş amacının dışında faaliyetlerle meşgul olmaya başlaması böyle bir tablonun ortaya çıkmasında bir etken olmaktadır.²⁴⁶

Namık Grubu faaliyet gösterdiği süre zarfında, özellikle Çobançeşme depolarından elde ettiği mühimmatı Anadolu'ya göndermeyi başarmıştır. Fakat bir süre sonra karşılaşılan güçlükler sebebiyle malzeme sevkiyatı oldukça aksamıştır. Grup asıl sorumluluk alanı olan silah ve cephane temininin yanında satın alma işleri ile de ilgilenmiş ancak bu durum EHUR'un tepkisine yol açmıştır. Bunun üzerine EHUR Reisi Fevzi Paşa, 6 Ekim 1921 tarihli bir emirle grubun satın alma işleri ile değil silah ve cephane sevkiyatı ile ilgilenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Grup, kuruluş amaç ve ilkeleri ile uyuşmayan faaliyetlerinin yanında almış olduğu tüm uyarı ve tenkitlere rağmen bu kez de siyasi meseleler ile ilgilenmeye başlamıştır. Grubun Ankara tarafından silah, cephane ve mühimmat tedariki için tahsis edilen parayı bu türden işlere harcamaya başlaması Ankara ile olan ilişkilerinin iyice bozulmasına yol açmıştır.²⁴⁷

Bu dönemde İstanbul'daki işgal kuvvetleri Başkomutanı olan Sir Charles Harrington, bir ajanını Anadolu'ya göndererek İngiliz savaş esirlerinin durumunu öğrenmek ve Mustafa Kemal Paşa'nın hedefleri hakkında bilgi sahibi olmak istemiştir. Bu amaçla İngiliz ordusundan terhis edilmiş olan Binbaşı Douglas Henry görevlendirilmiştir. Binbaşı Henry 10 Haziran 1921 tarihinde Anadolu'ya geçmek istemiş ve İnebolu'da kendisini İngiliz elçisi sandığı Refet (Bele) Paşa karşılamıştır.²⁴⁸ Binbaşı Henry Anadolu'ya geçmenin yollarını aradığı bu süreçte Namık Grubundan Halil İbrahim Bey'in Anadolu hesabına silah ve cephane konularında faaliyette bulunduğunu öğrenmiştir. Anadolu'ya rahat geçebilme niyetiyle Halil İbrahim Bey ile görüşen Binbaşı Henry, onun sevkinin gerçekleştirilmeyi düşündüğü silah ve mühimmatı hiçbir zorlukla karşılaşmadan İnebolu'ya gönderebilmeyi taahhüt etmiştir. Binbaşı

²⁴⁶ Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.109-110.

²⁴⁷ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.292.

²⁴⁸ Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, TTK Yayınları, Ankara, 1983, C.II, s.215-216.

Henry'nin bu güvencesi karşısında Halil İbrahim Bey 13 Haziran 1921 tarihinde Ankara'ya müracaat etmiş ve onun Anadolu'ya geçmesini sağlamıştır. Halil İbrahim Bey Ankara ile yaptığı görüşmede; Binbaşı Henry'nin Londra'dan Mustafa Kemal Paşa'ya verilmek üzere bir mektup getirdiğini ifade etmiştir. Ancak Binbaşı Henry'nin bir muhbir olduğunun ve Anadolu'ya geçiş amacının başka anlamlar taşıdığının öğrenilememiş olması hem Halil İbrahim Bey'i hem de Namık Grubu'nu zor durumda bırakmıştır. Diğer taraftan Binbaşı Henry'nin bu faaliyetleri de sonuçsuz kalmış ve esir takası gerçekleştirilememiştir.²⁴⁹ Grubun bu şekilde hareket etmesi ortada bir istihbarat zafiyetinin olmuş olduğunu açıkça göstermektedir. Nitekim asıl amacı gizli bir faaliyet yürütmek olan grup mensuplarının dönemin şartları düşünüldüğünde böylesine bir yanılgıya düşmüş olmaları grubun çok da sağlıklı işlemediğinin bir göstergesi olmaktadır.

2.2.13. Ferhat ve Kerimi Grupları

Milli Mücadele Dönemi içerisinde faaliyette bulunan istihbarat örgütleri herhangi bir olumsuz durumda faaliyetlerinin aksamaması adına bazı önlemler almıştır. Bu önlemlerden biri de ihtiyat gruplarının oluşturulmasıdır. Bu sebeple faaliyet yürüten bir grubun vaziyetinin tehlikeye düşmesi durumunda ihtiyaten beklemede olan grup görevi devralarak hizmete devam edecektir. Bu amaçla kurulan ihtiyat gruplarından ikisi Ferhat ve Kerimi Gruplarıdır. Bunların dışında dönem içerisinde; Sebat-ı Milli, Yıldırım ve Vefa isimli bazı gruplar da oluşturulmuştur. Ferhat ve Kerimi Grupları Hamza Grubunun kurulması ile birlikte ihtiyat grubu olarak belirlenmiş ve Genelkurmay'a bildirilmiştir. 2 Mart 1921 tarihinde ise Genelkurmay'a; Ferhat Grubuna Kurmay Yarbey Mustafa İzzet ve Kurmay Yüzbaşı Mehmet Bey'in, Kerimi Grubuna ise Kurmay Yarbey Hayri Bey'in görevlendirilmesi teklif edilmiştir.²⁵⁰

Hamza Grubunun kuruluş raporunda Hamza Grubuna bir hal olduğu takdirde yerine Ferhat Grubunun geçeceği, gerekli görüldüğünde ise Ferhat Grubunun yerine Kerimi Grubunun devam edeceği belirtilerek bu grupların kuruluş gayeleri açıklanmıştır.²⁵¹ Hamza Grubunun 15 Aralık 1920 tarihinde isim değiştirerek Mücahid Grubu ismini alması sonucu Fevzi Paşa 11 Ocak 1921 tarihinde bir telgraf göndermiş ve gruptan

²⁴⁹ Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.111.

²⁵⁰ Çukurova, **Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.48.

²⁵¹ ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.1-3.

Ferhat ve Kerimi konusundaki teklifi beklediğini ifade etmiştir. Buna karşılık Mücahid Grubu verdiği cevapta; İstanbul'daki insanların bazılarının bu mesaiyi yapamayacak kadar tanınmış olduklarını, bir kısım insanların bu vazifeyi icra edebilecek karaktere sahip olmadığını, birçoğunun da bu hizmetleri yürütebilecek ölçüde cesaret ve fedakârlığa sahip olmadığı için Anadolu'ya hizmet etmekten kaçındıklarını ifade etmiştir.²⁵²

Faaliyetlerini bir süre Mücahid Grubu ismiyle yürüten grup tekrar isim değiştirerek Muharip Grubu adını almıştır. EHUR, 9 Temmuz 1921 tarihinde Muharip Grubuna ihtiyat gruplarının oluşturulması hakkında bir yazı göndermiş ve konuyu tekrar gündeme getirmiştir. EHUR göndermiş olduğu emirde; her türlü ihtimale karşı itimat edilebilir namuslu arkadaşlardan gerekli görüldüğü takdirde Muharip Grubunun yerine geçebilecek bir ihtiyat grubunun teşkilini münasip gördüğünü belirtmiştir. EHUR, oluşturulması planlanan grubun şimdilik beklemede kalacağını, ihtiyat grubunun sadece amiri pozisyonunda bulunan kişinin bu işleri öğrenmesinin ve hazırlanmasının uygun olacağını, diğer üyelere ise bilgi verilmesinin gerek olmadığını ifade etmiştir. Emrin devamında, ihtiyat grubunu oluşturacak kişilerin isimleri ile gerektiğinde künyeleri ve haberleşmede kullanılacak olan şifrenin de ayrı ayrı EHUR'a gönderilmesi istenmiştir. Muharip Grubu ise vermiş olduğu cevabi raporunda; oluşturulan ihtiyat grubunun amiri olarak E.H. Yüzbaşı Celaleddin Bey'in görevlendirildiğini, gruba dâhil edilen diğer üyelerin isim ve künyelerinin ise daha sonra gönderileceğini ifade etmiştir.²⁵³

İhtiyat gruplarının tespit edilmelerine rağmen; Hamza, Muharip, Felah ve Zabitan Gruplarının varlıklarını sürdürdüğü ve vazifelerini herhangi bir ihtiyat grubuna devretmediği görülmüştür. Dolayısıyla ihtiyat grubu fikri sadece düşüncede kalmış ve uygulamaya konulamamıştır. Bunun yanı sıra ihtiyat gruplarının oluşturulamamasında bu görevin özelliklerine uygun insan kaynağının yetersizliği de önemli bir etken olmuştur.²⁵⁴

²⁵² ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.1, 1-1.

²⁵³ ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.3-48, 3-49.

²⁵⁴ Safi, **Millî İstihbarat Teşkilatı (1826-2023)**, s.115-123.

2.2.14. Askeri Polis Teşkilatı (P/Ayn P Teşkilatı)

İstanbul merkezli kurulan gizli gruplar Milli Mücadele hareketine önemli katkılar vermekle birlikte aralarında idari ve organize bir bütünlük sağlanamamıştır. Bunun yanı sıra grupların Ankara'nın isteklerini tam olarak karşılayamamış olmaları daha nitelikli bir istihbarat teşkilatının oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Bununla beraber bu grupların yürüttüğü faaliyetler İstanbul'dan Anadolu'ya kaçırılan silah ve cephane yardımı ile elde edilen bir kısım istihbarat bilgisiyle sınırlı kalmıştır. İşgal devletlerinin istihbarat birimleri ise Anadolu'dan başlayan hareketin önünü kesebilmek için yürüttükleri casusluk ve propaganda faaliyetleri ile milli hareketin direncini kırmayı hedeflemişlerdir.²⁵⁵ Böyle bir dönemde teşkili sağlanacak yeni bir istihbarat örgütü ve anlayışıyla bu eksikliğin giderilmesi amaçlanmış ve buna yönelik çalışmalara başlanmıştır. Bütün bu sebeplerin neticesinde kurulan Askeri Polis Teşkilatı; işgalci devletlerin espionaj faaliyetlerinin etkisiz hale getirilmesi, Milli Mücadele aleyhine çalışan Türk ve azınlık unsurların tespit edilerek gerekli önlemlerin sağlanması, düşman birlikleri ile işgal bölgelerinde casusluk yoluyla bilgi elde edilmesi, düşman propagandasına karşılık karşı propaganda ile halk üzerinde düşmanın kötü propagandasına engel olabilmek gibi temel amaçları ilke edinmiştir. Ayrıca bu teşkilat ordu içinde kargaşa çıkaran veya çıkarmaya çalışan kişileri belirlemek, ordudan firar edenleri tespit ederek mahkemeye teslimini sağlamak gibi görevleri uhdesinde toplamıştır.²⁵⁶

P Teşkilatı, A.P., veya Ayn-P gibi isimlerle de anılan Askeri Polis Teşkilatının kuruluşuna dair farklı tarihler ortaya atılmıştır. Prof. Dr. Ergün Aybars teşkilatın kuruluş tarihini 20 Aralık 1920 olarak ifade ederken Prof. Dr. Mesut Aydın bu tarihi 21 Kasım 1921 olarak ele almakta ve tespitini arşiv kaynaklarına dayandırmaktadır.²⁵⁷ Prof. Dr. Bülent Çukurova bu tarihin 20 Aralık 1920 olduğunu iddia etmekte iken²⁵⁸ teşkilatın kuruluş tarihi Genelkurmay Harp Tarihi resmi kayıtlarında 20 Aralık 1920 olarak geçmektedir.²⁵⁹ Tüm bu iddialara rağmen teşkilatın kuruluş tarihinin 1920 yılının temmuz ayının ortaları olduğu ağırlıklı olarak doğru kabul edilmektedir.

²⁵⁵ TİTE Arşivi, K.60, G.36, B.3.

²⁵⁶ Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı*, s.7.

²⁵⁷ Aydın, *Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, s.165.

²⁵⁸ Çukurova, *Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, s.49.

²⁵⁹ *Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, II. Cilt, III. Kısım, Ankara, 1966, s.57.

Nitekim arşiv belgeleri bu tarihi doğrular nitelikte bilgiler içermektedir. Konuyla ilgili olarak EHUR'un 10 Ekim 1920 tarihli bazı komutanlıklara yazdığı bir emirde şu bilgiler yer almaktadır:

“Memleketimizde casusluğun, düşman propagandasının yasaklanıp ortadan kaldırılması son derece önem kazanmıştır. Bu ehemmiyetle mene çalışmayla beraber ordu ve memleket dâhilinde efkâr-ı umumiye, hükümetin istihlâsı vatana, müteallik mesaisi lehinde hazırlama ve düşman hakkında casus vesair vesait kullanmak suretiyle bilgi temini için teşkilat yapılması lüzumu hâsıl olmuştur. Bu sebeplerle 1920 Temmuz ortalarından beri Garp Cephesi mıntıkasında teşkilat icrasıyla faaliyete başlamış olan Askeri Polis Teşkilatı fayda temin eylemiş ve halen bunun diğer cephede ve Kolordu mıntikalarına da genişletilmesi muvafık bulunmuştur.”²⁶⁰

Askeri Polis Teşkilatının kuruluşu EHUR Reisi Fevzi Paşa'nın emirleri doğrultusunda gerçekleşmiştir. Fevzi Paşa bu teşkilatın oluşturulmasının gerekçelerini, düşmanın çalışma biçimini ve Askeri Polisin sağladığı faydaları şu sözlerle ifade etmiştir:

“...Bugün biliyorsunuz ki, düşmanlarımız memleketi ve orduyu yıkmak için birtakım adamları memleketimize sokuyorlar. Bunların iki görevi vardır: Birincisi; ordunun kuvvet ve durumunu ve mümkün olduğu kadar Ordu'nun yapacağı harekât hakkında en gizli noktalara girerek bilgi toplamak ve aldıkları bilgileri düşmana vermektir. Buna casusluk teşkilatı derler ki, her yerde ve her zaman uygulanan bir usuldür. Bu düşman harekâtına karşı onu menedecek, yok edecek, engelleyecek teşkilata da bizim sahip olmamız gereklidir. İşte (P)Teşkilatı, düşmanın bizim içimizde yaptığı teşkilatı yok edecek bir teşkilattır. İkincisi; üzümlere belirteyim ki, bazı ahlak düşkünleri adamları düşman para ile tutarak ordumuzun içerisine gönderiyorlar. Ordumuzun gerek subaylarını ve gerekse erlerini birtakım sözlerle zehirliyorlar. Bu yolla birçok fenalıklar meydana geliyor. Bu adamların çoğu yakalanarak, İstiklal Mahkemeleri'ne gönderildiler ve cezalarını gördüler ve bu suretle başlangıçta orduda görülen disiplinsizlik

²⁶⁰ ATASE Arşivi, K.615, D.208, F.4.

*ve ordu içerisindeki gevşeklik ortadan kalktı. Bu ancak orduya girmek isteyen zararlı unsurların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olmuştur.”*²⁶¹

Fevzi Paşa, Askeri Polis Teşkilatının bir kısım çevreler tarafından yanlış anlaşıldığını, bu teşkilatın ordu içi bir istihbarat birimi olmayıp orduya düşmanların sevk edecekleri casuslara karşı oluşturulan bir teşkilat olduğunu ifade etmiştir. Kurulacak olan bu teşkilat; subay, memur ve bölge halkından olanların durumlarını inceleyecekti. Bunların üzerleri aranarak memleket için zararlı beyanname, gazete ve benzeri malzemenin içeri sokulmasına engel olunacaktı. Güvenilir olan kimselere gerekli kolaylıklar sağlanacak, diğerleri ise tevkif edilerek delilleri ile birlikte ilgili makamlara teslim edileceklerdi. Durumları güvenilir olmadığı halde aleyhlerinde herhangi bir delile rastlanmayanlar serbest bırakılacaklardı. Fakat yine de gözetim altında tutulacaklar, başka yerlere gitmek istemelerine müsaade edilecek ancak gittikleri yerlerdeki ilgili makamlara bu durum bildirilerek bu kişilerin takibi sağlanacaktı. Bu kişilerle ilgili vicdani kanaat tamamen askeri polislere bırakılmış, bu hususta rapor yazarların işin manevi sorumluluğunu da almış oldukları teşkilat üyelerine bildirilmiştir. Teşkilattan izin alamayanlar ise Anadolu’ya gidemedikleri gibi geldikleri yere tekrar gönderilmişlerdir.²⁶²

Kâzım Karabekir Paşa da gizli ve aktif bir istihbarat teşkilatının oluşturulmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Karabekir Paşa buna gerekçe olarak; İtilaf Devletlerinin Milli Mücadele aleyhinde çalışmalar yürüttüğünü, Osmanlı Devleti bünyesindeki azınlıkları casusluk faaliyetlerinde kullandığını, hatta Meclis içinden bilgi alabilmek için bile bir casus ağı oluşturmak istediğini söylemiştir. Karabekir Paşa bu ve benzeri bilgileri ele geçirilen esirlerden ve yapılan istihbarat çalışmalarından elde ettiklerini, bunu önleyebilmek için İsmet Paşa ile görüşüğünü ifade etmiştir. Karabekir Paşa, İsmet Paşa’ya Ankara’daki yetenekli subayların görevlendirileceği bir istihbarat teşkilatının kurulmasını uygun bulduğunu ifade etmiştir.²⁶³

Teşkilatın kuruluşuna ilk önce Garp Cephesi bölgesinden başlanmıştır. Bu bölgenin seçilmesinde işgalcilerin daha çok bu bölgede faaliyette bulunmuş olmaları en önemli sebep olmuştur. Askeri Polis Teşkilatının genel merkezi Eskişehir olmakla birlikte bu

²⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, 1.Dönem, 8.Cilt, 152. Birleşim, s.292-293.

²⁶² ATASE Arşivi, K.687, D.140, F.1,12-13-14.

²⁶³ Kâzım Karabekir, **İstiklal Harbimizin Esasları**, Emre Yayınları, İstanbul, 1995, s.265.

teşkilatın; İnebolu, Bartın, Akçaşehir, Düzce, Mudurnu, Sinop, Ereğli, Cide, Samsun, Eskişehir, Geyve, Bilecik, Kütahya ve Afyon gibi il ve ilçelerde teşkili sağlanmıştır. Ayrıca Maraş, Antep ve Adana gibi yerlerde de A.P. şubelerinin kurulması planlanmıştır. A.P.teşkilatları görev yaptıkları yerlerdeki kumandanlıkların emrine verilmiş ve kendi alanlarında sınıflandırılarak önem derecelerine göre sıralanmışlardır. Buna göre Düzce, Ereğli ve Akşehir A.P. Teşkilatları Bolu Mıntıka Kumandanlığına, Bartın Şubesi Zonguldak Müfreze Kumandanlığına, İnebolu Şubesi İnebolu Mevki Kumandanlığına, Sinop Şubesi Sinop Mevki Kumandanlığına bağlanmıştır.²⁶⁴ Bu şubelerden; Kastamonu ve İnebolu 1. sınıf, Sinop, Ereğli ve Düzce 2.sınıf, Bartın, Akçaşehir ve Cide ise 3.sınıf olarak tespit edilmiştir.²⁶⁵

Askeri Polis Teşkilatının reisliğine Binbaşı İsmail Hakkı (Alpan) Bey getirilmiştir. Şubelerin personel yapılanması; şube reisi, muavin, yaver subay, tercüman, şifre memuru, siyasi kısım amiri, istihbarat müdürü, tahkik elemanı, askeri ve sivil taharri memuru, kurye, yazıcı, posta ve muamele memurları şeklinde oluşturulmuştur.²⁶⁶ Memur olarak görevli olan personelin, şube müdürü ve muavini dışında kimse tarafından tanınmaması ilke olarak belirlenmiş, bu anlamda gizliliğe de azami ölçüde dikkat edilmesi istenmiştir.²⁶⁷

20 Aralık 1920 tarihinde yayınlanan Askeri Polis Teşkilatı Görev Talimatnamesine göre teşkilatın görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Ordu gerisindeki bölgelerde düşmanın casusluk faaliyetlerini ve propagandasını önlemek,
- Düşman gizli teşkilatlarının ülkede karışıklık çıkarmasına mâni olmak,
- Düşman tarafına istihbarat toplamak üzere gönderilecek kişileri tespit ve temin etmek,
- Harp mıntıkalarında genel emniyetten sorumlu olmak. Sahillerden, hudut bölgelerinden ve cephelerden gelecek bütün şahısları tahkik-tetkik etmek

²⁶⁴ ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.43-2.

²⁶⁵ ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.43, 43-1.

²⁶⁶ Ergun Hiçyılmaz, **Osmanlı'dan Cumhuriyete Gizli Teşkilatlar**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994, s.89-90.

²⁶⁷ ATASE Arşivi, K.687, D.140, F.1-8.

ve gerekirse tevkif etmek. Tutukladıkları şahısları ilgili makamlar aracılığıyla mahkemelere sevk etmek,

-Harp mıntıkası haricinde genel emniyete karışmayacaklar ancak dışardan gelecek ordu mensuplarının durumlarını kontrol edebileceklerdir.

-Hıyanet-i Harbiye Kanunu'na göre durumları şüpheli olanlarla casuslukları söz konusu olanları buldukları belgelerle birlikte mülki makamlara teslim edeceklerdir.

-Harp mıntıkası dâhilinde ilgili askeri komutanlardan izin almak suretiyle çeşitli propagandalar yapabileceklerdir.

-Harp mıntıkası haricindeki limanlara gelecek sivil kişilere müdahale etmeleri kesinlikle yasaktır.²⁶⁸

Askeri Polis Teşkilatı bazı zamanlarda yukarıdaki talimatnamede belirlenen görev tanımlarını aşarak askeri ve mülki amirlerin telefonlarını dinlemiş, bazı milletvekillerini de takibe almıştır. Bu gibi durumların ortaya çıkmasından sonra TBMM içinde de tartışmalar yaşanmıştır. Konuyla ilgili Diyarbakır Milletvekili Hacı Şükrü Bey Meclisteki konuşmasında; Hakkı Behiç Bey'in teşkilat mensupları tarafından Eskişehir'de takip edildiğinden şikâyet etmiştir. Mustafa Kemal Paşa da bu konuşma üzerine söz almış ve Hakkı Behiç Bey'in takip edilmesinden büyük üzüntü duyduğunu, bu durumla ilgili Garp Ordusu Kumandanlığına verdiği talimatla olayın araştırılmasını istediğini ifade etmiştir.²⁶⁹

EHUR, Askeri Polis Teşkilatının görev alanını sınırlandırarak Dâhiliye Vekâleti ile mülki idareler arasında çıkması muhtemel olayları önlemek işlemiştir. Bu sebeple EHUR tarafından Askeri Polis şubeleri “harp mıntıkası dâhilinde” ve “harp mıntıkası haricinde” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Buna göre harp mıntıkası dâhilindeki bütün Askeri Polis şubeleri, Askeri Polis ve Emniyet-i Umumiye görevlerinden doğrudan doğruya sorumlu tutulmuşlardır.²⁷⁰ Askeri Polis Teşkilatındaki görevli memurlardan bazıları bütün uyarı ve talimatlara rağmen yetki alanı dışına çıkmış ve keyfi davranışlarda bulunmuşlardır. Karadeniz sahil şubelerine tebliğ edilen emirlere rağmen bazı şube müdürleri gelişigüzel hareket ederek İstanbul'dan gelen subayları

²⁶⁸ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.281.

²⁶⁹ TBMM Gizli Celse Zabıtları, 1.Dönem, 1.Cilt, 111.Birleşim, s.258-259.

²⁷⁰ ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.13-7.

iade etmişlerdir. Bu şekilde davranışlarından ötürü Ereğli (P) Şubesi Müdürü Bahaeddin Bey on beş gün hapis cezası almıştır.²⁷¹ Diğer taraftan yolsuzluk yaptıkları belirlenen bir kısım memurun işine son verilmiş ve bu kişiler ilgili makamlara teslim edilmişlerdir.²⁷² Bunun yanında bir takım teşkilat mensuplarının görevlerini ihmal etmeleri sebebiyle bazı aksaklıkların yaşandığı da görülmüştür. Öyle ki Ankara'nın propagandaya verdiği önemin bir göstergesi olarak Ankara'da çıkan bazı gazetelerin köylerdeki vatandaşlara ücretsiz dağıtılması ve halkın aydınlatılması emrini bazı şubeler uygulamamıştır. Bu şubeler söz konusu gazeteleri yalnızca şehir ve kasabalara dağıtarak verilen emrin dışına çıkmışlardır.²⁷³ Bu durum Milli Mücadeleye katılma amacıyla sahil şehirlerine gelen bir kısım subayların işlemlerinin uzamasına ve mağduriyet yaşamalarına sebep olmuştur.²⁷⁴ Yine bununla birlikte birtakım memurların yolsuzluk ve usulsüzlük gibi eylemlerinin olduğu, bazılarının da yetkilerini aşarak evlere saldırdıkları tespit edilmiştir. Bazı memurların da ahlak dışı eylemlerinden dolayı halkın şikâyetçi olduğu görülmüştür.²⁷⁵

Askeri Polis Teşkilatları, EHUR'un talimatları doğrultusunda Anadolu'ya gelen subayların tezkiye muamelelerini tek yetkili merci olarak üstlenmiştir. Yanı sıra A.P. teşkilatlarının sivil halkın tezkiye işlemleri ile de ilgilenmiş olduğu görülmüştür. İstanbul'dan gelen subayların tahkik ve tetkik faaliyetleri daha çok Kastamonu ve Bolu civarında görülmektedir. Bu faaliyetlerin icrasında ise İstanbul grupları tarafından gönderilmiş olan casuslar ve şüpheli kabul edilmiş kişilere ait bilgiler ile fotoğraflı eşkâl vesikalarının büyük payı olmuştur. Bu bilgiler İstanbul'daki gizli grupların istihbarat şubelerinde toplanarak istihbarat zabıtlıklarına gönderilmiştir.²⁷⁶

Askeri Polis Teşkilatı çalışanları espionaj-kontrespionaj faaliyetlerini yürütürken farklı kimliklere bürünebilmiş, farklı nitelikte elemanlar olabilmektedir. Bu elemanlar arasında yer alan ve tercüman olarak görev yapanlar, yabancı gazete ve istihbaratı takip ederek elde ettikleri bilgileri teşkilatın ilgili birimlerine ulaştırmışlardır. Yine teşkilat içerisinde görevli olan fotoğrafçılar da düşman mezalimini ve işkencelerini fotoğraflayarak belgelemişlerdir. Otel ve pansiyon sahipleri de dışarıdan gelerek

²⁷¹ ATASE Arşivi, K.955, D.17, F.14.

²⁷² ATASE Arşivi, K.690, D.148, F.18.

²⁷³ ATASE Arşivi, K.693, D.157, F.2, 54-55.

²⁷⁴ ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.105-4.

²⁷⁵ ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.111-1.

²⁷⁶ Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.166.

buralarda konaklayacak olan kişiler hakkındaki bilgileri on iki saat süre zarfında teşkilata bildirmişlerdir. Kara taşımacılığı yapan arabacılar da otel sahipleri gibi hareket etmişler ve bölgelerine gelecek yabancı şahısları yine teşkilata bildirmişlerdir. Hane sahipleri ise mahallelerine gelecek olanları üç gün içerisinde polise bildirmeye mecbur tutulmuşlardır. Bu hususlara riayet etmeyenler hakkında ise yasal işlemler yapılmıştır.²⁷⁷

Ülkenin asayişine ait veya düşman kuvvetlerinin maksat ve harekâtına ait elde edilen bilgiler polis dairelerince günü gününe Askeri Polis Şubelerine bildirilmiştir. Teşkilat, dışarıdan ülkeye gelerek yerleşen yabancıları da takibe almış, azınlıklarla ilişki kuranlardan şüphelenilmiş ve onlar da izlenmiştir. A.P. ajanları Anadolu Ajansı bültenlerini ve Milli Mücadele yanlısı gazeteleri halka dağıtmışlar ve böylece sivil halkı bilinçlendirmeye çalışmışlardır. Diğer taraftan Avrupa'daki gelişmelerden haberdar olabilmek adına teşkilat kadrosunda çalışan tercümanlar vasıtasıyla ulaşılabilen yabancı yayınlar takip edilmiş ve elde edilen haberler ilgili birimlere iletilmiştir. Bunun yanında Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü'nün Roma Şubesi tarafından; İngiltere, Fransa ve İtalya'da çıkan gazetelerin birer suretinin çevrilmek üzere Ankara'ya gönderilmesi sağlanmıştır.²⁷⁸

Askeri Polis Teşkilatı, haber alma faaliyetlerinin yanında düşman propagandasına karşılık gerekli önlemleri almakla da sorumlu olmuştur. Bu kapsamda Çerkez Ethem'in Yunan uçaklarından beyanname attırması ihtimaline karşılık A.P. görevlilerinin mıntıka dâhilindeki köylerde dolaşmaları ve halkla iç içe olmaları sağlanmıştır.²⁷⁹ Benzer şekilde teşkilat, Teali-i İslam Cemiyeti tarafından Yunan uçakları tarafından atılan beyannamelere karşı reddiyeler hazırlamış ve böylece halkı aydınlatmaya çalışmıştır.²⁸⁰ A.P. görevlileri düşmanı takip edebilmek gayesiyle gerekli şartları sağladıktan sonra bazı görevlilerini Yunan hatları gerisine göndererek istihbarat toplamış, bu hattın gerisinde yaşayan kişilerden ve yabancı uyruklu tüccarlardan bilgi elde etmiştir.²⁸¹ Yunanlıların Batı Anadolu'daki faaliyetleri hakkında istihbarat çalışmaları yürüten A.P. Eskişehir Şubesi, Yunan askerleri için çıkan ekmek mevcuduna nazaran Bursa, Karacabey, Mudanya, Gemlik, Dimboz,

²⁷⁷ Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.21.

²⁷⁸ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.284.

²⁷⁹ ATASE Arşivi, K.721, G.124, B.2.

²⁸⁰ ATASE Arşivi, K.721, G.130, B.9-10.

²⁸¹ Fahreddin Altay, **On Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922)**, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970, s.332.

Kazancı havalisinde muharip, gayri muharip bilumum Yunanlıların 20.000 civarında olduğu bilgisini koyun ticareti maksadıyla Eskişehir'e gelen yolculardan elde etmiştir.²⁸² Teşkilat ayrıca İzmit ve çevresinde 3200 kişilik bir Yunan kuvvetinin bulunduğunu da ekmek müteahhitliği yapan Hacı Yusuf Efendi'den öğrenmiştir. Hacı Yusuf Efendi bu kuvvetlerin 1000-2000 kadarının çuha fabrikasında, 80 kadarının Kandıra'da, kalanların ise İzmit Sultani Mektebi'nde, Sıtmalıköy ve Derince'de bulundukları bilgisini vermiştir.²⁸³

Askeri Polis Teşkilatı, suçluların yakalanması, casus ve şüpheli şahısların sorgulanması konularında da çalışmalar yürütmüştür. Casus ya da şüpheli olduğundan şüphelenilen şahısların sorgulanması, suç unsuru tespit edilenlerin tutuklanması ve adli makamlara sevk edilmesi gibi süreçlerde A.P.T. aktif görevler üstlenmiştir. Bu anlamda Kastamonu İstiklal Mahkemesi tarafından çeşitli suçlarla cezalandırılanların birçoğu teşkilat tarafından tespit edilen casus ve şüphelilerden oluşmuştur.²⁸⁴ Diğer taraftan Askeri Polis Teşkilatı, şüpheli şahıslar hakkında daha kolay ve çabuk işlem yapabilmek adına EHUR'a başvurarak konuyla ilgili şu teklifte bulunmuştur:

*“Ankara Hükümeti adına çalışan İstanbul'daki gizli grupların birleştirilerek tek elden yönetilmeleri, Anadolu aleyhine çalışanların isimleri ve fotoğraflarının temin edilerek bütün (P) şubelerine dağıtılmasının sağlanması, vapurların kontrollerinin teşkilat tarafından yapılması, Anadolu'ya giriş yapmak isteyen subaylar için Daday'da bir toplanma merkezinin kurularak, inceleme ve araştırmayı müteakip güvenilirliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir.”*²⁸⁵

Askeri Polis Teşkilatı, ordu gerisinde ve memleket genelinde casusluk faaliyetlerinin önüne geçebilmek ve karşı istihbarat faaliyetlerini icra edebilmek amacıyla EHUR'a bağlı olarak görev yapmıştır. Ancak zaman zaman teşkilat mensuplarının yetki sınırlarını aştığı da görülmüş ve bazen bu sebeplerden dolayı teşkilatın kaldırılması da gündeme gelmiştir. Bu tartışmalar yaşanırken Askeri Polis Teşkilatının gerekli olduğunu savunanlardan biri de kurulması aşamasında büyük pay sahibi olan Fevzi

²⁸² Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.112.

²⁸³ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.286.

²⁸⁴ TBMM Z.C.,1.Dönem, 9.Cilt, 60.Birleşim, s.151-154.

²⁸⁵ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)**, s.116.

Paşa olmuştur. Fevzi Paşa bu teşkilatın gerekli olduğunu, teşkilatı kaldırdıkları takdirde orduyu dışardan gelecek casuslara karşı koruyamayacaklarını, esasen teşkilatın mikropları önleyecek bir araç olduğunu söylemiştir.²⁸⁶ Fevzi Paşa A.P.T.'nin kontrespiyonaj faaliyetleri yürüten bir yapılanma olduğunu ayrıca ordu içindeki zararlı unsurların da bu sayede tasfiyesine çalışıldığını ifade etmiştir.²⁸⁷

Güney Cephesi Komutanı Refet Paşa ise Fevzi Paşa'ya yazdığı raporda teşkilatın içinde bulunduğu olumsuz durumu şöyle izah etmiştir:

“Cephenin kumandasını deruhte ettiğim güne kadar (P)Teşkilatının ekserisi hakkında edindiğim kanaat şu merkezde idi: Bir zamanlar vilayetlerin valiler ve onların da yanında İttihat ve Terakkinin murahhasları vardı. Mesul memurlar yanında gayri mesul insanları daha fazla mevki sahibi olmak isterler. Kumandanlarla (P) memurlarının vaziyeti bu halde idi. Gizli kalması lazım gelen (P) memurları, üzerlerinde levhaları bulunan dairelerde oturuyorlar, koltuklarındaki çantalarla kahvelere giriyorlar, tavla oynarken insanların hissiyat ve metanetine tesiri olan mühürlerini kullanıyorlardı. Bittabi taharri memurları da devri sabıkın hafiyeleri gibi damgalı ve herkes tarafından tanınmış insanlardı. Bu insanlardan bazıları da geceleri ev basmak, insan soymak, mevkilerinden istifade ederek tehdit ile adam dolandırmak, kadın kandırmak gibi ahvalden ictinab etmediler. Anadolu'daki (P) Teşkilatı, memleketin daha uzun müddet lanetle yâd edeceği pek sakim bir şey olmuştu. İfa ettikleri yüzlerce cinayet arasında birkaç canı de elde ettiler. Fakat sarf ettikleri para ve yaptıkları fenalıklarla bu muvaffakiyet listesi teşkilatın lehinde olmaktan çok uzaktır. Cephenin teşkili ile beraber bu teşkilat ilga edildiğinden irade buyrulan istatistiki takdim etmek müşkildir.”²⁸⁸

Ortaya çıkan olumsuz durumların bir neticesi olarak EHUR, Askeri Polis Teşkilatının kaldırılması kararını almıştır. 7 Nisan 1921 tarihinde Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa, teşkilatın lağvedildiğini şubelere şu emirle bildirmiştir:

²⁸⁶ Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.7-8.

²⁸⁷ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.280.

²⁸⁸ ATASE Arşivi, K.683, D.126, F.89-2.

*“EHUR’dan mevrud 2/2809 numara ve 21 Mart 1921 tarihli emirle Askeri Polis Teşkilatı lağvedilmiştir. Yeni talimata göre (P) şubeleri namı, (Tetkik Heyeti) namına kalbolunmuştur. Bu teşkilat 1 Nisan 1921’den muteberdir. Buna göre en muktedir memurların tefrikiyle alıkonulması ve mütebakisinin vazifelerine hitam verilmesi.”*²⁸⁹

Böylece Askeri Polis Teşkilatı lağvedilerek yerine Tetkik Heyeti Amirlikleri kurulmuştur.²⁹⁰ Ancak teşkilat sadece isim değiştirmekle kalmış A.P. Teşkilatı mensupları görev ve sorumluluklarını yeni kurulan yapı içerisinde de aynen yürütmeye devam etmişlerdir. A.P’nin 1 Nisan 1921 tarihinden itibaren kaldırılıp yerine Tetkik Heyeti Amirliklerinin kurulmuş olmasına rağmen resmi yazışmalarda bazı şubelerin hâlâ eski teşkilatın adını kullandığı görülmüştür. Bu konuyla ilgili EHUR Reisi Fevzi Paşa, Kocaeli Mürettep Kolordu Kumandanlığına durumun düzeltilmesini içeren bir emir göndermiştir.²⁹¹

2.2.15. Tedkik Heyeti Amirlikleri (THA)

Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa’nın 21 Mart 1921 tarihli emriyle lağvedilen Askeri Polis Teşkilatının yerine 1 Nisan 1921 tarihinden itibaren Tedkik Heyeti Amirlikleri (THA) kurulmuştur. Özellikle gizliliğin çok önemsendiği ve esas olarak görüldüğü yeni teşkilatta A.P. Teşkilatında görev yapan nitelikli elemanlardan seçilenler görev yapmaya devam etmişlerdir. Teşkilatın oluşturulmasındaki ana sebeplerden biri istihbarat faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde icra edilmesi olmuştur. Diğer taraftan personel fazlalığının giderilerek teşkilatın daha aktif ve seri bir yapıda olması düşünülmüş, bunun yanında bütçeye olan yükün de hafifletilmesi hedeflenmiştir. Ancak tüm bu hedeflere rağmen Tedkik Heyeti Amirlikleri birçok yönüyle A.P. Teşkilatının devamı niteliğinde olmuş ve yeni kurulan bu teşkilat farklı bir isimle faaliyetlerine aynen devam etmiştir.²⁹²

Tedkik Heyeti Amirlikleri, çalışmalarını 20 Aralık 1920 tarihli A.P. Teşkilatı Görev Talimatnamesine göre yürütmüştür. Bu teşkilatın kurulmasıyla birlikte Ankara, kendi bünyesinde istihbarat faaliyetleri yürüten Askeri Sansür Müdüriyetleri, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi, İzmir Hat Komiserliği gibi kuruluşların daha

²⁸⁹ ATASE Arşivi, K.690, D.148, F.43-3, 43-4.

²⁹⁰ Safi, **Milli İstihbarat Teşkilatı (1826-2023)**, s.114.

²⁹¹ ATASE Arşivi, K.636, D.280, F.42-2.

²⁹² Bahar, **Teşkilat-ı Mahsusa, MİT ve İstihbarat Örgütleri**, s.250.

organize bir şekilde çalışmasını planlamıştır. Tedkik Heyeti Amirlikleri ise bazı askeri ve mülki makamlarla iş birliği yapmış olmasına rağmen A.P. Teşkilatının devamı olarak tamamen müstakil bir şekilde çalışmaya devam etmiştir.²⁹³ THA, Askeri Polis Teşkilatının yapılanmasında olduğu gibi çeşitli derece ve sınıflara ayrılmıştır. Birinci Sınıf Tedkik Heyeti Amirliklerinde; amir olarak teğmen ya da yüzbaşı rütbeli bir subay, bunun dışında dört sivil memur, iki veya dört polis memuru veya beş inzibat memuru görev yapmıştır. İkinci Sınıf Tedkik Heyeti Amirliklerinde; amir olarak teğmen ya da yüzbaşı rütbeli bir subay, üç sivil memur, iki veya üç polis memuru, iki veya dört inzibat görev yapmıştır. Üçüncü Sınıf Tedkik Heyeti Amirliklerinde ise; amir olarak mülazım yüzbaşı rütbeli bir subay ile iki sivil memur, bir veya iki polis memuru, bir veya üç inzibat memuru görevlendirilmiştir. Teşkilata bağlı şubelerde görev yapacak personelin temininde subayların, ordu komutanlıklarınca tayin edilerek görevlendirilmelerine karar verilmiştir. Teşkilat yapısı ise; Garp Cephesi Tedkik Heyeti Amirlikleri, Kastamonu ve Havalisi Tedkik Heyeti Amirlikleri, Adana ve Havalisi Komutanlığı Tedkik Heyeti Amirlikleri, Güney Cephesi Tedkik Heyeti Amirlikleri, Merkez Ordusu Bölgesi Tedkik Heyeti Amirlikleri, Elcezire Cephesi Tedkik Heyeti Amirlikleri, İkinci Kolordu Komutanlığı Tedkik Heyeti Amirlikleri, Şark Cephesi Tedkik Heyeti Amirlikleri ve bunlara bağlı alt şubeler şeklinde oluşturulmuştur.²⁹⁴

Garp Cephesi Komutanlığı şubeleri kendi içerisinde serbest bırakmış gerektiğinde mevcut THA kadrolarından memur almak suretiyle muavin şubelerin kurulabileceğini belirtmiştir. Bu kararın verilmesi ise ordu ve müstakil kolorduların inisiyatifine bırakılmıştır. Bu noktadan hareketle Garp Cephesi Komutanlığının bağlı şubelerine yazmış olduğu 7 Nisan 1921 tarihli emirle muavin Tedkik Heyetlerinin kurulması kararlaştırılmıştır. Buralarda vazife yapacak memurlar da asıl Tedkik Heyeti kadrolarında yer alan memurlardan seçilmiş ve şube amirleri de birer subay olarak planlanmıştır. Buna bağlı olarak Eskişehir Birinci Sınıf Tedkik Heyeti Amirliğine bağlı olarak Orhaneli, İkinci Sınıf Bozüyük Şubesine bağlı olarak İnegöl, Üçüncü Sınıf

²⁹³ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)**, s.80.

²⁹⁴ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.313.

Bilecik Şubesine bağlı olarak Yenişehir’de birer muavin şube kurulmuş ve memur sayısı en aza indirilmiştir.²⁹⁵

Tedkik Heyeti şubesi açılmayan bu yüzden de sadece geçici şekilde bilgi elde edilen bölgelerde istihbarat heyetleri oluşturularak bunlardan istifade edilmiştir. THA, istihbarat işi için kendi personellerinin dışında diğer bazı kurumlarla da iş birliği içinde çalışmıştır. Nitekim Muğla bölgesinde Müslümanlarla haberleşmeyi sağlamada askerlik şubeleri görevli olmuştur. Isparta’da istihbarat polisler aracılığıyla sağlanmış, Denizli Bölgesi’nde Sarayköy Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahsin Bey emrinde bir istihbarat şubesi vasıtasıyla sağlanmıştır. Bu şubenin Buldan ve Alaşehir’de bulunan muhbirleri aracılığıyla istihbarat elde edilmiştir. Ayrıca Söke’de mutasarrıflık emrinde görev yapan altı kişilik bir grup istihbarat için görevlendirilmiştir. Tedkik Heyeti Amirliklerinin teşkilatlanma bölgelerine dikkat edildiğinde, özellikle işgalci devletlerin elinde olan ve azınlıkların yoğunlukta yaşadığı bölgelerin ön planda olduğu görülmektedir. Diğer taraftan THA şubelerinin harp mıntıkasındaki kuruluş yerlerine etki eden faktörler de zaman içerisinde düşman hareketleri ve faaliyetlerine göre değişkenlik gösterebilmiştir.²⁹⁶

Tedkik Heyeti Amirliklerinin yürütmüş olduğu faaliyetler başta istihbaratla ilgili konular olmak üzere; casusluk faaliyetleri, azınlıklar, Yunan işgal ve mezalimi gibi çalışma alanları olmuştur. Diğer taraftan teşkilatın yürüttüğü istihbarat faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlardan biri de Rusların yürütmekte olduğu komünizm propagandasına karşı yapılan çalışmalar olmuştur. Rusların bu tür faaliyetlerine, karşı propaganda çalışmaları ile karşılık verilmiştir. Komünistlerin teşkilat merkezleri olarak belirlenen şehirler Kastamonu Tedkik Heyeti Amirliğine bildirilmiş ve gerekli önlemlerin alınması istenmiştir.²⁹⁷

Azınlıkların hareketleri de THA tarafından dikkatle izlenmiş, işgalci güçlerle birlikte hareket eden kişi ve grupların araştırılması istenmiştir. Ankara, 5 Nisan 1921 tarihinde Müdafaa-i Meşrutiye isimli bir Rum örgütünün faaliyetleri konusunda Kastamonu Şubesini bilgilendirmiştir. Örgütün Kastamonu ve çevresinde Rum Muhacirin Komisyonu adı altında gizlenmiş olduğu ifade edilerek mensuplarının ortaya

²⁹⁵ Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.18-19.

²⁹⁶ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.314.

²⁹⁷ Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.6-7.

çıkarılması istenmiştir. Benzer şekilde 15 Haziran 1921 tarihinde Adana Havalisi Komutanlığının bir yazısında; Trabzon, Mersin, Dört Yol, İslahiye, Gaziantep Tedkik Heyeti Amirlikleri uyarılmış ve Ermeniler tarafından suikast düzenlenmesi planlanan Türklerin listesi ile casusluk yapan Türk ve azınlıkların isimleri bildirilmiştir.²⁹⁸ THA, Yunan işgal ve mezalimini engellemeye yönelik faaliyetlerin yanında Yunanlıların bu faaliyetlerini ortaya koyup somutlaştıracak çalışmalar da yürütmüştür. Bu anlamda Garp Cephesi Komutanlığı, Batı Anadolu'daki Tedkik Heyeti şubelerinden Yunan mezalimine ilişkin belge ve dokümanları aktarmalarını istemiştir. Bu doğrultuda THA şubeleri de Yunanlıların yakıp yıktıkları köy ve kasabalarla işkenceye tabi tutulan ve öldürülen insanlara ait bilgi ve belgeleri tespit etme faaliyetleri yürütmüştür.²⁹⁹

1 Nisan 1921 tarihinden itibaren kurulan Tedkik Heyeti Amirliklerinin çalışmalarına 22 Haziran 1922 tarihinde son verilmiştir. Teşkilatın topyekûn biçimde bütün birimleriyle kapatılmasının en önemli gerekçesi görev yapan personelin tanınmış olması, kimliklerinin deşifre olmasına bağlı olarak gizlilik prensibinin ortadan kalkmasıdır. Kapatılma gerekçeleri arasında ayrıca icra edilen görevlerde istenilen seviyeye ulaşılamamış olması, verilen görevlerin tam olarak yerine getirilememesi, bütçeden sağlanan yüksek ödeneye rağmen yapılan faaliyetlerin bu maliyetin karşılığında zayıf kalması gösterilmiştir. Yine bunların yanında teşkilat mensupları içerisinde görevini kötüye kullanan, gayriahlaki tutumları görülen kişilerin teşkilatın itibarını sarsıcı eylem ve davranışları da olmuştur. Bazı teşkilat üyesi görevliler de başkalarının imzalarını taklit etmek suretiyle birtakım insanlar üzerinde tahakküm oluşturarak bu kişileri casusluk gibi ağır suçlarla itham etmişlerdir. Bu ve benzeri durumların ortaya çıkması sonucunda Garp Cephesi Komutanlığı bu konuları kararlılıkla takip etmiş ve adı bu türden eylemlere karışan kişiler hakkında cezai işlemler uygulanmıştır.³⁰⁰

Tedkik Heyeti Amirliklerinin kapatılma gerekçeleri Askeri Polis Teşkilatının kapatılma gerekçeleriyle büyük oranda benzerlik göstermektedir. Bu teşkilatın kapatılması ile birlikte aynı faaliyetleri devam ettirmek ve gerekli istihbarat ihtiyacının nasıl sağlanacağına yönelik yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemelere göre Tedkik Heyetinin görevlerini ordu kurmay başkanlıklarına bağlı olarak çalışan

²⁹⁸ TİTE Arşivi, K.60, G.30, B.1.

²⁹⁹ Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı*, s.8.

³⁰⁰ Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı*, s.56-57.

İstihbarat Şubeleri yürütmeye başlamıştır.³⁰¹ Bu görevler yerine getirilirken THA'da görev yapmış güvenilir ve kabiliyetli subay ve memurlardan azami ölçüde istifade edilmesi, bu özelliklere sahip görevlilerin istihbarat şubelerinde, kalan memurların ise orduların personel başkanlıklarında görevlendirilmeleri planlanmıştır. Bu kişilerin yerine göre seyyar olarak da görev yapmaları ve görevlerini icra ederken tanınmamalarına azami ölçüde dikkat etmeleri istenmiştir.³⁰²

2.2.16. Geçit Teşkilatı Kumandanlığı (GTK)

1922 yılı sonları ile 1923 yılı başları arasını kapsayan dönemde Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti tarafından 1. Ordu Komutanlığına bağlı olarak Geçit Teşkilatı Kumandanlığı (GTK) adıyla bir teşkilat oluşturulmuştur. Bu teşkilatın oluşturulma amacı İstanbul ve Trakya'ya yeniden yapılacak bir saldırıya karşı koymak ve İngiliz işgal birliklerinin takibini ve kontrolünü sağlamak olmuştur. Resmi yazışmalarda "GTK" rumuzunu kullanan teşkilatın tam olarak ne zaman oluşturulduğuyla ilgili net bir bilginin varlığı mevcut değildir. Bu açıdan teşkilatın kuruluş emrinin sözlü olarak verilmiş olma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu teşkilat Mudanya Mütarekesi hükümlerine aykırı şekilde kurulmuştur. Dolayısıyla böyle bir teşkilatının varlığının ortaya çıkması Ankara Hükümeti'ni sıkıntıya sokacak ve hükümet antlaşmanın hükümlerine uymama suçlamasıyla karşı karşıya kalabilecekti. Bundan dolayı teşkilatın kuruluş emrinin sözlü olarak verilmiş olması ihtimal dâhilinde olabilir. Diğer taraftan böyle bir teşkilatın kurulması, görev ve sorumluluk alanlarının belirlenmesi, silah, cephane ve mühimmat ihtiyacının nasıl temin edileceğine yönelik talimatların yalnızca sözlü bir emirle gerçekleştirilmesi ise olası görünmemektedir. Bu yüzden ağırlıklı olan görüş verilen emrin yazılı olmuş olduğu ancak bu emrin İtilaf Devletlerinden saklanması adına çok gizli tutulmuş olduğu görüşüdür.³⁰³

Geçit Teşkilatının kuruluş amacı; İstanbul bölgesinde özellikle İngiliz ve Yunan işgal birliklerini takip ve kontrol edebilmek, elde edilen istihbaratı 1. Ordu Kumandanlığı aracılığıyla Ankara Hükümetine ulaştırmak,³⁰⁴ gerektiğinde İstanbul üzerine harekete geçecek milli unsurların hareket sahasını genişletebilmek adına gerekli hazırlıkları yapmak olarak belirlenmiştir. Geçit Teşkilatının Kumandanlığını başlangıçta

³⁰¹ İlter, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*, s.16.

³⁰² Yurtsever, *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)*, s.81; Demircioğlu (ed.) vd., *Türk İstihbarat Tarihi*, s.316.

³⁰³ İlter, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*, s.16.

³⁰⁴ Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH.KMS., Belge No: 52.5.9.1.

Kaymakam Yarbay Nidai Bey yürütmüştür.³⁰⁵ Ancak daha sonra bu görevi Kaymakam Reşad Bey yapmış ve görevini teşkilatın lağvedilmesine kadar devam ettirmiştir.³⁰⁶ Teşkilatın esas görevlerini şu şekilde özetlemek mümkündür: İstanbul'da faaliyet yürüten diğer grup ve askeri birliklerle iş birliği halinde çalışarak İstanbul'a ve Marmara Bölgesi'ne yönelik olası bir saldırı girişimini engellemek, İstanbul'daki İtilaf Devletleri hakkında istihbarat elde etmek, Milli Mücadele için çalışan örgütlerle iş birliği yapmak, İstanbul'daki silah ve mühimmat depolarının yerlerini tespit etmek ve Yeşilköy'deki İngiliz uçak hangarlarını gerektiğinde yok etmek. Diğer taraftan sokak savaşları yapmak suretiyle işgalciler üzerinde baskı oluşturmak ve bu sayede işgal güçlerinin şehre tamamen hâkim olmalarına engel olmayı sağlamak da bu görevler arasında yer almıştır. Yine azınlıkların olası taşkınlıklarının, katliam, yağma ve yangın gibi hareketlerine engel olmak da bu görevler içindedir.³⁰⁷

Teşkilata bağlı birimler İstanbul'dan Karadeniz'e kadar olan alan dâhilinde geniş bir bölgeye yayılmıştır. Teşkilat; İstanbul Boğazı'nın iki yakasında A mıntıkası (Abdurrahman Gazi), S mıntıkası (Üsküdar), H mıntıkası (Anadolu Hisarı), B mıntıkası (Beykoz), Serköprü mıntıkası (Rumeli Hisarı, İstinye, Sarıyer) gibi rumuzlarla bu mevkilerde faaliyet yürütmüştür. Teşkilat bünyesinde dört grup milis bölüğü ve Haliç Feneri İtfaiye Bölüğü'ne destek amacıyla bir bombacı takımının oluşturulmasına onay verilmiştir.³⁰⁸

Geçit Teşkilatının giderlerinin karşılanabilmesi amacıyla bütçeden 300 lira tutarında bir ödenek ayrılmıştır. Ancak bu ödeneğin yeterli gelmemesi üzerine Teşkilat Kumandanı Nidai Bey 1.Ordu Kumandanlığına bir yazı yazarak verilen ödeneğin bir miktar daha artırılması talebinde bulunmuştur. Nidai Bey yazısında, verilen ödeneğin görevli subayların gerek istihbarat gerekse diğer ihtiyaçları için yeterli olmadığını ve tahsis edilen 300 liranın sadece istihbarat elde etmek maksadıyla ödenmesini, personelin maaşının ise ilave bir ödenekle karşılanmasını talep etmiştir.³⁰⁹ 1.Ordu Kumandanlığından gelen cevabi yazıda ise; bu talebin karşılanmasının mümkün olmadığı, ordu için ayrılan tahsisatın büyük bir kısmının zaten teşkilata ayrılmış

³⁰⁵ ATASE Arşivi, K.1961, D.38, F.28-3.

³⁰⁶ ATASE Arşivi, K.1961, D.91, F.8-3.

³⁰⁷ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.323.

³⁰⁸ Hamit Pehlivanlı, "Mudanya Mütarekesi İle Lozan Antlaşması Arasında Ankara Hükümetinin İngiliz İşgal Birliklerini Kontrolü ve Geçit Teşkilatı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.10, Ankara, Temmuz 1995, S.32, s.445-446.

³⁰⁹ ATASE Arşivi, K.1959, D.64, F.38-7.

olduğu, bunun dışındaki masrafları karşılamak için ellerinde başka bir kaynağın bulunmadığı ifade edilmiştir. Komutanlık ayrıca bu görevi yapma konusunda istekli olan subaylara maaşlarına ilaveten bir ücret verileceği yönünde herhangi bir taahhütte bulunulmadığını, bu şartlar dâhilinde görevine devam etmek istemeyen personelin eski birliklerine gönderilmesinin uygun olacağını, yerine görevlendirilecek personelin de söz konusu şartları kabul edenler içerisinde seçilmesini istemiştir.³¹⁰ Geçit Teşkilatı her ne kadar dönemin şartları dâhilinde bir zorunluluktan dolayı kurulmuş olsa da kuruluşu ve faaliyetleri Mudanya Mütarekesi esaslarına aykırı bir şekilde gerçekleşmiştir.³¹¹

Geçit Teşkilatının faaliyetleri bir süre sonra İngilizler tarafından fark edilmiştir. İngiliz General Harrington konuyla ilgili İstanbul Kumandanlığına yazdığı yazısında; Beykoz bölgesindeki Türk birliklerinin varlığından ve faaliyetlerinden haberdar olduklarını, bu durumun Mudanya Mütarekesi hükümlerine ters düşeceğini, Türk devlet adamlarının bu konuda daha hassas davranmaları gerektiğini ifade etmiştir. Yaşanan bu durum üzerine 1.Ordu Kumandanlığı da Geçit Teşkilatı Kumandanlığına “acele” kodlu bir yazı yazarak Beykoz bölgesindeki Türk subaylarının varlığından ve faaliyetlerinden General Harrington’un haberdar olduğunu, bu konunun ve İngilizlerin elde etmiş olduğu belgelerin ellerine nasıl ulaştığının araştırılmasını ve konuyla ilgili bilgi verilmesini emretmiştir. Geçit Teşkilatı tarafından 1.Ordu Kumandanlığına yazılan cevabi yazıda ise; konuyla ilgili gerekli araştırmanın yapılacağı, teşkilat mensuplarına yaptıkları görevin önem ve hassasiyetlerinin tekraren hatırlatıldığı, bundan sonra icra edilecek faaliyetlerin bu hassasiyet içinde yapılmasının sağlanacağı ifade edilmiştir.³¹² Konuyla ilgili İngilizlere verilen cevapta ise General Harrington tarafından belirtilen bölgede böyle bir teşkilatın faaliyette bulunmadığı, bölgede görüldüğü söylenen personelin İstanbul’da bulunan subayların tayin olması ve mübadele edilmesi amacıyla Anadolu’dan gelen subay ve erler olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla mütareke hükümlerine aykırı bir durumun söz konusu olmadığı, hatta mütareke şartlarından daha az bir kuvvetin mevcut olduğu belirtilerek İngilizlerin ikna edilmesi sağlanmıştır.³¹³ Milli Mücadele Dönemi’nin çetin şartları içerisinde Lozan

³¹⁰ ATASE Arşivi, K.1959, D.64, F.38-11.

³¹¹ Şimşek, **Türkiye’de İstihbaratçılık ve MİT**, s.198.

³¹² ATASE Arşivi, K.1961, D.91, F.16-7.

³¹³ ATASE Arşivi, K.1961, D.91, F.16-20.

görüşmelerinin olumsuz sonuçlanması üzerine oluşturulan ve temel amacı 1. Orduya bağlı birliklerin İstanbul yönüne yapacağı harekâta destek vermek olan Geçit Teşkilatı zor koşullar altında çalışmıştır. 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Geçit Teşkilatının varlık sebepleri de böylece ortadan kalkmıştır. 8 Ağustos 1923 tarihinde EHUR'dan gelen "Geçit Teşkilatı hazır-ı bütçe ve kadroda bulunmadığından lağvedilecektir." emri doğrultusunda teşkilatın faaliyetlerine son verilmiştir.³¹⁴

2.2.17. Emniyet-i Umumiye Müfettişlikleri

Emniyet-i Umumiye Müfettişlikleri Birinci Dünya Savaşı'nda sadece belirli bölgelerde kurulmuş ve kurulduğu bölgelerdeki idari ve mülki amirler, kaymakam ve mutasarrıflara bağlı olarak çalışmıştır. Müfettişlikler bulundukları bölgelerle ilgili her türlü istihbarat bilgisini Dâhiliye Vekâletine aktarmakla sorumlu olmuşlardır.³¹⁵ Samsun, Zonguldak, İzmit, Antalya ve Mersin'de Anadolu'ya giriş çıkışların kontrolü, Dâhiliye Vekâletine bağlı Emniyet-i Umumiye Müfettişlikleri tarafından sağlanmış, iç güvenliği sağlayan polis kuvvetleri bu örgütten ayrı çalışmıştır. İstanbul'dan gelenleri tanıyan altı kişilik bir kurul da bu teşkilat içinde görev yapmıştır.³¹⁶

Diğer taraftan 7 Ekim 1920 tarihli Seyrüseyahat Kararnamesi hükümlerine ters düşen olayları izlemekle görevli olan A.P. Teşkilatı ve THA'nın casuslar ve düşman propagandacılarının yakalanmaları için karşılıklı yardımlaşmaları istenmiş ve bu suretle birbirlerinin tamamlayıcısı oldukları kabul edilmiştir.³¹⁷

Seyrüseyahat Kararnamesi doğrultusunda belirtilen tarihten itibaren Osmanlı Devleti sınırları dâhilinde seyahat edecek olanların seyahat varakası almasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Bir yerden başka bir yere seyahat ettikten sonra on beş günlük süre zarfında bir işe başlamayanların geldikleri yere dönmesinin gerektiği, İstanbul'dan Anadolu'ya gitmek isteyen her kişinin bu talebini Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine bildirmesi gerektiği, bir ayda iki kez olmak üzere sahil veya cephelere yakın yerlere gidilemeyeceği ifade edilmiştir.³¹⁸

³¹⁴ ATASE Arşivi, K.1961, D.91, F.17.

³¹⁵ Çukurova, **Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.52.

³¹⁶ TBMM Z.C.,1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim, s.353.

³¹⁷ Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.80.

³¹⁸ Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.18.

Emniyet-i Umumiye Müfettişliklerinin varlığı ve faaliyetleriyle ilgili 11 Haziran 1922 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde de görüşmeler yapılmıştır. Müfettişliklerin faaliyetleriyle ilgili Mecliste söz alan Dâhiliye Vekili Ali Fethi Bey Zonguldak Müfettişliğinin haber alma görevlerini de yürütmüş olduğunu ve bu kapsamda Zonguldak'ta bir İngiliz casus şebekesinin ortaya çıkarılarak üyelerinin tamamının yakalandığını ifade etmiştir. Ali Fethi Bey ayrıca diğer bölgelerde görev yapan müfettişliklerin buna benzer hizmetlerinin olduğunu söylemiştir.³¹⁹

Bu dönemde Bakanlığa bağlı iki ayrı kurumun görev ve yetkilerinin birbiriyle çakışmaları ve Tedkik Heyeti Amirliklerinin varlığı birtakım sıkıntılar doğurmuştur. Bu iki teşkilatın bir arada çalışmasının gerekli olup olmadığı Meclisteki görüşmeler esnasında da gündeme gelmiştir. Konuyla ilgili Mecliste söz alanlardan Antalya Mebusu Halil İbrahim Bey bu durumun iki başlılık hatta üç başlılık meydana getirdiğini ifade ederek konuyla ilgili görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

*“AP teşkilâtı var, TH teşkilâtı var. Şimdi düşünün efendiler; bir merkezi hükümet var, sonra bir vazife için üç tane baş var ve o başların bir tanesi ayrı bir vücuda merbut, bir tanesi de iki tarafa, yani bir mutasarrıfa, bir de merkeze merbuttur. Yani ara yerde kalmıyor. Düşününüz artık. Bu emniyeti umumiye müfettişini lüzumlu göstererek ki polis müdürü de buna bakabilir. Bunu ipka etmek muvafık mıdır? Bundan ne istifade edeceğiz? Emniyet müfettişini kaldırmakla yalnız bütçede tasarruf değil, ondan daha mühim bir istifademiz olacaktır.”*³²⁰

Emniyet-i Umumiye Müfettişliklerinin varlığına gerek olmadığını savunanlardan biri de Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey olmuştur. Ali Şükrü Bey bu müfettişliklere gerek olmadığını bu görevi iskele komiserlerinin de yerine getirebileceğini söylemiştir. Kütahya Mebusu Besim Atalay da Emniyet-i Umumiye Müfettişliklerinin görevini aynı bölgedeki polislerin de yapabileceğini savunarak bu teşkilatın varlığına lüzum olmadığını ifade etmiştir.³²¹ 11 Haziran 1922 tarihinde Meclis içinde yapılan görüşmelerde Emniyet-i Umumiye Müfettişliklerinin A.P. Teşkilatı ile birleştirilmesi

³¹⁹ TBMM Z.C., 1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim, s.357.

³²⁰ TBMM Z.C., 1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim, s.354.

³²¹ TBMM Z.C., 1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim, s.354-357.

konusu her ne kadar tartışmaya açılmışsa da yapılan görüşmelerden herhangi bir sonuç elde edilememiştir.³²²

2.2.18. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü

Milli Mücadele Dönemi içerisinde propaganda faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde yürütülebilmesi için matbuat faaliyetlerine büyük önem verilmiştir.³²³ Milli Mücadele hareketinin lideri Mustafa Kemal Paşa da bu önemi bildiği için gazete çıkarılması gibi bazı girişimlerde bulunmuştur. Bunun en büyük sebeplerinden biri İstanbul'da yayınlanan gazetelerin İstanbul Hükümetinin kontrolü altında olması ve Milli Mücadeleye ses olabilecek, kamuoyu oluşturabilecek yazıların ve yayınların ortaya konulamamış olmasıdır. Nitekim Anadolu'dan başlayan hareketin en önemli eksikliklerinden biri de etkili bir propaganda faaliyetinin yürütülememiş olmasıdır. Bu eksikliği bilen Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadele için kamuoyu oluşturabilmek adına özellikle Anadolu Ajansı gibi etkili bir yayın kuruluşunun haberlerinden faydalanılmasını çok önemsemiştir. Çünkü verilen mücadelenin haklılığının halka anlatılması ve herkesten destek görmesi ancak bu sayede mümkün olacak ve Milli Mücadelenin haklılığı içeride ve dışarda ancak bu şekilde ortaya konabilecekti.³²⁴ Bu amaçlar doğrultusunda; ulusal mücadeleyi basın-yayın yoluyla desteklemek, Anadolu halkına doğru ve güvenilir bilgiler vermek ve Türk milletinin bağımsızlık yolunda verdiği mücadeleyi dünya kamuoyuna duyurabilmek adına Halide Edip (Adıvar) Hanım ile Yunus Nadi Bey'in çalışmaları doğrultusunda Anadolu Ajansı adıyla bir kurum oluşturulması çalışmaları başlatılmıştır. Ajans, faaliyetlerine 6 Nisan 1920 tarihinde kısıtlı sayıda personel ve teçhizatla başlamıştır.³²⁵ Anadolu Ajansı görevine başladığını duyurduğu ve ilk haberinin yer aldığı yayınında halka şu sözlerle seslenmiştir:

“Devlet merkezimizin düşman işgali altına geçmesi üzerine Anadolu ve Rumeli'nin Müdafaa-i Hukuk azim ve kararlılığı içinde yiğitçe harekete geçtiği şu sıralarda din ve vatan kardeşlerimizin en doğru haber ve bilgiler

³²² TBMM Z.C., 1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim, s.353-360.

³²³ Zekai Güner, **Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.15-36.

³²⁴ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)**, s.82.

³²⁵ Yücel Özkaya, **Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, s.48-51.

alabilmelerini sağlamak için kurulan Anadolu Ajansı bugünden itibaren görevine başlıyor. Bugün alınan haber ve bilgilerin oralarda da mümkün olduğu kadar fazla kimse tarafından okunup bilinmesi gereğini arz ve açıklamaya gerek yoktur. Bu amaçla oralarda dahi özel örgütler meydana getirerek her gün vereceğimiz bilgilerin telgrafhane kapılarında siyah levhalar üzerinde yazılması ve yeterli araç olan yerlerde basılması, yayınlanması ve dağıtılması, nahiye ve hatta köylere kadar gönderilmesi hususlarının yerine getirilmesini hepinizin vatan ve millet sevgisinden ve yardımlarından rica ederiz.”³²⁶

19 Mayıs 1920 tarihinde Saruhan Milletvekili Mustafa Necati Bey TBMM Başkanlığına sunduğu bir teklifle Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesinin teşkil edilmesini istemiştir. Bu teklifin Mecliste ele alınmasıyla ilgili söz alan Mustafa Necati Bey konuyla ilgili olarak Mecliste yaptığı konuşmada “Bir senelik devam eden mücadele devresinde irşat ve propagandanın pek büyük bir tesiri olmuştur. Kuvayımilliye muhitinde hakikaten ilk tesiri yapan propagandalardır.” ifadeleriyle Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesinin kurulmasının gereğine işaret etmiştir.³²⁷ Kanun teklifinin 7 Haziran 1920 tarihindeki görüşmelerinde konuyla ilgili görüşlerini tekrar dile getiren Mustafa Necati Bey bu müdürlüğün kurulmasına şiddetle ihtiyaç duyulduğunu, milli menfaatlerimiz doğrultusunda silah kadar etkili olabilecek fikir ve siyaset teşkilatının ihmal edilmesinin olumsuz birçok durumu beraberinde getirdiğini ve bu olumsuz etkilerin halen devam etmekte olduğunu söylemiştir.³²⁸

7 Haziran 1920 tarihinde Mecliste yapılan görüşmelerin ardından kuruluş kanunu çıkan Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü bu tarihten itibaren çalışmalarına başlamıştır. Ankara Hükümeti bu müdürlüğün kurulmasıyla dışarıya karşı milli siyaseti müdafaa etmeyi, içeride ise her tarafa neşretmek gibi iki büyük amaca ulaşmayı hedeflemiştir.³²⁹ Müdürlük, bilgi toplamanın yanında iç istihbarata da önem vererek güvenlik soruşturmaları yürütmüş, yurt dışında propaganda yayınlarının çıkmasını sağlamış, İstanbul’daki siyasi gelişmeleri yakından takip ederek buradaki

³²⁶ Orhan Koloğlu, **Havas-Reuter’den Anadolu Ajansı’na**, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara, 1994, s.48-49.

³²⁷ TBMM Z.C., 1.Dönem, 1.Cilt, 18.Birleşim, s.354.

³²⁸ TBMM Z.C., 1.Dönem, 2.Cilt, 25.Birleşim, s.125.

³²⁹ BCA, Belge No: 30.18.1.1.1.20.16.

muhaliflerin olumsuz propagandasını önlemiş ve sansür uygulamıştır. Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğüne Bakanlar Kurulunun tüm araç ve kurumlarından yararlanma yetkisi de verilmiştir.³³⁰

EHUR, 10 Ekim 1920 tarihinde yayınladığı bir genelgesinde Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğünün varlığını ve görevlerini Anadolu'daki askeri makamlara bildirerek P Teşkilatı ile Matbuat Müdüriyeti Umumiyesinin birbirlerine yardım etmelerinin gerekli olduğunu ifade etmiştir.³³¹ EHUR'un bu hassasiyetine rağmen Müdürlüğün faaliyetleriyle ilgili bazı sorunlar yaşanmaya devam etmiştir. Zonguldak ve İnebolu Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü memurları ellerindeki çeşitli gazete ve istihbarat evrakının alınarak Askeri Polis şubelerine götürüldüğünü teşkilatlarına şikâyet etmiştir. Bunun üzerine Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü konuyu EHUR'a bildirmiş ve A.P. Teşkilatı mensubu memurların zorluk çıkarmaktan ziyade teşkilata yardımcı olmalarının sağlanmasını talep etmiştir. EHUR ise konuyla ilgili olarak 20 Aralık 1920 tarihinde Kastamonu ve Bolu Havalisi Kumandanlığına yazdığı emirde, Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğünün şikâyetinde bulunduğu konulardan bahsetmiş ve Müdürlüğe bu hususta yardımcı olunmasını emretmiştir.³³²

Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğünün en önemli amacı içeride ve dışarıda Milli Mücadelenin lehine olacak her türlü propaganda faaliyetini yürütmek olmuştur. Milli Mücadele Dönemi'nde Anadolu hareketini destekleyen İstanbul basını içindeki en önemli gazeteler arasında Tasvir-i Efkâr, Vakit, İkdâm, İfham, İleri, Yeni Gün, Sebilürreşad ve Akşam yer almıştır. Anadolu basını içinde ise; Ahali (Edirne), Ahali (Samsun), Albayrak (Erzurum), Doğru Söz (Balıkesir), Varlık (Sarıkamış), Anadolu'da Yeni Gün, Babalık, Öğüt (Konya), Küçük Mecmua (Diyarbakır), Emel (Amasya), Açiksöz (Kastamonu), İrade-i Milliye (Sivas), Hâkimiyet-i Milliye (Ankara), Işık (Giresun), Anadolu (Antalya), İzmir'e Doğru, İstikbal (Trabzon), Satvet-i Milliye (Elazığ), Amâl-ı Milliye (Maraş), Türkoğlu, Dertli (Bolu), Yeşil Yuva (Artvin), Yeni Adana gibi gazeteler yer almıştır.³³³ Bu gazeteler içinde Yeni Gün, Açiksöz, İleri, Babalık, Sebilürreşad gibi yayın organlarına Matbuat ve İstihbarat

³³⁰ TBMM Z.C., 1.Dönem, 2.Cilt, 25.Birleşim, s.125-139.

³³¹ ATASE Arşivi, K.615, D.208, F. 4-4/1.

³³² ATASE Arşivi, K.615, D.208, F.51,62.

³³³ Özkaya, **Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın**, s.15.

Umum Müdürlüğü tarafından düzenli olarak yardım yapılmıştır.³³⁴ İstanbul basınının büyük bir kısmı Milli Mücadele hareketinin yanında olmuştur. Ancak sansür sebebiyle İstanbul’da yayınlanan gazeteler 1919-1921 yılları arasında Mustafa Kemal Paşa, Kuvayımilliye, Milli Mücadele ve Büyük Millet Meclisi konularıyla ilgili yazılara yer verememişlerdir. Gazetelerin birçok sayfası sansür sebebiyle boş çıkmış, İstanbul basını ancak 1921 yılından sonra Milli Mücadele konularında yayınlar yapmaya başlamıştır.³³⁵

Yunus Nadi tarafından çıkarılan Yeni Gün Gazetesinin ilk sayısı 2 Eylül 1918 tarihinde yayınlanmıştır. Yunus Nadi Bey ilerleyen süreçte matbaasını katırlar üzerinde Ankara’ya nakletmiş ve gazete “Anadolu’da Yeni Gün” adıyla burada yayınlanmaya devam etmiştir. Misak-ı Milli’yi bütün gücüyle savunan gazete Ankara’nın ilk günlük gazetesi olmuştur.³³⁶

15 Haziran 1919 tarihinde yayın hayatına başlayan Açıksöz Gazetesi’nin yayın kadrosunda; İsmail Hakkı Uzunçarşılıoğlu, İsmail Habip ve Mehmet Akif Ersoy gibi isimler yer almıştır. Açıksöz Gazetesi, bir zamanlar İstanbul’un Anadolu’ya daha üstün olduğunu savunmuş ancak halkı aydınlatan ve bilgi verenin artık İstanbul değil Anadolu olduğunu ileri sürmüştür.³³⁷ Gazete, 1937 yılından sonra “Doğru Söz” adıyla yayınlanmaya devam etmiştir.³³⁸ Başyazarlığını Celal Nuri’nin yaptığı İleri Gazetesi, cepheden haber veren ilk gazete olmuştur. Anadolu Hükümeti tarafından maddi olarak desteklenen gazete Milli Mücadeleyi açık şekilde desteklemiştir.³³⁹

29 Aralık 1910 -1951 arasında Konya’da çıkan Babalık Gazetesi’nin başlığının altında “çiftçi, işçi, esnaf kardeşlerin ilerlemesine çalışır, her şeyden yazar, köylü gazetesidir.” şeklinde yazmaktadır. Ulusal direnişi tüm gücüyle destekleyen ve Atatürk ilkelerini savunan bu gazete de hükümet tarafından maddi anlamda desteklenmiştir.³⁴⁰

³³⁴ Enver Behnan Şapolyo, **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın**, Güven Matbaası, Ankara, 1969, s.190.

³³⁵ Güner, **Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu**, s.16-17.

³³⁶ **Yeni Gün Gazetesi**, “Misak-ı Milli”, 29 Ocak 1920, s.1.

³³⁷ **Açıksöz Gazetesi**, 20 Temmuz 1919, S.6, s.3.

³³⁸ İzzet Öztoprak, **Kurtuluş Savaşı’nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1981, s.10-11.

³³⁹ İzzet Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.15.

³⁴⁰ M. Nuri İnugur, **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul, 1993, s.360.

1908 yılında yayın hayatına başlayan Sebilürreşad Dergisi'nin başyazarı Mehmet Akif Ersoy'dur. Dergi özellikle islami düşünceleri yayma amacını gütmüştür. Derginin 1-182 sayıları arası "Sırat-ı Müstakim" adıyla yayınlanmıştır. Bir süre Kayseri'de yayın hayatını sürdüren dergi Sakarya Savaşı sonrası Ankara'da yayınlanmaya devam etmiştir. Sebilürreşad'da Milli Mücadele hareketini destekleyen yazılara yer verilmiştir.³⁴¹

10 Ocak 1920 tarihinde ilk sayısı yayınlanan Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin ilk sayfasında Mustafa Kemal Paşa tarafından yazılan "Heyet-i Tahririye" isimli bir makale yer almıştır. Yazıda, Türkiye'nin içinde bulunduğu durum değerlendirilerek ülke topraklarının işgal edilmesinin Kuvayımiliye ile Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin doğmasına yol açtığı savunulmuştur. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nin milletin hür ve bağımsız yaşayabilmesi adına hizmet etmek için yayın hayatına başladığı vurgulanmıştır.³⁴²

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, Milli Mücadele hareketinin sözcülüğünü ve savunuculuğunu yapması bakımından Türkiye Büyük Millet Meclisinin yarı resmi organı olarak kabul edilmiştir. Gazetede yayınlanan başyazıların birçoğunda imza bulunmamaktadır. Ancak bu yazıların bir kısmının Mustafa Kemal Paşa tarafından yazıldığı sanılmaktadır. Gazetenin yazar kadrosunda; Ahmet Ağaoğlu, Hüseyin Tevfik, Ruşen Eşref, Doktor Adnan (Adivar), Doktor Tevfik Rüştü ve Yusuf Akçura gibi isimler yer almıştır.³⁴³

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, Türk ordusunun cephede gösterdiği başarıları sıklıkla yayınlamış ve verilen mücadelenin halk üzerindeki olumlu etkilerini artırmaya çalışmıştır.³⁴⁴ Gazete, İstanbul'un işgal altında bulunmasından dolayı duyulan üzüntüyü "Zavallı İstanbul" başlığıyla manşetine taşımış ve Türk milletinin içinde bulunduğu psikolojik durumu ortaya koymaya çalışmıştır.³⁴⁵

Anadolu Ajansı da Türk kamuoyunun verilen istiklâl mücadelesi etrafında toplanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Anadolu Ajansı'nın teşkilatlanmasını

³⁴¹ Öztoprak, **Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)**, s.7.

³⁴² **Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi**, "Heyet-i Tahririye", 10 Ocak 1920, S.1, s.1.

³⁴³ Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, s.19.

³⁴⁴ **Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi**, "Cephelerde", 7 Kasım 1920, S.72, s.1.

³⁴⁵ **Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi**, "Zavallı İstanbul", 10 Ocak 1921, S.95, s.1.

genişletmesi, Anadolu ve Avrupa’da şubeler kurması sonucunda Milli M¼cadele ile ilgili haberler yurt i¼i ve yurt dışında yayılma fırsatı bulmuştur.³⁴⁶ Ayrıca Claude Farrère gibi Milli M¼cadele yanlışı yazılar yazan yabancılara da destek sağlanmıştır.³⁴⁷ Eski bir Fransız deniz subayı olan bu Fransız yazar, kaleme aldığı eserlerinde ve k¼ře yazılarında T¼rklerden övg¼yle bahsetmiş ve T¼rklerin emperyalist devletlere karşı verdiği m¼cadelede T¼rk tarafının yanında yer almıştır.³⁴⁸ Fırsat bulduk¼a T¼rkiye’yi ziyaret eden Fransız yazar, kişiliğine ve cesaretine her fırsatta hayranlık duyduğunu ifade ettiği Mustafa Kemal Paşa ile g¼r¼řme fırsatı da bulmuştur. 18 Haziran 1922 tarihinde yapılan g¼r¼řmede Farrère Mustafa Kemal Paşa’dan ve T¼rk milletinden övg¼yle söz etmiştir.³⁴⁹ Diğer taraftan T¼rklerin verdiği m¼cadeleye destek veren bir başka Fransız edebiyat¼ı da Pierre Loti olmuştur. Fransız yazar bazı eserlerinde, T¼rklerin verdiği m¼cadelenin eşsiz ve haklı bir yanı olduğunu savunmuştur. Bu yaklaşımı nedeniyle T¼rkler arasında da sevilen ve tanınan bir yazar olan Pierre Loti’nin ismi T¼rkiye’de bir¼ok cadde, sokak ve işletmeye verilmiştir.³⁵⁰

Milli M¼cadele D¼nemi’nde milli h¼k¼met yanlışı yayınlar olan Akşam, İkdam, İleri, Sebilürreşad, Tasvir-i Efkâr, Terc¼man-ı Hakikat, Yenig¼n, Vakit gibi gazetelerin sayısı olduk¼a fazladır. Buna karşılık Milli M¼cadele karşısında yer alan Alemdar, İstanb¼l, Peyam-ı Sabah gibi gazetelerde T¼rk bağımsızlık savaşına karşı ¼ıkan yazılar yer almıştır. Bu d¼nemde matbuatın etkin ve yerinde kullanılmasının getireceği olumlu sonu¼ları doğru değerlendiren Mustafa Kemal Paşa İstanb¼l Matbuat Cemiyetine bir telgraf g¼ndererek İstanb¼l matbuatının kendilerine yardımcı olmasını beklediklerini ifade etmiştir.³⁵¹

Matbuat ve İstihbarat Umum M¼d¼rl¼ę¼, geniş halk kitlelerinin g¼nl¼k olaylardan haberdar edilmesi ve ulusal bağımsızlık savaşının kamuoyuna doğru ve etkin bir şekilde aktarılması amacıyla haber alma, dağıtma ve istihbarat şubeleri kurmada önemli roller üstlenmiştir. M¼d¼rl¼k, istihbaratla ilgili kendisinden istenen belgeleri ilgili yerlere iletme konusunda hassasiyetle ¼alıřmıř, bu anlamda g¼rev yapan

³⁴⁶ BCA, Belge No: 30.10.54.354.13.

³⁴⁷ Özkaya, **Milli M¼cadele’de Atat¼rk ve Basın**, s.51.

³⁴⁸ Claude Farrère, **T¼rklerin Manevi G¼c¼**, Terc¼man Yayınları, İstanb¼l, 1977, s.21-22.

³⁴⁹ **A¼ıksöz Gazetesi**, 19 Haziran 1922, S.511, s.1; **Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi**, 19 Haziran 1922, S.535, s.1; **Vakit Gazetesi**, 19 Haziran 1922, S.1624, s.1.

³⁵⁰ Pierre Loti, **Can ¼ekiřen T¼rkiye**, Terc¼man Yayınları, İstanb¼l, 1977, s.84.

³⁵¹ **Atat¼rk’¼n Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Atat¼rk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s.122-123.

istihbarat subayları da basın ile ilgili haberlerin Ankara'ya ulaştırılmasında önemli görevler üstlenmiştir. İstihbarat subayları aynı zamanda ülke içindeki yabancı gazetecileri de kontrol altında tutmuş bu sayede kontrol dışı herhangi bir eylem ve faaliyette bulunmalarının önüne geçilmiştir.³⁵² Müdürlük; İstanbul, Zonguldak, İnebolu, Antalya, Kars, Adana ve İzmit gibi yerlerde kurmuş olduğu istihbarat şubeleri aracılığıyla haber alma faaliyetleri yürütmüş ve alınan bu haberler özel şifreler vasıtasıyla ilgili yerlere iletilmiştir. Müdürlük, istihbarat faaliyetlerini içeride istihbarat şubeleri, dışarıda ise dış temsilcilikler aracılığıyla yürütmüştür.³⁵³

Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü; Roma, Zürih, Berlin, Paris ve Moskova'da bulunan dış şubeleri vasıtasıyla Avrupa'dan topladığı haberleri Anadolu'ya göndermiş ve bu sayede Milli Mücadele'nin propagandasını yapmıştır. Bu yerlerden Roma Şubesi Anadolu ile Rodos ve Antalya yoluyla haberleşmiştir. Şube, Moskova ve Berlin ile kurye sistemi vasıtasıyla irtibat sağlamış aynı zamanda Trablusgarp'taki İslam komiteleri ve Hindistan Hilafet Delegasyonu'yla da iletişim kurmuştur.³⁵⁴ Müdürlük tarafından kurulan istihbarat şubelerine memurlar atanmış, bu konularda kaymakamlardan yararlanılmıştır. Olağanüstü durumlarda ise Müdüriyetle koordineli bir şekilde çalışan istihbarat subayları devreye girmiş ve iletişim sürecinin daha aktif, hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleşmesi sağlanmıştır. Bu anlamda Müdürlüğün istihbarat sağlama alanındaki performansında önemli başarılar elde edilmiştir.³⁵⁵

Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğü, 25 Aralık 1920 tarihinde çıkarılan bir yasa ile Dışişleri Bakanlığına bağlanmıştır. Müdürlük, görev yaptığı süre zarfında Avrupa basını karşısında Türk tarafının tezlerini savunmak, dünya basınına takip etmek, dönemin şartları gereği fikri ve psikolojik birliği sağlayarak kamuoyu oluşturmak gibi önemli görevleri yerine getirmeye çalışmıştır.³⁵⁶

³⁵² BCA, Belge No: 30.10.0.83.545.20-1; 30.10.0.83.545.20-2.

³⁵³ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.327-328.

³⁵⁴ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)**, s.84.

³⁵⁵ Demircioğlu (ed.) vd., **Türk İstihbarat Tarihi**, s.328-329.

³⁵⁶ İzzet Öztoprak, **Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1981, s.41-46.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSTİHBARAT GRUPLARI TARAFINDAN İSTANBUL'DAN ANADOLU'YA YÖNELİK YAPILAN YARDIM FAALİYETLERİ

3.1. Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti İle Müdafaa-i Milliye Vekâletinin Yürüttüğü Faaliyetler

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum oldukça sıkıntılı ve çaresiz bir hâl almıştı. Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'ni parçalamak ve kendi aralarında bölüşebilmek için planlar yapıyor ve bunun için de en uygun zamanın gelmesini bekliyorlardı. Ancak öncelikli olarak Osmanlı Devleti'nin askeri gücünün kırılması gerektiğinin bilincinde olan bu devletler Osmanlı askerlerini yavaş yavaş silahsızlandırmaya ve istedikleri bölgelerden uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. Avrupalı devletlerin bu planlarına ses çıkaramayan, hatta bu planlara ortaklık eden İstanbul'daki hükümet ise çaresizce her denileni uyguluyor ve ülkenin yabancı güçler tarafından işgal edilmesine seyirci kalıyordu. Bir İslam devleti olan Osmanlı Devleti toprakları artık kendi hükümetinin de yardımlarıyla günden güne yabancı güçlerin işgali altına girmeye ve altı yüz yıllık bir maziye sahip olan devletin temelleri de yavaş yavaş sarsılmaya başlamıştı.³⁵⁷

Mondros Mütarekesi'nin getirmiş olduğu ağır koşulların neticesinde Osmanlı Devleti adeta bir teslimname niteliği taşıyan mütareke hükümlerini uygulamaya başlamıştı. Mütarekenin 5. maddesinde; sınırların denetlenmesi ve iç güvenliğin sağlanması için gerekli olan askeri birliklerin dışında Türk ordusunun gecikmeksizin terhis edilmesi açıkça ifade edilmiştir. Diğer taraftan 16. maddede yer alan Hicaz'da, Asir'de, Yemen'de, Suriye'de ve Irak'ta tüm garnizonların en yakın müttefik komutanına teslim olmaları istenerek Türk ordusu etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır. Benzer şekilde 17. maddede yer alan Trablusgarp ve Bingazi'deki tüm Türk subaylarının en

³⁵⁷ Nurhan Aydın-Zafer Işık, **Kâzım Karabekir Paşa'nın Eğitim Faaliyetleri**, Sonçağ Yayıncılık, Ankara, 2023, s.1.

yakın İtalyan garnizonuna teslim olmaları istenerek ordunun yönetici kadrosunun pasifize edilmesi sağlanmak istenmiştir.³⁵⁸

Osmanlı Devleti Mondros Mütarekesi'nin ihtiva etmiş olduğu bu ağır hükümler uyarınca ordunun terhis işlemlerini sağlamış, tespit edilen inzibat mensubu dışında kalan ordu personeli memleketlerine gönderilmiştir. Diğer yandan terhis edilen ve sayıca bir hayli fazla olan er, subay ve askeri personelin bir kısmı ise İstanbul'da kalmaya devam etmiştir. Bir taraftan mütarekenin bu ağır şartları uygulanmaya başlanırken diğer taraftan Anadolu'dan başlayan bağımsızlık hareketi Ankara'da milli bir Meclisin kurulmasıyla neticelenmiştir. Kurulan bu yeni Meclisle birlikte Milli Mücadelenin lideri Mustafa Kemal Paşa da verilen istiklâl mücadelesini daha güçlü bir şekilde sevk ve idare etmeye başlamıştır. Yanı sıra gerek EHUR gerekse Müdafaa-i Milliye Vekâleti düşman karşısında verilecek mücadelenin ancak düzenli ordu birlikleri ile sağlanabileceğini benimsemişlerdir. Bu anlamda EHUR 1 Ocak 1921 tarihinde MMV'ye gönderdiği bir yazıda; vatanın savunulması noktasında görev alacak her Türk evladına ihtiyaç duyulduğunu ve memleketin yaralarının bu vatan evlatları sayesinde sarılarak iyileşebileceğini ifade etmiştir.³⁵⁹

TBMM Hükümeti düzenli ordu için ihtiyaç duyulan her rütbedeki subay gereksinimini karşılamak amacıyla dağıtılan Osmanlı ordusunun subay ve personellerinden yararlanma yoluna gitmiştir. Ankara, bu potansiyel gücü Anadolu'da toplamayı ve elde edilen subayları Anadolu ordusuna dâhil ederek bir bütün halinde değerlendirmek istemiştir. Bu dönem içerisinde EHUR ve MMV marifetiyle kurulan ve Milli Mücadeleye katkı sağlaması amaçlanan gruplar vasıtasıyla elde edilen subay gücünün Anadolu'ya sevkini sağlanması amaçlanmıştır. Bu noktada Ankara'nın emirleri doğrultusunda kurulan, gizli ve açık faaliyetler yürüten grupların çalışmalarıyla ilgili bilgiler bir önceki bölüm içerisinde ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Bu oluşumların temel amacı; Milli Mücadeleye katkı sağlayacak gerekli istihbarat çalışmalarını yürütmek ve İstanbul'dan Anadolu'ya mümkün olduğu kadar silah, cephane, mühimmat ve subay sevkiyatını sağlamak olmuştur.³⁶⁰

³⁵⁸ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları 1. Cilt (1920-1945)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1983, s.12-14.

³⁵⁹ ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.1.

³⁶⁰ Kemal Koçer, **Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul (İşgal Senelerinde M.M. Grubunun Gizli Faaliyetleri)**, Vakıf Basımevi, İstanbul, 1946, s.209.

Bu dönem içerisinde kurulan gruplar faaliyetlerini yürütürken kimi zaman bazı aksaklıklar ve olumsuz durumlar da yaşanmıştır. Örneğin Karakol Cemiyeti, Anadolu'ya subay gönderilmesi konusunda özensiz davranmış ve bu geçişler esnasında casusluk faaliyeti yürüten kişilerin ortaya çıkması neticesinde cemiyetin faaliyetlerine son verilmiştir. Öyle ki Karakol Cemiyeti tarafından Anadolu'ya gönderilen kişilerin içinden tespit edilen casusların Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmaları ve bazılarının idam cezasıyla cezalandırılmaları Ankara'yı hayli telaşlandırmıştır.³⁶¹ Öte yandan Ankara tarafından kurulmadığı ve görevlendirilmediği halde ortaya çıkan ve Anadolu'ya subay sevki gerçekleştiren bazı teşkilatların da varlığı söz konusu olabilmıştır. Bunlardan biri olan Ankara Komünist Fırkası, İstanbul İcra Komitesi namıyla İstanbul'da faaliyet yürütmüş ve Anadolu'ya bazı subay ve sivillerin naklini gerçekleştirmiştir. Bu tür durumların ortaya çıkması sonucunda EHUR tarafından gerekli önlemler alınmaya çalışılmıştır.³⁶²

3.2. İstihbarat Grupları Tarafından İstanbul'dan Anadolu'ya Sevk Edilen Sivil, Er ve Subayların Temini ile Geçişlerinin Sağlanması

Mondros Mütarekesi sonrasında ihtiyat subaylarının terhis edilmesi, kaldırılan kıtaların subaylarının boş kalması, esaretten kurtulan subayların büyük bir kısmının İstanbul'da bulunması yüzünden Milli Mücadele Dönemi içerisinde Anadolu'da önemli ölçüde subay sıkıntısı yaşanmıştır. Dolayısıyla savaşın getirmiş olduğu en önemli zorluklardan birisi de ihtiyaç duyulan subayların Anadolu'ya geçirilmesi işi olmuştur. Diğer taraftan Osmanlı ordusunun terhis edilmiş subayları da bir yolunu bularak Anadolu'ya geçmenin yollarını aramışlardır. Bunun için Anadolu'ya geçiş işlemlerini yürüten gruplar ile irtibata geçmişler ve Anadolu hareketine katılmak istediklerini söylemişlerdir. Bunun yanında Anadolu'ya geçmek isteyenlerin bir kısmı da iş sahibi olabilmek ve bu sayede yaşamış oldukları maddi zorlukları ortadan kaldıracılabilmeyi amaçlamıştır. Her ne sebeple olursa olsun Anadolu'ya geçmek isteyen subayların birçoğu yüksek vasıflı, vatansever ve mücadele ruhuna sahip insanlardan oluşmuştur. Bu dönem içinde İstanbul'dan Milli Mücadeleye katılmak adına Anadolu'ya geçmek isteyen subayların bir kısmı bu kararı kendi istek ve iradeleri doğrultusunda almışlardır. Bir kısım subay ise gruplar tarafından Anadolu'ya

³⁶¹ Ergün Aybars, *İstiklal Mahkemeleri*, Zeus Kitabevi, İzmir, 2006, s.79-80.

³⁶² ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.80.

gönderilmek istenmiştir. Diğer bir kısım subay ise Ankara tarafından ismen talep edilerek Anadolu'ya çağırılmıştır. Kendi istek ve iradeleriyle Anadolu'ya geçmek isteyen subayların bu düşüncelerinin şekillenmesinde işgalci devletlerin ortaya koyduğu olumsuz tutumların etkisi büyük olmuştur. Öyle ki memleketin içinde bulunduğu durumu kendilerine dert edinen bu insanlar Anadolu hareketine katılmayı mukaddes bir vazife olarak görmüşlerdir. Anadolu'ya gitmek isteyenler içinde halkın ve ordunun arasına nifak tohumları saçarak ortaya konulan milli birliği bozmak isteyenler de olmuştur. İngilizler tarafından seçilip görevlendirildikleri anlaşılan bu kişiler yapılan tahkikatlar neticesinde etkisiz kılınmış ve Anadolu'ya geçişleri engellenmiştir. Anadolu'ya geçmek isteyenler için ayrıntılı bir soruşturma yapılmış ve gönderilecek isimler bu soruşturmalar neticesinde belirlenmiştir. Soruşturma dâhilinde ihtiyaç duyulan bilgiler Harbiye Nezareti Muamelat-ı Zatiye Dairesi'nde bulunan sicil defterleri esas alınarak elde edilmiştir. Kendi istek ve iradeleri ile Anadolu'ya geçmek isteyenlerin isim ve künyeleri alınmış ve bu bilgiler ilgili grup mensupları tarafından teyit edilmiştir. Bunun yanında şifahi tahkikatlar da söz konusu olmuştur. Başvuru yapan kişinin güvenilirliği ve tanınırlığı nispetinde çoğu zaman ayrıca bir tahkikata gerek duyulmamıştır. Bu kişilere Anadolu'ya gitmeleri yönünde yapılan teklifler kendilerini tanıyan grup görevlileri tarafından yapılmıştır. Her ne kadar böyle bir usul benimsenmiş olsa da EHUR bu işlemlerde sicil defterlerinin esas alınmasını istemiştir. EHUR ayrıca Anadolu'ya gidecek olanları göndermekle mükellef olan gruba İstanbul Muamelat-ı Zatiye Dairesi'nde çalışan Mümeyyiz Zihni Bey, Yüzbaşı Faik Bey ve Riyaset Kaleminden Binbaşı Rahmi Bey ile irtibata geçmeleri talimatını vermiştir.³⁶³

Anadolu'ya geçiş için yapılan tahkikatlar sonrasında geçmesinde herhangi bir sakınca tespit edilmeyenlere gerekli tebligatlar yapılmaya başlanmıştır. Yüksek rütbede olan subaylara Anadolu'ya gitmeleri için tebliğde bulunma görevini Erkan-ı Harbiye Yüzbaşısı Neşet Bey yapmıştır. Anadolu'ya geçecek olan kişiler herhangi bir olumsuzluğun yaşanmaması için bu kararlarını ailelerinden dahi gizlemişlerdir. Diğer taraftan Anadolu'ya usulsüz şekilde geçenler hakkında Divan-ı Harp tarafından gıyaben yargılama kararı alınmış ve bu kişilerin mallarına el konulmuştur. Gıyabında yargılanan bu kişilerin birçoğu daha sonra idama mahkûm edilmiştir.³⁶⁴ Bunların yanı

³⁶³ ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.124-139.

³⁶⁴ Hamdi Atamer, "Milli Mücadeleye Katılanlar Hakkında Askeri Yargıtay'ın Kararları", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Menteş Matbaası, İstanbul, 1968, S.8, s.3-8.

sıra Anadolu'ya gönderilmek istenmelerine rağmen gitmek istemeyenler de olmuştur. Bu kişiler çeşitli mazeretler ileri sürerek gitmek istememişler bazıları da harcırahlarını almalarına rağmen gitmekten vazgeçmişlerdir. Bir müddet sonra Anadolu'ya gönderilecek subayların seçim işlemlerini Erkan-ı Harbiye Umumiye Riyaseti ile Müdafaa-i Milliye Vekâleti üstlenmiştir. Bu yolla elde edilmek istenen amaç güvenilir ve nitelikli subayların kabiliyetlerinden faydalanabilme düşüncesi olmuştur. Çünkü bundan önceki süreçte yapılan seçim ve değerlendirme işlemleri giderek ciddiyetten uzaklaşmış ve niteliksiz, durumu şüphe uyandıran birçok kişi Anadolu'ya geçiş yapmıştır. Nitekim bu kişiler arasında casusların varlığının tespit edilmesi ve bunların Kastamonu İstiklal Mahkemesi tarafından idamla cezalandırılması subay seçimi işinin ne kadar ciddiyet ve özen gerektiren bir konu olduğunu ortaya koymaktadır.³⁶⁵

Subay seçimi ve sevkinde yeni yöntemin uygulanması ile birlikte bu işlem artık belirli bir esas dâhilinde yapılmaya başlanmıştır. Öyle ki İstanbul'daki Felah Grubuna gönderilen yazılarda subayların yanına verilecek olan vesikalara "Erkan-ı Harbiye-i Umumiyeden talep olunmuştur." ibaresinin bulunması istenmiş aksi halde gelenlerin iade edilecekleri bildirilmiştir. Subay sevkıyatı ile ilgili görev yapan grubun faaliyetleri her ne kadar bir miktar sınırlandırılmışsa da bazı konularda bu gruba tam yetki verildiği görülmüştür. Bu anlamda İstanbul'daki gruplarda görev alıp silah ve cephane kaçırmak gibi suçlardan işgal kuvvetlerinin takibine maruz kalanlar ilk etapta Anadolu'ya gönderilmek istenmiştir. Yine bahriye subaylarının sevki konusunda da "İstanbul'da Anadolu namına çalıştığından dolayı vaziyeti taht-ı tehlikededir." ibaresinin geçiş işlemlerinde kullanılması özellikle istenmiştir. İstanbul'da gizli gruplar adına faaliyet yürüten ancak bir sebeple tanınmış ve kimliği deşifre olmuş grup mensupları derhal Anadolu'ya gönderilmeye çalışılmıştır. Bu gruplar içerisinde genellikle Felah, Mim Mim ve Karakol Cemiyeti yer almıştır. Bunlar arasında Karakol Cemiyeti mensubu olup Anadolu'ya geçenlerin sayıları oldukça fazladır.³⁶⁶ Bu kişiler arasında Karakol Cemiyetinin uzun bir süre amirliğini yapan E.H. Kaymakamı Muğlalı Mustafa Bey de yer almıştır.³⁶⁷

Felah Grubu mensuplarından da Anadolu'ya geçmek mecburiyetinde kalanlar olmuştur. Bunlar arasında E.H. Yüzbaşı Neşet Bey, E.H. Yüzbaşı Seyfi Bey gibi

³⁶⁵ TBMM Z.C., 1.Dönem, 9.Cilt, 60.Birleşim, s.151-154.

³⁶⁶ Safi, **Milli İstihbarat Teşkilatı (1826-2023)**, s.107-110.

³⁶⁷ ATASE Arşivi, K.1397, D.35, F.11-2.

isimler yer almıştır. Grup üyesi E.H. Yüzbaşı Şakir Muzaffer Bey'den İngilizlerin şüphelenmesi üzerine bu şekilde deşifre olduğundan şüphe duyulan kişiler süratle Anadolu'ya geçmiştir. Yine Felah Grubundan Telsiz Telgraf Mülazım-ı Evvel İhsan Bey, Piyade Mülazım-ı Sani Halit Bey, Piyade Yüzbaşı Şahap Bey, Ağır Topçu Yüzbaşı Recep Bey, Telgraf Yüzbaşı Hilmi Bey, Telsiz Telgraf Mülazım-ı Evvel Osman Nuri Bey gibi isimler de Anadolu'ya geçmiştir. Öğretmenler gibi bazı meslek gruplarında yer alan kişiler de Anadolu hareketine katılarak desteklerini ortaya koymuşlardır. Ancak bu kişilerden birçoğunun sevki maddi imkânsızlıklar sebebiyle gerçekleşmemiştir.³⁶⁸

İstanbul'dan Anadolu'ya subay ve sivillerin geçirilmesi iki yolla gerçekleşmiştir. Birincisi vapur yoluyla İnebolu üzerinden ikincisi ise İstanbul-Gebze-İzmit yolu kullanılarak sağlanmıştır. Karakol Cemiyeti tarafından kurulmuş olan ikinci yol üzerinden Meclisin açılmasından sonra Anadolu'ya yoğun şekilde geçişler olmuştur. Ancak İngilizlerin 26 Mart 1921 tarihinde İzmir'i Yunanlılara vermesinden sonra geçişler İnebolu üzerinden yapılmak zorunda kalmıştır. Deniz yoluyla Anadolu'ya yapılan geçişlerin bir kısmı Seyrüsefain İdaresi tarafından bir kısmı ise yabancı şirketlerin vapurlarıyla sağlanmıştır. Vapurla sevki sağlananlar denetimler sırasında gizlenerek Mudanya üzerinden Bursa-Bilecik istikametinden ya da İnebolu-Kastamonu-Çankırı üzerinden yaklaşık on beş gün süren yolculuk sonrası Ankara'ya ulaşmışlardır. İnebolu-Ankara hattının geçişlerde yoğun şekilde kullanılması üzerine 1920 yılı kasım ayında bu bölgede Miralay Osman Bey başkanlığında bir menzil hattının kurulması sağlanmıştır. Bu hattın komutanlığına ise Kaymakam İsmail Hakkı Bey getirilmiştir.³⁶⁹

İstanbul'dan Anadolu'ya gönderilen kişilerin bir kısmı ise İzmit üzerinden Özbek Tekkesi'ne gönderilerek geçişleri sağlanmıştır. İstanbul'un işgali sonrası milletvekillerinden bazıları da bu yolla Anadolu'ya geçmiş, bu durumun fark edilmesi sonrasında tekke basılarak kapatılmıştır. Şeyh Enver Tekkesi ile İhtiyat Zabıt Namzetleri Talimgâhı da Anadolu'ya geçmek isteyen subaylara yardım etmiştir. Menzil hattından Anadolu'ya geçecek olanlar Gebze bölgesindeki Ağren Köyü'ne, Üsküdar-Merdivenköy, Beykoz-Ömerli, Beykoz-Kılıçlı, Alemdağ-Kartal yoluyla

³⁶⁸ ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.76.

³⁶⁹ Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.62.

ulaşmıştır. Bu geçişlerde Gebze'den başlanarak kuzeyde Molla Fenari-Tepeköy- İzmit hattı izlenmiştir. İzmit'ten de kuzeyden Kandıra-Ağva veya Kefken ve Karasu'ya geçilmiş ya da İzmit'ten tek yol izlenerek Adapazarı- Karasu- Hendek- Mesudiye ve Geyve'ye varılmıştır. Bu şekilde ya kuzeyden Bolu'ya ya da güneyden Bilecik'e ulaşılmıştır. Gebze-İzmit karayolu hattındaki denetimler süreklilik arz etmemiştir. Ancak tren hattı İngilizler tarafından sıkı bir denetime tabi tutulmuştur. Menzil hattından Anadolu'ya geçen subaylar arasında; İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, Miralay Selahattin, Yusuf Kemal Tengirşek, Dr. Rıza Nur, Dr. Adnan Adıvar, Halide Edip Adıvar, Celalettin Arif, Yunus Nadi Abaloğlu, gazeteci Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Kastamonu Gazetesi sahibi Vehbi Bey, Cami (Baykut) Bey, Mehmet Akif Ersoy gibi isimler yer almıştır.³⁷⁰

Gebze-İzmit arası denetimin sağlanmasında daha önce Teşkilat-ı Mahsusada çalışmış tecrübeli isimler görev yapmışlardır. Bu kişilerden biri Dayı Mesut Gürbüz bir diğeri ise Kuşçubaşı Eşref Bey'dir. Bu isimlerin yanında hattın güvenliğinin sağlanmasında Yenibahçeli Şükrü Oğuz, Fehmi Yavuz, Jandarma Komutanı Nail ve Hulusi Beyler görev almışlardır.³⁷¹

3.2.1. Sevk Edileceklere Yönelik Seyahat Belgesi Düzenlenmesi

İstanbul'dan Anadolu'ya sevki gerçekleştirilecek subayların hızlı ve güvenli bir şekilde gittikleri yere ulaşabilmesini sağlamak için yanlarına bazı belgeler verilmiştir. Ancak bu işlemlerde büyük zorluklar yaşanabilmiş, sevki sağlamakla görevli gruplar zaman zaman seyahat belgesi temin edemeyecek duruma gelebilmiştir. İstanbul'dan Anadolu'ya geçecek olan kişilerin seyahat belgeleri İstanbul Polis Müdüriyeti 4. Şube Müdürlüğü tarafından düzenlenmiştir. Bu belge seyahatin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi için büyük önem taşımakta bir anlamda pasaport görevi görmekte idi. Nitekim yolculuklar esnasında İngilizler tarafından yapılan denetimlerde en çok dikkat edilen belge seyahat belgeleri olmuştur.³⁷² Seyahat belgelerinin bu denli önem taşıması sevki sağlamakla görevli grupları bazı çözüm yolları aramaya itmiştir. Bu nedenle gruplar, belgeleri vermekle görevli 4. Şube Müdürlüğü içinde görev yapan bazı

³⁷⁰ Fahri Can, "Milli Mücadele'de Halide Onbaşı", **Yakın Tarihimiz**, C.1, S.4, İstanbul, 1962, s.99-100; Ertuğrul Zekai Ökte, "Anadolu Harekâtına Kimler, Nasıl ve Ne Zaman Katıldılar?", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Haziran 1973, C.12, S.70, s.28-30.

³⁷¹ Fahri Can, "Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvet Nasıl Kuruldu?" **Yakın Tarihimiz**, C.1 S.13, İstanbul, 1962, s.394-395.

³⁷² ATASE Arşivi, K.308, D.47, F.8-17; Seyahat varakası örneği için bkz. Ekler, Ek-3.

polislerle gizlice iletişim kurmaya çalışmışlardır. Diğer taraftan bazı grupların talimatnamelerinde bu konuyla ilgili açıklamalar yer almıştır. Buna göre örneğin Hamza Grubunun talimatnamesinde yer alan ifadelerde grupların sevk işlemleri sırasında zorluk yaşamamaları adına gümrüklerdeki polisler ile irtibat kurmaları istenmiş ve bu noktada grup amirinin elli liraya kadar harcama yapmasına izin verilmiştir.³⁷³

Hamza Grubu mensuplarından telsiz telgraf Mülazım-ı Evvel İhsan (Aksoley) Bey seyahat belgelerinin temini ile ilgili yaptığı görüşmeler neticesinde İstanbul Polis Müdüriyeti 4. Şube'nin müdürü olan Şükrü Bey ile irtibat kurmuştur. Şükrü Bey ile görüşme sağlayan İhsan Bey kendisinden seyahat belgelerinin temini konusunda bazı isteklerde bulunmuştur. Bu istekler arasında; seyahat belgelerinin çıkarılmasında Hamza Grubuna öncelik tanınması, nüfus cüzdanlarında yer alan “zabit” ifadesinin seyahat belgelerine yazılmaması, seyahat belgeleri çıkarılırken muhtarlıklardan ilmühaber istenmemesi gibi hususlar yer almıştır. Nüfus cüzdanlarında “zabit” yazılı olan kişilerin seyahat belgesi temin etmek için polise başvurusu ne kadar sakıncalı bir durumsa muhtarlıklardan ilmühaber istenmesi de o denli riskli bir durum oluşturabilecekti. Çünkü böylesi taleplerde seyahat yapacak kişinin subay olduğu ortaya çıkabilecek ve sevk işleminin gerçekleşmesi mümkün olmayabilecekti. Dolayısıyla bu işlemlerin gizlilik içerisinde ve belli yöntemler dâhilinde yapılması büyük önem taşımıştır. İhsan Bey'in Şükrü Bey'den bu konulardaki yardım talebi karşılık bulmuş ve Şükrü Bey her şartta yardıma hazır olduğunu, böylesi ulvi bir amaç için elinden gelen yardımı yapacağına dair söz vermiştir. Bu noktada ihtiyaç duyulduğu kadar seyahat belgesi temin edebileceğini ifade eden Şükrü Bey bunun için sevk edilecek kişiye ait iki adet fotoğrafın gerekli olduğunu, hazırlanacak belgelerin ise bizzat kendisinin almasını İhsan Bey'den istemiştir.³⁷⁴

Şükrü Bey'in yardımları neticesinde hazırlanan belgelerle Anadolu'ya geçirilecek kişilere tüccar sıfatıyla seyahat belgesi düzenlenmiştir. Diğer taraftan sevk işlemini gerçekleştiren gruplar Anadolu'ya geçecek kişilere “şayan-ı itimad” adında bir belge daha düzenlemişlerdir. Bu belge bir anlamda grubun faaliyetlerinin hangi ölçüde amacına ulaştığının da kanıtı olmuştur. Düzenlenen itimat belgeleri subaylardan alınan

³⁷³ ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.1-8, 1-13.

³⁷⁴ Nurettin Peker, **1918-1923 İnebolu ve Kastamonu Havalisi**, Gün Basımevi, İstanbul, 1955, s.188-189.

iki fotoğraf ile hazırlanmış ve grup amiri tarafından imzalanıp mühürlendikten sonra sevki sağlanacak subaya teslim edilmiştir. Gruplar tarafından subaylara verilen bu belgelerin bir nüshasının imzalanıp geri gönderilmesi istenmiştir. Bu yöntemle elde edilmek istenen amaç sevki sağlanan kişinin Anadolu'ya gidip gitmediğinin ve almış olduğu harcırahı yerinde kullanıp kullanmadığının tespit edilmesi olmuştur.³⁷⁵

Anadolu'ya subay sevkiyatı Hamza Grubunun yanında Karakol Cemiyeti ve Muavenet-i Bahriye Heyeti tarafından da sağlanmıştır. Ancak bu faaliyetleri esnasında Karakol Cemiyetine ait grup mührünün ve itimat belgelerinin İngilizlerin eline geçmesi üzerine bu belge ve mühürleri kullanarak Anadolu'ya kaçak yollardan birçok casus geçiş yapmıştır. Yaşanan bu olumsuzluklar neticesinde Karakol Cemiyetinin faaliyetleri durdurulmuştur. Diğer taraftan gruplar haricinde geçiş yapanlar da durumlarından şüphelenilerek geri gönderilmiştir. Bazı zararlı cemiyet ve fırkalar tarafından Anadolu'ya gönderilenler de olmuştur. Bu kişiler tespit edilerek durumları şüpheli değerlendirildiği için geri gönderilmiştir. İstanbul'daki askeri okullarda öğrenim görmekte olan öğrencilere ise okulları tarafından "sıla vesikası" adında bir belge verilmiştir. Bu sayede öğrenciler Anadolu'da yaşayan ailelerinin yanlarına seyahatleri esnasında sorun yaşamadan ulaşabilmiştir. Bir müddet sonra Anadolu'ya geçişi sağlanan subay ve sanatkârların ailelerinin de geçişlerinin sağlanması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Buradaki amaç birbirinden ayrı kalan aile üyelerinin tekrar bir araya getirilmesi suretiyle aile birlikteliğinin sağlanması olmuştur.³⁷⁶

3.2.2. Anadolu'ya Gönderilen Subay ve Ailelerine Yolluk Verilmesi

İstanbul'dan Anadolu'ya sevki sağlanacak subayların ailelerinin İstanbul'da kalıyor olması önemli bir sorun olmuştur. Bu sorunun çözümü için gerekli çalışmalar yapılmış ve İstanbul'dan Anadolu'ya geçen subaylara ve ailelerine yolluk verilmesi kararı alınmıştır. Anadolu'ya geçecek olanlara matbu bir evrak imzalatılarak uygun görülen düzeyde harcırah ödemesi yapılmıştır. Bu işlem için ayrılan ödeneğin az olması zaman zaman aksaklıklara yol açmışsa da Ankara tarafından bu ödemeler azami ölçüde yapılmaya çalışılmıştır. Böylelikle sevki sağlanacak subaylar ve ailelerinin sosyo-ekonomik ihtiyaçları mümkün mertebe karşılanmaya çalışılmıştır. Bunun yanında önceki süreçte yalnız başına Anadolu'ya gelen ancak daha sonra ailesini de getirenlere

³⁷⁵ Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.61.

³⁷⁶ ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.11-1,11-2.

aynı şekilde yolluk verilmesi kararlaştırılmıştır. Aileleri İstanbul'da kalan subayların aile üyeleriyle haberleşmeleri ise Özbekler Tekkesinin merkez olarak kullanıldığı posta sistemi ile yapılmıştır.³⁷⁷

Ankara tarafından 1921 yılı Ocak ayından Haziran ayına kadar subay sevki için Muharip Grubuna 1500 lira tahsis edilmiştir. Diğer taraftan Zabitan Grubu da subaylara verilecek olan harcırahların 80 ile 300 lira arasında olacak şekilde tespit etmiştir. Bunlar arasında yüksek rütbeli subaylar ile muhtaçlığı fazla olan kişilere Anadolu'ya varışlarına kadar üç veya dört maaşın peşin olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır. Bu konuyla alakalı Muharip Grubu tarafından 28 Haziran 1921 tarihinde EHUR'a gönderilen bir yazıda; Anadolu'ya sevki sağlanacak bir subaya ortalama 30 lira ödendiği belirtilmiştir. Yazıda ayrıca Anadolu'ya gönderilen bir doktora 25 lira ödendiği ifade edilmiştir. Bu bilgilerden yola çıkarak sevk edilen kişilerin meslek, sınıf ve rütbelere göre ödeme miktarlarının da değişmiş olduğu görülmektedir.³⁷⁸

1921 yılının Nisan ve Ağustos aylarını kapsayan dönem içinde özellikle İnebolu'dan İç Anadolu'ya doğru yoğun şekilde subay sevki gerçekleşmiştir. Bu süreçte çoğunluğu ağustos ayı olmak üzere toplamda 215 subay ve 394 er İnebolu'dan Ankara'ya geçiş yapmıştır. İlerleyen süreç içerisinde Ankara'nın ihtiyaçları doğrultusunda subay sevkinin devam etmesi istenmiştir.³⁷⁹

Her ne kadar Anadolu'ya gönderilen subayların ailelerine bir miktar para ödeniyor olsa da bazı subayların, ailelerinin muhtaç duruma düştüğü düşüncesiyle geri döndükleri görülmüştür. Nitekim bu durum Anadolu'ya geçmek isteyen subaylar arasında kimi zaman memnuniyetsizlikler doğmasına yol açmıştır. Bu durum sevk işlemlerinde birtakım aksaklıkları beraberinde getirmiş ve buna bağlı olarak motivasyon kayıpları yaşanmıştır. Bunun önüne geçebilmek için EHUR bazı yeni önlemler almış ve Anadolu'ya geçen subayların sipariş maaşlarının İstanbul'daki ailelerine düzenli bir şekilde ulaşmasını sağlamıştır.³⁸⁰

³⁷⁷ Kadir Mısıroğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda Sarıklı Mücahitler**, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1977, s.277.

³⁷⁸ ATASE Arşivi, K.2695, D.8, F.2.

³⁷⁹ ATASE Arşivi, K.1561, D.120, F.5, 5-1.

³⁸⁰ ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.4.

3.2.3. Sevk Edilen Subay ve Askerlerin İstihdamına Yönelik Çalışmalar

Milli Mücadelenin başlamasından sonra vatanın kurtuluşuna destek sağlamak adına İstanbul'da bulunan birçok asker ve sivil her türlü tehlikeyi göze alarak Anadolu'ya geçiş için çareler aramaya başlamıştır. Bunun yanında Anadolu'ya geçmek isteyenlerin bir kısmı da iş sahibi olabilmek ve bu sayede yaşamış oldukları maddi zorlukları ortadan kaldırabilme düşüncesiyle hareket etmiştir. Anadolu'da ihtiyaç duyulan subay ihtiyacının karşılanabilmesi adına yoğun bir subay sevki gerçekleştirilirken diğer taraftan geçiş yapan subaylara birtakım kolaylıklar sağlanması adına bazı çalışmalar yürütülmüştür. Bu anlamda Anadolu'ya ihtiyat subayı olarak geçenlerin eğer daha önceden memur olarak çalışıyorlarsa atandığı kışadaki görevine başlayana kadar memur maaşının devam etmesi kararlaştırılmıştır. Emekli olmuş subayların ise yeni görevlerine başlayıncaya kadar son rütbelerinden aldıkları maaşın kendilerine ödenmesi uygun görülmüştür. MMV ve EHUR tarafından Anadolu'daki ordunun güçlendirilmesi amacıyla yapılan propaganda ve çalışmaların sonuçlarının alınmasıyla birlikte Anadolu'ya gruplar halinde toplu geçişler yapılmaya başlanmıştır. Bu durum bir taraftan vatan hizmetine koşanların sayısını giderek artırırken diğer yandan ise oluşan bu potansiyeli doğru şekilde kullanmak ve istihdamını sağlamak zorunluluğunu doğurmuştur. Esasen bu yoğunluğun yaşanmasında MMV'nin ve İstanbul gruplarının ilk başlarda özensiz bir tutum izlemeleri, grupların kendi aralarında bir rekabet içine girmeleri, liyakat ve yetenek sahibi kişilere öncelik sağlanmaması gibi yanlış tutumlar etkili olmuştur. Bu durumun bir sonucu olmak üzere Anadolu'ya geçenler içinde emekli ve ihtiyat subaylarının sayısı bir hayli artmış ve bu mevcudu istihdam etmek de oldukça zor bir hale gelmiştir. Bu durumun ortaya çıkardığı sıkıntıları gidermek adına MMV bir süre sonra EHUR'dan özellikle emekli subayların Anadolu'ya gönderilmemesini istemiştir. Konuyla alakalı EHUR Reisi Fevzi Paşa, 12 Şubat 1921 tarihinde İnebolu İstihbarat Zabıtlığına gönderdiği emirde ihtiyat ve emekli subayların Anadolu'ya geçişlerinin önüne geçilmesini istemiştir.³⁸¹ Bununla birlikte MMV emekli ve ihtiyat subayları arasından liyakat ve ihtisas sahibi kişilerin değerlendirilmesini istemiş ve bu emrini farklı zamanlarda gerek EHUR'a gerekse gruplara bildirmiştir.³⁸² Bu konuda yürütülen faaliyetler bir noktaya kadar etki göstermiş olmasına rağmen Anadolu'ya

³⁸¹ ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.71.

³⁸² ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.37.

gelen birçok ihtiyat subayı yine de mağduriyet yaşamıştır. Konuyla ilgili yaşanan mağduriyetleri ve eksiklikleri gideremeyen MMV de subay seçimi ve sevki konusunda yeni bir yöntem kullanmaya başlamıştır. Buna göre MMV bünyesinde oluşturulacak daire ve müdürlükler vasıtasıyla sınıflara ait ihtiyaçlar tespit edilecek ve buna göre ismen taleplerin yapılması sağlanacaktı. Bunu sağlamaya yönelik İstanbul Harbiye Nezareti Muamelat-ı Zatiye Dairesi'nde bulunan her sınıfa ait sicil defterleri kontrol edilecekti. Bu yöntemin uygulamaya konulmasıyla beraber ismen talepler yapılmaya başlanmıştır. EHUR Reisi Fevzi Paşa da 17 Nisan 1921 tarihli yazısıyla Anadolu'ya geçecek olanlarda aranacak şartları içeren bir emir yayınlamıştır.³⁸³

Anadolu ordusu özellikle 1. ve 2. İnönü Muharebeleri dönemlerinde büyük oranda subay sıkıntısı çekmiş ve bu yüzden İstanbul gruplarından ağırlıklı olarak subay talep etmiştir. Bu ihtiyacın bir diğer önemli sebebi de muharebeler esnasında şehit düşen subay sayısının fazla olmasıdır. Subay talebinin yanı sıra istenilen subayların hangi sınıftan olacağına dair de talepte bulunulmuştur. MMV'nin 12 Ocak 1921 tarihli emriyle EHUR'dan temini yönünde istekte bulunduğu yazıda; süvari, makineli tüfek, telgraf ve istihkâm subaylarına ihtiyaç olduğu bildirilmiştir. Bir diğer yazıda ise alay ve tabur komutanı göreviyle istihdam edilmek üzere on dört subay ihtiyacı olduğu ifade edilmiştir. Bu konuyla alakalı Muharip Grubundan çalışma yapması istenmiş ve 2000 piyade, 700 süvari, 500 makineli tüfek, 200 topçu, 100 istihkâm, 50 telgraf, 150 levazım ve sanayi ile 50 nakliye subayının Anadolu'ya gönderilmesi talep edilmiştir. MMV Sıhhiye Dairesi tarafından 5 Nisan 1921 tarihinde EHUR'a yazılan bir yazıda; ordunun 360 tabibe ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Bu sayı kapsamında 20 operatör, 25 farklı branştan uzman, 10 bakteriyolog, 5 azay-ı sanayiye işçisi, 30 eczacı, 260 doktor ve 10 tane de diş hekiminin Anadolu'ya sevk edilmesi istenmiştir.³⁸⁴ Bir taraftan ordunun muharip sınıflarına yönelik ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli çalışmalar yapılırken diğer taraftan gayr-i muharip sınıflara ait personeller de istihdam edilmeye çalışılmıştır. Bunlar arasında 1921 yılı Nisan ayında yayınlanan bir emir doğrultusunda çeşitli cephelerde istihdam edilmek üzere 50 tüfekçi ustası, demirci ve kamacı ustalarıyla birlikte toplam 500 ustanın temin edilmesi talep edilmiştir.³⁸⁵

³⁸³ ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.140.

³⁸⁴ ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.123.

³⁸⁵ ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.125-140.

Milli Mücadele Dönemi içinde bir taraftan vatanın bağımsızlığı için silahlı mücadele verilirken diğer taraftan milli bir harp sanayinin oluşturulması yönünde de çalışmalar yapılmıştır. Bu anlamda Anadolu’da faaliyet gösteren İmalat-ı Harbiye müesseseleri önemli görevler icra etmişlerdir. Osmanlı Devleti zamanında İstanbul ve çevresinde faaliyet yürüten İmalat-ı Harbiye’ye ait müesseselerin İstanbul’un işgaliyle birlikte bu bölgede çalışma şansı kalmamıştır. Milli Mücadele Dönemi ile birlikte Fevzi Paşa’nın emir ve talimatları doğrultusunda İstanbul’daki İmalat-ı Harbiye şubelerinde çalışan usta ve sanatkârların Anadolu’ya sevki sağlanmaya çalışılmıştır. Bu suretle Ankara’ya getirilen usta ve sanatkârlar için günümüzdeki Ankara Garı’nın arka tarafında bir yer tahsis edilmiş ve bu kişiler Milli Mücadeleye hizmet yolunda çalışmaya başlamışlardır. İmalat-ı Harbiye mensupları kendilerine sunulan kısıtlı imkânlar dâhilinde tüm imkânlarıyla seferber olmuş ve kısa zamanda kamasız toplara kama, nişangâhı olmayan silahlara nişangâh yapmışlardır. İmalat-ı Harbiye mensupları işlerinde öylesine fedakârca çalışmışlardır ki içi barut dolu koca mermileri ölümü göze alarak büyük bir cesaretle tamir etmişlerdir.³⁸⁶

Böylesi imkânlar ve fedakârlıklar doğrultusunda çalışan İmalat-ı Harbiye 1921 ve 1922 yıllarını kapsayan süreç içerisinde genişlemeye devam etmiştir. Bu dönemde MMV tarafından TBMM ordularının imkânlar nispetinde geliştirilmesi ve mevcut kuvvetlerin de takviye edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu anlamda deniz teşkilatının düzenlenmesi ve iyileştirilmesi amacıyla Umur-u Bahriye Müdüriyeti oluşturulmuştur. Deniz teşkilatının takviyesi amacıyla 1 Ocak 1921 tarihinde Umur-u Bahriye Müdüriyetinin Bahriye Dairesi’ne tahvil edildiği ve beş şube ile faaliyette bulunduğu görülmüştür. Bahriye Şubesi’ne daha sonraları Sıhhiye Müfettişliği de ilave edilmiştir. Bunun yanında sahillerde kadrolaşma çalışmaları yürütülmeye devam etmiş Trabzon ve Samsun illerinde buna yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Ayrıca İstanbul’dan kaçarak Anadolu’ya geçiş yapan bahriyeliler tahsillerini tamamlamalarını müteakiben orduya katılmışlardır. Bu genç bahriyeliler kısıtlı imkânlar dâhilinde Milli Mücadele saflarında bir yandan mücadele ederken diğer taraftan geleceğin deniz kuvvetlerinin temellerini atmışlardır.³⁸⁷

³⁸⁶ Ethem Deligönül, “Milli Kurtuluş Savaşı Yıllarında İmalatı Harbiyeliler” **Makine Kimya Endüstrisi Kurumu Dergisi**, Şubat 1989, S.25, s.20-21.

³⁸⁷ ATASE Arşivi, K.632, D.12, F.39-1.

Milli Mücadele Dönemi içerisinde hava kuvvetlerinin teşkili ve geliştirilmesi de zor şartlar dâhilinde sağlanmaya çalışılmıştır. Bu teşkilatın temeli Osmanlı zabıt ve diğer personel varlığı sayesinde oluşturulmuştur. TBMM ordusunun küçük bir bölümünü oluşturan bu teşkilatın büyük kısmı Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince terhis edilmiştir. Bir kısım uçak ve pilotlar ise Maltepe Hava İstasyonu'nda gözetim altında tutulmuştur. Burada bulunan pilotlardan bazıları gizli gruplarla iletişime geçerek Anadolu'ya geçmeyi başarmışlardır. Bu gelişmeler karşısında İngilizler istasyonu basmışlar ve burada bulunan tüm uçakları imha etmişlerdir. Bu dönemde hava kuvvetlerini güçlendirmek amacıyla yurt dışından uçak alınabilmesi için ihalelere girilmiş, Almanya ve İtalya gibi ülkelere uçak siparişi verilmiştir. Bu konuyla ilgili girişimde bulunan isimlerden en önemlileri Almanya'da faaliyet yürüten Nuri Conker ve Baha Said Bey olmuştur.³⁸⁸ Ayrıca Milli Mücadele Dönemi içerisinde hava kuvvetlerinin takviye edilmesine yönelik faaliyetlere sivil vatandaşlar da destek olmuştur. Bunlar arasında Ankara'da tüccarlık yapan Erzurumlu Nafiz Bey'in hava kuvvetlerine bir uçağın bedelini hediye etmiş olduğu bilinmektedir.³⁸⁹

3.3. İstihbarat Grupları Tarafından İstanbul'dan Anadolu'ya Aktarılan Askeri Malzemeler

Osmanlı Devleti zamanında ordunun ihtiyacı olan silah ve cephane teminini sağlamakla görevli bütün müesseseler İstanbul'da toplanmıştı. Bu durum İstanbul'un önemini daha da artırmıştı. Mondros Mütarekesi ile İstanbul'un hızla işgal edilmesinin en önemli gerekçelerinden biri de sahip olduğu bu önemi olmuştur. Çünkü savaş sanayisiyle ilgili müesseselerin tamamına yakını burada faaliyet göstermekteydi. Mütareke sonrası İtilaf Devletleri şehirde bulunan silah, cephane, mühimmat depoları, fabrika ve ambarlara el koymuşlar böylelikle Osmanlı ordusunu etkisiz kılmayı büyük oranda başarmışlardır. İşgal kuvvetleri tarafından denetim altında tutulan fabrikalar, ambarlar, depo, kışla ve imalathanelerdeki silah, cephane ve askeri malzemeler ordunun ihtiyaçları bakımından önemli bir kaynak teşkil etmekteydi. Bu kaynakların bir şekilde Anadolu'ya sevkini sağlanması gerekmektedir. Ancak bu sevkini sağlanması olağan yollarla mümkün olmadığından öncelikle silah ve askeri

³⁸⁸ ATASE Arşivi, K.997, D.40, F.132.

³⁸⁹ Osman Yalçın, "İstiklal Savaşı'nda Orduya Uçak Bağışlayan İş adamı: Erzurumlu Nafiz Bey'in Hayatı ve Çalışmaları, **Turkish Studies**, S.13, (2011), s.1585-1596.

malzemenin bulunduğu yerdeki görevlilerle irtibata geçmek gerekmektedir. İrtibat kurulan kişiler bir şekilde ikna edilerek eldeki mühimmatın kontrol altına alınması sonrasında ise söz konusu malzemelerin uygun yollarla Anadolu'ya naklinin sağlanması amaçlanmıştır.³⁹⁰

3.3.1. Silah, Cephane ve Askeri Malzemenin Temin Edilmesi

Anadolu'da bulunan silah ve cephane varlığının ihtiyaca cevap verememesi bu potansiyel gücün bir şekilde elde edilerek Anadolu'ya sevkini gerekli kılmıştır. Buna yönelik yapılan faaliyetler neticesinde işgal kuvvetlerinin denetimleri atlatılarak birçok fabrika, depo ve ambara ulaşılmıştır. Bunlar arasında; Tophane Fabrikaları, İmalat-ı Harbiye-i Umumiye Müdürlüğü Müesseseleri, Taşkışla, Maçka Silahhaneleri, Tersane ve Bahriye Depo ve Ambarları, Piripaşa Ambarları, Haliç, Karaağaç Mühimmat Depoları, Tapa ve Şenlik Fişek Fabrikaları, Kağıthane Poligonu, Çobançeşme Mühimmat Ambarları, Maltepe Endaht Mektebi, Başibüyük Cephanelikleri, Gülhane Ambarları, Sarayburnu Cephanelikleri, Zeytinburnu Fabrika ve Ambarları, Bakırköy Barut Fabrikaları, Davutpaşa ve Rami Kışlaları, Hadımköy Ambarları, Beykoz Fabrikası, Saraçhane Ambarları, Eyüp, Sultanahmet Melbusat İmalathaneleri, Ahırkapı İmalathanesi, Feshane, Dikimhane Fabrikaları, Berliye Araba Fabrikaları, Selimiye ve Yıldız Muhabere Depoları, Yeşilköy Tayyare Malzeme Deposu ve Selimiye'de bulunan Veteriner ve Tıbbi Ecza Depoları gibi alanlar yer almıştır. Bunlar içerisinde Anadolu'ya en fazla malzeme temininin sağlandığı yerler; Zeytinburnu, Maçka, Saraçhane, Piripaşa, Karaağaç depo ve ambarları olmuştur. Karaağaç'taki tapa fabrikalarından alınan malzemeler Penay ve Ararat Vapurları ile Anadolu'ya gönderilmiştir.³⁹¹ Maçka'daki silahhanelerde bulunan önemli miktarda tüfeğin ise Anadolu'ya gönderilmesi istenmiştir. Ancak İngilizler daha önce davranarak Maçka'daki bu silahları başka bir yere nakletmişler ve böylelikle bu silahların varlığından faydalanılamamıştır. Maçka'daki silahların elde edilmesiyle hazırlıkları yapılan Büyük Taarruz için istifade edilmek istenmiş ancak bu mümkün olmamıştır.³⁹²

³⁹⁰ Koçer, **Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul (İşgal Senelerinde M.M. Grubunun Gizli Faaliyetleri)**, s.68.

³⁹¹ Tevetoglu, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar**, s.163.

³⁹² Himmetoglu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.219-222.

Fransızların kontrol altında tuttuğu fabrika ve ambarlarda parça parça şeklinde çeşitli harp malzemesi ve top mermisi elde edilmiştir. Topçu Yüzbaşı Ömer Bey'in Marsel Savva isimli bir Fransız komisyoncu ile irtibat kurması sonucunda silah kaçırma işi farklı bir boyuta taşınmıştır. Nitekim Fransız işgal ve muhafazası altında bulunan Zeytinburnu'ndaki ambar ve fabrikaların normal yollardan ele geçirilmesi pek mümkün görünmüyordu. Ömer Bey'in Marsel Savva ile bu konuyla ilgili yaptığı görüşme sonrasında karşılıklı anlaşma sağlanarak kaçırılması planlanan silah ve mühimmat için gerekli çalışmalar başlatılmıştır. Böylece bu depolardan savaşta kullanılacak silah, cephane ve mühimmatın tamamına yakını elde edilerek Felah Grubu vasıtasıyla altı vapur halinde Anadolu'ya sevki sağlanmıştır. Zeytinburnu'ndan kaçırılan bu silah ve mühimmat Büyük Taarruz'un daha etkin bir şekilde sevk ve idare edilmesinde önemli katkılar sağlamış ve silah ihtiyacının bir kısmı bu şekilde giderilmiştir.³⁹³

3.3.2. Temin Edilen Silah, Cephane ve Askeri Malzemenin Anadolu'ya Sevki

İstanbul'daki fabrika, depo, ambar ve silahhanelerden elde edilen silah ve mühimmatın Anadolu'ya sevk edilmesi işlemleri ilk başlarda kişisel girişimler sayesinde yapılmaya çalışılmıştır. Münferit teşebbüslerle elde edilen silah ve cephaneler ancak Anadolu'ya geçecek olanların yanlarında taşıyabilecekleri ölçüde olabilmıştır. Fakat bu şekilde kaçırılmak istenen silah ve cephane çoğu zaman bu malzemeleri taşıyan kişileri zor durumda bırakmış ve bu kişiler tutuklanarak ağır cezalara çarptırılmışlardır. Silah kaçırma faaliyetleri 1921 yılının başlarından itibaren yoğun ve düzenli bir şekilde Felah Grubu tarafından gerçekleştirilmiştir. Felah Grubunun elde edilen malzemeyi ambalajlama ve sandıklama işlemleri için tercih etmiş olduğu yer Sultanahmet civarında bir konağın hamamı olmuştur. Diğer taraftan Mim Mim Grubunun kaçakçılık işlerinin planlandığı yer ise Tasvir-i Efkâr Matbaası olmuştur.³⁹⁴

Felah Grubu, İzmit Kumandanlığı kanalıyla silah ve malzeme sevkiyatını daha kolay ve süratli gerçekleştirmiş Mim Mim Grubu da bu yöntemle faaliyet yürütmek için Ankara'dan izin talep etmiştir. 1921 yılı başlarında Kastamonu'dan MMV'ye yazılan bir yazı ile Karadeniz kıyılarında gönderim yapılabilecek yerler izah edilmiş ve bazı demir atma yerlerinin gizlilik için yeterli olmadığı, Sinop Limanı'nın işlek bir yer

³⁹³ Alptekin Müderrisoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013, s.487-489.

³⁹⁴ İlyas Sami Kalkavanoğlu, **Milli Mücadele Hatıralarım**, Ekicigil Matbaası, İstanbul, 1957, s.23.

olması nedeniyle çıkarma yapmaya uygun olmadığı belirtilmiştir. Bununla birlikte Sinop-Boyabat-Taşköprü-Kastamonu güzergâhının malzeme yüklü araçların geçişi için daha uygun olabileceği ifade edilmiştir. İstanbul'dan Anadolu'ya yapılan sevkiyatın büyük bir kısmı İnebolu üzerinden gerçekleşmiştir. Bazı malzemeler kaçakçılık yoluyla Karadeniz limanlarına ulaştırılırken bir kısım malzeme ise limanlarda bulunan yabancı şirketlerin bulduğu komisyoncular adına gönderilmiştir. Karadeniz'in sevk faaliyetleri için güvensiz bir yer oluşu karaya çıkarılan malzemenin bir an evvel Anadolu'ya nakledilmesini zorunlu kılmıştır. Bunun için bir araba yolu oluşturulmuş, taşıma işlerinde arabacılar derneğinin de büyük katkıları olmuştur.³⁹⁵ Taşımacılığın önem kazanması sonucunda bu alanda faaliyet gösterenler askerlikten muaf tutulmuşlardır. Diğer yandan ordunun ulaşım araçlarının azlığı ve cephane yetersizliği Eskişehir-Kütahya Savaşlarında kendisini iyice hissettirmiş ve Sakarya'da düşmana daha ağır bir darbe vurulamamasına sebep olmuştur.³⁹⁶

İstanbul'da ele geçirilen silah ve malzemenin sevkiyatı noktasında İtilaf kuvvetlerinde görevli olan birtakım kişiler milli kuvvetleri sürekli uyararak kaçırma işlerine yardımcı olmuşlardır. Bu kişiler bazen İngiliz gözcülerin bulunduğu yerleri gizli grup mensuplarına haber vermişler bazen de denetimle görevli İngiliz devriyelerinin bölgeden uzaklaşmasını sağlamışlardır. Bu kişiler ayrıca Mim Mim mensuplarına ait motorların yakalanmaması için Yunan denetim subaylarının limanda olmadığı zamanları grup mensuplarına bildirmişlerdir. Depolardan elde edilen silah ve mühimmatlar Maçka, Zeytinburnu ve Fındıklı'daki odun iskelesinden anlaşmalı vapur ve mavnalara yüklenerak Anadolu'ya gönderilmiştir. Deniz araçlarına yüklenen malzemelerin üst kısımlarına önemsiz malzemeler konularak kamufle edilmesi sağlanmıştır. Mim Mim ve Felah Grupları sevkiyat işlemlerinde Fransız Le Française ve Pake isimli taşımacılık şirketleri ile Lloyd Triestino isimli İtalyan kumpanyasıyla çalışmıştır. Mim Mim Grubunun nakliye işlerinde genellikle Le Française'nin vapurları kullanılmıştır.³⁹⁷ Kişisel girişimleriyle Anadolu'ya silah ve malzeme temininde bulunanlar maddi anlamda ödüllendirilmiş, Mim Mim Grubu mensupları ise hiçbir şey talep etmemişlerdir.³⁹⁸

³⁹⁵ Rahmi Doğanay, **Milli Mücadele'de Karadeniz**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s.134.

³⁹⁶ Peker, **1918-1923 İnebolu ve Kastamonu Havalisi**, s.210-217.

³⁹⁷ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.203.

³⁹⁸ Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.70.

İngilizler bir süre sonra İstanbul'dan Anadolu'ya silah kaçırıldığını fark edince İstanbul'daki İngiliz Siyasi Temsilciliğine bir rapor yazmışlardır. Raporda silah ve cephanenin kaçırılma yolları ve güzergâhları belirtilerek buna yönelik önlemler alınması istenmiştir. Bu önlemler arasında denetimlerin daha sıkı tutulması bazı bölgelerin askeri işgal altına alınması, sahil boyunca denetim gemilerinin bulundurulması, Anadolu'ya silah, cephane ve askeri malzeme gönderilmesi işiyle uğraşan şubelerin mühürlenmesi ve bu işle uğraşan subayların sürgüne gönderilmesi gibi konular yer almıştır. Ancak buna rağmen gizli gruplar faaliyetlerine devam etmişlerdir. 1921 yılı Mart ayında İstanbul'dan hareket eden Ümit Vapuruna takip ediliyor olmasına rağmen topçu dürbünü, top aynası, fişek kapsülü, telsiz, mavzer ve cephaneden oluşan askeri malzeme yüklenmiştir. Vapurla yola çıkan bu malzemeler İnebolu ve Samsun'a gönderilmiştir. İngilizlerin sıkı takip ve denetiminden kurtulmak için 1921 yılı Eylül ayında Amasra Limanı'na sığınan ve ticaret malı ile yolcu taşıyan bir İngiliz motoru ise Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla serbest bırakılmıştır. Böylelikle İngilizlerin benzer şekilde misilleme yapmasının önüne geçilmek istenmiştir. Fakat izlenen bu stratejiye rağmen 22 Aralık 1921 tarihinde silah ve mühimmat taşıyan Vera Vapuru İngilizler tarafından yakalanarak taşıdığı bütün yükü denize dökülmüştür.³⁹⁹

1922 yılı Şubat ayında ise Espoir isimli İtalyan Vapuru Zonguldak'tan yüklediği 2000 ton kömürle İstanbul-Ege güzergâhı üzerinden Mersin'e doğru yola çıkmıştır. Ancak İzmir civarında Yunanlılar tarafından alıkonulan vapurun yükünün satın alındığı açıklanmıştır. Bu durum sebebiyle diğer gemilerin İstanbul yönünü kullanmasının önüne geçilerek İnebolu üzerinden sevkiyatı gerçekleştirmeleri yönünde talimat verilmiştir. 1922 yılının Mart ayında Yunanlılar tarafından bir vapur alıkonulmuş, aynı yılın haziran ayında ise İngilizler tarafından bir Rus vapuru ile mavzer yüklü bir cephane kamyonuna daha el konulmuştur.⁴⁰⁰

Fabrika, depo ve ambarlardan elde edilen malzemeler mavnalar tarafından alınarak gümrüğe götürülmüştür. Anadolu'ya sevki sağlanacak malzemeler eğer top, tezgâh ve fişek benzeri bir ürünse “hurda demir” olarak, tüfek ise “kazma, kürek” gibi uydurma sınıflamalarla beyannameleri düzenlenerek vapura yüklenmesi sağlanmıştır.

³⁹⁹ Hüsnü Himmetoğlu, “Anadolu'ya Gönderilecek Silahları İngilizler Nasıl Denize Döktüler?”, **Dün ve Bugün Haftalık Yakın Tarih Mecmuası**, Ekicigil Basımevi, Kasım 1955, s.6-7.

⁴⁰⁰ TİTE Arşivi, K.39, G.14, B. 49-5.

Vapurlara yüklenen malzemeler vapur komiserleri tarafından muhafaza edilmiş ve Anadolu'ya varıncaya dek bu kişilerin kontrolünde ilgili yerlere ulaşması sağlanmıştır.⁴⁰¹

3.3.3. Sevk Faaliyetleri Sırasında Yardım Sağlayan Kişilerin Çalışmaları

İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve cephane ihtiyacının ikmali için yapılan sevk faaliyetleri esnasında stratejik noktalarda çalışan kişilerin yardımları büyük faydalar sağlamıştır. Bu kişiler görevli oldukları fabrika, depo ve ambarlarda bulunan malzemelerin temin edilmesi ve dışarı çıkarılmasında gizli gruplara gereken kolaylığı sağlamışlardır. İstanbul'da faaliyet yürüten gizli gruplar önemli noktalarda görev yapan kişilerle irtibat kurarak bu kişileri Milli Mücadeleye destek olmaları yönünde kazanmaya çalışmışlar ve bunda da büyük oranda başarılı olmuşlardır. İşgal kuvvetlerinin denetimi altında bulunan depo ve ambarlarda görevli olan Osmanlı subayları bu noktada gizli grup mensuplarına en büyük desteği veren kişiler olmuştur. Osmanlı Harbiye Nazırlığı ve EHUR da bu kritik noktalara önceden seçilen subayları tayin etmek suretiyle gizli gruplar lehine önemli bir görev üstlenmişlerdir. Bu konuyla alakalı EHUR Reisi Fevzi Paşa özellikle bir tutum takınmış ve Milli Mücadele yolunda fayda sağlayacak kişileri önemli yerlere tayin ettirmiştir. Bu tayinlerin en önemlilerinden biri Yenibahçeli Şükrü Bey'in Maltepe Endaht Mektebi'ne tayin edilmesi olmuştur. Fevzi Paşa'dan sonra bu göreve getirilen Ziya Paşa da benzer şekilde Milli Mücadeleyi desteklemek adına çalışmalar yürütmeye devam etmiştir.⁴⁰²

İsmet Paşa tarafından 2 Kasım 1920 tarihinde Ankara'dan gönderilen bir yazıda Anadolu'ya sevki sağlanacak malzemelerin çıkarılmasında yardım sağlayacak kişiler şöyle belirtilmiştir: Felah Grubundan Şube Amiri Yüzbaşı Hilmi Bey, Telgraf Tabur Kumandanı Yüzbaşı Hıdır Bey, Telsiz Telgraf Kıttaat-ı Fenniye Müfettişliğinden Mülazım-ı Evvel Osman Nuri Bey, Harbiye Dairesi 7. Şube'den Mümtaz Yüzbaşı Ziya Bey; tayyareler için Harbiye Dairesi 7. Şube'den Binbaşı Ata Bey; şimendifer hususunda Kıttaat-ı Fenniye Müfettişliğinden Şimendifer Zabiti Binbaşı Cemal Bey, Harbiye Dairesi 7. Şube'den Binbaşı Mustafa Fahri Bey; istihkâm işlerinde Harbiye

⁴⁰¹ Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları*, s.290.

⁴⁰² Koçer, *Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul (İşgal Senelerinde M.M. Grubunun Gizli Faaliyetleri)*, s.414.

Dairesi 6. Şube Müdürü Kaymakam İbrahim Bey, istihkâm müfettişliğinden Kaymakam Zeki ve Binbaşı Ahmet Bey.⁴⁰³

Silah, cephane ve mühimmat sevki hususunda yüksek yararı görülen kişilerden biri de Harbiye Dairesi İmalat-ı Harbiye Şubesinde görevli olan ve aynı zamanda da Felah Grubu Şube Amiri olan Kaymakam Eyüp Bey olmuştur. Bu kişi İstanbul'dan yapılan sevkiyatların hemen hemen tamamında katkı sağlamış ve bu sorumluluğu üzerine almıştır. Eyüp Bey'in görevi sebebiyle geniş bir çevreye sahip olması da bu hususta önemli bir etken olmuştur. Yanı sıra Maçka Silahhanesi'nde müdürlük görevini yürüten Binbaşı Ahmet Hamdi Bey'in kişisel girişimleri sonucunda da önemli miktarda silah ve cephane elde edilmiştir. İngilizlerin sıkı denetimlerine rağmen Ahmet Hamdi Bey ile birlikte Piyade Kıdemli Yüzbaşı Arif Bey, Piyade Yüzbaşı Selahaddin Bey, ikinci sınıf tüfekçi ustası Faik Efendi ile üçüncü sınıf tüfekçi ustası Ali Rıza Efendi'nin çalışmaları sonucunda elde edilen malzemelerin Anadolu'ya nakli sağlanmıştır.⁴⁰⁴ Bu sevkiyatlar sırasında katkı sağlayan görevlilerin isimleri şunlardır: Harbiye Dairesi Reisi İhsan Paşa, Ağır Topçu Kaymakamı ve Topçu Şubesi Müdürü Salih Bey, Levazım 3. Şube Müdürü Kaymakam Hilmi Bey, Harbiye Dairesi Nakliye Kısım Amiri Nakliye Binbaşısı Şerif Bey, Karaağaç Mühimmat Ambarları Müdür Muavini Sahra Topçu Binbaşısı Hidayet Bey, Harbiye Nezareti yaverlerinden Süvari Yüzbaşısı Kamil Bey, Çobançeşme Muhafaza Bölük Kumandanı Piyade Yüzbaşısı Hayri Bey, 1. Alay Muhabere Taburundan Telgraf Yüzbaşısı Cavit Bey, Saraçhane Ambarlarından Levazım Yüzbaşısı Tahsin Bey, İsmail Hakkı Bey, Levazım Mülâzım-ı Sâni Cevdet Bey, Çobançeşme Muhafaza Bölüğü'nden Piyade Mülâzım-ı Evvel Şevket Bey, Sabri Bey ve Hikmet Bey, Erkân-ı Harbiye 20. Bölüğü'nden Piyade Mülâzım-ı Evvel İzzet Bey, Davutpaşa Cephaneliklerinden Ağır Topçu Mülâzım-ı Sâni Ziya Bey. Hilal-i Ahmer'in 2. Reisi olan Hamdi Bey Fransızlar ile kurmuş olduğu yakın ilişkiler sayesinde malzeme temini ve sevki noktasında Anadolu hareketine büyük katkı sağlayan isimlerden biri olmuştur.⁴⁰⁵

İttihat ve Terakki yöneticilerinden olan ve Âli Satış Komisyonu murahhaslarından Küçük Nazım Bey, İstanbul'daki depolarda bulunan silah, cephane ve mühimmatı "hurda, demir, lüzumsuz eşya" gibi gösterip satışını yaparak mücadeleye destek

⁴⁰³ ATASE Arşivi, K.965, D.17-9, F.1.

⁴⁰⁴ ATASE Arşivi, K.963, D.6, F.5-4, 5-5,5-6.

⁴⁰⁵ ATASE Arşivi, K.963, D.6, F.10-6.

olmuştur. Yanı sıra askeri sanatkârlar ve ustalar da İstanbul'daki fabrika tezgâhlarının, diğer alet ve edevatın, proje, plan ve şifrelerin Anadolu'ya geçirilmesinde hizmette bulunmuşlardır. Mavnacılar ve Arabacılar Cemiyetleri gibi gruplar da özellikle taşımacılık konularında yardımcı olmuşlar, depolardan çıkarılan malzemelerin uygun yerlere taşınması konusunda büyük gayret göstermişlerdir. Vapurlarda bulunan malzemelerin gümrükteki iş ve işlemlerinin kolay bir şekilde yapılmasını sağlayan müfettişler ve muhafaza memurları da kendi görevleri dâhilinde büyük katkılar sağlamışlardır. Vapurlara yüklenmek için getirilen malzemelerin taşınması ve düzenli bir şekilde yerleştirilmesi işinde ise ameleler ve hamallar fedakârca çalışmışlardır. Eşya yüklü vapurların Anadolu'daki iskelelere varıncaya kadar muhafaza edilmesi görevi de vapur komiserlerinin sorumluluğunda olmuştur. Bu görevi icra eden kişiler; Arif Bey, Penay Vapurunun kaptanı Emekli Binbaşı İsmail Bey, Cemil Bey ve İdris Kaptan olmuştur.⁴⁰⁶

Bu dönem içerisinde İstanbul'dan Anadolu'ya sevk edilmeye çalışılan malzemelerin temin-tedarik aşamasından sevkine kadar birçok kişi, grup ve cemiyet ellerinden geldiği kadar Milli Mücadele için destek olmaya gayret göstermişlerdir. Bunlar içerisinde Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan gayrimüslimlerin ve ecnebi vatandaşların da payı olmuştur. Bunlardan biri Ermeni asıllı gayrimüslim bir Osmanlı vatandaşı olan Pandikyan Efendi'dir. Edirne'de doğan Pandikyan Efendi İstanbul'un işgali sonrasında İngiliz haber alma servisinde deniz işleri ile ilgili şubenin şefliğini yürütmüştür.⁴⁰⁷ Buna rağmen Pandikyan Efendi gizli grupların Anadolu'ya kuvvet kazandırmak için yaptığı faaliyetlere destek olmuştur. Bu sayede İngilizlerin Türkler aleyhine gerçekleşecek olan her türlü eyleminden ve takibinden Türk tarafını haberdar etmiştir. Ancak bir süre sonra İngilizler Pandikyan Efendi'nin bu faaliyetlerinden haberdar olmuşlar, çalışmakta olduğu şubeyi kapatarak kendisini de görevden almışlardır.⁴⁰⁸

⁴⁰⁶ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.283.

⁴⁰⁷ Salıslık, **Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü Mim Mim Grubu**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1999, s.43-44.

⁴⁰⁸ Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri**, s.166.

3.3.4. Sevk İçin Kullanılacak Araç, Gereç ve Vasıtalar

Gizli gruplar tarafından bin bir güçlükle elde edilen silah, cephane ve mühimmat gibi savaş için hayati öneme sahip malzemenin Anadolu'ya sevk edilmesi zor şartlarda sağlanmaya çalışılmıştır. Sevki sağlanmak istenen malzemeler ilk başlarda bireysel imkânlar kullanarak gerçekleştirilmeye çalışılmış ve kişilerin yanlarında götürebilecekleri ölçüde malzeme kaçırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca sevkıyat işlemine sağlayacak araçların yetersiz oluşu yeterli miktarda malzemenin aktarılması noktasında engel teşkil etmiştir. Önceleri Menzil Hattı üzerinden kısıtlı imkânlarla yapılan silah, cephane ve mühimmat sevkıyatı İngilizlerin yolları sürekli olarak denetim altında tutmasından dolayı istenilen seviyede gerçekleşememiştir. Bu dönemde yapılan sevkıyatlarda gönderilen malzemeler çuvallar içerisine konularak gece vakitlerinde nakledilmeye çalışılmıştır.⁴⁰⁹

İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yolların en önemlilerinden birinin deniz yolu olması gizli grupları birtakım çareler aramaya sevk etmiştir. Bu çarelerden biri Osmanlı karasularında serbestçe ticaret yapma hakkına sahip olan yabancı bandıralı şirketlere ait vapurların kullanılması olmuştur. Fransız ve İtalyan şirketlerine ait bu vapurların kullanılmasıyla deniz yolundan istifade edilmeye başlanmıştır. Yapılan ilk vapur sevkıyatı 26 Nisan 1921 tarihinde Felah Grubu tarafından gerçekleştirilmiştir.⁴¹⁰ Diğer taraftan böyle bir imk nın doğmasında İngiliz, Fransız ve İtalyanlar arasındaki çıkar çatışmalarının da önemli etkileri olmuştur. Ancak İngilizler vapurlarla gerçekleştirilen sevkıyatları sürekli bir denetime tabi tutmuştur. Ümit Vapuru ile yapılan sevkıyattan haberdar olmaları üzerine bu yönlü yapılacak olan sevk işlemlerinden vazgeçilmiştir. İngilizler bu tür girişimler karşısında önlem olarak vapurlarda çalışan kaptanları değiştirme yoluna gitmiştir. Değiştirilen bu kaptanların İngilizlerin çıkarları doğrultusunda hareket ettiğinin anlaşılması  zerine Anadolu'daki iskelelere yanaşan vapur kaptanlarının tutuklanması istenmiştir.⁴¹¹

Yabancı şirketlere ait vapurlarla yapılması planlanan sevkıyatlar için Hüsnü Bey devreye girmiş ve ilgili şirketlerle temas kurmuştur. Fransız vapur şirketleri ile görüşmelerde bulunan Hüsnü Bey olumlu sonuçlar almış ve her iki taraf da sevkıyat

⁴⁰⁹ Halide Edip Adivar, **Türk' n Ateşle İmtihanı**, Atlas Yayınevi, İstanbul, 1985, s.81-82.

⁴¹⁰ ATASE Arşivi, K.1315, D. 35, F.5, 5-2.

⁴¹¹ Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum", **Cumhuriyet Gazetesi**, 15 Ekim 1970, S.16603, s.4.

konusunda anlaşmıştır. Bu anlaşmaya göre; İstanbul'dan Anadolu'ya sevk edilecek olan silah, cephane ve diğer malzemenin miktarının 600 ile 1000 ton arasında olması, nakil ücretinin dörtte birinin İstanbul'da, dörtte üçünün de İnebolu'da ödenmesi, Anadolu'ya sevk edilecek olan malzemenin nakliye ücretinin ton başına 25 lira olması, vapurlara refakat edecek olan memurların gidiş ve dönüşlerinin sağlanması kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte; mavnalara kadar malzemenin taşınmasının sevki gönderen tarafa, cephanelik iskelesinden İnebolu'ya kadar yapılacak olan harcamaların ise şirkete ait olduğu belirtilmiştir. Diğer taraftan olağanüstü bir durumda ilk defada 300, ikinci defada ise 100'er ton mühimmatın şirkete teslim edilmesi ve şirketin ilk vapurdan dördüncü vapura kadar her şartta sevkiyat için istifade ettirilmesi hususları anlaşma kapsamına alınmıştır.⁴¹²

Hüsnü Bey'in deniz kenarında bulunan küçük deposu gizli grupların sevkiyat işlemlerini gerçekleştirdikleri önemli bir nokta olmuştur. İstanbul'dan Anadolu'ya malzeme sevkiyatında yaşanan en büyük sorunlardan biri İngilizlerin sıkı denetimleri olmuştur. Bu konuda gruplar tarafından alınan önlemlerin yanında sevki gerçekleştirecek olan şirketler de çeşitli önlemler almışlardır. Bu noktada İtalyan ve Fransız vapur şirketleri işgal kuvvetlerine mensup devletlerin tebaası altında olmalarından dolayı avantajlı olmuşlardır. Bu sayede İtalyan ve Fransız bandıralı olan gemiler İngilizler tarafından ya hiç aranmamışlar ya da kısmi bir denetime tabi tutulmuşlardır. Ancak yapılan bazı ihbarlar neticesinde İngilizler değişik tarihlerde bu ülkelere ait vapurları da arama yoluna gitmişlerdir. Bu durum iki ülke arasında bazen gerginlik yaşanmasına sebep olmuşsa da sonraki süreçte İngilizlerin İtalyan şirketlere ait vapurlara daha temkinli yaklaşımlarına vesile olmuştur. Bu dönem içerisinde Fransız ve İtalyanlara ait yüzden fazla vapurla Anadolu'ya önemli miktarlarda silah ve malzeme sevki gerçekleştirilmiştir. Ağır malzemeler genellikle vapurlarla sevk edilirken, hafif malzemeler ise motorlar vasıtasıyla nakledilmeye çalışılmıştır. Motorların yanında sevkiyat için mavna, taka ve sandal gibi ulaşım araçları da kullanılmıştır. Motor ile yapılan sevkiyatlar grup mensubu ya da güvenilirliğinden emin olunan bir kişi tarafından sağlanmıştır. Motor sahiplerine ise sevki sağlanan ürünler karşılığında ve belli oranlar dâhilinde nakliye ücreti ödenmiştir. Bu ücret motorun iskeleye yanaşmasına müteakiben iskele amiri tarafından motor sahibine

⁴¹² Aydın, **Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.237-238.

verilmiştir. Motor sahiplerinden bazıları da müteahhit sıfatını kullanmak suretiyle elde etmiş oldukları malzemeleri Anadolu'ya göndermeye çalışmıştır.⁴¹³

3.3.5. Gizli Grupların Kendi Nam ve Hesaplarına Anadolu'ya Sevk Ettiği Askeri Malzemeler

İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve mühimmat kaçırma faaliyetleri ilk zamanlarda kişisel girişimlerle başlamıştır. Ancak bu tür faaliyetlerin yeterli gelmemesi ve malzeme taşıyan kişilerin güvenliklerinin tehlikeye düşmesi sonucunda sevkiyat işlemleri daha sistemli şekilde yürütülmeye çalışılmıştır. Heyet-i Temsiliyenin kendisine bağlı bazı ulusal örgütleri kurmasından sonra bu çalışmalar gizli gruplar tarafından üstlenilmiştir. 1921 yılı başlarından itibaren silah ve cephane kaçırma çalışmaları düzenli bir şekilde Felah Grubu tarafından yapılmaya çalışılmıştır.⁴¹⁴

3.3.5.1. Felah Grubu

Felah Grubunun silah ve cephane sevkini sistematik bir şekilde yapıyor oluşu bu alandaki başarısını artırmıştır. Grubun kurulmasının hemen akabinde dördüncü şube olarak faaliyetlerine başlayan Mühimmat Şubesi, İstanbul'da bulunan ve içerisinde silah, cephane ve askeri malzeme barındıran depo ve ambarlardan faydalanmaya başlamıştır. Felah Grubu özellikle Mühimmat, Levazım, Bahriye, Kıtaat-ı Fenniye ve İmalat-ı Harbiye Şubelerinin genişleyerek faaliyetlerini artırmasıyla birlikte Anadolu'ya yoğun şekilde malzeme sevki sağlamıştır. Grup, İzmit Kumandanlığı kanalıyla silah ve malzeme gönderim işini daha kolay ve süratli bir şekilde gerçekleştirmiştir. Felah Grubunun ilk vapur sevkiyatı 26 Nisan 1921 tarihinde Remo Vapuru ile gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra gerçekleştirilen diğer sevkiyat ise 3 Mayıs 1921 tarihinde Mojibello Vapuru ile sağlanmıştır. Grubun Anadolu'ya göndereceği malzemelerin temininde kullandığı yöntemler arasında; baskın yaparak muhafızları bağlamak, para vermek suretiyle görevli memurlarla anlaşmak, görevli memurları eğlenceye götürmek, sarhoş etmek, bedeli karşılığında satın almak, gece baskınlarıyla dolu olan silah ve mühimmat sandıklarını boş olanlarla değiştirmek gibi yollar kullanılmıştır.⁴¹⁵ Felah grubu ilk zamanlarda İstanbul'da bulunan depolardan elde edilen malzemeleri Anadolu'ya sevk etmek için küçük vapurları kullanmış ve bu

⁴¹³ Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.68.

⁴¹⁴ Koçer, **Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul (İşgal Senelerinde M.M. Grubunun Gizli Faaliyetleri)**, s.136.

⁴¹⁵ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.293.

malzemeleri gece saatlerinde sevk etmeyi güvenlik açısından daha uygun bulmuştur. Bu yöntem kullanılırken egzoz dumanı lastik borularla denize verilmiş böylece motor sesinin çıkması engellenmiştir. Grubun teşkil etmiş olduğu telsiz dinleme istasyonu sayesinde düşman kuvvetlerinin devriye saatleri öğrenilmiş ve yapılacak faaliyetler buna göre planlanmıştır.⁴¹⁶

Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlandırılmasında büyük katkıları olan Felah Grubu savaş bittikten sonra da elde etmiş olduğu askeri malzemeleri Anadolu'ya göndermeye devam ederek ordunun ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Grubun faaliyet yürüttüğü süre boyunca Anadolu'ya gerçekleştirdiği sevkiyatın 38500 tonu bulunduğu tahmin edilmektedir. Diğer taraftan grup, sevki sağlanan malzemeler için ton başına ortalama 3375 kuruş harcayarak savaş koşullarının verdiği ekonomik zorluk içerisinde asgari düzeyde harcama yapmaya özen göstermiştir.⁴¹⁷ Felah Grubu 12 Mart 1921 tarihinden 25 Mart 1922 tarihine kadar motorlar ile silah, cephane ve çeşitli askeri malzemenin Anadolu'ya sevkini sağlamayı başarmıştır. Bununla birlikte grup vapur sevkiyatına başlamasından Milli Mücadele'nin sonuna kadar Anadolu'ya çeşitli miktarlarda silah, cephane ve mühimmat göndermeye devam etmiştir.⁴¹⁸

⁴¹⁶ Kübra Kayabaşı, "Felah Grubunun Milli Mücadele'deki Faaliyetleri", **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl 4, S.2, 2019, s.614.

⁴¹⁷ Kayabaşı, "Felah Grubunun Milli Mücadele'deki Faaliyetleri", s.622.

⁴¹⁸ Felah Grubunun Anadolu'ya sevkini sağladığı malzeme listesi için bkz.; Tablo-3.1 ve Tablo-3.2.

Tablo 3. 1. Felah Grubunun 12 Mart 1921 tarihinden 25 Mart 1922 tarihine kadar Anadolu'ya sevkini sağladığı malzemeye ait liste⁴¹⁹

<u>CİNSİ:</u>	<u>MİKTARI:</u>
Cebel topu (2 tanesi kamasız).....	7 adet
7,5 luk mantelli topu (6 tanesi kamasız ve nişangâhsız).....	7 adet
Muhtelif toplar için kama.....	13 adet
Muhtelif top malzemesi.....	15 sandık
Kudretli cebel topuna ait nişangâh.....	3 adet
Muhtelif toplara ait şarapnel (tapalı, gür tapalı, cebel, kudretli cebel, mantelli, seri sahra, krup ve obüs toplarına ait).....	3703 adet
Muhtelif toplara ait dâne (seri sahra, krup, mantelli, 15'lik kalâ topu, 12'lik obüs, seri cebel, 7,5'luk mantellilerine ait şişhane ve döküm).....	4852 adet
Toplara ait tapa.....	1600 adet
Muhtelif toplara ait mermi (7,5'luk mantelli, 8,7'lik mantelli, 7,5'luk maksim, seri ateşli cebel).....	8372 adet
Mantelli toplara mahsus hartuç.....	316 adet
Muhtelif piyade tüfeği.....	517 adet
Mekanizmasız Rus tüfeği.....	65 adet
Muaddel martin.....	9 adet
Mekanizmalı mavzer.....	5 adet
Tüfek mekanizması.....	2 adet
Muhtelif mermi (Osmanlı ve Alman piyade mermileri).....	366890 adet
Tenvir tabancası.....	47 adet
İşaret tabancası.....	17 adet
Muhtelif fişek (işaret, Alman, tenvir, havai ve mavzer).....	16223 adet
Barut (torba).....	604 adet
Barut (varil).....	12 adet
Kapsül.....	4.006.070 adet
Fünye.....	876 adet

⁴¹⁹ ATASE Arşivi, K.1543, D.47, F.34-2, 34-3.

Bomba (el bombası, el bomba topu, mükemmel el bombası, fitilsiz ve Alman bombası).....	33505 adet
12 kiloluk tayyare bombası.....	64 adet
Fünye kutusu.....	10 adet
Tahrip kalıbı.....	3 adet
Kasatura.....	57 adet
Kasatura kulaklığı.....	10 adet
Arka çantası.....	30 adet
Ekmek torbası	499 adet
Kazma (muhtelif).....	2000 adet
Taş çekici.....	292 adet
Balta(muhtelif).....	1282 adet
Kürek.....	4000 adet
Şahmerdan takımı.....	8 adet
Gliserin (varıl).....	5 adet
Kulmanat (kilo).....	181 adet
Siyah vazelin (fiçi).....	4 adet
Alman makineli tüfek imlâ makinesi.....	1 adet
Muhtelif anahtar.....	23 adet
Baskı tulumbası.....	4 adet
Muhtelif telefon.....	39 adet
Pil.....	803 adet
Dürbün (batarya)	52 adet
Telefon yedek malzemesi (sandık).....	5 adet
Sahra kablosu.....	216 km
Mikrofon.....	2 adet
Teleskop.....	1 adet
Mitralyöz telemetresi.....	3 adet
36'lık Tefvikhüda monometresi.....	10 adet
Gaz maskesi.....	1 adet
7,5 luk projektör makinesi.....	2 adet

Tablo 3. 2. Felah Grubunun vapur sevkiyatına başlamasından Milli Mücadelenin sonuna kadar Anadolu'ya sevk ettiği malzemeye ait liste⁴²⁰

<u>CİNSİ:</u>	<u>MİKTARI:</u>
Top (15'lik, 10,5'luk, 7,5'lik seri, sahra, seri Romen,mantelli topları.....	79 adet
Mücerred seri sahra namlusu.....	21 adet
7,5'lik ve 7,7'lik seri ve adi top mermisi (sahra).....	123518 adet
12'lik ve 10,5'luk sahra ve adi obüs top mermisi.....	31359 adet
7,5'lik kudretli cebel ve 7,5'lik seri krup cebel top mermisi.....	34377 adet
15'lik seri sahil toplarına mahsus top mermisi.....	2593 adet
Makineli tüfek.....	40 adet
Muhtelif tüfek.....	4665 adet
Revolver.....	70 adet
El bombası.....	37531 adet
Tehi bomba.....	20512 adet
Tayyare bombası.....	800 adet
Bomba fitili.....	128000 adet
Top kaması (sahra,mantelli)	5 adet
Osmanlı fişeği	3866500 adet
Alman fişeği.....	5123298 adet
Muhtelif fişek.....	3046380 adet
Tenvir fişeği.....	30273 adet
Kapsül (muhtelif)	31472075 adet
Tapa.....	20541 adet
Fünye.....	6350 adet
Kasatura.....	21255 adet
Kılıç	9026 adet
Mızrak.....	740 adet
Matara.....	49939 adet
Palaska.....	40694 adet
Kayış ve süngülük.....	10800 adet
Çorap (çift)	31360 adet

⁴²⁰ ATASE Arşivi, K.1303, D.2, F.1-12, 1-14, 1-16,1-18.

Kumaş.....	15000 metre
Ceket.....	13046 adet
Kazma (muhtelif)	18999 adet
Balta.....	1848 adet
Kürek.....	32112 adet
Tulumba.....	110 adet
Şahmerdan takımı.....	19 adet
Telefon makinesi.....	1517 adet
Muhtelif dürbün (batarya, top dürbünü).....	362 adet
Telemetre.....	65 adet
Projektör (muhtelif)	9 adet
Telsiz, telgraf istasyonu.....	8 adet
Artezyen kuyu malzemesi (takım)	2 adet
Telefon kablosu (km).....	2486 km
Telefon kablosu (makara).....	2251 adet
Halat ve tel halat (kangal)	74 adet

3.3.5.2. Karakol Cemiyeti

Karakol Cemiyeti kendisinden sonra kurulacak gizli gruplar için bir örnek teşkil etmiş, İttihatçılarla başlayan Teşkilat-ı Mahsusa geleneği Karakol Cemiyeti ile devam etmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyetinin devamı niteliğinde olan ve Anadolu hesabına çalışan ilk gizli grup olan Karakol Cemiyeti kuruluşundan itibaren Anadolu'ya gerek insan gerekse silah kaçırma konusunda büyük gayret göstermiştir. İlk başlarda yapılan kaçakçılık faaliyetleri küçük çaplarda gerçekleşmiş, cemiyetin farklı isimler altında çalışmalarını sürdürmeye devam etmesiyle birlikte sevkiyat da artmaya başlamıştır. Bu gruplardan biri olan Yavuz Grubu adına 34 seferden oluşan askeri malzeme ve savaş teçhizatı bölümler halinde Anadolu'ya sevk edilmiştir.⁴²¹

⁴²¹ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları**, s.427-428.

Karakol Cemiyeti silah ve malzeme kaçırma faaliyetlerinde genellikle işgal kuvvetlerinin kontrolü altındaki silah ve cephane depolarını basarak nöbetçileri yok etmek suretiyle eylemlerini gerçekleştirmiştir. Bu olaylara şahit olan, İngiliz Yüzbaşı Armstrong da Karakol Cemiyetinin yaptığı baskın faaliyetlerinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin izlenimlerini şöyle ifade etmiştir:

*“İstanbul’daki silah ve mühimmat depolarından Türklerin kaçakçılık faaliyetleri yaptığını öğrenmiştik. Depoları muhafaza etme vazifesi bana verildiğinden fotoğraflarını almaya, silahlarını saymaya ve dikkat etmeye başladım. Fakat kaçakçılık faaliyetlerini önleyemiyorduk. Nöbetçileri tuttuk, küçük subayları hapsedtik. Ben Haliç’teki büyük silah deposuna bir yana saklanarak vaziyeti tetkik etmeye karar verdim. Saklanacağım yere zorlukla vardım. Nöbetçiler tetikte idiler. Görülecek olsam vurulabilirdim. Türkler gece vakti yine geldiler, barut mahzenlerinde rahat rahat sigara içiyorlar, birkaç tane tahta kırarak ateş yakıyor ve yemek pişiriyorlardı. Patlayıcı maddeleri hiç telaş etmeden taşıyorlardı. Kaçakçılık böylece devam etti...”*⁴²²

Karakol Cemiyetinin silah, cephane ve askeri malzeme tedariki için yaptığı en önemli baskınlardan biri 26 Ocak 1920 tarihinde Fransızların denetimindeki Gelibolu Türk harp malzemeleri deposuna yapılan baskın olmuştur. Cemiyet, farklı tarihlerde değişik araç ve metotları kullanarak işgal kuvvetlerinin denetimi altında bulunan depolardan gece baskınları ile 56000 tüfek mekanizması, 320 makineli tüfek, 1500 tüfek, bir bataryalık top, 2000 sandık cephane, 10000 takım elbise, 100000 adet giyim malzemesi, nal ve mız, 75000 matara, 10000 ton civarında malzeme ve eşyayı Anadolu’ya nakletmeyi başarmıştır.⁴²³ 2 Kasım 1921 tarihli yazı ile Karakol Cemiyeti tarafından Anadolu’ya değişik miktarda silah, mühimmat ve malzemenin sevki sağlanmıştır.⁴²⁴

⁴²² H.C. Armstrong, **Bozkurt**, Arba Yayınları, İstanbul, 1997, s.137.

⁴²³ Karakol Cemiyetinin Anadolu’ya sevkini sağladığı malzeme listesi için bkz.; Tablo-3.3.

⁴²⁴ Adıvar, **Türk’ün Ateşle İmtihani**, s.22.

Tablo 3. 3. Karakol Cemiyeti tarafından Anadolu'ya nakli sağlanan malzemeye ait liste⁴²⁵

<u>CİNSİ:</u>	<u>MİKTARI:</u>
Piyade cephanesi (sandık).....	1000
Mitralyöz.....	50 adet
Kudretli cebel topu (kamaları ile).....	20 adet
Mitralyöz kapağı ve yedek namlusu.....	1000 adet
Mekanizma.....	5000 adet
Adedi tahmin edilemeyen çok miktarda mitralyöz ve piyade tüfeği	
Muhtelif top kamaları.....	20 adet
Muhtelif telefon, telefon malzemesi, teli, dürbün, önemli miktarda tıp ve ecza malzemesi.....	2000 adet
Mühim miktarda bomba	
Palaska, köstük, çanta, matara ve peksimet torbası, fotin, elbiselik kumaş ve çarık.....	50000 adet
Mühim miktarda nal ve mılh	
Mühim miktarda çelik ve demir levha ve çubuklar	
Eyer takımı	500 adet
Tüfek.....	500 adet
Mühim miktarda kösele ve ham harbiye eşyası	
Tayyare, tüfek, deniz topları (cephane ve uzun topları ile)	
15'lik top.....	4 adet
7,5 luk seri sahra top mermisi.....	150.000 atım
Alman piyade mermisi.....	600-700 sandık

⁴²⁵ ATASE Arşivi; K.1397, D.35, F.11, 11-1.

3.3.5.3. Mim Mim Grubu

Bu grubun kuruluş amaçları arasında bir yandan istihbarat faaliyetleri yürütmesi yer almakta iken esas görevlerinden biri de silah ve cephane tedarik etmesi olarak belirtilmişti. Ancak grubun bu sorumluluğuna rağmen istenilen başarıyı sağlayamadığı ve bu konuda yetersiz kaldığı görülmüştür. Mim Mim Grubu 2 Kasım 1921 tarihinden 13 Ekim 1922 tarihine kadar 20 vapur ve 2 motor sevkiyatı gerçekleştirmiştir. Bu sevkiyatlarda taşınan malzemenin ağırlığı 3850 tona ulaşmış ton başına düşen masraf ise yaklaşık 2275 kuruş olmuştur. Bu dönemde Müdafaa-i Milliye Vekâleti ton başına 3000 kuruşa kadar nakliye ücreti tahsis etmiş dolayısıyla ton başına harcanan miktar tahsis edilen miktarın altında kalmıştır. Böylesi bir durum Anadolu'ya ayrılan bütçe için artı bir kazanç oluşturmuştur. Bu dönem içinde vapur harici taşınan malzemeler düzenlenen 48 sefer ile yaklaşık 640 tona ulaşmış olup bunlar da motor, mavna, sal, sandal ve taka gibi araçlarla taşınmıştır.⁴²⁶

Mim Mim Grubu 1921 yılının ilk aylarından itibaren İstanbul'daki elemanları vasıtasıyla Anadolu'ya silah kaçırma faaliyetlerine başlamıştır. 7 Şubat 1921 tarihinde İstanbul'daki mühimmat ambarlarından birinin kapısı kırılarak 50'den fazla sahra batarya dürbünü, 800'den fazla Belçika ve Alman yapımı tüfek, 140'dan fazla top koşum takımı, 300 sandık piyade cephanesi, 6 mitralyöz, 15 otomatik tüfek ve bir miktar bomba motorla Karamürsel'e kaçırılmıştır. 20 Mart 1921 tarihinde ise Çobançeşme cephaneliğinden her birinin içerisinde 1500 Alman piyade mermisi bulunan 264 sandık motorla Akçaşehir'e gönderilmiştir. 10 Nisan 1921'de bir topçu alayına yetecek kadar elbise, telefon ve malzeme ile tıbbi malzeme Nepaya Vapuru ile Samsun'a gönderilmiştir. 8 Kasım 1921 tarihinde de Ararat Vapuruyla İnebolu'ya 26000 bomba, 2 deniz uçağı, 26 sandık matara, dürbün, 35160 atımlık 7,5'lik seri sahra, 7762 seri cebel ve 72 adet 10,5'luk obüs mermisi taşınmıştır.⁴²⁷

Mim Mim elemanları fişek satın alabilmek için Fransız tüccarlarla da görüşme sağlamıştır. Grup ayrıca 1922 yılı Ocak ayında merkezi İsviçre'de olan bir Fransız silah şirketiyle silah satın alma konusunda görüşmeler yapmıştır. Grubun yaptığı bu görüşmeler işgal kuvvetleri tarafından fark edilince İngilizler kendilerini silah satıcısı gibi göstererek İstanbul'daki grup mensuplarını deşifre etmeye çalışmışlardır. Bu

⁴²⁶ Aydın, **Milli Mücadele Döneminde TBMM Hükümeti Tarafından İstanbul'da Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.249-250.

⁴²⁷ Mim- Mim Grubunun Anadolu'ya sevkini sağladığı malzeme listesi için bkz.; Tablo-3.4.

durum üzerine Ankara tarafından gönderilen bir emirle grup mensupları uyarılmış ve dikkatli olmaları istenmiştir. Diğer taraftan 29 Ekim 1921 tarihinde Müttefik Polis Komisyonu Üyesi Colonel Beckwith hazırladığı bir raporda; Türk askeri makamlarının depolardaki askeri malzemeleri müttefik görevlilerine eksik beyan ettiğini, arada kalan malzemeyi ise Anadolu'ya gönderdiğini bildirmiştir. Buna rağmen grup değişik tarihlerde Anadolu'ya farklı miktarlarda silah, mühimmat ve askeri malzemenin sevkini sağlamayı başarmıştır.⁴²⁸

Tablo 3. 4. Mim-Mim Grubunun Anadolu'ya sevk ettiği silah, mühimmat ve askeri malzemelere ait liste⁴²⁹

<u>CİNSİ:</u>	<u>MİKTARI:</u>
Top, top cephanesi ve top malzemesi:	
Muhtelif top.....	25 adet
Muhtelif top mermisi.....	155989 adet
Muhtelif tapa (89 sandık)	198593 adet
Muhtelif hartuç ve kartuş (13 sandık)	34176 adet
Top kaması.....	94 adet
Top malzemesi (parça)	1609 adet
Telemetre.....	23 adet
Muhtelif kovan.....	15872 adet
Batarya, top ve küçük zabıt dürbünü.....	613 adet
Dürbün ve nişangâh aksamı (parça)	394 adet
Patlayıcı ve tahrip edici maddeler:	
Muhtelif top, bomba ve diğer infilak edici maddelere ait kapsül.....	5694463 adet
Kapsül mahfazası.....	325 adet
Muhtelif bomba.	185163 adet
Tüfek bombası (sandık)	270 adet
Bomba sapı.....	2200 adet
Muhtelif cins barut (kilo).....	10146 adet
Barut îmaline mahsus kimyevi madde (kilo)	2692 kilo
Muhtelif fünye.....	4690 adet

⁴²⁸ Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları** s.93-94.

⁴²⁹ ATASE Arşivi, K.1563, D.127, F.21-4, 21-6.

Muhtelif lağım fitili (kangal).....592 adet

Piyade silahları ve cephanesi:

Ağır ve hafif makineli tüfek.....27 adet

Makineli tüfek teferruatı.....149 adet

Piyade tüfeği ve süvari filintası.....712 adet

Tüfek mekanizması.....264 adet

Tenvir tabancası.....10 adet

Mızrak, kasatura.....1988 adet

Piyade tüfek teçhizatı (parça).....946 adet

Tenvir fişegi.....144380 adet

Teçhizat ve askeri levazım malzemeleri:

Palaska (teferruatı ile) 67307 adet

Matara 98785 adet

Ekmek torbası.....54728 adet

Arka çantası.....8206 adet

Kar gözlüğü.....50478 adet

Portatif kürek.....16336 adet

Muhtelif teçhizat ve levazım malzemesi.....27105 adet

Muhtelif çadır.....463 adet

Çadır bezi (mücedded keten) 3442 metre

Muhtelif dokuma.....1350000 adet

İtfaiye malzemesi (parça) 17 adet

Muhabere malzemesi:

Telefon (teferruatıyla) 413 adet

Telefon malzeme ve teferruatı (parça) 10674 adet

Tâbiye malzemesi.....12392 adet

Muhtelif alet ve malzemeler:

Marangoz malzemesi (parça).....758 adet

Demirci ve kunduracı malzemesi (parça).....6130 adet

Sarâciye ve terzi malzemesi (parça) 14205 adet

Dikiş ve iplik makinesi.....101 adet

Hayvan malzemesi:

Muhtelif eğer takımı.....642 adet

Eğer takımlarına mahsus teferruat (parça).....	74904 adet
Hayvan başlığı ve teferruatı (parça)	19371 adet
Muhtelif koşum takımı (çift)	3240
Koşum teferruatı (parça)	887
Muhtelif barkir ve merkep semeri ve şiltesi.....	2544 adet
Hayvanlara ait levazım malzemesi ve nalbant malzemesi (parça).....	31032
Muhtelif cins nal.....	215298 adet
Muhtelif cins mih.....	9285384 adet
Mahmuz vs.....	57719 adet
Nal demiri (kilo)	235000

Fabrika Aletleri:

Mühimmat fabrikalarına ait makine.....	30 adet
Destegâh ve makine teferruatı.....	21 adet

Otomobil ve araba malzemesi:

Mükemmel Mercedes ve Benz otomobili.....	2 adet
Otomobile mahsus silindir, motor gövdesi.....	18 adet
Otomobil akşamı, teferruat ve malzemesi (parça).....	19612
Nakliye arabalarına mahsus dingil ve diğer aksam (parça).....	3238

3.3.5.4. Muavenet-i Bahriye Heyeti

Felah Grubunun deniz subayları tarafından kurulan bu grup Anadolu'nun deniz teşkilatını güçlendirmek amacıyla silah, cephane ve mühimmat tedariki için çalışmıştır. Kasımpaşa'daki tersane, havuz ve fabrika ambarlarının çoğu bu grup

tarafından Anadolu'ya taşınmıştır. Özellikle Karadeniz sahilinde devriye gezen Preveze ve Aydın Reis gambotları için önemli ölçüde malzeme sağlanmıştır. Grup elemanları, Haliç'te bulunan gemilere ait bütün harp malzemesini sökerek Anadolu'ya taşımıştır. Grup, sahilleri düşman saldırılarından korumak amacıyla Ankara'dan aldığı emir ve talimatları düzenli olarak Anadolu'ya iletmiştir. Muavenet-i Bahriye Heyeti faaliyette bulunduğu sürede 48 vapur, 1421 parça ve yaklaşık 138 ton savaş malzemesini Anadolu'ya göndermeyi başarmıştır.⁴³⁰ Felah Grubunun denetimi altında sevkياتını gerçekleştiren grup, 11 Ekim 1921'den 11 Kasım 1922 tarihine kadar Anadolu'ya değişik miktarda silah, cephane ve askeri malzemenin naklini sağlamıştır.⁴³¹

Tablo 3. 5 Muavenet-i Bahriye Heyetinin 11 Ekim 1921'den 11 Kasım 1922 tarihine kadar Anadolu'ya göndermiş olduğu silah, cephane ve askeri malzemelere ait liste⁴³²

<u>CİNSİ:</u>	<u>MİKTARI:</u>
47 mm'lik toplar için cephane (atım).....	600
8,8'lik top (kürsileri ile beraber).....	2 adet
8,8'lik toplara mahsus kürsi).....	16 adet
Dumansız tüfek barutu (sandık).....	3 adet
Top barutu (sandık).....	9 adet
Bahriye tayyaresi (gövde, motor, pervane ve kanatları ile diğer parçaları).....	2 adet
17,5'luk top.....	2 adet
18 pusluk tüvvap.....	2 adet
4,5'lik torpido.....	2 adet
Bakır boru (muhtelif metrelerde).....	4 adet
Bakır isal borusu.....	6 adet
Talim başlığı.....	2 adet

⁴³⁰ Koçer, **Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul (İşgal Senelerinde M.M. Grubunun Gizli Faaliyetleri)**, s.168.

⁴³¹ Muavenet-i Bahriye Heyetinin Anadolu'ya sevkini sağladığı malzeme listesi için bkz.; Tablo-3.5

⁴³² ATASE Arşivi, K.1436, D.69, F.1-69.

Hava deposu.....	2 adet
Dinamo, ışıldak, karbon, projektör, rezistans (san).....	10 adet
Stim borusu.....	5 adet
Rulo kablo.....	1 adet
Motor ve dinamo.....	1 adet
Amasra'daki 47 mm'lik Armstrong topları için cephane (atım).....	300
Amasra'daki 47 mm'lik şnayder topları için cephane (atım).....	155
Top barutu (kilo).....	400
Torpedo harp başlığı.....	2 adet
Hava makinesi.....	1 adet
Torpedo fabrika takım sandığı.....	1 adet
Alman mavzer fişegi.....	60480 adet
Tel kesmeye mahsus makas (sandık).....	9 adet
Mekanizmasız Alman mavzeri (918 modelli).....	5 adet
Kasatura ve palaska.....	180 adet
Kasatura.....	49 adet
Kuru pil.....	30 adet
Rulo halat (Kastamonu telsiz telgrafı için).....	3 adet
Kemik yağı – torpidolar için (teneke).....	1 adet
Asker borusu.....	4 adet
Branda asker çantası.....	1270 adet
7,5'lik toplar için 32 sandık cephane.....	256 adet
Makas (tel kesmek için)	1000 adet
Saplı keski.....	6 adet
Düz keski.....	6 adet
Tırnak keski.....	6 adet

Priz.....	3 adet
Yarım puslu matkap.....	12 adet
Rus tüfeği.....	23 adet
Mavzer kasaturası (918 modeli)	53 adet
Mekanizmasız mavzer (918 modeli)	28 adet
Bakır levha (kilo)	700
Bakır çubuk (kilo)	274
Pirinç levha (kilo)	153
Hedefli kara pusulası.....	1 adet
Azami termometre.....	1 adet
Tapa (seri ateşli sahra toplarına mahsus 26 saniyeli).....	324 adet
Büyük vidalı kapsül.....	2000 adet
Küçük vidalı kapsül.....	750 adet
Tervetil (kilo)	1370
Tayyare fişegi.....	29160 adet
8,8'lik Yavuz toplarının noksanı olan alet ve edevat	
Asker serpuşu (siyah)	1000 adet
Asker serpuşu (haki)	78 adet
Yün fanila.....	500 adet
Asker çantası.....	300 adet
Eldiven (askere mahsus)	500 adet
Mitralyöz.....	5 adet
Alman mavzer fişegi.....	35840 adet
Alman tayyare fişegi.....	23800 adet
Şerit şarjör (56750 fişek)	27 adet
İmla makinesi.....	1 adet

Yedek takım sandığı.....	2 adet
Mitralyöz sehpası.....	3 adet
Mitralyöz telefonu (2'si sabit)	4 adet
Yedek mitralyöz namlusu.....	7 adet
İnfilak ustuvânesi.....	1100 adet
Tapa (Karaağaç imâli 11,5'lik toplar için)	1100 adet
Hafif tesirli tapa (10,5'lik toplara).....	231 adet
Telefon cihazı.....	8 adet
Döküm potası.....	4 adet
Derece.....	4 adet
Döküm aleti.....	10 adet
Döküm kumu (çuval).....	8 adet
Müsademe tapası (Karaağaç imâli, 50 sandık)	2950 adet
Hafif tesirli tapa (10,5'lik toplara)	42 adet
Hafif tesirli tapa (92 modelli)	42 adet
Rus tapası.....	2160 adet
Barut (kilo)	5000
Ecza ve tıbbiye aleti (kalem)	35
10 kiloluk tayyare bombası.....	100 adet
1 kiloluk tayyare bombası.....	250 adet
Bomba tapası.....	350 adet
Demirci ocağı.....	1 adet
Sac levha	4 adet
Motor arabası.....	1 adet
Küçük tayyare arabası.....	1 adet
Tel sarma hortumu.....	2 adet

El bombası.....	3 adet
Muhtelif mengene.....	8 adet
Tayyare dürbünü (saatsiz)	1 adet
Vida (kilo)	14
Tayyare pusulası.....	1 adet
Benz motor (25971,26933,22271,19866,26997,19902).....	6 adet
Tayyare pervanesi.....	16 adet
Yağ monometresi.....	1 adet
Demir sibobu.....	1 adet
Tandır.....	50 adet
Alman piyade fişegi.....	20720 adet
Tayyare fişegi.....	29160 adet
Küçük çaplı muâdel mavzer fişegi.....	22800 adet
10 kiloluk tayyare bombası.....	100 adet
1 kiloluk tayyare bombası.....	250 adet
5 kiloluk tayyare bombası.....	720 adet
11 kiloluk tayyare bombası.....	264 adet
Alman piyade fişegi.....	50000 adet
Küçük çaplı mavzer fişegi.....	6000 adet
7,5'lik cephan (atım).....	396 adet
Kılıç.....	22 adet
57'lik Krupp top (teferruatı ile)	2 adet
37'lik top ve sema topu.....	1 adet
57'lik cephan (atım).....	14 adet
37'lik cephan (atım).....	9 adet
Nişangâh ve teleskop	2 adet

Şarjör	2 adet
Takım sandığı.....	1 adet
57'lik mermi.....	199 adet
37'lik mermi.....	540 adet
Mercedes tayyare motoru (tam takım).....	5 adet
Mercedes motorlarının teferruatı.....	5 adet
8,8'lik top (30 çap tuluûnda)	2 adet
Top cephanesi (atım)	400 adet
Mekanizmasız Alman tüfeği (918 modeli)	19 adet
Araba tekerleği.....	4 adet
7,5'lik seri sahra mermisi (sandık)	14
7,5'lik şnayder topu.....	2 adet
7,5'lik şnayder top cephanesi.....	408 adet
Fünye.....	425 adet
Takım sandığı.....	50 adet
Mekanizmasız Alman tüfeği.....	525 adet
Şnayder top sehpası.....	2 adet
Tüfek kayışı.....	150 adet
Gliserin (kilo)	38.5
Vazelin (kilo)	37
7,5'lik cephanesi (sandık)	2 adet
8,8'lik Yavuz bataryasına mahsus tahrip mermisi.....	150 adet
Tenvir mermisi.....	18 adet
Belçika piyade tüfeği.....	3622 adet
Alman piyade tüfeği.....	195 adet
Alman kasatura.....	104 adet

Civata.....	26 adet
Top sehpası.....	2 adet
Sac levha.....	2 adet
10,5'lik seri Krupp topu.....	1 adet
Sehpa.....	6 adet
Nişangâh.....	6 adet
Kama.....	6 adet
Top cephanesi (atım).....	96 adet
48 mm'lik top (50 çapında)	7 adet
Şnayder topuna mahsus cephanesi (atım)	1155
Fünye (sandık)	2 adet
Takım sandığı.....	4 adet
7,5'lik cephanesi (atım)	150 adet
7,5'lik seri atışlı top namlusu sehpası.....	3 adet
Liman evrakı (sandık)	3 adet
Ecza ve tıp malzemesi (sandık)	2 adet
5,7 mm'lik top cephanesi (atım)	105
Tahrip cephanesi (atım)	120
Alman piyade cephanesi (sandık).....	2 adet
Projektör (Piripaşa'dan)	1 adet
İstimbot (Barbaros'a ait 1 numaralı kumandan istimbotu).....	1 adet
Sarım remorku.....	1 adet
Alman piyade fişegi.....	5040 adet
Bahriye tayyaresi (yedek aksamı ile)	5 adet
8,8'lik Yavuz top mermilerine ait adi dâne maden tapası.....	150 adet
8,8'lik Yavuz top mermilerine ait çelik dâne maden tapası.....	100 adet
8,8'lik Yavuz top mermilerine ait dâne tapa kovani.....	250 adet

3.3.6. Silah, Cephane ve Askeri Malzeme Temininde Görev Alan Müteşebbisler

Gizli grupların faaliyetleri sonucunda Anadolu'nun silah, cephane ve askeri malzeme ihtiyacı kısmen karşılanmış olsa da bu faaliyetler ihtiyacın tümüne cevap verebilmede yetersiz kalmıştır. Her ne kadar depo, ambar ve fabrikalarda görev yapanlarla iyi ilişkiler kurularak malzeme temininde kolaylık sağlansa da bu gruplar kendilerine taraftar bulmada zorluk yaşamışlardır. Böylesi bir durum yapılan faaliyetleri sekteye uğratmakta ve ihtiyaçlara cevap vermek de o ölçüde zorlaşmaktaydı. Bu atmosfer içerisinde Ankara ile gizli gruplar arasındaki ilişkiler zaman zaman zayıflamış ve bazen iki taraf arasında gerginlikler yaşanabilmektedir. Bu duruma çözüm bulabilmek adına özel teşebbüslere imkân tanınmasına bazı şartlar dâhilinde izin verilmiştir. Anadolu'da ordu birliklerinin takviye edilmesi ve Yunanlılara karşı verilen mücadelelerde silah ve cephaneye olan ihtiyacın artması da bu iznin verilmesine sebep olan bir başka etken olmuştur.⁴³³

Özel teşebbüsler özellikle 1922 yılı içerisinde silah ve mühimmat temini ile sevki noktasında önemli bir eksiği kapatmışlardır. İstanbul'daki silah ve cephane depolarından malzeme temin edebilmek adına bazı müteşebbislere fırsat tanınmıştır. Bu kişiler nüfuzları ölçüsünde silah ve cephane temin etmeye çalışmışlardır. 16 Mayıs 1921 tarihinde Muharip Grubundan EHUR'a gönderilen bir yazıda, MMV namına çalışan bazı müteşebbislerin isimleri verilmiştir. Bu isimlerden; Ziraat Mütahassısı Abdülhalim Baki, Motorcu Laz Ali Osman, Murat Reis (Korsan), Topçu Yüzbaşı Halil İbrahim Bey MMV tarafından bu konuyla ilgili sorumluluk verilen kişiler olmuştur. Ancak diğer taraftan MMV'nin konuyla ilgili talepleri iyi bir analize tabi tutmadığı da tartışma konusu olmuştur. Nitekim EHUR Reisi Fevzi Paşa tarafından Mim Mim Grubuna gönderilen bir yazıda; müteşebbislerden bazılarının başlarına buyruk bir şekilde hareket ettikleri ve bunların amacının ticaret yapmaktan ibaret olduğu bildirilmiştir.⁴³⁴ Bazı müteşebbislerin silah ve askeri malzemeyi kısa zamanda temin etmek suretiyle sevkiyatın miktarını artırmaya çalıştıkları görülmüştür. Yine bazı müteşebbislerin para kazanma hırs ve arzusu ile satın alma işlerine girdikleri öğrenilmiştir. Dolayısıyla fayda sağlayacakları düşüncesiyle faaliyetlerine izin verilen

⁴³³ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.384-385.

⁴³⁴ ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.51.

birtakım müteşebbisler zamanla Anadolu bütçesine zarar verir hale gelmişlerdir. Öyle ki Felah Grubu tarafından belirli bir tutar karşılığında satın alınan silah ve cephane, aynı miktarda olmasına rağmen müteşebbisler tarafından daha yüksek bir ücretle alınmıştır. Yaşanan bu ve benzeri durumlar neticesinde zaman içerisinde özel teşebbüslerin önü alınmaya başlanmış, böylelikle de mali açıdan yaşanan zararın önüne geçilmeye çalışılmıştır.⁴³⁵

⁴³⁵ Kayabaşı “Felah Grubunun Milli Mücadeledeki Faaliyetleri”, s.614-615.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN GİZLİ GRUPLARIN YÜRÜTTÜĞÜ BAZI İSTİHBARAT FAALİYETLERİ

4.1. Milli Mücadele Döneminde Yürütülen İstihbarat Çalışmalarına Örnekler

Milli Mücadele Dönemi içinde görev yapan istihbarat grupları gerek düşman unsurların içerisine sızarak bilgi elde edebilmek gerekse Anadolu'ya lojistik destek sağlayabilmek adına değişik tarz ve yöntemlerde istihbarat çalışmaları yürütmüşlerdir. Bu operasyonların bir kısmı sızma şeklinde gerçekleşmiş ve durumun niteliğine göre hem erkek hem de kadın ajanlardan faydalanılmıştır. Diğer taraftan işgal kuvvetleri adına çalışan casuslar da bir şekilde elde edilmeye çalışılarak verecekleri bilgilerden istifade edilme yoluna gidilmiştir. Bu dönemde Anadolu'ya gönderilmek istenen sivil ve subayların içine dışarıdan girmeye çalışan ve işgal güçleri adına faaliyet yürütme amacıyla olan casuslar sıkı şekilde takip edilmişlerdir. Bu sebeplerden dolayı durumlarından şüphe duyulan, hal ve hareketleri sebebiyle Anadolu'ya geçişleri riskli görülen kişiler gözetim altında tutulmuşlardır.⁴³⁶

4.1.1. Felah Grubunun İngiliz ve Fransız İstihbaratı İçerisindeki Çalışmaları

İngilizlerin uygulamakta olduğu sansür kararları yalnız basını değil haberleşmeyi de kapsamış ve İngilizler bunun için bir sansür heyeti oluşturmuşlardır. Bu heyet içinde işgalci devletlerin temsilcileri ile padişahın başında olduğu hükümetten bir üye yer almıştır. Bu sayede İngilizler özellikle mektuplar vasıtasıyla önemli bilgiler elde etmiş, Anadolu'da bulunan Türk unsurların olduğu yerleri bu sayede deşifre etmeye çalışmışlardır.⁴³⁷ Felah Grubu bu durumdan haberdar olunca İngilizlerin yürüttüğü bu çalışmaları önleyebilmek adına birtakım girişimlerde bulunmuştur. Grup bu amaçla heyette bulunan padişah temsilcisini bir elemanı ile değiştirmeyi başarmıştır. Grup ayrıca, İngiliz istihbaratını yanıltmak için adres ve isimleri doğru olan ancak yanıltıcı

⁴³⁶ Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları*, s.386.

⁴³⁷ Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, s.184-186.

bilgiler içeren çok sayıda mektubu postaya vermek suretiyle İngilizlerin Anadolu'daki durumdan haberdar olmasının önüne geçmeye çalışmıştır.⁴³⁸

Felah Grubu, İngilizler dışında Fransız karargâhına da kendi ajanlarını yerleştirebilmek adına sızmaya çalışmıştır. Bunun için uygun bir isim arayan grup, Piyade Yüzbaşı Kemal Bey'i seçerek Fransız karargâhına tayin ettirmiştir. Mütareke hükümlerinden kaynaklanan bir uygulama olan işgal devletleri karargâhında birer irtibat subayı bulundurulması bu noktada Felah Grubunun avantajına bir durum olmuştur. Fransız karargâh kumandanı, Yüzbaşı Kemal Bey'i kendi subaylarına takdim etmiştir. Aynı zamanda Yüzbaşı Kemal Bey ile Fransa'daki askeri okulda beraber okuyan arkadaşı binbaşı rütbesi ile karargâhın istihbarat müdürü görevini yürütmekteydi.⁴³⁹ Bu arkadaşlığı istihbarat çalışmaları kapsamında iyi değerlendiren Yüzbaşı Kemal Bey, Büyük Taarruz öncesi Yunan ordusunun konuşlanmasını gösteren bir haritayı elde etmeyi başarmıştır. Ele geçirilen haritada Yunan ordusunun Batı Anadolu'da almış olduğu tüm harekât düzeni yer almaktaydı. Ele geçirilen bu haritanın bir nüshası vakit kaybetmeksizin Ankara'ya gönderilmiştir. Yunanlıların haritada bulunan harekât planlarına ait bilgiler o denli ayrıntılı bilgiler içermekteydi ki başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere İsmet Paşa gibi isimler bu planların yanıltma maçıyla hazırlanmış taktiksel bir plan olabileceğini düşünmüşlerdi. Bu sebeple Yunan ordusu hakkında Genelkurmayda yer alan bilgilerle harekât planında yer alan bilgilerin karşılaştırılması uygun görülmüştür. Yapılan değerlendirmeler neticesinde ele geçirilen planın tamamen olmasa da Yunan birliklerinin konuşlanmasını gösteren doğru bilgiler içerdiği görüşü ağırlık kazanmıştır. Mustafa Kemal Paşa ayrıca güçlü ve uzak mesafeye sızabilecek iki keşif kolu tertip edildiğini, Yunan cephesinde haritada var olduğu görülen güçlü birlik noktalarını bu keşif kolları aracılığıyla yoklayarak düşmanın açacağı ateşin şiddetine göre elde edilen bu planın daha doğru değerlendirebileceğini düşünmüştür.⁴⁴⁰

Yunan ordusuna ait harekât planının Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa gibi ordunun başında yer alan kişiler tarafından doğruluğunun titizlikle sorgulanması ve planın

⁴³⁸ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.99; Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum", **Cumhuriyet Gazetesi**, 21 Ekim 1970, S.16609, s.4.

⁴³⁹ Baydar, "Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum" **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Ekim 1970, S.16610, s.4.

⁴⁴⁰ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.144.

doğruluğuna ihtiyatlı yaklaşılması esasen normal bir hareket tarzı olarak değerlendirilebilir. Nitekim savaş koşullarında düşman unsurları karşısında doğru bir hazırlığın yapılabilmesi ancak doğru bir istihbaratın elde edilmesiyle sağlanabilecektir. Söz konusu planda yer alan bilgiler sayesinde Yunan ordusuna karşı atılacak adımlar ve hareket tarzı belirlenmiş ve bu bilgiler Büyük Taarruzun kazanılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Nitekim 1920 yılının sonlarından itibaren Yunan ordusuna ait bilgiler içeren raporlar 1922 yılı sonuna kadar düzenli olarak Ankara'ya iletilmiş ve bu raporlar Ankara için çok önemli bir kaynak olmuştur.⁴⁴¹

4.1.2. Mim Mim Grubunun İngiliz İstihbaratına Sızma Girişimleri

İngilizlerin arasına ajan sızdırmak suretiyle Türkler lehine istihbarat faaliyeti yürütmek için çalışan gruplardan biri de Mim Mim Grubu olmuştur. Grup, Beyoğlu mıntıkası inzibat subayı Yüzbaşı Razi Bey vasıtasıyla İngiliz istihbarat subayı Yüzbaşı Bennett'in ajanları arasına sızmayı başarmıştır.⁴⁴² Razi Bey, Balkan Savaşı sırasında yüzbaşı rütbesiyle görev yapmıştır. Kısa süre içinde İngilizlerin içine sızmayı başaran Razi Bey, Mim Mim Grubunun bilgisi dâhilinde bazı önemsiz bilgileri İngiliz tarafına vererek İngiliz istihbarat subayı Yüzbaşı Bennett'in güvenini kazanmıştır. Bu şekilde etkin bir konuma erişen Yüzbaşı Razi Bey silah ve cephane kaçırma faaliyetlerinde İngilizleri yanlış yönlendirerek Türk tarafına daha rahat bir çalışma ortamı sağlamıştır.⁴⁴³

Mim Mim Grubu, İngiliz istihbarat subayı olan Yüzbaşı Bennett ve adamlarının Mustafa Kemal Paşa'ya suikast planlarını da deşifre etmiştir. Grubun elde ettiği bilgilere göre Bennett ve beraberindeki suikast ekibi Antalya, Bandırma veya İzmir yolunu kullanarak Anadolu'ya geçmeyi planlamıştır. Durumu haber alan EHUR Anadolu'daki tüm kumandanlıklara konu hakkında talimat göndermiştir. Yapılan uyarılarda suikast ekibinde yer alan kişilerin eşkâlleri bildirilmiş ve ekibin her an farklı bir güzergâhı kullanarak Anadolu'ya giriş yapabileceği belirtilmiştir. İşgal yıllarında İstanbul'da Türklere korku salan Yüzbaşı Bennett'in Anadolu'ya suikast için geçmek istemesi, üstelik suikastı Mustafa Kemal Paşa'ya tertipleyeceğinin ortaya çıkması vatansever Türkleri harekete geçirmiştir. Türkler tarafından adamlarıyla birlikte sıkı

⁴⁴¹ Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.67.

⁴⁴² TİTE Arşivi, K.52, G.119, B.1-2.

⁴⁴³ Salıslık, **Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü Mim Mim Grubu**, s.37.

bir takibe alınan Yüzbaşı Bennett'in içerisinde bulunduğu araç ablukaya alınarak üzerine ateş açılmış Yüzbaşı Bennett bu olaydan ağır yaralı olarak kurtulabilmiştir.⁴⁴⁴

4.1.3. Üsteğmen Galip Vardar'ın Damat Ferit Paşa'nın Konağındaki Faaliyetleri

Galip Vardar, çocukluğundan itibaren cesur, gözü pek ve gerektiğinde kavgadan kaçınmayan bir yapıda olmuş ve sık sık da Rum çetecilerle kavgaya tutuşmuştur. Aslen Serezli olan Galip Vardar'ın babası Çanakkale Savaşlarında şehit düşmüştür. Mim Mim Grubunun kurucusu Hüsamettin Ertürk çocukluğundan beri tanıdığı Galip'e, Polis Müdürlüğü Siyasi Şube'de görev vererek bu vatansever genci Milli Mücadele'nin bir neferi haline getirmiştir.⁴⁴⁵ Mim Mim Grubu Damat Ferit'in konağını güvenilir bir elemanı vasıtasıyla kontrol edebilmek adına Galip Vardar'ın konağa inzibat subayı olarak atanması için çalışmıştır. Grup içerisinde yapılan değerlendirmeler neticesinde bu genç üsteğmenin konağa görevlendirilecek en uygun kişi olduğu kararı alınmıştır. Bu kararın ardından Galip Vardar'ın konağa inzibat subayı olarak ataması yapılmıştır. Bu görevlendirmeden bir süre sonras İşgal Kuvvetleri Başkomutanı General Harrington'un konağa yaptığı bir ziyaretin akşamında Damat Ferit'e tercümanlık yapan kişi aniden rahatsızlanmıştır. Bu durum sonrasında sadrazamın özel kalem müdürünün aklına inzibat subayı Galip Vardar gelmiş ve kendisi de böylelikle tercümanlık yapma şansı yakalamıştır. Yaptığı tercümanlık ve General Harrington'un sorduğu sorular karşısında İngiliz yanlısı duruşuyla Damat Ferit'in de takdirini kazanmayı başaran bu genç Türk subayı, Damat Ferit tarafından irtibat subaylığına getirilmiş, bir süre sonra da yüzbaşılığa terfi ettirilmiştir.⁴⁴⁶

Galip Vardar istihbarat elde edebilmek amacıyla bir süre sonra Damat Ferit'in sır kâtibinin kızıyla yakın arkadaşlık kurmuştur. Padişaha Beşiktaş Postanesi'nden her gün küfür dolu mektup atıldığını, mektuplarda kullanılan kâğıtların Ferit Paşa'nın kullandığı kâğıtlar olduğunu, kendisine bir yazı örneği verildiğini ve mektubu yazanı bulmasının istendiğini belirterek genç kızdan yardım talebinde bulunmuştur. Galip Vardar genç kızdan aldığı cevapta, yazı örneğinin sahibinin bulunması için çöp

⁴⁴⁴ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.245-250; Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri- Milli Ajanlarımız**, s.164.

⁴⁴⁵ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.240.

⁴⁴⁶ Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri- Milli Ajanlarımız**, s.105.

sepetindeki müsveddeleri toplayabileceğini, hatta babasının ve sadrazamın oda anahtarlarını temin edebileceğini söylemiştir. Ele geçirilen anahtarlar sayesinde sadaret makamının bütün yazışmaları gizli teşkilatın dolayısıyla da Mustafa Kemal Paşa'nın eline geçmeye başlamıştır.⁴⁴⁷

Genç ve vatansever bir Türk subayı olan Galip Vardar vatan ve millet sevdası uğruna göze aldığı bu riskli görevini şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Vatan sevgisi, memleket uğruna giriştiğimiz mücadelenin hedefi bize her çareye başvurarak muvaffak olmayı emrediyordu. Bu genç kızın saf ve temiz hislerinden istifade etmekten başka bir yol yoktu. Ona şirin, sevimli ve kibar gözükmeye, hiçbir zaman vazifeli bir kimse olduğumuzu belli etmemeye mecburduk. Bu sebeple işe kendimizi kaptırmış bir âşık manzarası vermiştik. Nihayet bu buluşmaların sayısı artmaya, mektep çıkışlarında da bazı günler devam etmeye başladı. Bazı günler mektepten erken çıkıyor yahut arkadaşlarından çabuk ayrılıyordu. Süratle yürüyor, Arnavutköy İskelesi'nden Bebek'e doğru sahili takip ediyordu. Akıntıburnu'nu dönünce ona yetişiyor Mısır Sefaretindeki korulara doğru kolum onun kolunda yolumuza devam ediyorduk. Hava kararınca kadar bu korularda geziyorduk. Hakikaten iyi bir ailenin kızı, temiz kalpli ve samimi bir insandı. Daha sonra Sadrazamın sır kâtibinin bu saf kızı o yalıdaki toplantıları ve oraya iştirak eden isimleri söylemeye başladı. Burada kimler yoktu ki? General Harrington, General Şarpi, General Monpelli, Miralay Nelson, Kumandan Bennett, Yüzbaşı Güningam, Kont Caprini ve daha bir sürü yabancılardan bahsederek bunların milliyetlerini, rütbelerini, işlerini uzun uzun anlatır ve bizimkilere geçerdi: Şeyhülislam Dürriyade Abdullah Efendi, Mustafa Sabri Efendi, Said Molla, Rıza Tevfik, Ali Kemal, Kiraz Hamdi Paşa, Müşir Zeki Paşa, Süleyman Şefik Paşa, Bağdatlı Hadi Paşa, Konyalı ve Adanalı Zeynelabidin Efendiler, Gümölcineli İsmail Hakkı, Miralay Sadık, Artin Cemal lakabıyla ünlenen müsteşar Cemal Bey ve daha birçok isim yalya katılanlar arasında yer almıştır. Bütün bu isimleri saydıktan sonra ne için

⁴⁴⁷ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.124; Salıxık, **Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü Mim Mim Grubu**, s.29-35.

toplandıklarını söylemeye başlıyordu. Ben de kendisine bu kadar malumatı nereden aldığını soruyordum. Babasının akşamları yemekten sonra evde kendi odasında çalıştığını, Fransızca, İngilizce ve bazı yazıları da ona yazdığını ifade ediyordu. Nihayet sevgi her şeyin fevkiye yükseldi. Sır kâtibinin kızı, babasının kararlarının birer suretini çıkartıp getirmeye, yırtıp kâğıt sepetine attığı evrakın parçalarını toplayıp bana getirmeye kadar faaliyetini genişletti. Hiç kimsenin ruhunun duymadığı bu anlaşma sayesinde Balta Limanı'ndaki bu beyaz boyalı yalının bütün esrarı perde perde önümüzde açıldı. Bu sayede Kuvayımilliye aleyhine tertip edilen bütün planlar, Kuvay-ı İnzibatiye'nin miktarı, talim ve terbiye edeceği mahâl, ilk sevk olunacakları yerler, İngiliz donanmasının ziyaret edeceği limanlarımız, Rus köylerine yapılan silah ve cephane yardımlarının yeri ve miktarı, papazlara ve kiliselere verilen direktifler, hilafet ordularına tayin olunan kumandanlar, taarruzun istikametleri, hepsi malum oldu. Sır kâtibinin kızı artık sır tutamaz olmuştu.”⁴⁴⁸

Hüsamettin Ertürk anılarında “gizli teşkilatımızın en önemli ajanı” diye nitelendirdiği Galip Vardar’ın Milli Mücadele’nin başarıyla sonuçlanmasında pay sahibi olan önemli isimlerden biri olduğunu ifade etmiştir.

4.1.4. Ermeni Casusu Pandikyan’dan Alınan İstihbaratlar

Mütareke yıllarında İngiliz temsilciliği içinde bulunan İngiliz haber alma servisinde deniz istihbarat şefi olarak çalışan Pandikyan, bu görevinden dolayı İngiliz istihbarat subayı olan Yüzbaşı Bennett’in de en önemli adamı olmuştur.⁴⁴⁹ Ancak bulunduğu görevine rağmen Pandikyan Türkler adına istihbarat toplayarak elde ettiği bilgileri Türk tarafına iletmış ve Felah Grubu adına önemli hizmetlerde bulunmuştur. Aslen Bulgaristanlı olan ancak Ermeni vatandaşlığı da bulunan Pandikyan’ın esas arzusu Türkiye’nin İngiltere himayesinde varlığını devam ettirmesi olmuştur. Ancak bu istek ve arzusuna rağmen Pandikyan, İngilizlerin elinde bulundurduğu silah ve cephane miktarı ile bulunduğu yeri Türk tarafına bildirmiş ve bu durumu İngilizlerin bilmemesi için de çalışmalarını gizlilik içerisinde yürütmeye çalışmıştır.⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s.366-369.

⁴⁴⁹ Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye’deki Eylemleri*, s.134.

⁴⁵⁰ Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s.227.

Pandikyan'ın çalışmakta olduğu şubenin başında İngiliz Yüzbaşı Gordon bulunmaktaydı. Pandikyan burada lüzum gördüğü kişileri tutuklayabilmekte, kaçakçılık işlerinde de tam yetkili olarak görevini sürdürmekteydi. Bu sebeple Pandikyan gizli grupların gerçekleştirdiği asker ve malzeme sevkinden, toplantı yerlerinden ve bu görevi yürüten grup mensuplarından sürekli olarak haberdar olabilmıştır.⁴⁵¹

İstanbul'dan İngiltere'ye haber sızdıran birçok İngiliz ajanının yakalanmasında Pandikyan'ın önemli katkıları olmuştur. Anadolu'ya silah ve malzeme gönderen şirket elemanlarına da Pandikyan büyük katkılar sağlamıştır. Ankara tarafından Felah Grubuna gönderilen bir yazıda, yedi buçukluk sahra topuna ihtiyaç olduğu bildirilmiştir. Bunun üzerine grup mensupları söz konusu sahra toplarının teminini sağlamış ve İnebolu'ya sevk edilmesi için İtalyan bir firmayla anlaşma sağlamıştır. Ancak sevk öncesi Pandikyan, İngilizlerin sevkiyattan haberdar olduklarını ve geminin yolda durdurularak aranacağını Türk tarafına haber vermiştir. Bu haber üzerine gemide bulunan malzemeler boşaltılarak güvenli bir yerde tutulmuştur. Belirlenen saatte yine de hareketine devam eden gemi bir süre sonra İngilizler tarafından durdurulmuştur. Ancak İngilizler tüm aramalara rağmen gemide herhangi bir silah ve askeri malzeme elde edememiştir. Bu olay üzerine İtalyanlar gemilerinin İngilizler tarafından durdurularak aranmasının uluslararası hukuk kurallarına aykırı olduğunu belirterek bu hareketin tekrarı halinde bunu savaş sebebi sayacaklarını belirtmiş ve İngilizlere sert bir nota vermiştir. Yaşanan gelişmelerden sonra bundan sonraki süreçte İtalyan gemilerinin aranması izni İtalyan hükümetinin onayına bırakılmıştır. Türk tarafı açısından da olumlu bir gelişme olan bu durum sonrasında sevki sağlanamayan toplar aynı İtalyan gemisiyle İnebolu'ya doğru tekrar yola çıkmıştır.⁴⁵² Türk tarafıyla yaptığı görüşmelerde yardım sağlamaya devam edeceğini söyleyen Pandikyan “Bu topraklarda yaşayanlar böyle buhranlı zamanlarda ideoloji ihtilaflarını unutmalıdır. İşte benim gayem de budur ve size bütün kuvvetimle çalışmaya devam edeceğim.” diyerek Türk tarafına olan inanç ve samimiyetini dile getirmiştir.⁴⁵³

⁴⁵¹ Himmetoğlu, **Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları**, s.406-407.

⁴⁵² Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri- Milli Ajanlarımız**, s.175; Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.150-151.

⁴⁵³ Koçer, **Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul (İşgal Senelerinde M.M. Grubunun Gizli Faaliyetleri)**, s.37-38.

Ermeni suikastçılar tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya düzenlenmek istenen suikast planı da Pandikyan Efendi'nin girişimleri sonucunda başarısızlığa uğramıştır. Ermenilerin yapmış olduğu plana göre Ohannes ve Serkeş isimli iki Ermeni fedaisi Halil ve Osman takma isimlerini kullanmak suretiyle Afyon'a doğru hareket etmişlerdir. Alınan istihbaratlar neticesinde bu iki Ermeni suikastçının eşkâl ve güzergâh bilgileri EHUR'a ulaştırılmış ve EHUR da ilgili yerlere bu iki şahısla ilgili izlenecek yol hakkında gerekli talimatları vermiştir. Ohannes ve Serkeş planlarını uygulayabilmek için İngilizler adına çalıştığını düşündükleri Pandikyan Efendi ile görüşmek istemişler ve Pandikyan'ın evinde bu görüşmeyi gerçekleştirmişlerdir. Yapılan görüşmede Ermeni suikastçılar Pandikyan'dan Anadolu'ya geçebilmek için sahte nüfus cüzdanı ve giriş vizesi konularında yardım talep etmiştir. Bu iki Ermeni şahsın gizli planlarını ve izleyecekleri yolları iyice açığa çıkaran Pandikyan Efendi kendilerine yardımcı olacağını söylemiş ve elde ettiği bilgileri Türk tarafına iletmıştır. Bu bilgi üzerine grup mensupları Topkapılı Cambaz Mehmet Bey başkanlığında toplanmışlar ve Ermenilerin bu planını deşifre etmişlerdir. Üzerlerinde bulunan silah ve bombaları alınan Ermeni suikastçılar etkisiz hale getirilmiş ancak canlarına herhangi bir zarar verilmemiştir. Bunun sebebi ise Ermenilerin planlarının deşifre edildiğinin İngilizler tarafından bilinmesinin engellenmesi ve bu yolla İngilizlere yanıltıcı bilgiler verilmesi olmuştur. Nitekim İngilizler, bu iki Ermeni'den gelecek istihbarat raporlarını uzunca bir süre beklemişlerdir. Türk tarafı ise bu beklentiye artık bildiği için hazırlamış olduğu sahte istihbarat raporlarını Ermenilerin dilinden hazırlayarak İngilizlere göndermiştir.⁴⁵⁴ Burada kullanılan yöntem, karşı istihbarat unsurlarının devreye sokulması şeklinde gerçekleşmiştir. Bu istihbarat yönteminde ülkeye yönelen yabancı istihbarat faaliyetlerini tanımlamak, değerlendirmek ve etkisiz kılmak temel amaç olmaktadır. Bu şekilde alınan istihbarat bilgilerinin değerlendirilmesi sonucunda tertiplenmek istenen suikast planı deşifre edilmiş ve planın failleri de etkisiz hale getirilmiştir.⁴⁵⁵

4.1.5. İngiliz Casusu Mustafa Sagir'in Deşifre Edilmesi

Mustafa Sagir, Hindistan'ın Peşaver şehrinde dünyaya gelmiş, on yaşından itibaren İngilizler tarafından Londra'ya götürülerek özel okullarda eğitim alması sağlanmıştır. Daha sonra Hindistan'a dönen Mustafa Sagir'e İngilizler hayatı pahasına bile olsa

⁴⁵⁴ Salıslık, *Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü Mim Mim Grubu*, s.45.

⁴⁵⁵ Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, s.146.

İngiltere'ye sadık kalacağına dair yemin ettirmişler ve onu kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya başlamışlardır. Küçük yaşlardan itibaren bu şekilde İngiliz himayesi ve gözetiminde tutulan Mustafa Sagir bu sayede birçok dil öğrenmiş ve kültürlü bir şekilde yetiştirilmiştir. İngilizler için nitelikli bir elemana dönüşen bu Hintliye İngilizler profesyonel bir casusluk vazifesi vermişlerdir.⁴⁵⁶

Milli Mücadele'nin başlamasıyla birlikte Mustafa Sagir İngilizler tarafından Anadolu'ya gönderilmiştir. Onun Anadolu'daki görevi, Hint Müslümanlarının temsilcisi sıfatını kullanarak Ankara ile ilgili bilgileri toplamak ve İngiltere'ye ulaştırmak olmuştur. Diğer taraftan Mustafa Sagir'in bir başka önemli görevi de Mustafa Kemal Paşa'ya bir suikast düzenlemek ve onu ortadan kaldırmak suretiyle Milli Mücadele hareketini lidersiz bırakmaktır. Bu amaçlar doğrultusunda 1920 yılı Mayıs ayında İstanbul'a gelen Mustafa Sagir, Aksaray'da daha önceden planlanan bir eve yerleşmiştir. Kaldığı evi Mustafa Kemal Paşa ve inkılap yanlılarının resimlerinin yanında ayetler ve dini içerikli yazılarla donatan Sagir görünürde de İngilizlere düşman bir kimliğe bürünmüştür. Mustafa Sagir yerleştiği evde Mustafa Kemal Paşa hakkında idam kararı çıkaran Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi ile gizli görüşmeler yapmıştır. Çalışmalarını daha örgütlü bir şekilde sürdürmek isteyen Mustafa Sagir bu amaçla Türk ve Hint Uhuvveti İslamiye isimli bir cemiyet kurmuş ve bu sayede milli örgütlerle temas kurmayı kolaylaştırmıştır. Bu çabaları sonucunda Ankara'ya geçmeyi başaran Mustafa Sagir burada Kılıç Ali tarafından karşılanmıştır. Mustafa Sagir daha sonra Meclis'te Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüştür. Yapılan görüşmede Mustafa Sagir, Mustafa Kemal Paşa'ya Hint Müslümanları adına bir sancak ve bir mektup sunmuş Hintli Müslümanların Anadolu hareketine destek olmak için topladıkları altın ve paraları kendisine teslim etmiştir.⁴⁵⁷ Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı görüşmeden oldukça memnun kalan Mustafa Sagir planları doğrultusunda bu kez de Yeni Gün Gazetesi sahibi Yunus Nadi Bey ile görüşmek için harekete geçmiştir.⁴⁵⁸ Yunus Nadi Bey ile görüşmesinde kendisine Ankara gündeminden Hint Müslümanlarını haberdar edebilmek adına bir gazete bastırmak niyetinin olduğunu

⁴⁵⁶ Karaören, **Ekrem Baydar'ın Anıları-Mustafa Kemal'in Gizli Örgütü**, s.95-96.

⁴⁵⁷ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.251-252.

⁴⁵⁸ Esat Arslan, "1921 Yılı İlk Yarısında Türk, Fransız, İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiliz Politikası ve Mustafa Sagir Olayı", **Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları**, C.9, S.31, 1995, s. 192.

bildirmiştir. Mustafa Sagir, Mehmet Akif (Ersoy) Bey ile de bu süre zarfında yakın ilişkiler kurmuş ve onu Taceddin Mahallesi'ndeki evinde sık sık ziyaret etmiştir.⁴⁵⁹

Mustafa Sagir, Ankara'da kurduğu yakın ilişkileri ve karşılaştığı manzaraları Ramiz Bey isimli bir arkadaşına sürekli olarak yazmıştır. Ancak Mustafa Sagir'in bu faaliyetlerini Türk tarafı yakından izlemiş ve onu adım adım takip etmiştir. Bu sayede Felah Grubu yaptığı takip çalışmaları ve elde ettiği istihbaratlar neticesinde Mustafa Sagir'in mektup yazdığı kişinin aslında İngiliz istihbaratından Miralay Nelson olduğunu açığa çıkarmıştır.⁴⁶⁰ Miralay Nelson, İngiliz istihbaratına çalışan ancak görünürde İngilizlerle hiçbir bağlantısı olmayan bir kişi izlenimini vermekte ve bu konuda oldukça profesyonel davranmaktaydı. Mustafa Sagir ile haberleşmeleri sürecinde ona çok sayıda mektup yazmış ve Mustafa Sagir'den de kendisine aynı oranda cevap gelmiştir. Ancak bu mektuplaşmaların sıklığı gerek Mehmet Akif'in gerekse posta memurunun dikkatinden kaçmamıştır. Posta memuru bu şüphesini posta müdürüne bildirmiş, onun polis müdürüne, polis müdürünün de Felah Grubuna durumu arz etmesi neticesinde elde edilen mektuplar titizlikle incelenmeye başlanmıştır. Mektuplar üzerinde kimyasal yollar kullanılarak yapılan analizler sonucunda yazılan yazıların içerikleri deşifre edilmiş ve Ramiz Bey adlı kişinin aslında Miralay Nelson olduğu ortaya çıkarılmıştır. Deşifre edilen mektup içeriklerinde Mustafa Kemal Paşa'ya yapılması düşünülen suikast planının ayrıntıları, Mustafa Kemal Paşa'nın eve giriş ve çıkış saatleri, arabasına kimlerin bindiği, hangi güzergâhları kullandığı, nerelere gittiği ve hangi vakitlerde döndüğü ile Mustafa Sagir'in suikast sonrası kaçış planları yer almıştır. Bu bilgilerin elde edilmesinden sonra Mustafa Sagir tutuklanmış ve asıl maksadına ilişkin bilgileri itiraf etmeye başlamıştır. Mustafa Sagir verdiği bilgilerde, kendisini Mustafa Kemal Paşa'yı ortadan kaldırmak ve Milli Mücadele hareketini başsız bırakmak amacıyla İngiliz istihbaratçı Yüzbaşı Bennett ve Dr. Frew'in Ankara'ya gönderdiğini itiraf etmiştir.⁴⁶¹

Mustafa Sagir'in yargılanması, Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından yapılmıştır.⁴⁶² Mahkemedeki savunmasında Mustafa Sagir, İngiliz Dışişleri Bakanlığının emriyle

⁴⁵⁹ Kılıç Ali, **İstiklal Mahkemesi Hatıraları**, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.84-87.

⁴⁶⁰ Ali Kuzu, **Atatürk'e Yapılan 41 Suikast**, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul, 2008, s.139.

⁴⁶¹ Sonyel, **Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri**, s.184.

⁴⁶² TBMM Z.C., 1.Dönem, 4.Cilt, 142.Birleşim, s.373; Adı geçen mahkeme Mecliste alınan "Büyük Millet Meclisi'nin çalışmasına ve amacına aykırı olarak düşman amaç ve çıkarlarını güçlendirme yollu teşkilat ve tahrikât ve kargaşalık çıkaranlar, memleketin maddi ve manevi kuvvetlerini her ne

Afgan Kralı'nı öldürdüğü gibi Mustafa Kemal'i de öldürmek üzere görevlendirildiğini söylemiş ve İngilizlerin Ankara'daki faaliyetleri hakkında önemli bilgiler vermiştir. Mahkeme heyeti Mustafa Sagir'in; İsviçre, Almanya, Irak, İran, Mısır, Afganistan ve Türkiye'deki faaliyetlerinden dolayı casusluk yaptığının anlaşıldığını ve bu sebeplerle vatana ihanet suçundan yargılanacağını açıklamıştır. Mustafa Sagir ise Türk vatandaşı olmadığını, dolayısıyla vatan hainliği ile yargılanamayacağını, kendisini İngilizlerin yetiştirdiğini, eğer Türkiye'de yetişmiş olsaydı aynı görevi Türkler için de yapacağını söylemiş ve bu sebeplerden ötürü vatana ihanet suçunu işlemediğini iddia etmiştir.⁴⁶³

Ankara İstiklal Mahkemesi, Mustafa Sagir'in itirafları, elde edilen deliller ve şahitlerin ifadeleri doğrultusunda 23 Mayıs 1921 tarihinde verdiği kararla Mustafa Sagir'in suçunu sabit görmüş ve idamına hükmetmiştir. Ona yardım edenlere de çeşitli cezalar verilmiştir. Mustafa Sagir oy birliğiyle, ona yardım edenlerden Mehmet Ali, Ferit Cavit ve İzzet Bey ise oy çokluğu ile idam cezasına çarptırılmışlardır. Mustafa Sagir, 24 Mayıs 1923 tarihinde Karaoğlan Çarşısı'na getirilerek büyük bir kalabalığın önünde asılarak idam edilmiştir.⁴⁶⁴

Mustafa Sagir'in beyaz gömleğine asılan yazıda kendisinin bir İngiliz casusu olduğu, Ankara'ya Mustafa Kemal Paşa'ya karşı suikast düzenlemek üzere geldiği, Türk Hükümetine ait bilgileri öğrenerek bunları düşman devletlere bildirmek istediği, bu kasıt ve niyetinin bizzat kendi el yazısı ve eczalı mürekkeple yazmış olduğu mektuplarla anlaşıldığı, kendisinin de bütün bunları itiraf ettiği için Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından hakkında idam kararı verildiği belirtilmiştir.⁴⁶⁵

4.1.6. Tedkik Heyeti Amirliklerinin Haber Toplama Faaliyetleri

Genelkurmay Başkanlığı tarafından Askeri Polis Teşkilatının lağvedilmesi sonrasında 1 Nisan 1921 tarihinden itibaren oluşumu tamamlanan Tedkik Heyeti Amirlikleri, Anadolu'da faaliyet gösteren ikinci istihbarat teşkilatı olmuştur. THA kadrosunda;

suretle olursa olsun, bozup yıkmaya çalışanlar ve düşman hesabına askeri ve siyasi casusluk edenlerin mahkemelerinin yapılması ve hükümlerinin infaz etme yetkisi de istiklal mahkemelerinin kurulduğu bölgelerde adı geçen mahkemelere verilmiştir." kararı doğrultusunda yargı yetkisini kullanmıştır.

⁴⁶³ Salih Kış, "İşgal ile istiklal Arasında Anadolu'da Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir", **Tarihin Peşinde Dergisi**, S.1, 2009, s.197-198.

⁴⁶⁴ ATASE Arşivi, D.4283, B.35, F.4, 4-1, 4-2.

⁴⁶⁵ 29 Nisan 1920 tarihinde 2 no'lu kanun numarası ile kabul edilen Hıyanet-i Vatan Kanunu'nun maddeleri için bkz.; Düstur, Üçüncü Tertip, C.1, (23 Nisan 1336-28 Şubat 1337), Milliyet Matbaası, İstanbul, 1929, s.4-5. İlgili kanunun 4.maddesinde; vatana ihanet zanlılarının yetkili mahkemesinin suçun işlendiği yerdeki ceza mahkemesi olduğu, bu mahkemenin yargılama yapmaya ve karar vermeye yetkili olduğu ifade edilmektedir.

sorumlu bir subay başkanlığında sivil memurlara, polislere ve inzibatlara görev verilmiştir. Teşkilat içerisinde gizliliğe azami ölçüde dikkat edilmiştir.⁴⁶⁶

THA Batı Cephesi'nde Yunan birliklerinin durumundan haberdar olabilmek adına zor bir sahada faaliyetlerini yürütmüştür. Bütün zorluklara rağmen teşkilat mensupları Söğüt-Bozüyük-Eskişehir hattını kullanarak görev alanlarında çalışmışlardır. Bu çalışmalara ilişkin elde edilen istihbaratlar neticesinde düşman unsurların hareket tarzları üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Diğer taraftan yapılan istihbarat çalışmaları düşman birliklerinin söz konusu hareket tarzları doğrultusunda yön değiştirebilmiştir. Buna göre belirlenen ihtiyaçlar dâhilinde şubelerin çalışmaları düşman istihbarat faaliyetlerinin yoğunlaştığı noktalara kaydırılmıştır. Ayrıca, teşkilat şubelerindeki eksikliklerin tamamlanması için gerekli çalışmalar yapılmaya devam etmiştir. Yaşanan personel sıkıntısı sebebiyle eldeki elemanlardan yararlanma yoluna gidilmiş bu sebeple de bazı şubelerin mevcut sayıları azaltılmıştır. Düşman unsurların hareketleri ile ilgili 5 no'lu THA tarafından yazılan bir istihbarat raporunda bu unsurların Afyon-Sandıklı istikametinde faaliyet yürütmekte oldukları, bu sebeple vakit kaybetmeksizin Sandıklı yönüne hareket edilmesi ve düşman casuslarının takibinin yapılarak gerekli girişimlerin yapılması talimatı verilmiştir.⁴⁶⁷

4.1.7. Askeri Polis Teşkilatının Casuslar ve Şüpheli Şahıslar Hakkındaki Uygulamaları

Gizli grupları en çok uğraştıran sorunlardan biri de şüpheli şahıslar olmuştur. Askeri Polis Teşkilatı bu şahıslarla ilgili yapmış olduğu çalışmalarda hem kendi ajan ve memurlarından hem de diğer güvenlik kuruluşları ile mülki makamların gücünden yararlanmıştır. Çünkü hem İstanbul Hükümeti hem de İtilaf Devletleri casuslarının esas amacı milli direniş hareketini ortadan kaldırarak Milli Mücadeleyi başarısız kılmak olmuştur. Böyle bir ortamda milli direniş hareketini sekteye uğratabileceğinden şüphelenilen her girişim ve bu girişimlerin failleri sorgulanmakta, durumu şüpheli görülenler ya tutuklanmakta ya da sorgu sonrası serbest bırakılmaktaydı. Ancak serbest bırakılanların gittikleri yerde bulunan AP şubelerine konu hakkında bilgi verilerek bu kişilerin hal ve hareketlerinin kontrol altında tutulması talep edilmekteydi. Teşkilat, şüpheli şahıslar hakkında daha kolay ve süratli

⁴⁶⁶ Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı*, s.182.

⁴⁶⁷ Safi, *Milli İstihbarat Teşkilatı (1826-2023)*, s.114; Yurtsever, *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri*, s.106.

bir şekilde işlem yapabilmek adına EHUR'dan bazı isteklerde bulunmuştur. Bu istekler arasında; Ankara Hükümeti hesabına faaliyet yürüten İstanbul'daki gizli teşkilatların birleştirilerek tek elden yönetilmeleri, Anadolu aleyhine çalışanların isim ve fotoğraflarının elde edilmesi suretiyle bütün AP şubelerine gönderilmesi, vapurlardan iskelelere çıkacak subay, asker ve askeriye mensup memurların kontrollerinin teşkilat tarafından yapılması yer almıştır.⁴⁶⁸

AP Teşkilatı, kendisinden şüphe duyularak sorgulanan kişiler hakkında karar vermekte acele davranmamış, kapsamlı bir değerlendirme neticesinde hüküm vermeye çalışmıştır. Teşkilat özellikle ticaret amacıyla Anadolu'ya gelen şahıslar hakkında titizlikle çalışmış, doğru bir karara varabilmek adına mülki makamlarla irtibat kurarak yardımlarını talep etmiştir. Bölgeye dışarıdan gelerek yerleşen yabancılar üzerinde de teşkilatın sıkı bir takibi olmuştur. Bu amaçla çeşitli meslek dallarıyla uğraşan ve hareketlerinden şüphe duyulan esnaftan birtakım kişilerle ilgili çalışma yürütülmüş ve bu şahısların ne denli tehlike arz ettiğinin tespitine çalışılmıştır.⁴⁶⁹

AP Teşkilatının üzerinde çalıştığı konulardan biri de firarilerin yakalanması sorunu olmuştur. Firarilerin izini kesin olarak kaybettirmeden ve tekrar bir suça karışmadan yakalayabilmek adına AP şubeleri yoğun şekilde çalışmıştır. Teşkilat, Anadolu'ya geçmek isteyen subaylar konusunda da titizlikle çalışmış bazı ajan subayların Anadolu'ya geçerek askeri birliklere sızmasını önleyebilmek adına İnebolu AP Şubesi takviye edilerek güçlendirilmiştir. Bu sızmaların önüne geçebilmek için Daday'da bir subay toplanma merkezinin kurulması sağlanmıştır. Nitekim İstanbul Hükümeti ve İtilaf Devletleri, bir yolunu bularak subaylarını Anadolu'ya sokma gayretinde olmuşlardır. Bu durumun önüne geçilebilmesi amacıyla bütün AP şubeleri uyarılmıştır. Kılık-kıyafet değiştirmek suretiyle Anadolu'ya geçmek isteyen ajan subayların geçişlerine engel olabilmek için şubelere talimat gönderilmiştir. Teşkilat, Kuvayımiliye hareketini “cinnet” olarak nitelendiren İngiliz yanlısı Peyam-ı Sabah Gazetesi'ni yanlarında taşıyan Mehmet Emin, Ali Rıza ve Ahmet Efendi gibi kişileri de tutuklayarak sorgulamıştır. Bu hareket tarzıyla teşkilat Milli Mücadele'ye karşı koyma çabası içinde olma ihtimali bulunan şahıslara karşı tedbiren tutuklama yolunu tercih etmiştir. Öte yandan azınlıklarla ilişki kuranlar da teşkilatın takibinde olmuştur.

⁴⁶⁸ Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı*, s.173.

⁴⁶⁹ Yurtsever, *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri*, s.116.

Bu sebeple azınlık unsurlarla ilişkileri tespit edilen bir kişinin casus olabileceğinden hareketle hal ve hareketleri sürekli olarak takip edilmiştir.⁴⁷⁰ Bu çalışmalar içerisinde teşkilat tarafından işgal güçleri adına bilgi toplamak için İstanbul'dan bir Ermeni kadının Anadolu'ya geçtiği ve Ali Fuad (Cebesoy) Paşa'nın karargâhının etrafında sürekli olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Olayın ortaya çıkarılmasından sonra olası bir suikast eyleminin önüne geçilmiş ve bu kişiyle bağlantısı olanlar süratle tespit edilmeye çalışılmıştır. Teşkilat haber toplama faaliyetlerinde kullanılmak üzere bütçeden bir miktar harcama yapmıştır. Buna göre Garp Cephesi AP Teşkilatının aylık gideri toplam aylık bütçenin %16'lık bir dilimine tekabül etmiştir. Dolayısıyla haber ve bilgi toplamak işinin maliyeye bir yük oluşturduğu da görülmektedir.⁴⁷¹

AP Teşkilatının bütün gayret ve çabalarına rağmen bazı olayların engellenmesi noktasında yetersiz kaldığı görülmüştür. Nitekim İstanbul'dan organize bir şekilde yönlendirilen ve İngilizler ile İstanbul Hükümetinin ortaklaşa gerçekleştirdikleri bir eylem olan Konya İsyanı aylarca devam etmiştir. Böylesine büyük bir isyan hareketinin işaretlerinin istihbarat unsurları tarafından önceden sezilmemesi ve buna yönelik bir önlem alınmamış olması ortada istihbarat adına büyük bir zafiyetin var olduğuna da bir işarettir. Oysaki istihbaratın esas amacı, olay meydana gelmeden önce önleyici tedbirleri almak ve etki sahası genişlemeden müdahale edebilmektir.⁴⁷²

4.1.8. Hamza Grubunun Anadolu Hareketini Güçlendirme Çalışmaları

Anadolu'daki hareketin giderek güçlenmesi Damat Ferit Paşa ve yanındakileri iyiden iyiye tedirgin etmiştir.⁴⁷³ Bu güçlenmeyi durdurabilmek için Damat Ferit, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı bir suikast tertiplemiş ve bunun için de Tahsin isminde bir polis müdürünü görevlendirmiştir. Damat Ferit Paşa'nın bu planından haberdar olan Hamza Grubu Genelkurmay Başkanlığına yazdığı bir yazıyla suikast planından bahsetmiş ve suikastın icrası için Ermeni ve Arnavutlardan oluşan yirmi kişilik bir grubun Karadeniz üzerinden hareket ettiklerini bildirmiştir. Grup tarafından gönderilen yazıda buna ilaveten meselenin takipçisi olunacağı, Karadeniz üzerinden hareket eden vapurlardaki şüpheli şahısların takip ve tevkif edilebilmesi için gerekli çalışmaların

⁴⁷⁰ Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.178.

⁴⁷¹ ATASE Arşivi, K.11, G.665, B.14.

⁴⁷² Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.115.

⁴⁷³ Osman Akandere-Hasan Ali Polat, **Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşısı Politikaları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2011, s.170-177.

yapılacağı ve bu suikast planında İngilizlerin etkisinin olup olmadığının araştırılacağı belirtilmiştir.⁴⁷⁴

Hamza Grubu, icra ettiği istihbarat faaliyetlerinin dışında Anadolu'ya asker, subay ve sivillerin temini ile bunların gönderilmesi noktasında çalışmalar yürütmüştür. Grup bu faaliyetlerini icra ederken son derece dikkatli davranmaya özen göstermiş ve İngilizlerin bu çalışmalardan haberdar olmaması için titizlikle çalışmıştır.⁴⁷⁵ Anadolu'ya geçmek isteyenlerin bilgileri dikkatlice araştırılmış ve kimlerle bağlantılı oldukları dosyalarına eklenmiştir. Kişi eğer grup mensupları tarafından tanınan biriye, herhangi bir tahkikata gerek duyulmadan sevk işlemleri sağlanmıştır. Anadolu'ya geçecek olan subayların sevkleri ise genellikle İnebolu üzerinden yapılmış ve seyahat esnasında ya da sonrasında mağduriyet yaşamamaları için kendilerine birtakım belgeler verilmiştir. Ayrıca bazı subayların kimlik belgeleri olmadığı gibi bazılarının kimliklerinde ise “zabit” ibaresinin yer aldığı görülmüştür. Bu durum, seyahat esnasında sorun çıkarabilecek ve kişinin gerçek kimliği deşifre olabilecekti. Bu sebeple sevki sağlanacak kişilere İstanbul Polis Müdüriyeti 4. Şube tarafından seyahat belgesi düzenlenmiştir. Grubun çalışmaları sayesinde Müdüriyet içerisinde çalışan bazı kişiler seyahat belgelerinin düzenlenmesi konusunda ellerinden gelen desteği sağlamışlardır. Seyahat belgelerinin düzenlenmesi konusunda Hamza Grubuna en çok yardımcı dokunan kişi İstanbul Polis Müdüriyeti 4. Şube Müdürü Şükrü Bey olmuştur. Bu amaçla yürütülen çalışmalarla seyahat belgesi alması sağlanan kişilere sahte birer kimlik kazandırılarak “tüccar” adı altında Anadolu'ya geçmeleri sağlanmıştır.⁴⁷⁶ Bir nevi pasaport yerine de geçen seyahat belgeleri yoldaki aramalar esnasında İngilizlerin en çok dikkat ettiği belge niteliğinde olmuştur.⁴⁷⁷

4.1.9. Muharip Grubunun Anadolu'ya Sağladığı Lojistik Destek ve İstihbarat

Gizli gruplar işgal devletlerinin birbirleriyle olan haberleşmelerini kontrol edebilmek adına telsiz haberleşmelerini dinlemişlerdir. Bu amaçla Muharip Grubu iki adet kristal dedektörlü alıcıyı Üsteğmen Osman Nuri Bey'in Beylerbeyi'nde bulunan evine yerleştirmiştir. Bu sayede İngilizlerin yaptığı görüşmelerden haberdar olunmuş ve hangi geminin hangi saatte nereye gideceği, nöbetçi geminin Boğaz'ı ve Karadeniz'i

⁴⁷⁴ TİTE Arşivi, K.44, G.34, B.1-2.

⁴⁷⁵ BCA, Belge No: 30.10.204.395.7.

⁴⁷⁶ Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri- Milli Ajanlarımız**, s.135.

⁴⁷⁷ Aydın, “Hamza Grubu (23 Eylül 1920-15 Aralık 1920)” s.383-384.

ne zaman kontrol edeceği öğrenilmiştir. Böylelikle Beykoz'dan ve Boğaz'ın başka yerlerinden Anadolu'ya silah, cephane ve personel götürecek olan yelkenli küçük gemiler Boğaz'ın denetimsiz olduğu saatlerde güvenli bir şekilde hareket etmiştir.⁴⁷⁸

Muharip Grubundan Ekrem Baydar, 1921 yılı Mart ayı içerisinde dönemin Harbiye Nazırı Ziya Paşa'ya başvurarak Ramazan ayında kullanılması amacıyla Maçka Kışlası'nda bulunan 7,5'lik sahra toplarının kendilerine verilmesini istemiştir. Sahur ve iftar vakitlerinin top atışlarıyla halka duyurulduğunu ve bu sebeple topları istediğini belirten Ekrem Baydar'ın asıl amacı bu topları elde ettikten sonra Anadolu'ya gönderme düşüncesi olmuştur. Ekrem Bey'in bu amacını anlayan ve bunu da olumlu karşılayan Ziya Paşa, İngilizlere başvuru yapabilmesi adına gerekli belgeleri Ekrem Bey'e vermiştir. İngiliz işgal kuvvetleri de bahsi geçen topların istenilmesi talebini olumlu karşılamış ve gerekli izinleri vermiştir.⁴⁷⁹ Bu amaçla yetkili askerler Maçka Kışlası'na giderek İngiliz nöbetçi askerlerden seri ateşli top kamalarını almışlardır. İngilizlerden teslim alınan top kamaları özel bir gönderme düzeni içerisinde İnebolu'ya sevk edilmiştir. Elde edilen bu başarı Ankara'ya da iletilmiş ve Mustafa Kemal Paşa tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Nitekim bu toplar Türk İstiklal Savaşı'nda özellikle Sakarya ve Dumlupınar'da verilen mücadelelerde oldukça fayda sağlamıştır.⁴⁸⁰

1921 yılının Ağustos ayı başlarında Muharip Grubunun İzmit'e kaçak fişek ve askeri malzeme götüren motoru, İstanbul'a dönüş yolunda bir İngiliz devriye motoru tarafından durdurularak aranmıştır. Kaçak fişek ve gereçlerin teslim alındığını gösteren makbuz arama sonucunda İngilizlerin eline geçmiştir. Örgütün adı ve mührü böylelikle deşifre olunca kaptan ve mürettebat tutuklanmış ve durum Ankara'ya bildirilmiştir. Yaşanan olay sonrasında İngilizler tarafından Muharip Grubuna yönelik herhangi bir tutuklama kararının alınmaması, İngilizlerin motor kaptanını konuşturamamış olmasından kaynaklanmış olabilir. Ancak buna rağmen grubun isim değiştirerek yola devam etmesinin daha doğru olacağı düşünülmüş ve bu yeni ismin

⁴⁷⁸ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.126.

⁴⁷⁹ Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri- Milli Ajanlarımız**, s.157.

⁴⁸⁰ Karaören, **Ekrem Baydar'ın Anıları-Mustafa Kemal'in Gizli Örgütü**, s.68.

“Felah” olması Ankara’ya teklif edilmiştir. Ankara tarafından bu ismin uygun görülmesi üzerine grup, çalışmalarına Felah Grubu adı altında devam etmiştir.⁴⁸¹

4.1.10. Kadın İstihbarat Ajanlarının Haber Alma Faaliyetleri

Türk Kurtuluş Savaşı’nın topyekün bir savaş olması bu mücadeleye ayrı bir anlam kazandırmıştır. Cephede verilen savaşın yanında cephe gerisinde de yokluklar içerisinde büyük bir mücadele örneği sergilenmiştir. Bu mücadeleye önem ve anlam katan unsurların başında da hiç şüphesiz Anadolu kadınının gösterdiği inanç, azim ve mücadele gelmiştir. Milli Mücadele Dönemi’nin adını bildiğimiz ya da bilmediğimiz sayısız kadın kahramanı olmuştur. Anadolu’nun hemen her yerinde verilen kurtuluş mücadelesinin içerisinde yer alan Türk kadınları bir taraftan elinde silahla cephede savaşmış diğer taraftan ise cephe gerisinden lojistik destek sağlamıştır. Öte yandan kadınlar, Milli Mücadele’ye yarar sağlamak amacıyla dernekler, cemiyetler ve teşkilatlanmalar oluşturmuş, mitingler ve toplantılar vasıtasıyla fikir ve düşüncelerini toplumla paylaşmışlardır. Türk kadını, Atatürk’ün de ifade ettiği gibi “Dünyada hiçbir milletin kadını, milletin ve vatanının kurtuluşunda ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım diyemez.” övgüsüne mazhar olmuş ve Türk ordusunu hem cephede hem de cephe gerisinde yalnız bırakmamıştır.⁴⁸²

4.1.10.1. Fehime Sultan

Fehime Sultan, 1875 yılında Dolmabahçe’de Sarayı’nda doğmuş, iyi bir eğitim almış, 1901 yılında Ali Salih Paşa ile evlenmiştir. Bu evliliği sona erdikten sonra ise 1908 yılında Mahmut Behçet Paşa ile evlenmiştir. Felah Grubu, saraydan daha fazla bilgi sahibi olabilmek adına içeriden bir kişiyle irtibat kurmak istemiş ve bu amacı doğrultusunda Fehime Sultan ile iletişime geçmiştir. Grup, Fehime Sultan ile kurduğu irtibat sonrasında ondan her türlü karşı hareketin başını Damat Ferit Paşa’nın çektiğini, Mustafa Kemal Paşa’ya karşı halk arasında bir saltanat ve hilafet taraftarlığı oluşturmaya çalıştığını, doğuda bölücülüğün körüklenmek istendiğini, Damat Ferit ile İngiliz Binbaşı Henry’nin beraber çalıştıklarını, bu sayede Binbaşı Henry’nin Anadolu’ya “tüccar” ve “gazeteci” sıfatıyla geçerek istihbarat topladığı bilgilerini elde etmiştir. Bu çalışmaları sırasında Fehime Sultan, Felah Grubundan Aziz Hüdayi Bey ile sürekli irtibat halinde olmuş ve sarayda geçen konuşmalar ile olup bitenleri düzenli

⁴⁸¹ Serdar Yurtsever, **Milli Mücadele İstihbaratında İstanbul’da Gizli Bir Grup “Felah”**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2015, s.61.

⁴⁸² Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Kadınları**, Çankaya Belediyesi Yayınları, Ankara, 2006, s. 80-81.

olarak gruba iletmiştir. Diğer taraftan Fehime Sultan, Binbaşı Henry ile kurduğu yakınlık sebebiyle elde ettiği şifreli görüşmeleri de Ankara'ya sürekli olarak rapor etmiştir.⁴⁸³

4.1.10.2. Madam Entrel Korinlof

Milli Mücadele Dönemi'nde, Türk tarafına istihbarat akışı sağlayan kadın ajanlardan biri de Madam Entrel Korinlof olmuştur. Madam Korinlof ile Mustafa Kemal Paşa İstanbul'da tanışmış ve yakın arkadaşlık kurmuşlardır. Mustafa Kemal Paşa'nın kişiliğinden ve liderlik vasıflarından çok etkilenen Madam Entrel Korinlof, Mustafa Kemal Paşa ve beraberindekilere karşı gerçekleştirilebilecek olumsuz girişimleri öğrenebilmek için ajanlık faaliyetleri yapmıştır. Bu amaçla elde ettiği bilgiler sonucunda yazdığı istihbarat raporlarını Mim Mim Grubunun kurucusu, Teşkilat-ı Mahsusanın önemli isimlerinden ve Karakol Cemiyetinin de faaliyetlerini yürüten Hüsametdin Bey'e göndermiştir. Bunlar içerisinde yer alan 1 Mart 1921 tarihli üzerinde isim ve imza bulunmayan bir istihbarat raporunda, otuz kişilik bir subay grubunun Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa'ya suikast düzenlemekle görevlendirildikleri belirtilmiştir.⁴⁸⁴ Bu grup içinde yer alan Piyade Yüzbaşı Mevlüt Efendi'nin de para ve talimat götürmek üzere Anadolu'ya gönderildiği, bu durum karşısında tedbir alınması gerektiği bildirilmiştir. 4 Nisan 1921 tarihli bir başka istihbarat raporunda da Entrel Korinlof, Mustafa Kemal Paşa'ya tertiplenmek istenen bir başka suikast planının ayrıntılarını vermiştir. Kadın ajan, suikastçılardan biri olan Şevket isimli kişiden elde ettiği bilgiler doğrultusunda suikast planının Erzincan'da planlandığını ve suikastı gerçekleştirecek olanların kimler olacağının da burada planlandığını söylemiştir. Ayrıca gerçekleştirilmesi tasarlanan bu plandan ve suikast ekibinden Damat Ferit Paşa da haberdar edilmiştir.⁴⁸⁵

4.1.10.3. Münevver Saime (Asker Saime)

Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı günlerde üniversite öğrencisi olan Münevver Saime, sade giyim tarzıyla arkadaşları arasında "Asker Saime" diye bilinmektedir. Kendine has bir giyim tarzı olan Münevver Saime iri kıyım bir yapıya sahip, dik yürüyüşlü, ceketinin beline taktığı kemerle de üzerinde bir asker imajı barındıran bir

⁴⁸³ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.120-121.

⁴⁸⁴ BCA, Belge No: 30.10.0.54.357.3.

⁴⁸⁵ Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri**, s.162.

kişiliktir. 22 Mayıs 1919'daki Kadıköy Mitinginde bir konuşma yapmış ve işgal altındaki bir ülkenin cesur bir ferdi olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

*“Galipler size hitap ediyorum. Eğer mücahedeleriniz insanları mesut etmek içinse biz de insanız. Geleceklerin ne olacaklarını sorabilmek için geçmiş zamanları göz önüne getirmek lazımdır. Uluslar için kara günler olabilir, fakat fena bulmak yoktur. Bir millet yok edilemez. Ben kendi hürriyeti alınmış bir milletin kızı olarak istikbalime nasıl yürüyeceğimi söyleyeceğim. Bu beyanatım kollarımızı bağlamak isteyenler için dikkate şayan olmalıdır. Biz tamamıyeti mülkiyemizi muhafaza edecekmişiz. Fakat hangi hudutlar içinde bu tasrih edilmedikçe Türkiye’de sulh ve salah olmayacaktır. Ben bu kanaatteyim. Çünkü buna karşı taşmayacak bir Türk kalbi tanımıyorum. Az söylemek çok iş görmek zamanı gelmiştir. Biz yalnız ağlıyoruz, ağlamakla kazanılacak hıçkırıklarımızı işitecek kalp yok. Teşkilata nihayet, fiiliyata başlamak.”*⁴⁸⁶

Bu konuşmasından sonra tutuklanan Münevver Saime Hanım, kaçarak Anadolu’ya geçmiştir. Batı Cephesi’nde, cephe gerisinde ve haber alma işlerinde birçok hizmetleri bulunan Münevver Saime Hanım İzmit’teki bir görevi esnasında yaralanmış ancak vazifesine devam etmiştir. İstiklal Madalyası sahibi olan Münevver Saime Hanım, savaş yıllarından sonra edebiyat öğretmenliği yapmış 1951 yılında ise hayatını kaybetmiştir.⁴⁸⁷

4.1.10.4. Hatice Hatun (Kılavuz Hatice)

İstiklal Harbi’nden önce Adana havalisi Fransızlar tarafından 21 Aralık 1918 tarihinde işgal edilmişti. Ülkenin birçok yerinde olduğu gibi burada da milli teşkilatlanmalar oluşturulmuş ve işgallere karşı durulmuştur. Bu karşı duruş neticesinde Pozantı’da kuşatılan Fransızlar kumandanları Menil idaresinde Tarsus’a doğru hareket etmişlerdir. Pozantı’yı terk eden Menil ve askerleri yolda karşılarına çıkan köylü vatandaşları kendilerine rehberlik etmeleri için alıkoymuşlardır. Alıkonulan bu kişilerden biri de Gülek ilçesinin Bazınçukur köyünden Hatice Hanım’dır. Mehmet Hulusi Bey ve Şerife Hanım’ın altı çocuğundan biri olan Hatice Hanım, 1892 yılında Tarsus’ta dünyaya gelmiştir. Hatice Hanım Tekir Yaylası’nda bulunan Nemrun’dan

⁴⁸⁶ Celasın, *Tarih Boyunca Kadın*, s.158-159.

⁴⁸⁷ Fevziye Abdullah Tansel, *İstiklal Harbi’nde Mücahit Kadınlarımız*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1991, s.54.

Mersin'e ulaşacak en kısa yolu soran Fransız askerlerine yanlış kılavuzluk ederek onları Karboğazı'na sokmuştur. Fransız askerleri içinde iâşe sıkıntısı baş gösterince Fransızlar yiyecek-içecek temini için Hatice Hanım'a danışmak zorunda kalmışlardır. Bu durumu fırsat bilen Hatice Hanım erzak temini bahanesiyle geldiği köyde başından geçenleri milli kuvvetlere anlatmıştır. Bunun üzerine Gülek Müfreze Kumandanı Kemal Bey, beraberindeki yirmi-yirmi beş kişiyle birlikte Fransızların peşine düşmüştür. Bu gruba yolda dâhil olanlarla birlikte sayı kırk beş kişiye ulaşmıştır. Pusuya düşürülen ve yaklaşık sekiz yüz kişiden oluşan Fransız kuvvetleri 27 Mayıs 1920 tarihinde Pozantı'da esir edilmiştir.⁴⁸⁸ Bu sonucun elde edilmesinde Hatice Hanım'ın Fransızları yanlış yöne sevk ederek cesaretli davranmasının büyük payı olmuştur.⁴⁸⁹

4.1.10.5. Halime Çavuş

Kastamonulu Halime Çavuş çok küçük yaşlarda iken Milli Mücadele saflarına katılmıştır. Halime Çavuş kendisini askerlikle o denli özdeşleştirmiştir ki kadın olduğunu gizlemiş, erkek kıyafetleri giymiş ve saçlarını da kazıtmıştır. Uzun bir süre "Halim Çavuş" olarak bilinen bu kahraman Türk kadını İnebolu'dan Ankara ve Sakarya'ya cephaneye taşıyan yardım kolunda görev almıştır. Mustafa Kemal Paşa, İnebolu'yu teftişi esnasında onunla da karşılaşmış savaş sonrasında Mustafa Kemal Paşa tarafından Çankaya Köşkü'nde misafir edilmiştir. İstiklal madalyası sahibi ve gazi unvanı olan Halime Çavuş savaş bittikten sonra da üniformasını çıkarmamıştır. Ömür boyu devam edecek şekilde maaşa bağlanmıştır. Halime Çavuş hiç evlenmemiş, kardeşi Hasan Kocabıyık'ın oğlunu evlat edinmiştir. 20 Şubat 1976 tarihinde ise hayatını kaybetmiştir.⁴⁹⁰

Milli Mücadele Dönemi içinde gerek Türk tarafı gerekse işgalci devletler istihbarat faaliyetleriyle bilgi elde edebilmeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda kimi zaman kadın istihbarat elemanları da görev almıştır. İşgal güçlerine istihbarat açısından en büyük desteği bölgede yaşayan azınlıklar sağlamıştır. Bu azınlıklardan biri olan Ermeniler, Anadolu'da bulundukları yerlerde işgal güçlerinin işine yarayacak bilgileri elde ederek onlara ulaştırmaya çalışmışlardır. İşgal güçleri adına bilgi

⁴⁸⁸ Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Kadınları*, s.312.

⁴⁸⁹ Tansel, *İstiklal Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız*, s.42.

⁴⁹⁰ Tansel, *İstiklal Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız*, s.59-60.

toplamak için İstanbul'dan bir Ermeni kadının 1920 yılı Ağustos ayı sonlarında Anadolu'ya geçtiği ve Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın karargâhı etrafında dolaştığı tespit edilmiştir. Ermeni kadın ajan bir başka Ermeni kadının evinde kalmış ve Ali Fuat Paşa'nın hangi saatlerde nerelere gittiğini sürekli olarak takip etmiştir. Bu durum üzerine Askeri Polis Teşkilatında görevli bir kadın istihbarat mensubu görevlendirilmiş ve Ermeni kadın ajanı deşifre etmek amacıyla onunla yakınlık kurmaya başlamıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda alınan bilgiler neticesinde düşman kuvvetlerinin Türk karargâhına saldırma ihtimallerinin olduğu değerlendirilmiştir. Böylelikle Askeri Polis Teşkilatının istihbarat çalışmaları ve kadın istihbarat elemanının deşifre faaliyetleri neticesinde olası bir düşman sızması ve girişiminin önüne geçilmiştir.⁴⁹¹

4.2. Milli Mücadele Dönemi İstihbaratında Öne Çıkan İsimler

Milli Mücadele Dönemi'nin kahramanlarını bir sayı ile ifade etmek, bir sayıya indirgemek esasen doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Ancak şu bir gerçektir ki bu dönem içerisinde; genç-yaşlı, kentli-köylü, asker-sivil, ağası-eşrafı ve din adamlarıyla herkes üzerine düşen görevi yapmaya çalışmıştır. Bu dönemde gerek bizzat cephede yer alarak gerekse cephe gerisindeki faaliyetleri ve fikri destekleriyle mücadeleye katılmaya çalışan birçok isim ön planda yer almıştır. Bu isimlerin başında da hiç şüphesiz Milli Mücadele hareketinin lideri Mustafa Kemal Paşa gelmektedir. Mustafa Kemal Paşa kendisine destek olan silah arkadaşları ve her daim arkasında hissettiğini söylediği Türk milletinin gücü sayesinde imkânsız görülen zorlukları aşmış, beraber yola çıktığı silah arkadaşlarıyla birlikte yokluklar içinde bir mücadele ortaya koymuştur. Bu kararlı duruşun ve verilen mücadelenin başarıyla sonuçlanmasının arkasında Mustafa Kemal Paşa'nın iyi bir komutan, öngörü sahibi bir devlet adamı olmasının yanında istihbaratı iyi bilen bir kişilik olmasının da büyük katkıları olmuştur.⁴⁹²

⁴⁹¹ Hamit Pehlivanlı, "Askeri Polis Teşkilatı İstihbarat Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni-Rum Azınlığın Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Ankara, 1991, S.8, s.677.

⁴⁹² Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, s.141.

4.2.1. Mustafa Kemal Paşa ve İstihbarat

Milli Mücadele Dönemi'nin lideri Mustafa Kemal Paşa bu mücadelenin kazanılmasında gerek cephede gerekse cephe gerisinde daima ordusuyla beraber olmuş ve mücadelesini sonuna kadar azim ve kararlılıkla sürdürmüştür. Bu mücadelesini sürdürürken “özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir” diyerek esasen verdiği mücadelenin niteliğini açıkça belirtmiştir. Türk Milletinin muasır medeniyetler seviyesine çıkması için hayatını adayan Mustafa Kemal Paşa askeri hayatı boyunca; 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ile 1919-1922 yılları arasında devam eden Türk İstiklal Savaşı'na katılmıştır.⁴⁹³ Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a gelmesinden dört gün önce 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlıların İzmir'e çıkmasıyla birlikte Türk İstiklal Savaşı da başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte Türk Milleti artık uyarılmaya ve teşkilatlandırılmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde ordunun dağıtılmasının önüne geçilmiş, milli imkânlar ve kabiliyetler harekete geçirilerek içte ve dışta düşmanların üstesinden gelebilme azim ve kararlılığıyla önemli adımlar atılmaya başlanmıştır.⁴⁹⁴

Mustafa Kemal Paşa öğrencilik dönemlerinden itibaren ülke sorunlarıyla yakından ilgilenmiş, Türk ve dünya tarihi içerisinde hürriyet ve bağımsızlık mücadelelerine gönül vermiş olan düşünürlerin ve yurtsever aydınların eserlerini okumuş, fikirlerini incelemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın özellikle Harp Akademisinde geçirdiği yıllar onun fikri dünyasını önemli ölçüde etkilemiştir. Ülkenin içerisinde bulunduğu durum karşısında ruhunda beliren hürriyet mücadelesi verme isteği fikir ve inanışlarını şekillendirmiş ilerleyen süreçte bu düşünceleri fiiliyata dönüştürmüştür. Milli Mücadele Dönemi içerisinde Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği mücadele örneği tarihte eşine az rastlanır dönüm noktaları içermiştir. Bu süreçte Mustafa Kemal Paşa yeri geldiğinde çok sevdiği askerlik mesleğinden istifa ederek mücadelesine bir ferd-i millet olarak devam etmiş yeri geldiğinde ise Meclisten aldığı yetkiyle ordusuna başkomutanlık etmiştir. Ancak yaşamış olduğu hiçbir zorluk onu azminden ve kararlılığından

⁴⁹³ **Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1989, s.4.

⁴⁹⁴ **Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, s.11.

vazgeçirememiş karakteriyle özdeşleştirdiği özgürlük ve bağımsızlık arzusu her daim var olmaya devam etmiştir.⁴⁹⁵

Milli Mücadele Dönemi elbette sadece topla, tüfekte verilen bir süreç olmamıştır. Bu dönemde taraflar birbirlerine üstünlük kurabilmek adına topyekûn bir mücadele ortaya koymuşlardır. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla birlikte bir kıvılcım olarak ortaya çıkan Türk bağımsızlık hareketi, Cumhuriyetin ilanına kadar kademe kademe ilerleyerek devam etmiştir. Bu zorlu dönem içerisinde Anadolu insanı yediden yetmişe; kadınıyla-erkeğiyle, genciyle-yaşlısıyla, askeriyle-siviliyle dünya tarihine geçecek bir mücadele örneği vermiştir. Mustafa Kemal Paşa Samsun'dan başlattığı Anadolu hareketini bir yandan halk desteğiyle büyütürken diğer taraftan yürüttüğü istihbarat çalışmalarıyla bu mücadelesini daha etkin bir şekilde devam ettirmiştir.⁴⁹⁶

Mustafa Kemal Paşa, Büyük Taarruz için yapılan gizli hazırlıkları, atacağı adımları ve ortaya konacak savaş stratejisini uzun süren değerlendirmelerden sonra uygulamaya koymuştur. Bu süreçte elde edilen istihbarat bilgileri en ince ayrıntısına kadar değerlendirilmiş ve alınacak kararlara önemli bir dayanak teşkil etmiştir. Ünlü Çinli filozof Sun Tzu'nun "Savaş Sanatı" isimli eserindeki "Sessizlik ölçüsünde esrarengiz olun. O zaman düşmanınızın yazgısının yöneticisi olursunuz."⁴⁹⁷ ifadesinde olduğu gibi Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşları yapılan hazırlıkları sessizce yürütmüşlerdir. Bu süreçte izlenen yolu ve yapılan hazırlıkları Mustafa Kemal Paşa Nutuk adlı eserinde şöyle ifade etmiştir:

"O günlerde İzmit-Adapazarı doğrultusunda bir geziye gidiyor gibi yola çıktığım zaman, Ankara'da Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa hazretleriyle görüştüğüm zaman, Milli Savunma Bakanı olan Kâzım Paşa hazretlerini de Sarıköy istasyonuna dek yanımda götürerek oraya çağırdım. Cephe Komutanı İsmet Paşa hazretleriyle birlikte saldırı için gerekli hazırlıkların ivedilikle bitirilmesiyle ilgili kararlar aldık. Artık büyük saldırıdan söz etmek zamanı gelmişti. Hazırlıkları yerinde görüp son kontrolleri yapmak için Konya'ya gelmiş olan General Townshend'in görüşme isteğinden

⁴⁹⁵ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, s.141-142.

⁴⁹⁶ Erdal Aydoğan, *Samsun'dan Erzurum'a Mustafa Kemal*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000, s.27-28.

⁴⁹⁷ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, s.17.

yararlanarak Ankara'dan ayrılıp 23 Temmuz 1922 akşamı Batı Cephesi Karargâhının bulunduğu Akşehir'e gittim. 28 Temmuz 1922 günü öğleden sonraki bir futbol maçını görmeleri ileri sürülerek ordu komutanları ve kimi kolordu komutanları Akşehir'e çağrıldı. 28/29 Temmuz gecesi komutanlarla genel olarak saldırı üzerinde görüştüm. Emirlerimi verdikten sonra Ankara'ya döndüm. Batı Cephesi Komutanı 6 Ağustos 1922'de ordularına gizli olarak saldırıya hazırlık emri verdi. Tertiplerimizi tamamladıktan sonra ilk tedbir olarak Anadolu ile tüm haberleşmeyi kestik. Sadece önceden kararlaştırılan birkaç acil konu şifre ile önemli birkaç komutana bildirilecekti. Muhabere vasıtaları sıkı bir kontrol altına alındı. En küçük bir haberin dışarıya sızmasına gayret ediliyordu. İçeride ne yaptığımızı dışarının bilmemesi, öğrenmemesi lâzımdı."⁴⁹⁸

Mustafa Kemal Paşa'nın taarruz hazırlıklarıyla ilgili yaptığı çalışmalarda stratejik istihbaratın en ince ayrıntılarını görmemiz mümkündür. Nitekim Türk ordularının başkomutanı hazırlıkları planlarken, gerek ordusunun içinde bulunduğu imkân ve kabiliyetleri gerekse düşman unsurların mevcut imkânlarını göz önünde bulundurmuş, bu noktada atılacak her adımı karşı tarafın sezmemesi için gizliliğe büyük önem vermiştir. Savaş planları dâhilinde Türk askerinin alacağı pozisyon ve yapacağı yer değiştirmelerle ilgili Mustafa Kemal Paşa düşüncelerini şu şekilde ortaya koymuştur:

"Baskın tesiri yaratabilmek için birliklerimiz Afyon'un doğusundan güneyine ve güney batısına çok başarılı bir şekilde kaydırıldı. Cephe boyuna yığılmış orduları gece yürüyüşleriyle, gizliliği sağlayacak şekilde intikal ettirmeye uğraşıyorduk. Günlerce süren harekât-düşman farkına varmaksızın-başarıyla tamamlandı. Birçok noktada düşmanın karşısı büyük ölçüde boşaltılmış, boşaltılan kuvvetlerin hepsi düşmana çok üstün bir silâh kudreti halinde onun can evine doğru istikamet almıştı. Bir taraftan ordular bütün ağırlıklarıyla yer değiştirirken ben daima Ankara'da Çankaya'da idim. Bu yer değiştirme harekâtı dünyanın gözü önünde yapılan ve en iyi gizlenen yer değiştirme harekâtı olmuştur. Yirmi günde yaklaşık 200 bin asker yer değiştirmiş fakat düşman hiç fark

⁴⁹⁸ Atatürk, **Nutuk**, s.512.

edememiştir. Boşaltılan bölgelerde bulunan faaliyetlerin devamı için cephe gerisinden hasta ve yaralı askerler ile köylüler getirilmiş, günlük faaliyetler aynen devam etmiştir. Yer değiştiren birlikler ise gece boyu ilerleyerek gündüzleri adeta donarak neredeyse hiç hareket etmemişlerdir. Kesilen ağaç dalları da düşmandan gizlenmek için kullanılmıştır. Araçların tekerlekleri ve hayvanların ayaklarına bez parçaları bağlanmıştır. Yunan uçakları yüzlerce keşif fotoğrafı çekmesine rağmen hiçbir hareketi tespit edememiştir.”⁴⁹⁹

Mustafa Kemal Paşa bir yandan ordusunun hazırlıklarını ve alacağı pozisyonu gizlilik içerisinde sürdürürken diğer taraftan Meclis içinden bu hazırlıklara karşı çıkan muhalif sesleri savaş planına karşı bir gizleme aracı olarak kullanmıştır. Böylelikle oluşan olumsuz atmosfer düşman üzerinde bir fikri kararsızlık durumu oluşturabilecek bu durum da Türk tarafı için bir avantaj oluşturabilecekti. Bu süreci çok iyi yöneten Mustafa Kemal Paşa ortaya çıkan siyasi atmosferi şöyle değerlendirmiştir:

“Saldırı için yeniden cepheye gitmeden önce, Ankara’da saptanması gereken birtakım durumlar vardı. Daha, saldırı buyruğu verdiğimi Bakanlar Kuruluna tümüyle bildirmemiştim. Artık onlara resmî olarak bildirmenin zamanı gelmişti. Yaptığımız bir toplantıda iç ve dış durum ile askerî durumu görüşüp tartıştıktan sonra, saldırı konusunda Bakanlar Kurulu ile görüş birliğine vardık. Meclisteki muhalif milletvekilleri ordunun çürüdüğü, kıpırdayacak durumda olmadığı, böyle karanlık ve belirsizlik içinde beklemenin yıkımla sonuçlanacağı yolundaki propagandalarını iyice kızıştırmışlardı. Gerçi, mecliste bu görüş akımının yaptığı yankılar, düşmanlardan çok gizlemek istediğim savaş planı bakımından yararlı idi. Ama bu olumsuz propaganda en yakın ve en inançlı kişiler üzerinde bile kötü etkiler yapmaya başlamış, onlarda da duraksamalar uyandırmıştı. Onları da pek yakında yapacağım saldırı konusunda ve altı yedi günde düşmanın ana kuvvetlerini yeneceğime olan güvenim üzerinde aydınlatmayı ve yatıştırmayı gerekli gördüm.”⁵⁰⁰

⁴⁹⁹ Muharrem Uçan, **Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı Zafer Konuşması**, Kalender Yayınevi, İstanbul, 2018, s.30-32.

⁵⁰⁰ Mustafa Kemal Atatürk, **Dumlupınar Nutku ve 30 Ağustos Zaferi**, Sia Kitap, 2020, İstanbul, s.45-46.

Mustafa Kemal Paşa'nın stratejik olarak kurguladığı bir başka hamlede ise düşman unsurları aldatma taktiği ön plana çıkmıştır. Burada da Mustafa Kemal Paşa hedef şaşırtmış ve gizli planını şöyle açıklamıştır:

“Bir süre sonra Ankara'dan ayrıldım. Genelkurmay Başkanı benden önce 13 Ağustos 1922'de cepheye gitmişti. Ben birkaç gün sonra yola çıktım. Gidişimi birkaç kişiden başka bütün Ankara'dan gizledim. Benim Ankara'dan ayrılacağımı bilenler buradaymışım gibi davranacaklardı. Dahası, benim Çankaya'da çay şöleni verdiğimi de gazetelerle yayımlayacaklardı.”⁵⁰¹ Ayrıca Rus Büyükelçisi Aralof ve Azerbaycan Büyükelçisi Abilof'u çağırarak gizlice görüştim. Benim adıma düzenlenecek sahte çay partisine katılacak ve oradaymışım gibi Ankara kulislerinde anlatacaklardı. Kabul ettiler. Geride sadece iki subay bıraktım: Yaverim Cevat Abbas Gürer ve Yarbay Fuat. Çankaya Köşkü'nün önünde ikisiyle görüşüp oradaki kayanın yanına gelerek birer kahve içtik. Onlar cepheye gelemedikleri için çok üzgün görünüyorlardı. Onlara benim olmadığımı gizleyerek bana iki gün kazandırmanın en önemli vatan görevi olduğunu anlattım. Cepheye trenle gitmedim. Bir gece otomobille Tuz Çölü (Koçhisar) üzerinden Konya'ya gittim. Konya'ya hareketimi orada kimseye telgrafla bildirmediğim gibi Konya'ya varır varmaz telgrafhaneyi kontrol altına aldırarak Konya'da bulunduğumun da hiçbir tarafa bildirilmemesini temin ettim.”⁵⁰²

Liderliğini Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarının yaptığı büyük zaferin hazırlıkları özenle ve titizlik içerisinde yürütülmüştür. Mustafa Kemal Paşa taarruzdan beş gün önce 20/21 Ağustos 1922 gecesi birinci ve ikinci ordu komutanları ile Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi'ni davet ederek taarruz hakkındaki görüşlerini paylaşmıştır. Bu görüşmede Mustafa Kemal Paşa taarruzun ani bir baskın şeklinde gerçekleşeceğini, bunu yapabilmek için de ordunun yapacağı hazırlıkların gizlilik içerisinde yürütülmesinin önemini belirtmiştir. Bu amaçla ordunun icra edeceği bütün faaliyetlerin gece yapılmasını, birliklerin istirahatlerini gündüzleri köylerde ve ağaçlık alanlarda yapmasının doğru olacağını, yolların bakım ve iyileştirme çalışmaları gibi

⁵⁰¹ Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, “Çay Ziyafeti”, 20 Ağustos 1922, S.584, s.2.

⁵⁰² Atatürk, Nutuk, s.512.

işlerle düşmanın dikkatini çekmemek adına diğer bölgelerde sahte faaliyetler gerçekleştirilmesini istemiştir. Türk tarafının taarruz niyetinde olmadığı propagandasının yapılması amacıyla bazı geceler düşmanın gece baskınından şüpheleniliyormuş gibi işaret ve aydınlatma fişekleri atılmış, düşman kuvvetleri tarafından görülebilecek şekilde dürbünlerle gözetlemede bulunulması gibi karşı tarafı yanıltıcı ve oyalayıcı faaliyetler yürütülmüştür.⁵⁰³

Büyük Taarruzun arifesinde Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla yayılan bir haberde "Ankara'da büyük bir balo verileceği ve yüksek rütbeli komutanların da bu baloya katılmak üzere Ankara'ya hareket edecekleri" yönünde yine düşmanı yanıltıcı bir girişimde bulunulmuştur. Bu haber Yunan ordusu üzerinde etki sağlamış, Yunanlıların ihtiyat kuvveti olan ikinci kolordularının kullanılmasına fırsat verilmeden Türk ordusunun taarruzu başlamıştır. Büyük Taarruza giden süreçte düşmanı aldatmak amacıyla yapılan faaliyetler siyasi sahada da gizlenmiş ve hükümetin barışçıl teşebbüsleriyle kamufle edilmeye çalışılmıştır. Yapılan hazırlıkların ve yürütülen faaliyetlerin beklenmekte olan Yunan taarruzunu önlemek amacıyla yapıldığı şeklinde haberler yayınlanmıştır.⁵⁰⁴

Mustafa Kemal Paşa taarruz kararını haziran ayı ortalarında aldığını ve bu karardan da sadece Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Milli Savunma Bakanı Kâzım Paşa ve cephe komutanı İsmet Paşa'nın haberdar olduğunu Nutuk adlı eserinde ifade etmiştir. Bununla birlikte ordunun eksikliklerinin yeterli ölçüde giderilmesi ve hazırlıkların süratle tamamlanabilmesi için 15 Ağustos günü hedef olarak belirlenmiştir. Bu süreye dek Mustafa Kemal Paşa silah arkadaşlarıyla beraber geceli gündüzlü çalışmaya devam etmiştir.⁵⁰⁵ Mustafa Kemal Paşa'nın taktik bir baskın şeklinde planladığı taarruz planının en önemli amacı düşman birliklerine en kısa sürede ve en etkili bir şekilde toparlanamayacakları bir darbe indirmek olmuştur. Bunu da Türk ordusu savaş meydanında fiiliyata geçirmiş ve 26-30 Ağustos tarihleri arasını kapsayan beş günlük süre zarfında istenilen sonuç elde edilmiştir.⁵⁰⁶

⁵⁰³ Atatürk, **Dumlupınar Nutku ve 30 Ağustos Zaferi**, s.47-48.

⁵⁰⁴ Nurhan Aydın -Zafer IŞIK, "Büyük Taarruza Giden Süreçte Türk Ordusunun Psikolojik ve Manevi Durumu Üzerine Bir Değerlendirme" **4. Uluslararası 30 Ağustos Sempozyumu**, İksad Yayınevi, 2022, İzmir, s.10.

⁵⁰⁵ Atatürk, **Nutuk**, s.442.

⁵⁰⁶ Celal Erikan, **Kurtuluş Savaşı Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s.291-293.

Büyük Taarruzun büyük bir titizlik içerisinde planlanması ve icra edilmesi Yunanlılarda olduğu kadar İngilizler açısından da şok etkisi yaratmıştır. İngiliz haber alma servisleri Türk taarruzunu zamanında haber alamamış, haberdar oldukları zaman da zaten Yunan ordusu Dumlupınar'da yenilgiye uğratılmıştır. Büyük Taarruzun zaferle sonuçlandırılması hem ülke içindeki hem de yurt dışındaki basın tarafından ilgiyle takip edilmiş ve bu konuyla ilgili haberler yayınlanmıştır. Ülke içinde yayınlanan ve milli mücadeleye karşı şiddetli bir muhalefet ortaya koyan Peyam-ı Sabah Gazetesi karşılaşılan manzara karşısında şaşkınlığını gizleyememiştir. Taarruzun büyük bir gizlilik içinde planlanıp yürütülmesi sebebiyle Ankara Hükümeti, Başkomutanlık Meydan Savaşı kazanılana kadar Anadolu dışına haber sızmasını için her türlü önlemi almış, iletişim ve ulaşım araçları denetim altında tutulmaya çalışılmıştır. Bu nedendir ki İstanbul'daki basın taarruz hakkında sağlıklı haberler alamamış, yayınladıkları gelişmeleri de Yunan ve Avrupa basınından aldığı kaynaklara dayandırmıştır.⁵⁰⁷

Büyük Taarruzun kazanılması sürecinde Mustafa Kemal Paşa'nın askeri dehasının yanı sıra uygulamış olduğu stratejik istihbarat faktörünün de önemi büyük olmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Büyük Taarruzun hazırlıklarını dünyanın gözünden mümkün olduğunca gizlemiş ve dışarıya haber sızdırılmasına imkân tanımamıştır. Başkomutanlık Meydan Savaşı'nın kazanılmasına kadar geçen sürede Türk tarafı, ordunun başarılarını önemsiz bir gelişme gibi göstermeye çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur. Yapılan çalışmalar neticesinde İngiliz gizli istihbarat servisi Büyük Taarruzun hazırlıklarını önceden haber alamamıştır. Bu yüzden ne Yunan ordusuna dışardan takviye gönderilmesine ne de dış müdahaleye vakit olmamıştır. Bunun yanında Mustafa Kemal Paşa taarruzu cuma gecesini cumartesi gecesine bağlayan 25/26 Ağustos sabahında başlatmıştır. Bunun sebebi ise batılı devletlerde cumartesi ve pazar günlerinin tatil oluşudur. Dolayısıyla taarruz haberleri ancak pazartesi günü geç saatlerde Atina'ya ulaşabilmiş, haberin Londra'ya ulaşması ise salı gününü bulmuştur.⁵⁰⁸

⁵⁰⁷Ahmet Emin Yaman, "Türkiye Büyük Millet Meclisinde Büyük Zafer", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, C. XVI, S. 27, Ankara, 1992, s.249.

⁵⁰⁸ <https://www.burhanettinsenli.com/zafere-giden-yolda-ataturkun-istihbarat-faaliyetleri>

4.2.2. Enver, Cemal ve Talat Paşa'nın Yurt Dışındaki Faaliyetleri

Birinci Dünya Savaşı'ndan Osmanlı Devleti'nin mağlup ayrılması sonucunda İttihat ve Terakki Cemiyetinin en önemli isimleri olan Enver, Talat ve Cemal Paşalar yurt dışına çıkmak zorunda kalmışlardır. Enver Paşa Rusya'ya geçtikten sonra buradan topladığı kuvvetlerle Anadolu'ya geçmek ve ulusal hareketi desteklemek istemiştir. Ancak Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine Anadolu'ya geçmesinin bazı sakıncalar doğurabileceği ve Rusya'da kalarak buradaki Orta Asya Müslümanlarının kurtarılması için çalışmaya devam etmesinin daha uygun olacağı söylenmiştir. Bunun üzerine Orta Asya'daki çalışmalarına hız veren Enver Paşa, eski Polis Müdürü Azmi Bey ile birlikte Bakü'de toplanan Şark Milletleri Kurultayı'na katılmıştır.⁵⁰⁹ Bir süre sonra Berlin ve Roma'ya geçen Enver Paşa buradaki ittihatçıları da çevresinde toplamış ve Roma'da yaptığı görüşmelerde dışarıdan örgütlenmenin yeterli olmadığını, Ankara'daki partilerle de çalışmak gerektiğini ifade etmiştir. 1921 yılı Mayıs ayında Moskova'da İslam İhtilal Cemiyetleri Kongresi'ni toplayan Enver Paşa kongrede alınan kararlar doğrultusunda bulundukları ülkelerin siyasal durumlarının yakından takip edilmesini, ihtilal olan yerlerde ihtilalcilere silah ve mühimmat desteği sağlanmasını, propaganda yaparak kamuoyu oluşturulmasını istemiştir. Emperyalist ve kapitalistlere karşı ezilen halkların kurtarılması için mücadele edilmesi kararının alındığı kongrede Ankara Hükümetinin Sevr Antlaşması'na karşı mücadelesinin destekleneceği, eğer bu mücadeleden vazgeçilirse bütün imkânların seferber edilerek Anadolu'ya geçileceği ve düşmanla savaşa devam edileceği kararlaştırılmıştır.⁵¹⁰

Enver Paşa'nın 16 Temmuz 1921 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı bir mektupta dışarıda yapılan çalışmaların memleket dâhilinde bir partiye dayandırılması gerektiğini açıkça ifade ettiği görülmektedir. 1921 yılı Ağustos ayı içinde Enver Paşa Anadolu'ya geçebilmek için hazırlıklarını yapmaya başlamış ancak bu hamlesi Orta Asya Müslümanları tarafından hoş karşılanmamıştır. Diğer yandan Moskova'daki TBMM yetkilileri, Enver Paşa'nın yaptığı girişimler ve izlediği siyaset anlayışıyla halk ve orduyu ikiye böldüğünü, Anadolu hareketini güçsüz düşürdüğünü ifade etmişlerdir. 1921 yılı Kasım ayında ise Enver Paşa Ankara'ya gelmeyi ve darbe ile TBMM Hükümetinin başına geçmeyi planlamış ve bir kısım milletvekilinden bu

⁵⁰⁹ Ziya Şakir, **Yakın Tarihin Üç Büyük Adamı Talat-Enver-Cemal Paşalar**, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul, 2011, s.187.

⁵¹⁰ Çukurova, **Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.109.

konuda destek almıştır. Ancak bu planını uygulamaya geçirememiş ve herhangi bir sonuç elde edememiştir. Enver Paşa'nın yurt dışında verdiği mücadeleler 28 Ocak 1922 tarihinde Türkistan'ın kurtuluşu için Ruslarla mücadeleye başlamasıyla devam etmiştir. Bu amaçla 15 Nisan 1922 tarihinde Kafrun Kongre'sini toplamış ve kongreye Türkistan ve Rusya'da yaşayan bütün Türklerin katılmasını amaçlamıştır. Ancak bu eylemlerinden dolayı Rusların sürekli takibinde olan Enver Paşa'nın karargâhına 28 Haziran'da Rus güçleri tarafından saldırı başlatılmıştır. Kuvvetleriyle beraber geri çekilen Enver Paşa ve beraberindekiler Duşanbe'ye⁵¹¹ kadar çarpışmaya devam etmişlerdir. Bolşeviklerin amacı ise Enver Paşa'yı ya diri olarak ele geçirmek ya da kesin bir şekilde ortadan kaldırmak olmuştur. Enver Paşa'nın teslim olmayacağını anlayan Ruslar bütün güçleriyle Enver Paşa ve beraberindekiler üzerine saldırıya geçmişler ve 5 Ağustos 1922 tarihinde Enver Paşa yanındaki askerleriyle birlikte şehit edilmiştir.⁵¹²

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini müteakiben yurt dışına gidenlerden biri de İttihat ve Terakkinin önde gelen isimlerinden Cemal Paşa olmuştur. 1918 yılının Aralık ayında İsviçre'ye giden Cemal Paşa burada Klosters isimli bir kasabaya yerleşmiştir. Bu kasabada bir taraftan hatıralarını kaleme alan Cemal Paşa diğer yandan Avrupa'daki siyasi ortamı ve Milli Mücadele hareketinin seyrini takip etmiştir. Bir yıl boyunca burada kalan Cemal Paşa daha sonra Afganistan'a geçerek burada düzenli bir ordu kurmaya çalışmış ve İngilizlerle mücadelesini sürdürmek suretiyle Milli Mücadele hareketine destek olmaya çalışmıştır. Bu görüşlerini eşi ve yakın çevresiyle de paylaşan Cemal Paşa öz yurdundan uzakta da olsa vatani için hizmet etmeye devam edeceğini söylemiştir. Bu amaçlarla Rus yetkililerle temasa geçen Cemal Paşa yaptığı görüşmeleri ve niyetini içeren bir mektubu Mustafa Kemal Paşa'ya göndermiştir. Mustafa Kemal Paşa ise bu gelişmeler karşısında Sovyet Rusya Hükümetine gönderdiği telgrafta Enver, Talat ve Cemal Paşaların TBMM adına hiçbir görev ve yetkilerinin olmadığını iletmiştir.⁵¹³ Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözlerine rağmen hayatının sonuna kadar onunla mektup yoluyla haberleşmeye devam eden Cemal Paşa, Kütahya-Eskişehir Savaşları'nın kaybedilmesine rağmen Milli

⁵¹¹ Tacikistan'ın başkenti ve ülkenin en büyük şehridir. Şehrin adı Farsça'da "Pazartesi" anlamına gelmektedir.

⁵¹² Fahrettin Erdoğan, **Türk Elllerinde Hatıralarım**, Yeni Matbaa, 1954, İstanbul, s.273.

⁵¹³ Şakir, **Yakın Tarihin Üç Büyük Adamı Talat-Enver-Cemal Paşalar**, s.288.

Mücadele'nin başarıyla sonuçlanacağına ilişkin umudunu yitirmemiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın başında bulunduğu milli güçlerin Yunanlılar karşısında başarılı olacağına inanan Cemal Paşa, Enver Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'ya karşı cephe aldığını düşünerek bunun önüne geçmek için çaba sarf etmiştir. Bu düşüncelerini Mustafa Kemal Paşa'ya da ileten Cemal Paşa, Enver ve Halil Paşaları Kafkaslardan uzaklaştırmak üzere olduğunu, böylece Anadolu için muhtemel bir felaketi de önleyeceğini söylemiştir.⁵¹⁴

1920 yılının Mayıs ayında Moskova'ya geçen Cemal Paşa burada bulunma gayesini Rusya'nın Anadolu'ya yardımını sağlamak, İran ile Hindistan'da ihtilaller meydana getirerek İngilizlere darbe vurmak olarak açıklamıştır. Bu fikirlerini yine Mustafa Kemal Paşa'ya yazdığı bir mektupla ileten Cemal Paşa kendisinden bu amaç doğrultusunda subay talebinde bulunmuş ancak bu isteğine olumlu cevap alamamıştır. Mustafa Kemal Paşa, Cemal Paşa'nın yaptığı faaliyetlere ve subay talebine istinaden verdiği cevabi mektupta; Anadolu'daki olağanüstü durumlar sebebiyle subay göndermenin mümkün olamayacağını ve yapacağı faaliyetleri mutlak surette Ankara'nın bilgisi dâhilinde yapması gerektiğini, öte yandan Afganistan'daki çalışmalarını takdirle karşıladığını bildirmiştir. Moskova'dan ayrılarak önce Almanya'ya bir süre sonra da Paris'e geçen Cemal Paşa burada yaptığı faaliyetleri hakkında Mustafa Kemal Paşa'yı bilgilendirmiştir. Hemen her mektubunda olduğu gibi bu mektubunda da Cemal Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya mücadelesinde destek olacağını ve bütün ruhu ve cismiyle kendisiyle çalışmak istediğini tekrarlamıştır.⁵¹⁵

Cemal Paşa ile Mustafa Kemal Paşa arasındaki yazışmalarda kimi zaman Mustafa Kemal Paşa'nın Cemal Paşa'ya olan sert ifadeleri, kimi zaman da Cemal Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'ya olan sitem ve kırgınlık içeren ifadeleri yer almıştır. Cemal Paşa her vesileyle Mustafa Kemal Paşa'dan kendisine güvenmesini, Enver Paşa ile herhangi bir ilişkisinin kalmadığına inanmasını istemiştir. Mustafa Kemal Paşa ise Cemal Paşa'dan özellikle Anadolu hareketine zarar verecek herhangi bir girişimde bulunmamasını ve Ankara Hükümeti çizgisinde hareket etmesini istemiştir. Bunun yanında Mustafa Kemal Paşa Cemal Paşa'ya “Sizi bir gün Anadolu'da ve sine-i

⁵¹⁴ Feridun Kandemir, **Enver Paşanın Son Günleri**, Güven Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1955, s.7-10.

⁵¹⁵ Feridun Kandemir, **Cemal Paşa'nın Son Günleri**, Yağmur Yayınları, İstanbul, 2012, s.79.

millette görmeyi arzuluyoruz.” diyerek onun bu mücadelesine verdiği önemi ortaya koymuştur.⁵¹⁶

Cemal Paşa 1922 yılı Temmuz ayı başlarında Tiflis’e geçmiştir. Yolculuğu esnasında Mustafa Kemal Paşa’ya son mektubunu yazan Cemal Paşa yine Enver Paşa konusuna değinmiş ve onun Ruslara karşı giriştiği mücadelenin başarısızlıkla sonuçlanacağını ifade etmiştir. Cemal Paşa ayrıca Anadolu’dan Yunanlıları atabilmek için gerekli olan silah ve teçhizatın Ruslardan sağlanabileceği fikrini Mustafa Kemal Paşa ile paylaşmış, Afganistan konusunu görüşmek üzere Kars veya Trabzon’a davet edilmesini istemiştir. Bu süre zarfında Tiflis’te kalmayı uygun bulan Cemal Paşa sıklıkla buradaki Türk temsilciliğine giderek istişarelerde bulunmuştur. 21 Temmuz 1922 akşamında yine yanındakilerle birlikte Türk temsilciliğine giden Cemal Paşa bir süre sonra iki yaveriyle birlikte buradan ayrılarak kaldığı otele doğru yola çıkmıştır. Ancak kısa bir süre sonra Rus istihbarat örgütü ÇEKA’ya ait bir binanın çok yakınında yoluna çıkan on kişilik bir grup tarafından saldırıya uğramış ve yaverleriyle birlikte şehit edilmiştir.⁵¹⁷

Cemal Paşa’nın şehit edilmesinin ardından suikastı kimin düzenlediği ile ilgili iddialar günümüzde bile tartışılan bir konu olmaya devam etmiştir. Nitekim bu cinayetin Bolşevikler, İngilizler ya da Ermeniler tarafından işlendiği ile ilgili birbirinden farklı iddialar ortaya atılmıştır. Ancak ortada olan bir gerçek var ki o da Cemal Paşa’nın her üç devletin de takibinde ve hedefinde yer almış olduğudur. Cemal Paşa’nın yurt dışında yaptığı çalışmalar, Anadolu ile devam eden bağları ve Mustafa Kemal Paşa ile süregelen diyalogları esasen her üç devleti de rahatsız etmiştir. Ancak bu suikastın Ermeniler tarafından gerçekleştirilmiş olduğu kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Birinci Dünya Savaşı’nın ardından yurt dışına giden İttihat ve Terakki mensupları Ermeni terör örgütlerinin her daim hedefinde olmuşlar hatta Ermeniler suikast yapacakları Türklere ilişkin isim listesi bile oluşturmuşlardır.⁵¹⁸

Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa 8 Ağustos 1922 tarihinde Erkan-ı Harbiye Riyasetine başvurarak Cemal Paşa’nın cenazesinin Erzurum’a getirilmesini

⁵¹⁶Hülya Baykal, “Milli Mücadele Yıllarında Mustafa Kemal Paşa İle Cemal Paşa Arasındaki Yazışmalar”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart 1989, C.5, S.14, s.428-433.

⁵¹⁷Şakir, **Yakın Tarihin Üç Büyük Adamı Tâlat -Enver- Cemal Paşalar**, s.246-247; Elnur Hasan Mikail, **KGB Albaylığından Devlet Başkanlığına Putin Dönemi Rusya**, Sonçağ Yayınları, Ankara, 2020, s.112-115.

⁵¹⁸Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, s.974-975.

talep etmiştir. Erkan-ı Harbiye Riyaseti de konuyla ilgili TBMM'ye başvuruda bulunarak kendileri açısından bir sakınca bulunmadığını belirtmiştir. TBMM 12 Ağustos 1922 tarihli kararıyla şehit edilenlerin İstanbul'da bulunan ailelerinin de uygun görmeleri halinde naaşlarının Anadolu'ya nakledilmelerini kabul etmiştir. Yapılan yazışmalardan sonra, 28 Eylül 1922 tarihinde Cemal Paşa ile yaverleri Nusret ve Süreyya Beyler Erzurum'da bulunan Kars Kapı Şehitliği'nde merhum Hafız Hakkı Paşanın kabri yanında tahsis edilen yerlere halkın duaları eşliğinde defnedilmişlerdir.⁵¹⁹

Mehmet Talat Paşa ise, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin başarısız olmasının ardından ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış ve önce Odesa'ya oradan da Berlin'e geçerek buraya yakın bir konumda olan Charlottenburg'a yerleşmiştir. Siyasi çalışmalarını ve temaslarını burada sürdürmeye başlayan Talat Paşa, Milli Mücadele'nin Anadolu'daki gelişimini de yakından takip etmiştir. Burada yaşadığı süre içerisinde kendi ülkesindeki kadar olmasa da fikri faaliyetlerini sürdüren ve yaymaya çalışan Mehmet Talat Paşa burada da Ermenilerin sürekli takibinde ve hedefinde yer almıştır.⁵²⁰

Talat Paşa Berlin'de yaşadığı süre zarfında devamlı olarak Türkiye'deki gelişmeleri takip etmiştir. Talat Paşa'nın Berlin'de kaldığı süre içerisinde etrafında Almanya'da yaşayan İttihatçılar, Türk öğrenciler ve yine Türklerden oluşan bir grup yer almaktaydı. Talat Paşa memleketin geleceğiyle ilgili hangi adımların atılması gerektiği konularında bir taraftan Mustafa Kemal Paşa ile haberleşiyor diğer taraftan kendisi hakkında çıkacak bir izinle de Anadolu'ya geçebilmenin planlarını yapıyordu. Mustafa Kemal Paşa'dan kendisine gelen mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla kendisi de Talat Paşa'nın Almanya ve Avrupa'daki faaliyetlerini takip etmiş ve bu faaliyetlerinden duyduğu memnuniyeti Talat Paşa'ya verdiği cevaplarda dile getirmiştir.⁵²¹

22 Aralık 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya Asım Bey (Süreyya İloğlu) vasıtasıyla bir mektup gönderen Talat Paşa "Memleketin geleceğini ben şu yolda görüyorum." diye başladığı mektubunda İtilaf Devletleri'nin Türkiye üzerindeki kirli emellerinin Türkiye'nin bağımsızlık yolundaki önemli engellerden biri olduğunu ifade

⁵¹⁹ Enver Konukçu, **Erzurum'da Kars Kapı Şehitliği'nde İki Mezar: Hafız Hakkı ve Cemal Paşalar (1915,1922)**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 2010, s.549-550.

⁵²⁰ Talat Paşa, **Hatıralarım ve Müdafaam**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2006, s.230.

⁵²¹ Emir Şekip Arslan, **Ölüme Giden Yolda Üç Osmanlı**, Çatı Yayınları, İstanbul, 2005, s.46.

etmiştir. Memleketin iç siyasetiyle ilgili görüşlerini de dile getiren Talat Paşa Mustafa Kemal Paşa'yı memleketin kurtuluşu yönünde otoriteye sahip bir kişi olarak gördüğünü, kendisinin de bu uğurda elinden gereken her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olduğunu söylemiştir.⁵²² Mustafa Kemal Paşa da Talat Paşa'nın bu mektuplarına 29 Şubat 1920 ve 7 Kasım 1920 tarihinde yazdığı mektuplarla karşılık vermiştir.⁵²³

Mustafa Kemal Paşa tarafından Talat Paşa'ya cevaben yazılan cevabi mektuplarda; Talat Paşa'nın öne sürdüğü Milli Mücadele'ye yardım sağlanabilmesi adına Türk ve İslam âleminden faydalanılması ve bunun için Pantürkist ve Panislamist iki politika izlenmesi fikri pek kabul görmemiştir. Diğer taraftan Mustafa Kemal Paşa kendisinin memleket içinde Talat Paşa ve arkadaşlarının ise memleket haricindeki çalışmalarının verilen istiklâl mücadelesi noktasında önemli olduğunu söylemiştir. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın verdiği cevaplardan anlaşıldığına göre Talat Paşa'nın karşılık beklemezsiniz ve siyasi bir nitelik taşımaksızın sunduğu teklifleri dışındaki görüşleri pek kabul görmemiştir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa mektubunda, verilen mücadele içerisinde Avrupa'daki ittihatçıların rollerinin ne olması gerektiği konularında görüşlerini açık bir şekilde ifade etmiştir. Talat Paşa'nın, sağlanacak barıştan sonra kuvvetli bir fırka kurarak Meclis'e hâkim olma fikrinin pek karşılık bulmadığı söylenebilir. Mustafa Kemal Paşa tarafından ise kendisine siyasi nüfuzlarını da kullanmak suretiyle memleket haricinde çalışmaları teklif edilmiştir. Özellikle ikinci mektupta, Mustafa Kemal Paşa tarafından bu husus biraz daha sert bir şekilde ifade edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu görüşlerine rağmen Talat Paşa, sunduğu tekliflerin önemli bir kısmının Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul gördüğünü yakın çevresine kasıtlı bir biçimde aktarmıştır. Bunun sebebi ise Talat Paşa'nın memleket dışındaki liderliği elinde bulundurmak istemesi ve barış sonrasında kuracağı parti ile iktidarı ele alma düşüncesinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu açıdan bakıldığında Talat Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'yı doğrudan karşısına almak istemediği ve fikirlerinin küçük çaplı da olsa kabul görmüş olduğu söylenebilir. Talat Paşa, ülke içindeki ittihatçılara yazdığı mektuplarda ise Mustafa Kemal Paşa ile birlikte hareket etmelerini istemiştir.⁵²⁴

⁵²² Nurhan Aydın- Zafer Işık, "Sürgünde Bir Yurtsever: Mehmet Talat Paşa", **Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar**, Gece Akademi Yayınları, Ankara, 2018, C.1, s.153-163.

⁵²³ Atatürk'ün Talat Paşa'ya yazdığı birinci mektup için bkz., **Atatürk'ün Bütün Eserleri**, C.6, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001, s.407-412; ikinci mektup için bkz., aynı eser, C.10, s.90.

⁵²⁴ Hasan Babacan, **Mehmet Talat Paşa (1874-1921)**, Altınpost Yayıncılık, Ankara, 2012, s.262-263.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yurt dışına çıkmak zorunda kalan Talat Paşa'nın yurt dışındaki yaşam şartları zorluklar içerisinde devam etmiştir. Yaklaşık üç yıl boyunca herhangi bir koruma tedbiri olmadan Berlin'de yaşayan Talat Paşa, 15 Mart 1921 tarihinde öğlen vaktinde kendisini takip eden Solomon Teyleryan isimli 24 yaşlarındaki bir Ermeni suikastçı tarafından başından vurularak şehit edilmiştir. Yaşamı boyunca sürekli olarak ailesi ve yakın çevresine “Ben yatağымda ölmeyeceğim.” diyerek duygularını dile getiren Talat Paşa'nın naaşı buradaki Türk mezarlığına defnedilmiştir.⁵²⁵ Talat Paşa'nın şehadetinin ardından Kâzım Karabekir Paşa tarafından hazırlanan bir raporda Ermenilerin suikast yapmayı planladıkları kişilerin listesi oluşturulmuştur. Bu listede şehit edilen Talat Paşa da ikinci sırada yer almıştır.⁵²⁶

4.2.3. Kâzım Karabekir Paşa ve İstihbarat

Musa Kâzım Karabekir, 1882 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1900 yılında Harp Okulu'na girmiş iki yıl sonra bu okulu bitirmiştir. 1905 yılında Harp Akademisi'ni birincilikle bitirmiştir. Aynı yıl içerisinde stajını yapmak üzere Edirne'de bulunan 2. Orduya gönderilen Kâzım Karabekir Paşa'nın askerlik hayatı böylece resmen başlamıştır. Askeri hayatı boyunca 1912-1913 Balkan Savaşı'nda, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı'nda ve 1919-1922 yılları arasında devam eden Türk İstiklal Savaşı'nda değişik rütbelerle çeşitli kademelerde görev yapmıştır. Fransızca, Almanca, Rusça ve Bulgarca gibi dilleri iyi derecede bilen Karabekir Paşa bu sebepten dolayı 8 Ocak 1914 tarihinde Türk Genelkurmayının ikinci şubesinde İstihbarat Şubesi Müdür Yardımcılığı görevine getirilmiştir.⁵²⁷

Türkiye Büyük Millet Meclisinin birinci ve ikinci dönemlerinde Edirne Milletvekilliği, beşinci ve sekizinci dönemlerinde İstanbul Milletvekilliği yapmıştır. 1946 ile 1948 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı görevini yürüten Kâzım Karabekir Paşa bu görevini 26 Ocak 1948 tarihinde vefat edene kadar sürdürmüştür.⁵²⁸

⁵²⁵ Talat Paşa, **Hatıralarım ve Müdafaa**, s.232.

⁵²⁶ Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, s.974-975.

⁵²⁷ Fahrettin Kırzioğlu, **Kâzım Karabekir** (Kendi eserleri, hal tercümeleri ve arşiv belgelerine göre) Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s.13.

⁵²⁸ **Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, s.177-179.

Kâzım Karabekir Paşa Milli Mücadele Dönemi'ndeki faaliyetleri esnasında başarılı bir komutan olmanın yanında istihbaratçı yönünü de etkili kullanmış, harp sırasında uyguladığı taktiksel hamlelerle harekâtın seyrine etki edecek girişimlerde bulunmuştur. Kâzım Karabekir Paşa'ya göre istihbarat barışta ve savaşta doğru haber almak, yanlış haberleri yaymaktır. Ona göre on kolorduya sahip bir devlet on birincisini komşu devletlerin toprakları içerisinde oluşturmalıdır. Karabekir Paşa'ya göre alınacak haberler iki çeşittir: Bunlardan birincisi açık olan haber unsurlarıdır. Bunlar; barıştaki ordu hakkında seyyar ve sabit orduların harp durumu, talim ve terbiye, silahlar, trenler, yollar, arazi, iklim, insan, taşıma araçları, emir-komuta durumu, subay ve askerlerin durumu, büyük komutanların şahsiyetleri, halk ve hükümet nazarındaki itimatları, ülkenin yer altı ve yer üstü zenginlikleri, ülkenin ve kamuoyunun durumu gibi unsurları içermektedir. Diğer taraftan gizli unsurlar ise; seferber ordu, seferberlik, hazırlıklar, harekât müddetince ikmal, ordu ve halkın düşünceleri, psikolojik durumu, dedikodular ve gazeteler gibi unsurlardan oluşmaktadır.⁵²⁹

Kâzım Karabekir Paşa casusluğun iki türlü yapılabileceğini, bunlardan ilkinin yetiştirilmiş subaylar ve elemanlar vasıtasıyla ikincisinin ise herhangi bir iş için kullanılan halktan kimseler yoluyla yapılacağını söylemiştir. Casusluk faaliyetlerinde kadınlardan da çok faydalandığını belirten Karabekir Paşa bu türden faaliyetlerin bilgi toplamak noktasında önemli işlevleri olduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan alınan yanlış istihbarat raporları da bazen felaketle sonuçlanabilecek riskleri beraberinde getirmiştir. Buna bir örnek olarak Karabekir Paşa kendisinin Çanakkale, Irak ve Kars'ın kurtarılması sırasında bu türden yanlış raporlar alabildiğini ancak durumu netleştirmeden bir karara varmanın yanıltıcı olabileceği uyarısında bulunmuştur.⁵³⁰ Karabekir Paşa'ya göre yanlış raporların yayınlanmasından kurtulmak için öncelikle yapılması gereken şey telaşa düşmeden durumu soğukkanlılıkla kontrol altında tutabilmeyi ve tedbir imkânlarını araştırmayı gerektirmektedir. Bunun yanında herhangi bir söylentinin doğruluğunu anlamak için bilginin üç-beş kaynaktan doğrulanmasını sağlamak gereklidir. Yine bu türden raporlarda yer alan ifadelerde;

⁵²⁹ Karabekir, **İstihbarat (Gizli Harp)**, s.89.

⁵³⁰ Kâzım Karabekir, **Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik? Sarıkamış, Kars ve Ötesi**, Emre Yayınları, İstanbul, 2000, s. 57.

görmek, işitmek, zannetmek gibi farklı anlamların çıkabileceği söylemlere dikkat edilmesi gerekmektedir.⁵³¹

Kâzım Karabekir Paşa'ya göre casusluğun amacı şu olmalıdır:

“Barış zamanlarında askeri ve siyasi gizli kuruluşlardan ve planlardan haber almak, savaş zamanı ise hareketlerden ve siyasi haberleşmelerden ve savaşı sürdürme kudretinden sürekli bilgi alabilmektir. Casusların esas kadrosunu subaylıktan yetişmiş, çalışacağı ülkenin dilini ana dili gibi bilen ve her kılığa girebilen kurnaz kimseler oluşturur. Bunlar din ve milliyet değiştirerek halk arasına tamamen karışabilecekleri gibi dost ya da tarafsız bir ülkenin vatandaşı gibi de münferit ya da o devletin heyetleri arasına karışarak da çalışabilirler. Yazarlık, gazetecilik, tercümanlık, saat tamirciliği, falcılık, hizmetçilik, aşçılık, hastabakıcılık, avcılık, çobanlık, seyyar satıcılık, şoförlük, arabacılık, balıkçılık, tüccarlık, işçilik gibi her meslek dalına girebilirler. Komutan ve kurmay heyetlerine bizzat ya da bir vesileyle sokularak şüpheye yer bırakmayacak bir tavırla şifreleri ve diğer gizli şeylerin fotoğraflarını elde etmeye uğraşırlar. Kendilerini ahmak veya eğlenceye düşkünmüş gibi göstererek rollerini kolaylaştırırlar. Yerine göre sağır ve dilsiz olabilirler. Gerekirse kadın kılığına, engelli bir dilenci şekline de girebilirler. Bulundukları ülkenin herhangi bir üniformasını giyebilirler. Subaylıktan yetişme usta casusların işlerini kolaylaştırmak için kadınlar ve çocuklar bile kullanılabilir...”⁵³²

Kâzım Karabekir Paşa, Birinci Dünya Savaşı'nda bu tür casuslardan geniş ölçüde yararlandığını, kendisinin de gerek Birinci Dünya Savaşı esnasında gerekse İstiklal Harbi'nde Irak ve Kafkas Cephelelerinde para kazanmak amacıyla şahsi veya şirket halinde çalışan bu tür casuslardan faydalandığını söylemiştir. Kâzım Karabekir Paşa'ya göre propaganda savaşta ve barışta bakışları farklı tarafa çekmek, dostu kuvvetli, düşmanı zayıf göstererek düşman halkını ve ordusunu fikri anlamda olumsuz etkileyebilmek adına yapılan maksatlı ve yanlış söylentilerdir. Kâzım Karabekir Paşa'ya göre bir ülkenin halkı ne kadar cahil olursa propagandanın etkisi de o denli hızlı ve etkili olacaktır. Savaş sırasında düşman tarafına sürekli olarak yanlış haberler

⁵³¹ Avcı, *İstihbarat Teknikleri*, s.15-17.

⁵³² Karabekir, *İstihbarat (Gizli Harp)*, s.28-29.

yaymak, halkın ve ordunun maneviyatını bozmak için direnç kırıcı haberler salmak, düşmanı zayıf ve barbar göstermek suretiyle kamuoyunun desteğini kazanmak önemli propaganda taktikleridir.⁵³³ Karabekir Paşa, 1918 yılında Kars'ın muhasarası esnasında Ermenilerle görüşürken haritaya yanlış işaretlemeler yaparak Ermenileri Kars'ı hızlıca boşaltmaya mecbur bıraktığını ve bu hamlesinin sonuçlarını aldığını ifade etmiştir. Yine Musul'a hiç kuvvet bırakılmadığı halde ortaya atılan söylentiler sayesinde Rusların sınırımızdan çekildiğini söylemiştir. Benzer şekilde faaliyetler doğrultusunda Kut'ül Amare'de alayı tümen olarak göstermek suretiyle tümen karargâh flamasının kullanıldığını ve böylelikle düşman karşısında vakit kazanıldığını ifade etmiştir.⁵³⁴ Ayrıca Bağdat'a geri çekilirken Dicle Nehri'ne torpil döküldüğü haberinin yayıldığını ve bunun İngilizler üzerinde etkili olduğunu, bu sayede İngiliz donanmasının hareketsiz kalmasının sağlandığını söylemiştir.⁵³⁵

Kâzım Karabekir Paşa, Kars'ın Ermeni işgal ve zulmünden kurtarılması amacıyla Doğu'da Ermenilerle mücadele ettiği dönemde kendisiyle görüşme yapmak üzere gelen ve iki kişiden oluşan bir Ermeni heyetini kabul etmiştir. Bu görüşme esnasında Karabekir Paşa, düşmanı aldatma yöntem ve tekniklerini ustalıkla kullanmış ve cephede elde ettiği başarılarının yanına stratejik ve taktiksel hamlelerini de eklemiştir. Ermeni heyetine, Kars Kalesi'ne iki km kadar yakın olduklarını, en kısa sürede şehri boşaltmadıkları takdirde şehri içindekilerle beraber kuşatacaklarını ifade eden Karabekir Paşa'nın bu planı son derece başarılı olmuştur. Bu gelişmelerden sonra Ermeniler, aynı günün akşam saatlerinde şehri boşaltacaklarına dair haber göndermişlerdir.⁵³⁶

Kâzım Karabekir Paşa'nın Erzurum'da görev yaptığı dönemde ise İtilaf Devletleri temsilcisi olan İngiliz Yarbay Rawlinson Mondros Mütarekesi hükümleri gereğince Erzurum'da bulunan silahların kendilerine teslim edilmesini istemiştir.⁵³⁷ Bu durum üzerine Karabekir Paşa, Rawlinson'a silahların teslim edileceği yönünde görüş bildirmiş ancak silahların teslim edilmesinin vereceği zararı düşünerek bu olayın

⁵³³ Cemalettin Taşkiran, **Milli Mücadele'de Kâzım Karabekir Paşa**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2008, s.20.

⁵³⁴ BOA, Belge No: DH.EUM, 4.Şb. 16.41.1; 16.41.2.

⁵³⁵ Karabekir, **İstiklal Harbimiz**, s.895.

⁵³⁶ Karabekir, **İstihbarat (Gizli Harp)**, s.19-20.

⁵³⁷ Taşkiran, **Milli Mücadele'de Kâzım Karabekir Paşa**, s.51.

hemen akabinde bir plan geliştirmiştir. Karabekir Paşa Rawlinson'un bu işteğini boşa çıkarmak için yaptığı plandan şöyle söz etmektedir:

*“Bir miktar gereksiz sürgü kolu ve kamaları bir trene yükletip iki subay ve birkaç muhafız erle birlikte hududa göndermiştim. Ancak ne asker ne de halk tarafından yolda yıktırdığım yarmadan geçmesi için yardım edilmemesini ve Sarıkamış'tan gelecek Ermeni trenlerinin de hududumuza sokulmaması emrini verdim. Birkaç subayı da köylü kılığına sokarak çevreden bulacakları köylülerle birlikte trene hücumla; subaylarımızın elini kolunu bağlamalarını, trenin yükünü dağlara kaçırmalarını, trendeki İngilizlere bir şey yapmayarak sadece sözle ve işaretle korkutmalarını söyledim. Erzurum ve Pasinler Müdafaa-i Hukuk Heyetleri ve halkının da vilayetlere başvurmalarını ve ‘Silahlarımızın trenle gittiğini gördük. Ermeniler hududun diğer tarafında Kars'ta katliam yaparken biz buna razı gelemeyiz’ diye şiddetli müracaatlarda bulunmalarını istedim. Valilik de bana ve İstanbul'a yazsın. Erzurum Kongresi de artık silah verilmeyeceğine yönelik milli kararı alsın.”*⁵³⁸

Kâzım Karabekir Paşa tarafından planlanan ve uygulamaya konan bu strateji sayesinde Türk ordusunun elinde bulunan silah ve cephanenin işgal kuvvetlerinin eline geçmesi nlenmiştir. Ancak Harbiye Nezareti, yaşanan bu olayın kendilerini zora sokacağını ve bir an evvel söz konusu silahların teslim edilmesi gerektiği yönündeki emrini Karabekir Paşa'ya iletmiştir. Bunun zerine Karabekir Paşa da Harbiye Nezaretine “Halkımız karşı çıkıyor, namusunu ve yurdunu korumak için bunların verilmesini istemiyor, coşup ayaklanıyor.” şeklinde cevap vermiştir. Karabekir Paşa'nın göstermiş olduğu bu kararlı duruş karşısında ordumuzun elinde bulunan silah ve mühimmatın işgal güçlerinin kontrolüne girmesine engel olunmuştur.⁵³⁹

4.2.4. Fevzi akmak Paşa ve İştihbarat

Mustafa Fevzi akmak 12 Ocak 1876 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. 1893 yılında Harp Okulu'na girmiş, 1896 yılında Harp Okulu'ndan, 1898 yılında ise Harp Akademisi'nden mezun olmuştur. Fevzi Paşa; Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça, Farsça, Arapça, Arnavutça ve Sırpça olmak üzere sekiz dil bilmekteydi. Askeri hayatı

⁵³⁸ Karabekir, *İştihbarat (Gizli Harp)*, s.92.

⁵³⁹ Karabekir, *İştiklal Harbimiz*, s.110–111.

boyunca; 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ile 1919-1922 yılları arasında devam eden Türk İstiklal Savaşlarında değişik rütbelerle görev almıştır. Fevzi Paşa, Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra Türkiye'nin ikinci ve son mareşalidir. İlk Milli Savunma Bakanımız ve aynı zamanda da Türk Silahlı Kuvvetlerinin Cumhuriyet dönemindeki ilk Genelkurmay Başkanıdır. En uzun süre ile görev yapan Genelkurmay Başkanı da Fevzi Paşa olmuştur.⁵⁴⁰

Fevzi Paşa görev yaptığı süre boyunca komuta ettiği ve sorumluluğunu taşıdığı birlik ve karargâhlarda her zaman astları üzerinde sağlam bir otorite kurmuştur. Askerlik mesleğinin gerektirdiği stratejik ve taktik uygulamaları kişisel tecrübe ve askeri zekâsıyla birleştirmiş, oluşan durum ve koşullar karşısında soğukkanlılıkla ve cesaretle karar vermiştir. Milli Mücadele Dönemi'nin lider kadrosu içerisinde yer alan Fevzi Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın da her daim takdir ve güvenini kazanmış ve bu durum onu mesleğinin en yüksek rütbe ve makamına erdirmiştir.⁵⁴¹ 1922 yılında Büyük Taarruzun hazırlıklarıyla ilgilenmek üzere cepheye gitmiş burada gösterdiği başarılarından dolayı 31 Ağustos 1922 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine Mareşal rütbesine terfi ettirilmiştir. Fevzi Paşa'nın kendisine olan desteği ve güvenini her fırsatta dile getiren Mustafa Kemal Paşa büyük zaferin kazanılmasında yakın silah arkadaşının kendisine olan desteğinin büyük pay sahibi olduğunu ifade etmiştir.⁵⁴²

Fevzi Paşa'nın Genelkurmay Başkanlığı yaptığı yıllar Milli Mücadele Dönemi'nin en çetin ve hareketli dönemlerine denk gelmiştir. Bu dönemde yapılan çalışmalar ve alınan kararlar verilen mücadelenin seyrine doğrudan etki etmiştir. Mondros Mütarekesi sonrası Türkler haklarını korumak ve vatanlarını savunabilmek adına örgütlenmeye başlamışlardır. 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Meclisin açılmasından sonra yeni kurulan hükümet gayri nizami olan bu örgütleri düzenleyerek memlekete egemen olma yolunda çalışmalara başlamıştır. Bu amaç dâhilinde zaman ve şartların verdiği imkânlar doğrultusunda birtakım gruplar vücuda getirilmiş, iç ve dış düşmanlara karşı gerekli tedbirler alınmaya çalışılmıştır. İstanbul merkezli kurulan bu örgütler gizliden gizliye bir mücadele yürütmüşlerdir. TBMM'nin ulusal hareketin

⁵⁴⁰ **Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri**, s.55-58.

⁵⁴¹ Cemal Kutay, **Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1972, s.198.

⁵⁴² Uçan, **Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Zafer Konuşması**, s.57.

yönetimini ele almasından sonra İstanbul'da Ankara Hükümetinin emrinde çalışacak bir örgütün kurulması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Haber alma, silah ve mühimmat sevkiyatı, adam kaçırma, herhangi bir saldırı durumunda İstanbul'un savunulması gibi görevleri üstlenecek resmi bir örgütün kurulması yetkisi bu sebepler dâhilinde Fevzi Paşa'ya verilmiştir.⁵⁴³

1921 yılı başlarında Fevzi Paşa'nın talimatıyla Hüsamettin (Ertürk) Bey tarafından Müsellah Müdafaa-i Milliye Grubu kurulmuştur. Hüsamettin Bey ise Topkapılı Mehmet Bey'i İstanbul'da Müsellah Müdafaa-i Milliye Grubu'nu kurmakla görevlendirmiştir. Bu şekilde faaliyetlerine başlayan grup 3 Mayıs 1921 tarihinde TBMM Hükümeti tarafından resmen tanınmıştır.⁵⁴⁴ Grubun görev yaptığı süre içerisindeki en önemli işlevi İstanbul'dan Anadolu'ya silah sevkiyi sağlamak olmuştur. Grup, İstanbul'un kurtuluşundan sonra 5 Ekim 1923 tarihinde kaldırılmış ve mensupları da hükümet tarafından ödüllendirilmiştir.⁵⁴⁵

Fevzi Paşa'nın emir ve talimatları doğrultusunda Anadolu'da kurulan ve önemli faaliyetleri icra eden bir başka teşekkül de Askeri Polis Teşkilatı'dır. Bu teşkilatın kurulmasını gerektiren ana sebeplerden biri düşmanın propaganda ve faaliyetlerini önlemek, bir diğeri ise Türk Milleti'ni meydana gelen olaylar neticesinde ümitsiz ve kararsız durumundan kurtarmak düşüncesi olmuştur. Bu düşünceler dâhilinde EHUR'a bağlı olarak kurulan ve ilk istihbarat örgütü olan bu teşkilatın görevini Fevzi Paşa şöyle belirtmiştir: "Askeri Polis Teşkilatı tarafımdan Anadolu'da kurulmuş, gelen geçenleri incelemeye, propagandacı ve casusları izlemek ve zararsız hale getirmekle görevlendirilmiştir."⁵⁴⁶ Teşkilatın görevleri dâhilinde; İstanbul gruplarının güvenilir diye gönderdikleri şahısların vesikalarının kontrol edilmesi, deniz ve kara yolu ile Anadolu'ya getirilen silah ve cephanenin kontrol edilerek ilgili yerlere ulaştırılması, işgal bölgelerine ve düşman birlikleri arasına casuslar göndermek suretiyle bilgi toplanması, düşman propagandasının önüne geçmek suretiyle halk üzerinde oluşabilecek olumsuz havanın önüne geçilmesi, Milli Mücadele aleyhinde çalışan Türk ve azınlıkların takip edilerek söylem ve eylemlerine mani olunması, ordu

⁵⁴³ Çukurova, **Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları**, s.34.

⁵⁴⁴ TBMM G.C. Z., 1.Dönem, 2.Cilt, 29.Birleşim, s.49-52.

⁵⁴⁵ Pehlivanlı, **Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı**, s.5.

⁵⁴⁶ Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.166.

içerisinde karışıklık çıkaran veya çıkarmaya çalışanların tespit edilmesi ile firar edenlerin yakalanarak mahkemelere teslim edilmesi gibi çalışmalar yer almıştır.⁵⁴⁷

Askeri Polis Teşkilatı, Anadolu'nun birçok yerinde örgütlenmiş ve faaliyetlerini sürdürmüştür. Teşkilat; İnebolu, Bartın, Akçaşehir, Düzce, Mudurnu, Sinop, Ereğli, Cide, Samsun, Eskişehir, Geyve, Bilecik, Kütahya, Afyon gibi il ve ilçelerde örgütlenmiştir. Ayrıca, Maraş, Antep ve Adana'da teşkilatın şubelerinin kurulması planlanmıştır. AP Teşkilatları, bulundukları yerlerde bulunan kumandanlıkların emrine verilmek suretiyle kendi alanlarında sınıflandırılmış ve önem derecesine göre sıralanmışlardır. Teşkilatın ordu içerisinde görev yapan bir casusluk örgütü olduğu iddiaları Fevzi Paşa tarafından reddedilmiştir. Fevzi Paşa bu teşkilatın ordu için bir güvenlik arz ettiğini ve sanılanın aksine dışarıdan gelecek casusluk tehlikesine karşı çalışan bir mekanizma olarak görev yaptığını söylemiştir.⁵⁴⁸

Milli Mücadele Dönemi'nde çalışan gizli grupların isimleri bazen değişikliğe uğramış ancak gruplar faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu isim değişikliğinin en önemli sebeplerinden biri grubun düşman kuvvetleri tarafından deşifre edilmesidir. Fevzi Paşa, grupların isminin sık sık değiştirilmesi konusunda bu durumun bir zaruretten kaynaklandığını, İngiliz istihbaratının gizli gruplara karşı sürekli bir tehlike arz ettiğini, isim değişikliklerinin de bu tehlikeyi bertaraf etmeye yönelik yapıldığını ifade etmiştir.⁵⁴⁹

Fevzi Paşa'nın talimatları doğrultusunda kurulan Askeri Polis Teşkilatının faaliyet alanı yurt içi ile sınırlı kalmış, teşkilat yurt dışında herhangi bir istihbarat çalışması yürütmemiştir. Asıl görev alanı istihbarat olan teşkilat mensupları Anadolu'ya silah, cephane ve mühimmat kaçırılmasında aktif rol üstlenmişlerdir. Ayrıca teşkilat, istihbarat elde etmede kadın elemanlardan da faydalanmıştır. Ancak teşkilatın faaliyetlerinin yetersiz kalması, gizlilik ilkesinden giderek uzaklaşması, mensuplarından bazılarının görev alanlarının dışına çıkarak bazı kanun dışı iş ve eylemlere girişmesi gibi olumsuz durumlar neticesinde 1 Nisan 1921 tarihinden itibaren bu teşkilatın varlığına son verilmiştir.⁵⁵⁰

⁵⁴⁷ İyiat, *Türk Devlet Geleneğinde Milli İstihbarat*, s.156-158.

⁵⁴⁸ Aydın, *Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, s.165-166.

⁵⁴⁹ İlter, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi (Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti)*, s.14.

⁵⁵⁰ Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı*, s.182.

4.2.5. Halit (Karsıalan) Paşa

Halit (Karsıalan) Paşa 1883 yılında İstanbul’da doğmuştur. 1901 yılında girdiği Harp Okulu’ndan 1903 yılında mezun olmuş ve aynı yıl teğmen rütbesiyle orduda görev yapmaya başlamıştır. Ordudaki görevini 1923 yılına kadar sürdüren Halit Paşa’nın katıldığı savaşlar; 1911-1912 Osmanlı-İtalyan Savaşı, 1912-1913 Balkan Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ile 1919-1922 yılları arasında devam eden Türk İstiklal Savaşı olmuştur. Halit Paşa, 14 Şubat 1925 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde tabanca ile vurularak şehit edilmiştir.⁵⁵¹

Hayatını vatanın kurtuluşu yolunda adayan, bu uğurda gösterdiği cesaret ve kahramanlıklardan dolayı “Deli Halit” diye anılagelen Halit Paşa savaş meydanlarında hep ön saflarda bulunmuştur. Bu sebeptendir ki on üç kez yaralanmış, son yarasını da II. İnönü Savaşı sırasında almıştır. Cephede olduğu kadar cephe gerisinde de faaliyetlerini sürdüren Halit Paşa Mondros Mütarekesi’nden sonra Türk halkını örgütlemek yolunda oluşturduğu gizli ve açık teşkilatlanmalar yoluyla özellikle Doğu bölgesinde çok önemli görevler icra etmiştir. Onun bizzat düzenlediği ya da düzenlenmesine öncülük ettiği Kars İslam Şurası, Ardahan Kongreleri, Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti gibi milli direnişi ayakta tutan girişimler Anadolu’nun kurtuluşuna giden yolda önemli dönüm noktaları olmuştur.⁵⁵²

Halit Paşa, Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasından itibaren Doğu’da gerek Ruslar gerek Ermeniler gerekse de Gürcülere karşı mücadele etmiş Ardahan’ın kurtarılmasında önemli pay sahibi olmuştur. Oluşturduğu milis müfrezeleriyle Erzincan ve Erzurum’u işgalden kurtarmış, Kafkaslar’da Batum, Ahıska ve Ahılkelek’e kadar olan bölgeyi ele geçirmeyi başarmıştır. Bu faaliyetleriyle İngilizlerin sıkı takip ve hedefinde yer alan Halit Paşa’yı İngiliz Yarbay Rawlinson Elviye-yi Selase’de halkı Gürcülere karşı kışkırtmak suçundan tutuklatmak istemiştir. Ancak bu isteği Mustafa Kemal Paşa ve Kâzım Karabekir Paşa tarafından kabul görmemiştir. Hem Mustafa Kemal Paşa hem de Kâzım Karabekir Paşa tarafından sevilen, sayılan ve çalışmalarıyla takdir edilen Halit Paşa için Mustafa Kemal Paşa, Kâzım Karabekir Paşa’ya gönderdiği bir telgrafta “Halit Bey pek değerli bir vatan evladıdır. Bundan dolayı yalan dolanlarla yok olmasına müsaade edilmemelidir.”

⁵⁵¹Türk İstiklal Harbi’ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, s.214-215.

⁵⁵² İbrahim Özkan, **Deli Halid Paşa**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2016, s.162-163.

ifadelerini kullanmıştır. Halit Paşa'nın yakalanması için İstanbul Hükümeti emir çıkarınca Kâzım Karabekir Paşa saklanması için Halit Bey'i Torul'a oradan da Bayburt'a göndermiştir. Halit Paşa, hakkında yakalanma emri olmasına rağmen Bayburt'ta gençlerin teşkilatlanmasına yardımcı olmuş ve Bayburt gençlerine savaş eğitimi vermiştir. Diğer yandan Halit Paşa İngilizlerin baskısı sebebiyle Bayburt'ta gizlenmekte iken Mustafa Kemal Paşa tarafından Erzurum'a çağırılmış ve ikili iki gün boyunca görüşmüşlerdir.⁵⁵³

Kâzım Karabekir Paşa da Halit Paşa hakkında tutuklanma kararı olduğu dönemde onu Erzurum'dan uzak tutmaya çalışmış kendisini Trabzon ve çevresindeki Pontus faaliyetlerini engellemekle görevlendirmiştir. Bu görev için Halit Bey'in 3. Tümeni Trabzon'a taşınmıştır. Bu sırada Ermeni faaliyetleri artınca Kâzım Karabekir Paşa Trabzon'da bulunan Halit Paşa'yı Erzurum'a çağırıştır. Halit Paşa da kumandanı olduğu 9. Tümen'in 29. Alayı ile Erzurum'a hareket etmiştir. Halit Paşa Ermenilerin Aras ve Çıldır bölgesine uyguladıkları saldırı ve katliamlardan sonra Bardız ve Oltu bölgelerine saldıracaklarını tahmin ederek bu saldırılar daha fazla ilerlemeden milis kuvvetler oluşturmuş, bunlara silah ve cephane yardımında bulunmuştur. Karabekir Paşa'nın da katkılarıyla Oltu ve Narman'da milis alayı, Tortum'da ise milis taburu oluşturularak bunlara "Oltu Müfrezesi" adı verilmiştir.⁵⁵⁴

5 Şubat 1920 tarihinde, Genelkurmay Başkanlığından Kâzım Karabekir Paşa'ya gelen emirde 9. Fırka Kumandanı Rüştü Bey ile 3. Fırka Kumandanı Halit Bey'in görev yeri değişimi yapmaları istenmiştir. Rüştü Bey'in 3. Fırka Kumandanlığı görevine getirilmesi, Halit Bey'in Erzurum'a gelerek 9. Fırka Kumandanlığı görevini yürütmesi ve Erzincan valiliği sınırları dâhilinde bulunan zorunlu işlerin yürütülmesi için komutanlığın Erzurum'dan Erzincan'a nakli kararı alınmıştır. Halit Paşa, Erzincan'da teşkilatçı yapısını kullanarak Kâzım Karabekir Paşa'ya bölgede kendisini Binbaşı Mülâzım İhsan olarak tanıtan bir Alman casusunun varlığından bahsetmiş ve bu kişinin sınır dışı edilmesi konusunda emir çıkarılmasını istemiştir.⁵⁵⁵ Mustafa Kemal Paşa tarafından Kâzım Karabekir Paşa'ya 8 Aralık 1920 tarihinde gönderilen bir telgrafta, Halit Paşa'nın Batı Cephesi'ne gönderilmesi burada kendisine çok ihtiyaç duyulduğu belirtilmekteydi. Bu sebepten dolayı Kocaeli Grup Komutanlığına Fevzi

⁵⁵³ Özkan, **Deli Halid Paşa**, s.174.

⁵⁵⁴ Özkan, **Deli Halid Paşa**, s.216-217.

⁵⁵⁵ ATASE Arşivi, K.347, D.4, F.187-1.

Paşa'nın önerisi üzerine Doğu Cephesi'nden gelen Halit Paşa'nın tayin olması kararlaştırılmıştır. Halit Paşa bundan sonraki süreçte askerlik hayatının sonuna kadar Batı Cephesindeki mücadeleler içerisinde yer almış ve Türk İstiklal Savaşı'nın kazanılmasında silah arkadaşlarıyla beraber göğüs göğüse çarpışmıştır.⁵⁵⁶

4.2.6. Hüseyin Rauf Orbay

Milli Mücadele Dönemi'nin önemli isimlerinden biri olan Hüseyin Rauf Orbay 1881 yılında İstanbul'da doğmuştur. Trablusgarp Askeri Rüştiyesini bitiren Hüseyin Rauf Orbay daha sonra Heybeliada Bahriye Mektebi'ne başlamış ve 1898 yılında mühendis asteğmen rütbesiyle bu okuldan mezun olmuştur. 1899 yılında teğmen olan Rauf Orbay, 1901'de üsteğmenliğe, 1904 yılında ise yüzbaşı rütbesine yükselmiştir. Rauf Bey'in adını tüm dünyaya duyurmasına vesile olan olay ise Balkan Savaşları sırasında Hamidiye Kruvazörü ile Karadeniz ve Akdeniz'de yaptığı akınlar olmuştur. Bu savaşlar esnasında gerçekleştirdiği başarılı baskınlarla kamuoyunda "Hamidiye Kahramanı" olarak üne kavuşmuştur. Osmanlı Devleti'nde aldığı son resmi görevi Bahriye Nazırlığı olan Rauf Bey Mondros Mütarekesi'ni imzalayan Türk heyetinin de başında yer almıştır.⁵⁵⁷

Mondros Mütarekesi'nin ardından Anadolu'nun işgal edilmeye başlanması üzerine Rauf Bey; Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa ve Kâzım Karabekir Paşa ile birlikte İstanbul'da görüş alışverişinde bulunmuşlar ve bu görüşme sonucu kendisi de Anadolu'ya gitmeye karar vermiştir.⁵⁵⁸ Rauf Bey bir taraftan Osmanlı Devleti'nin çöküşüne giden sürece tanıklık ederken diğer taraftan vatanın kurtarılması yolunda mücadeleye atılmış ve silah arkadaşlarıyla birlikte zorlu bir yola girmiştir. Öyle ki Mustafa Kemal Paşa 9. Ordu Müfettişi sıfatıyla Karadeniz bölgesindeki asayişin sağlama göreviyle İstanbul'dan ayrılırken Rauf Bey yanına gelerek kendisini uyarmıştır. Mustafa Kemal Paşa bu durumu Nutuk'ta şöyle ifade etmiştir:

"İstanbul'u terk etmek üzere ikametgâhımdan otomobile bineceğim sırada Rauf Bey yanıma gelmişti. Bineceğim vapurun takip edileceğini ve beni İstanbul'da iken tutuklamadıklarına göre belki de Karadeniz'de batırılacağımı güvenilir bir kaynaktan işittiğini haber verdi. Ben ise

⁵⁵⁶ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri, Cilt 2, Kısım 4, s.117.

⁵⁵⁷ Mustafa Albayrak, Milli Mücadele Dönemi'nde Batı Anadolu Kongreleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s.7-8.

⁵⁵⁸ Aydoğan, Samsun'dan Erzurum'a Mustafa Kemal, s.75.

İstanbul'da kalıp tutuklanmaktansa batıp boğulmayı tercih edip hareket ettim. Kendisine de eninde sonunda İstanbul'dan çıkmak zorunda kalırsa benim yanıma gelmesini söyledim."⁵⁵⁹

Rauf Bey ve Mustafa Kemal Paşa'nın yaşadığı bu durum henüz yolun başındayken kendilerini bekleyen mücadelenin ne denli zorlu ve risklerle dolu olduğunun bir işareti olmuştur. Nitekim Milli Mücadele Dönemi'nin bu iki samimi arkadaşı yaşamları boyunca birçok tehlike ve suikast girişimiyle karşı karşıya kalmış ancak verdikleri mücadeleden geri adım atmamışlardır. Rauf Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya hareket etmeyi planladığı günlerde kendisiyle yaptığı görüşmelerde Anadolu'daki direniş hareketlerini örgütlemek amacıyla Batı Anadolu'ya geçmeyi planladığını ifade etmiştir. Bu bölgede baş gösteren çeteci faaliyetleri planlayanları tanıdığını belirten Rauf Bey bu kişileri Milli Mücadele hareketine katmak amacıyla olduğunu Mustafa Kemal Paşa ile paylaşmıştır. Bu amacı gereğince Rauf Bey Batı Anadolu'daki faaliyetleri kapsamında Çerkez Ethem ve Demirci Mehmet Efe gibi önemli isimlerle görüşmüş ve kendilerini Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Milli Mücadele saflarına davet etmiştir. Rauf Bey'in Batı Anadolu'da yürüttüğü bu çalışmalar onun Milli Mücadele hareketine ve bilhassa Mustafa Kemal Paşa'ya olan samimiyetinin de bir göstergesidir. Zira Rauf Bey henüz yolun başında iken Mustafa Kemal Paşa'ya olan bağlılığını bizzat ifade etmiş ve bu uğurda hiçbir fedakârlıktan kaçınmayacağını sözünü vermiştir. Öyle ki ilerleyen süreçte Mustafa Kemal Paşa'nın askerlikten istifa etmesine rağmen Rauf Bey onun yanında yer alarak Milli Mücadele'nin başarıya ulaşması için sonuna kadar savaşmayı göze aldığını göstermiştir.⁵⁶⁰

Rauf Bey, Mustafa Kemal Paşa ile başladığı Milli Mücadele hareketi içerisinde olağanüstü şartlarda toplanan Erzurum ve Sivas Kongreleri gibi yeni Türk devletinin kurulmasına giden süreçte önemli dönüm noktaları sayılan toplantılara katılmış ve bu belgelere imzasını atmıştır.⁵⁶¹ 1920 yılında Sivas mebusu olarak katıldığı Osmanlı Mebusan Meclisinin İngilizler tarafından basılarak dağıtılması üzerine tutuklanarak⁵⁶² Malta Adası'na sürülen Rauf Bey 1921 yılı sonlarında Ankara'ya dönerek siyasi

⁵⁵⁹ Atatürk, **Nutuk**, s.45.

⁵⁶⁰ Cemal Kutay, **Çerkez Ethem Hadisesi-Kendi Hatıralarıyla**, Tarih Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 1955, s.12.

⁵⁶¹ Cevat Dursunoğlu, **Milli Mücadele'de Erzurum**, Ziraat Bankası Matbaası, Ankara, 1946, s.66.

⁵⁶² Bilal Şimşir, **Malta Sürgünleri**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1976, s.185-186.

hayata atılmıştır. Sonrasında Nafia Vekilliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi İkinci Reisliği ve İcra Vekilleri Heyeti Reisliği gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Cumhuriyetin ilk muhalefet partisi olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında yer alan Rauf Bey, fırkanın kapatılmasından sonra yurtdışına çıkmış on yıl boyunca farklı ülkelerde yaşamını sürdürmüştür. 1935 yılında ailesinin ısrarıyla yurda geri döndükten sonra siyasi yaşamına devam ederek önce Kastamonu mebusluğu ardından İkinci Dünya Savaşı yıllarında Londra Büyükelçiliği görevlerini yürütmüştür. Rauf Bey 16 Temmuz 1964'te İstanbul'da geçirdiği kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir.⁵⁶³

4.2.7. Mustafa Mümin Aksoy (Gavur Mümin)

Mustafa Mümin Aksoy 1892 yılında İzmir'de doğmuştur. 1911 yılında subay okulundan teğmen olarak mezun olmuş ve ardından Balkan Savaşı'na katılmıştır. Edirne ve Çatalca gibi yerlerde de görev yapan Mümin Aksoy daha sonra Çanakkale Savaşı ve Türk İstiklal Savaşı Doğu Cephesi'nde görev almıştır. 1920 yılına kadar İzmir Jandarma Alay Komutanlığı görevinde bulunan Mümin Aksoy, Ege Bölgesi'ndeki Kuvayimillie direnişlerinin içerisinde aktif olarak yer almıştır. Burada oluşturduğu istihbarat örgütlenmesi ve haberleşme ağı sayesinde bölgede olup biteni ve Yunan işgal kuvvetlerine ait her türlü bilgiyi Ankara'ya ulaştırmıştır. Ancak faaliyetleri esnasında kendisini kamufle edebilmek adına işgalci Yunan kuvvetleri safında çalışan bir Türk subayı gibi hareket etmiştir. Diğer taraftan Mümin Aksoy'un dayısı olan Hacı Hasan Paşa da işgal döneminde İzmir Belediye Başkanlığı yapmış ve o da Yunan işbirlikçisi gibi görünerek Türkler adına istihbarat çalışmaları yürütmüştür. Dayısının da yardımlarıyla İzmir'de Yunan komutan Miralay Zafirios ve Yunan Yüksek Komiseri Steryadis ile yakınlık kurmuştur. Bu yakınlıktan ve şapka takmaya başlamasından dolayı etrafında "Gavur Mümin", "Hain Mümin" olarak anılan Mümin Aksoy İzmir halkının bir kısmı tarafından vatan haini olarak bile görülmeye başlanmıştır.⁵⁶⁴ Bu dönemde İzmir'de yaşadıklarını Mümin Aksoy anılarında şu şekilde anlatmaktadır:

"İşgal kuvvetleri subayları ile sıkı ilişkilerim göze batınca bana 'Gavur Mümin' dediler. Gavur... Yani kafir...Yani hain Mümin... O zamanlar

⁵⁶³ Rauf Orbay, **Cehennem Değirmeni-Siyasi Hatıralarım**, Emre Yayınları, İstanbul, 2004, s.88.

⁵⁶⁴ Metin Özata, **Atatürk ve Tıbbiyeliler**, Umay Yayınları, 2007, İzmir, s.244-245.

benim için böyle bir karara varanlara kin ve öfke duymuş değilim. Onları haklı buluyorum. Öyle ya! Herkes ölüm kalım kavgası yaptığı bir zamanda ordu saflarında çarpışacağıma başımda gavur şapkası ile dolaşıyordum. Düşmanla sarmaş dolaş yaşayan bir haine, namussuz bir kavga kaçağına ben de olsam kin dolu gözler ile bakardım. Kurtuluşu için ölesiye, öldüresiye dövüştüğüm İzmir’de yüzüme bile tükürenler oldu. İtiraf edeyim ki o tükürükler, çarpıştığım cephelerde yediğim kurşunlardan daha ziyade acı ve ıstırap verdi bana. Ama ne yapayım ki o sıralarda içinde bulunduğum durum ve şartlar gerçekteki durumu açıklamama engeldi. Ölmekten değil ama bir tek şeyden korkuyordum: Gerçeği anlatamadan ölmek ve tarihe bir vatan haini olarak geçmek...”⁵⁶⁵

Konya’da ortaya çıkan Delibaş Ayaklanmasının bastırılmasında, Mümin Aksoy’un ayaklanma haberini önceden alması ve çetenin hangi gün, hangi mınıtkadan sızacağını haber vermesi etkili olmuştur. Bunun üzerine gerekli tedbirler alınarak çeteciler etkisiz hale getirilmişlerdir.⁵⁶⁶ Mümin Aksoy’un üzerine aldığı zorlu görevi yerine getirmesindeki tek amaç, Yunan İşgal Kuvvetleri Karargâhından aldığı istihbarat raporlarını Ankara Hükümetine ulaştırmak olmuştur. Uzun bir süre bu riskli görevini başarıyla yürüten ve aldığı istihbarat bilgilerini Türk tarafına ileten Mümin Aksoy, Büyük Taarruz öncesindeki faaliyetleri sebebiyle Yunanlılar tarafından takip edilmiştir. Ankara hesabına çalıştığı gerekçesiyle tutuklanarak Palamadi Cezaevi’ne kapatılan Mümin Aksoy, burada uzun bir süre işkence görmüştür. Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasından sonra Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan esir mübadelesinin ardından Yunan Başkomutanı Nikolaos Trikopis’e karşılık Türkiye’ye iade edilmiştir. Soyadı Kanunu’nun ardından “Aksoy” soyadını alan Mümin Aksoy, Jandarma Komutanlığında albay rütbesine kadar yükselmiştir. Millî Mücadele Dönemi içerisinde yürütülen istihbarat faaliyetlerinde önemli hizmetlerde bulunan Mümin Aksoy, 24 Ocak 1948 tarihinde vefat etmiştir.⁵⁶⁷

⁵⁶⁵ Burhanettin Şenli, “İstiklal Harbinde Ege Bölgesinde İstihbarat Faaliyetleri”, Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu, **Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları**, 2020, Konya, s.271.

⁵⁶⁶ Erdoğan Baysal, **Heyet-i Temsiliye’nin İzmirli Casusu Yüzbaşı Gavur Mümin**, Mavinin Not Defteri Yayınları, 2017, İzmir, s.202.

⁵⁶⁷ Yaşar Aksoy, **Gavur Mümin:Gazi Paşa’nın Casusu**, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2000, İstanbul, s.63-64.

4.2.8. Ahmet Esat Tomruk (İngiliz Kemal)

Milli Mücadele Dönemi'ndeki faaliyetleri sebebiyle "İngiliz Kemal" olarak anılan Ahmet Esat Tomruk, 1892 yılında İstanbul'da doğmuştur. İlköğrenimini Emirgan'da bulunan mahalle mektebinde tamamlamış liseyi ise Galatasaray Lisesi'nde okumuştur. Bu yıllarda yabancı yayınları sürekli takip eden Ahmet Esat özellikle Fransızcasını oldukça geliştirmiştir. İngilizce, Fransızca, Yunanca, İtalyanca, İspanyolca, Bulgarca, Romence ve Arapça bilen ve İstiklal madalyasına sahip olan Ahmet Esat, Milli Mücadele'nin yanı sıra İkinci Dünya Savaşı sırasında da bazı görevler almıştır. Davranışları, konuşma tarzı ve fiziki görünümüyle İngilizlere oldukça benzeyen Ahmet Esat'a Biga'da Kuvayımilliyeciler tarafından "İngiliz Kemal" adı takılmıştır. Ahmet Esat, İstanbul'un işgali sonrasında İngilizler tarafından tutuklanan İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerini kurtarma çabaları yüzünden tutuklanmış ve Beyoğlu'ndaki İngiliz hapisanesine atılmıştır. Bir süre sonra Çanakkale'de bulunan İngiliz sahra hapisanesine gönderilen Ahmet Esat buradan firar ederek önce Lapseki'ye oradan da Biga'ya geçmiş ve Kuvayımilliye güçlerine katılmıştır.⁵⁶⁸

Ahmet Esat, faaliyetleri esnasında Kâzım Özalp Paşa ile tanışmasının ardından ondan aldığı talimatlar doğrultusunda Amerikalı bir misyoner kılığına girerek Anzavur kuvvetlerinin arasına sızmayı başarmıştır. Hristiyan dindaşların sorunlarını araştırmak için Amerikan hükümeti tarafından gönderildiğini söyleyerek hem bölge halkının nabzını tutmuş hem de bizzat Anzavur ile görüşmüştür.⁵⁶⁹ Yapılan görüşmede Ahmet Esat yeterli miktarda silaha sahip olmadıklarını, silah ve mühimmat ihtiyaçlarının olduğunu, maddi anlamda zafiyet yaşadıklarını ve ellerindeki mevcut topların da mühimmatlarının olmadığını gözlemlemiştir. Ahmet Esat ayrıca Kapıdağı bölgesindeki Rum eşkıyaların lideri olan Kırman'a da Türklere karşı verdikleri mücadeleden vazgeçmelerini, Türklerin aralarındaki çatışmalardan Rumların kazançlı çıkacağını, barış konferansı sonucunda Rumlara tazminat verilmesinin düşünüldüğünü ancak olaylara karışanların bu tazminattan yoksun bırakılacağını ifade ederek bunların Anzavur kuvvetlerine katılmasını engellemeye çalışmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda Bandırma'daki telgrafhaneden Balıkesir'e vakit kaybetmeksizin iki yüz kişilik kuvvetle hücum edilmesini istemiştir. Ancak bu bilgilendirmeye rağmen telgrafın kim

⁵⁶⁸ Ahmet Esat Tomruk, **İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk) Milli Mücadele Dönemi Hatıraları**, Haz. Zekeriya Türkmen, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000, Ankara, s.59-63.

⁵⁶⁹ Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri- Milli Ajanlarımız**, s.80-82.

tarafından gönderildiğinden şüphe duyulduğu için bu baskın gerçekleştirilememiştir.⁵⁷⁰

Ahmet Esat, Yunan ileri harekâtının başlamasıyla birlikte önce Bursa'ya oradan da Eskişehir üzerinden Ankara'ya ulaşmış ve burada; Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ve Fevzi Paşa tarafından kabul edilmiştir. Bu görüşmelerin ardından Ahmet Esat, Genelkurmay Başkanlığı İstihbarat Şubesinde görevlendirilmiştir. Kendisine Yunan ordusu karargâhına sızarak gerekli olan bilgileri elde etmesi ve Ankara'ya ulaştırması görevi verilmiştir. Bu amaçla “Trablusgarplı Sait” adıyla Rodos'a gitmiş, bir süre sonra Yunan Başkomutanı Papulas ile tanışmış, Yunan cephe birliklerini gezmiş ve Kral Konstantin'in gezisine gazeteci sıfatıyla katılarak Ankara'ya çok önemli bilgiler sağlamıştır.⁵⁷¹

Yunanlıların İzmir'i ilhak etmek için çalıştıklarının ve bunun için büyük bir gösteri hazırlığında olduklarının ortaya çıkması ile Vasıf Bey ile Ahmet Esat da görevlendirilmişlerdir. Bu görev kapsamında “Anadolu İhtilal Komitesi” adına beyannameler düzenlenmesi ve bu beyannamelerin İzmir'de önemli görülen yerlere asılması, Rum ve Yunan işyerleri ile karargâh ve konsolosluklarının ortadan kaldırılması görevini Ahmet Esat üstlenmiştir. Bu beyannamelerin içinde ayrıca İzmir'in bazı mahallerine bombalar yerleştirilmesi de yer almıştır. Bu görevleri icra etme görev ve sorumluluğunu üzerine alan Ahmet Esat tebdil-i kıyafetle, saç ve sakalını değiştirerek, siyah fesli bir gazete dağıtıcısı kılığında İzmir'e hareket etmiştir. Şehre geldikten sonra planlanan şekilde konsolosluk binalarına, önemli merkezlere, Yunan istihbarat şefi ile Yunan işgal komutanının ikametgâhına beyannameleri asmış yine planlanan şekilde belli noktalara da bombalar yerleştirmiş ve sonrasında Bandırma'ya doğru yola çıkmıştır. Ahmet Esat'ın bu faaliyetleri neticesinde Yunanlılar gerçekleştirmek istedikleri gösterileri yapamamış ve İzmir'i ilhak etmekten vazgeçmek zorunda kalmışlardır.⁵⁷²

Milli Mücadele Dönemi içinde gerçekleştirilen istihbarat faaliyetlerinde önemli hizmetlerde bulunan Ahmet Esat Tomruk, Cumhuriyetin ilanından sonra geçimini turist rehberliği, boksörlük, şoförlük gibi meslekleri yaparak sağlamıştır. 26 Haziran

⁵⁷⁰ Yurtsever, **Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri**, s.128-129.

⁵⁷¹ Şenli, “İstiklal Harbinde Ege Bölgesinde İstihbarat Faaliyetleri”, s.272.

⁵⁷² Kâzım Özalp, **Milli Mücadele 1919-1922**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, Ankara, s.83.

1964 tarihinde “vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair kanun” kapsamında kendisine 500 lira maaş bağlanması kabul edilmiştir.⁵⁷³ Kendisine bağlanan maaşla yaşamını sürdürmeye devam eden Ahmet Esat Tomruk 1966 yılında İstanbul’da vefat etmiştir.⁵⁷⁴

4.2.9. Fahri Akçakoca Akça

Fahri Akçakoca Akça, 1894 yılında Denizli’nin Hallaçlar Köyü’nde doğmuştur. Çocukluğu Denizli’nin Değirmenözü Mahallesinde geçmiş, Edirne Yüksek Muallim Mektebi’ni bitirdikten sonra topçu yedek subay olarak orduya katılmış ve Birinci Dünya Savaşı’nda Güneydoğu’da Fransızlara karşı savaşmıştır. Yemen Cephesi’ndeki çöl harekâtında büyük kahramanlıklar göstermiş ancak birliği ile esir düşünce İngilizler tarafından Mısır İskenderiye’deki Seydibeşir Esir Kampı’na gönderilmiştir. Esaret hayatının sona ermesinden sonra Denizli’ye dönen Fahri Akçakoca Akça bir süre sonra Garp Cephesi’nde Milli Mücadeleye istihbarat subayı olarak katılmıştır.⁵⁷⁵

Garp Cephesi Komutanlığı tarafından Fahri Akçakoca’ya sekiz defa casusluk görevi verilmiştir. İşgalci Yunan kuvvetlerinin durumunu öğrenmek için çıktığı ilk görevinde Salihli’de cephane yüklü yedi vagonu infilak ettirmiştir. Batı Anadolu’da, İstanbul’da, hatta Yunanistan, Rodos ve Malta’da çok önemli ve çok gizli hizmetleri başarıyla yerine getirmiştir. Bu görevleri esnasında defalarca kez ölüm tehlikesi atlatmış, yaşadığı sıkıntıları, uğradığı eziyet ve işkenceleri sabrı, cesareti ve akli sayesinde atlatmayı başarmıştır. Kızı Gülten Türköz, babasının Milli Mücadele Dönemi içindeki istihbarat faaliyetlerinden şöyle bahsetmektedir:

“...Bu hususlarda hayli az konuşurdu. Bununla birlikte mesela Salihli İstasyonu’ndaki top, silah ve cephane yüklü Yunan vagonlarını ölümlerle burun buruna gelip, gece sabaha karşı gün ağarırken iyice yorgun düşen düşman askerlerinin uyukladığı sırada sürüne sürüne fitil döşeyerek nasıl havaya uçurduğunu anlatırdı. Bazen gizlice bazen de sahte isim ve seyahat vesikaları ile Yunanlıların kontrolindeki trenlerle, ama çoğu zaman da at sırtında vücudu yaralar, bereler, ağrılar içinde kalarak bütün Garbi

⁵⁷³ “İngiliz Kemal namıyla mâruf Ahmet Esat Tomruk’a vatani hizmet tertibinden aylık bağlanmasına dair kanun” için bkz., TBMM Tutanak Dergisi, 1. Dönem, C.31, s.320-321.

⁵⁷⁴ Recai Sanay, **Türk Casusu İngiliz Kemal Milli Mücadele’de**, Geçit Yayınevi, İstanbul, 2005, s.5-6.

⁵⁷⁵ Şenli, “İstiklal Harbinde Ege Bölgesinde İstihbarat Faaliyetleri”, s.273.

Anadolu’da uykusuz geçen gecelerde bile dolaşmadığı yer kalmadığını, nice tehlike dolu zahmetlerle topladığı gizli bilgileri de şifreli mektup ve telgraflarla Garp Cephesi Kumandanlığına yani İsmet Paşa’ya gönderdiğini, daha sonra bunlardan Mustafa Kemal Paşa’nın da haberdar edildiğini söylerdi. O arada kendi ifadelerine göre Denizli’den çıktıktan sonra; Uşak, Balıkesir, Afyon, Kütahya, Bursa, İzmit, İstanbul, Manisa, İzmir, Aydın, Muğla ve ilçeleri ile kasaba ve köylerini takiben Rodos ve Malta adaları ile Yunanistan ve İtalya’ya kadar gittiğini ve oralarda casusluk faaliyetlerini gerçekleştirerek merkezdeki komutanları bilgilendirdiğini, dikkatli ifadeler kullanarak teferruata inmeden ana hatlarıyla söyler geçerdi...”⁵⁷⁶

Fahri Akçakoca Akça, İstiklal Savaşı’nın başlamasıyla birlikte Mustafa Kemal Paşa’nın isteğiyle “Bir Numaralı Casus” olarak görev yapmıştır. İstiklal Savaşı sırasında göstermiş olduğu kahramanca duruştan dolayı Sakarya Savaşı sırasında kendisine “Akçakoca” adı verilmiş Soyadı Kanunu’nu müteakiben ise “Koca” soy ismini almıştır. Türk ordusunun İzmir’e giren birliklerinin içerisinde yer alan Fahri Akçakoca Akça üsteğmen rütbesine kadar yükselmiş ve kendisine gösterdiği başarılarından dolayı kırmızı şeritli istiklal madalyası verilmiştir. Son Telgraf Gazetesi’nin 3 Kasım 1950 tarihli sayısında hatıralarının yayımlanacağı haberinin tanıtım yazısında “İstiklal Savaşı’nın 1 No’lu Casusu” diye kendisinden bahsedilen Fahri Akçakoca Akça’nın sözü edilen hatıraları 4 Kasım 1950 tarihinden itibaren 188 bölüm olacak şekilde yayımlanmıştır.⁵⁷⁷ Bu hatıraların ilk satırlarında Fahri Akçakoca Akça kendisini şöyle tanıtmıştır:

“İstiklal Savaşı Garp Cephesi İstihbarat Subayı. Garp Cephesi Karargâhının bir numaralı Türk casusu. Niçin casus oldum? Yunan ve İngiliz işgal orduları gerisinde ve içinde boynumu ipe, sırtımı kurşuna vermeden nasıl casusluk edebildim? Gerçekten kolay olmadı. Allah

⁵⁷⁶ Önder Göçgün, **İstiklal Savaşı İstihbarat Subaylarından Fahri Akçakoca Akça’nın Hatıraları**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000, s.6.

⁵⁷⁷ **Son Telgraf Gazetesi**, “İstiklal Savaşı’nın 1 No’lu Casusu”, 3 Kasım 1950, s.1.

*yaşayanların tuttuğunu altın, dava uğrunda ölen er, subay ve halkın mekânını cennet eylesin.*⁵⁷⁸

4.2.10. İzmirli Yüzbaşı Kemal

İzmirli Yüzbaşı Kemal'in Batı Cephesi istihbarat teşkilatında çalışmaya başlaması Fahri Akçakoca Akça Bey'in desteği sayesinde olmuştur. Yüzbaşı Kemal Bey İzmir'in işgalinden önce Piyade Kıdemli Yüzbaşı rütbesiyle emekli olmuş ve aslen İzmirli olduğu için de oraya yerleşmiştir. Fahri Akçakoca Akça Bey'in kendisiyle tanışmasından sonra İzmir'de kurmayı düşündüğü istihbarat ağı için Yüzbaşı Kemal Bey'in uygun bir kişi olduğunu düşünmüş bu düşüncesinin oluşmasında onun tecrübeli bir emekli subay olması ile İngilizceyi iyi biliyor olması etkili olmuştur. Bu düşüncesini gerçekleştirebilmek için Fahri Akçakoca Bey, Harbiye Nezareti Muamelat-ı Zatiye kısmında görev yapan Yüzbaşı Feyzi Bey'den bilgi almış ve Yüzbaşı Kemal Bey'in sicil durumunu öğrenmek istemiştir. Yapılan araştırma sonucunda Yüzbaşı Kemal Bey'in temiz bir sicilinin olduğunu öğrenmiş ve bundan sonraki süreçte Yüzbaşı Kemal Bey ile yeni görevi doğrultusunda görüşmeye başlamıştır. Fahri Akçakoca Bey Yüzbaşı Kemal Bey'e kendisini Batı Cephesi istihbarat şubesinde görevlendirmek istediğini söylemiştir. Yüzbaşı Kemal Bey de buna karşılık kendisine gösterilen güven ve tevdi edilen görevden dolayı minnettar olduğunu ifade ederek vatana hizmet noktasında elinden gelen her şeyi yapacağını sözünü vermiştir.⁵⁷⁹

Yüzbaşı Kemal Bey'e yeni görevini bildiren Fahri Akçakoca Bey konuyu Batı Cephesi Karargâhı'na da bildirmiş ve Yüzbaşı Kemal Bey'in kadroya alınarak künye defterine kaydının yapılmasını istemiştir. Fahri Akçakoca Bey, Yüzbaşı Kemal Bey'in elde edeceği raporları Garp Cephesi'ne hangi yöntemle göndermesi gerektiği ile ilgili de çalışmalar yapmıştır. Buna göre elde edilecek raporlar önce İstanbul'a oradan da Mim Mim Grubu vasıtasıyla Batı Cephesi'ne iletilecekti. Maddiyat konusunda ise gerek Fahri Akçakoca Bey gerekse Yüzbaşı Kemal Bey oldukça zorlanmış, istihbarat faaliyetlerini yürütmek bir yana geçim noktasında bile zor günler yaşamışlardır. Tüm bu zorluklara rağmen Fahri Akçakoca Bey hazırlamış olduğu yeni şifre ile birlikte

⁵⁷⁸ Göçgün, *İstiklal Savaşı İstihbarat Subaylarından Fahri Akçakoca Akça'nın Hatıraları*, s.11-12.

⁵⁷⁹ Göçgün, *İstiklal Savaşı İstihbarat Subaylarından Fahri Akçakoca Akça'nın Hatıraları*, s.216-217.

Yüzbaşı Kemal Bey'i İzmir'e gönderebilmek için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Şifrenin yolda işgal güçleri tarafından ele geçirilebileceği ihtimaline karşılık şifrenin posta yoluyla gönderilmesinin daha uygun olacağı kararlaştırılmıştır. Yapılan tüm planlamalar ve hazırlıklar titizlik ve gizlilik içerisinde sürdürülmüştür.⁵⁸⁰

İkinci İnönü Zaferi'nin ardından uzun bir zaman geçmesine rağmen İzmir'e giden Yüzbaşı Kemal Bey'den bir haber gelmemiş ve Batı Cephesi'ne herhangi bir raporu ulaşmamıştır. Bu durum Fahri Akçakoca Bey'i hem üzmüş hem de zor bir durumda bırakmıştır. Yüzbaşı Kemal Bey'in hangi sebeplerden dolayı cepheye rapor ulaştırmadığını öğrenebilmek adına İzmir'e gitmenin yollarını aramaya başlamıştır. Bu sebeple Yunan savaş planlarını satmak üzere haber gönderen bir Yunan albayı ile buluşup planı almak üzere İzmir'e görevlendirilmiştir. Ancak İzmir'e vardığında Yunanlılar tarafından gözaltına alınarak sorguya çekilmiştir. Sorgusunun ardından Yunanlılar durumundan şüphelendikleri Fahri Akçakoca Bey'i tekrar geldiği gemiye götürerek geri dönmelerini sağlamaya çalışmışlardır. Ancak Fahri Akçakoca Bey öldürülme riskini göze alarak bir başka gemiyle tekrar İzmir'e dönmüştür. Fahri Akçakoca Bey yaptığı aramalar sonucunda Yüzbaşı Kemal Bey'in yaşadığı evi bulmuş ve kendisinden olup bitenleri anlatmasını istemiştir. Yüzbaşı Kemal Bey İzmir'e döndükten sonra annesinin yaşadığı ağır hastalık sonucunda onu yalnız bırakmadığını, yaptığı çalışmalar neticesinde işe yarar bir bilgi elde edemediği için de Batı Cephesi'ne herhangi bir bilgi aktaramadığını ifade etmiştir. Diğer yandan iyi derecede İngilizce bildiği için bir süre sonra İngiliz konsolosluğunda çalışmaya başlayan Yüzbaşı Kemal Bey ilerleyen süreç içerisinde konsolosluk yazışmalarından elde ettiği tüm bilgileri Batı Cephesi'ne göndermeye çalışmıştır.⁵⁸¹

4.2.11. Topkapılı Mehmet Bey (Topkapılı Cambaz Mehmet)

Topkapılı Mehmet Bey⁵⁸² 1 Temmuz 1874 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Çanakkale Savaşları sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın birliğinde yer alan Topkapılı Mehmet Bey bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından çavuşluğa yükseltilmiştir. İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından fiilen işgali ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra devam eden süreçte Topkapılı Mehmet Bey Anadolu hesabına

⁵⁸⁰ Şenli, "İstiklal Harbinde Ege Bölgesinde İstihbarat Faaliyetleri", s.273-274.

⁵⁸¹ Göçgün, **İstiklal Savaşı İstihbarat Subaylarından Fahri Akçakoca Akça'nın Hatıraları**, s.216-217.

⁵⁸² Topkapılı Mehmet Bey, "Topkapılı, Cambaz, Hâkimzade" gibi lakaplarla da anılmaktadır.

faaliyet gösteren gizli grupların içerisinde yer almaya başlamıştır. Karakol Cemiyetinin 1 Numaralı Topkapı Karakol Grubu üyelerinden olan Mehmet Bey birkaç arkadaşı ile birlikte Şehremini Teşkilatını kurmuştur. Karakol Cemiyetinin dağıtılmasından sonra ise tekrar faaliyetlerine devam ettirmek istediği Şehremini Teşkilatını Müdafaa-i Milliye Teşkilatı çatısı altında yeniden faaliyete geçirmeye çalışmıştır.⁵⁸³ Topkapılı Mehmet Bey ve birkaç arkadaşının inisiyatiflerini kullanarak Anadolu için istihbarat toplamaları, propaganda ve sevk faaliyetlerine başlaması teşkilat içerisinde birtakım huzursuzlukların yaşanmasına sebep olmuştur. Yaşanan bu rahatsızlıklardan ötürü teşkilat mensuplarından bazıları Kâzım Karabekir Paşa vasıtasıyla Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'ya durumu anlatmışlar ancak Fevzi Paşa Topkapılı Mehmet Bey'e sahip çıkarak onun kendisini sevdiren güvenilir bir halk adamı olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸⁴

1921 yılı başlarında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa, İstanbul grupları içerisinde istihbarat faaliyetleri ile ilgilenecek yeni bir oluşum meydana getirmesi için Teşkilat-ı Mahsusanın eski Reisi ve Müdafaa-i Milliye Teşkilatı mensuplarından Hüsamettin (Ertürk) Bey'i görevlendirmiştir. Fevzi Paşa'nın emriyle harekete geçen Hüsamettin Bey, Topkapılı Mehmet Bey ile görüşerek bu konuda onun kurduğu Şehremini Teşkilatı kadrosundan yararlanmak istemiştir. Böylece kurulan yeni grup, daha geniş ve tanınmış olan Müdafaa-i Milliye Teşkilatının baş harflerini kullanarak Mim Mim Grubu adını almıştır. Böylece bir teşkilat görünümünde olan gerçekte ise istihbarat ve propaganda gibi konularda faaliyet gösteren Mim Mim Grubu ile Müsellah Müdafaa-i Milliye Teşkilatı olmak üzere iki grup ortaya çıkmıştır.⁵⁸⁵

Mim Mim Grubunun reisinin kim olduğu konusunda daha grubun kurulduğu günlerde bir tartışma başlamış ve bu konu uzunca bir süre devam etmiştir. Hem İttihat ve Terakki Dönemi'nin Teşkilat-ı Mahsusa reisi Kaymakam Hüsamettin (Ertürk) Bey hem de Kaymakam Kemal (Koçer) Bey reislik iddiasında bulunmuşlardır. Hüsamettin Bey ve Kemal Bey sonraki dönemlerde yazdıkları hatıralarında bu iddialarını devam ettirmişlerdir. Diğer taraftan Mim Mim Grubu üyesi birçok kişi Topkapılı Mehmet

⁵⁸³ Doğan, **Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri**, s.99.

⁵⁸⁴ Ertürk, **İki Devrin Perde Arkası**, s.483.

⁵⁸⁵ Aydın, **Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri**, s.79.

Bey'i Mim Mim Grubunun reisi olarak kabul etmiştir.⁵⁸⁶ Nitekim Mehmet Bey'in Mim Mim Grubunun Nâzım-ı Umûru olduğu yani İstanbul'daki işlerin düzenleyicisi olarak görüldüğü Fevzi Paşa'nın 15 Ağustos 1923'te Dâhiliye Vekâletine yazdığı yazıdan anlaşılmaktadır.⁵⁸⁷ Mim Mim Grubu bir toplantısında İngiliz işgal kuvvetlerine gözdağı vermek ve dünya kamuoyundaki itibarını sarsabilmek adına ses getirecek bir eylem yapma kararı almıştır. Bu karara göre İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı Harrington'un makam aracı kaçırılacak ve Mustafa Kemal Paşa'ya hediye edilecekti. Bu plan dâhilinde harekete geçen Topkapılı Mehmet Bey küçük oğlu Ali'yle birlikte İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı General Harrington'un otomobilini elde ederek Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya hediye etmiştir.⁵⁸⁸ Topkapılı Mehmet Bey resmi görevi olmasa da ömrünün sonuna kadar istihbarat faaliyetlerine devam etmiştir. 27 Ekim 1931'de Emniyet-i Umumiye Müdüriyetine gönderdiği bir mektupta, Pangaltı'daki Surp Agop Hastanesi tabibi Nişan Kasapyan ve kardeşi Jozef Kasapyan'ın vatan aleyhinde birtakım faaliyetleri olduğunu ifade etmiş ve bu duruma engel olunmasını istemiştir.⁵⁸⁹

Topkapılı Mehmet Bey, EHUR tarafından 10 Mart 1922'de takdirname ile ödüllendirilmiştir. TBMM'nin 24 Haziran 1923 tarihli toplantısında yapılan görüşmelerde İstanbul'un düşman işgali altında olduğu sırada Osmanlı ordusuna ait silâh ve teçhizatı canı pahasına Anadolu'ya kaçırarak, düşmanın gizli istihbarat teşkilâtının içinde yuvalanarak milli kuvvetlere çok yararlı bilgiler sağlayan M.M. Grubu Başkanı Topkapılı Mehmet Bey'e ayda 1.500 lira maaş bağlanması kararlaştırılmıştır.⁵⁹⁰ Ancak Mehmet Bey "Ben bir şey yapmadım. Vatanım için, Mustafa Kemal Paşam için üzerime düşen görevi yerine getirmeye çalıştım. Hizmetleri gerçekleştiren arkadaşlardır." diyerek bu maaşı Hilal-i Ahmer Cemiyetine bağışlamıştır.⁵⁹¹ TBMM'nin 15 Şubat 1926 tarihli kararıyla da Topkapılı Mehmet Bey'e beyaz şeritli istiklâl madalyası verilmiştir. Vefatından sonra Hilal-i Ahmer Genel Merkezinden eşi Huriye Hanım'a gönderilen 18 Temmuz 1932 tarihli taziye

⁵⁸⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*, Doğan Kardeş Matbaası, İstanbul, 1952, s.525.

⁵⁸⁷ TİTE Arşivi, K.70, G.2, B.2.

⁵⁸⁸ Doğan, *Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk'ün İstihbarat Faaliyetleri- Milli Ajanlarımız*, s.100-101.

⁵⁸⁹ Asaf Özkan "Arkadaşlarının Kaleminden Mim Mim Grubu Reisi Topkapılı Mehmet Bey" *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2013, S.10, s.39.

⁵⁹⁰ ATASE Arşivi, K.1749,G.195, B.195-15.

⁵⁹¹ Selişık, *Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü M. M. Grubu*, s.56.

mesajından Topkapılı Mehmet Bey'in ölmeden önce Şehremini Hilal-i Ahmer Şubesi Reisi olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁹² 4 Haziran 1932 tarihli Milliyet Gazetesi'nin ilk sayfasından verdiği "Umumi meclis azasından Hâkimzade Mehmet Bey irtihal etti." başlıklı habere göre Topkapılı Mehmet Bey oturduğu apartmanda dört gün önce çıkan yangında yaralanmış ve hastaneye kaldırılmasına rağmen kurtarılamamıştır. Bu haberden Topkapılı Mehmet Bey'in 1 Haziran 1932'de hayatını kaybetmiş olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁹³

⁵⁹² Özkan "Arkadaşlarının Kaleminden Mim Mim Grubu Reisi Topkapılı Mehmet Bey", s.39-40.

⁵⁹³ **Milliyet Gazetesi**, "Müessif Bir Ölüm", 4 Haziran 1932, S.2267, s.1; Selşik, **Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü M. M. Grubu**, s.56.

SONUÇ

Dünya tarihine baktığımızda istihbaratın çok eski dönemlere uzanan köklü bir geçmişe sahip olduğunu görmemiz mümkün olmaktadır. Dünya üzerinde yer alan devletlerin güvenliklerini sağlayabilme ve varlıklarını devam ettirebilme süreci içerisinde istihbarat faaliyetlerinin yadsınamaz bir rolünün olduğu söylenebilir. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren falcılık ve astroloji gibi uğraşlar yoluyla gelişme gösteren istihbaratçılık insanoğlunun bilginin gizil gücünü keşfetmeye başlamasıyla birlikte gelişimini daha da artırmıştır. Bu gelişim süreciyle birlikte istihbaratçılık dünyanın en eski mesleklerinden biri haline gelmiştir. Türkler de bu ilgi çekici meslek alanından tarihin her döneminde faydalanmaya çalışmışlar ve istihbaratı gerek kendi ülkelerinin güvenliği gerekse komşu ve düşman devletler hakkında bilgi sahibi olabilmek adına kullanmışlardır.

Bir devletin varlığının devamı, dost ülkelerle kurduğu yakın ilişkilerle birlikte düşman üzerinde oluşturduğu bilgi ağı ve etki gücüyle de doğrudan ilişkilidir. Bu anlamda sağlam ve güçlü bir istihbarat ağının varlığı her ülke için en gerekli güvenlik ihtiyaçlarından birisidir. Esasen dünya üzerinde var olan her devletin istihbarat algısı ve istihbarata bakış açısı bir olmamaktadır. Türklerde modern anlamda ilk istihbarat örgütlenmelerinin Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında gerçekleştiğini görmek mümkündür. Bu dönemde kurulan istihbarat örgütlerinin temel amacı devlet otoritesini sağlamlaştırmak, içeride ve dışarıda yaşanan gelişmeler karşısında devletin haber alma ağını kuvvetlendirmek olmuştur. Ancak buna rağmen bu dönemde kurulan örgütler Osmanlı Devleti'nin Birinci dünya Savaşı'ndan yenik ayrılması ve gelişen siyasi atmosfer karşısında istenilen başarıyı sağlayamamıştır.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra ülke topraklarını dört bir yandan saran işgalci devletler emperyalist hedeflerini gerçekleştirmek için önemli bir fırsat elde etmişlerdir. Bunun önüne geçebilmek ve yurt topraklarını kurtarabilmek için liderliğini Mustafa Kemal Paşa ve silah arkadaşlarının yaptığı büyük bir mücadele başlatılmıştır. Tarihte eşine az rastlanır bir nitelikte başlayan ve büyüyen Türk bağımsızlık savaşı kadın- erkek, genç-yaşlı, asker- sivil fark etmeksizin topyekûn bir mücadeleyi de beraberinde getirmiştir. Bu mücadelenin içerisinde faaliyet gösteren ve

amacı Anadolu'nun kurtuluş hareketine destek vermek olan çok sayıda gizli istihbarat grubu da faaliyet yürütmüştür. Her ne kadar kısa ömürlü olsalar da kurulan bu gizli örgütler, istihbaratın tüm olanaklarından yararlanmaya çalışmışlardır. Bu sayede tüm açık kaynaklardan düşman unsurlar hakkında elde edilen bilgiler değerlendirilmiş ve devletin çıkarları doğrultusunda kullanılmıştır.

Milli Mücadele Dönemi içinde Anadolu'ya silah, cephane, subay, asker ve sivil sevk etmek amacıyla kurulan gizli gruplar her ne kadar farklı isimler altında faaliyet göstermişlerse de temelde aynı amacı gütmüşler ve Anadolu'ya lojistik destek sağlamaya çalışmışlardır. Kurulan bu grupların kimisi kısa süre sonra faaliyetlerini sonlandırmış kimisi daha uzun bir süre görev yapmaya devam etmiştir. Gizli grupların kısa ömürlü olmalarındaki en temel etken kurulmuş oldukları zaman içerisinde işgal güçlerinin fiilen İstanbul ve Anadolu topraklarında bulunuyor olmalarıdır. Bütün zorluklara rağmen yine de faaliyet yürüten her örgüt istihbarat adına önemli görevler icra etmiş ve siyasi karar alıcılara bu noktada destek sağlamıştır. Diğer taraftan Anadolu'nun şiddetle ihtiyaç duyduğu asker ve sivil ile, silah, cephane ve askeri malzemenin tedariki noktasında da son derece verimli çalışmalar yürütmüşlerdir.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlandırılmasında gizli gruplar tarafından yürütülen istihbarat faaliyetlerinin önemli katkıları olmuştur. Bu sahada yapılan çalışmalarla birlikte adeta bir ölüm-kalım savaşı şeklinde cereyan eden Büyük Taarruz harp tarihine dünyanın en büyük istihbarat operasyonlarından biri şeklinde geçmiştir. Bu çalışma ile; Milli Mücadele Dönemi'nde faaliyet gösteren on sekiz grubun kuruluş amaçları, yönetici kadrolarında kimlerin yer aldığı, hangi amaca hizmet etmiş oldukları, görev yaptıkları süre içinde yürütmüş oldukları istihbarat faaliyetleri ve Türk bağımsızlık savaşına yapmış oldukları katkılar ele alınarak objektif bir açıdan değerlendirilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan Milli Mücadele Dönemi içinde istihbarat yönü ile ön plana çıkan ve Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasında pay sahibi olan kişiler de istihbarat alanında sağlamış oldukları katkılar çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi

ATASE Arşivi Atatürk Koleksiyonu (1905-1980), K.5, G.49, B. 49. 1-2

ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.11

ATASE Arşivi, K.1533, D.94, F. 27/1

ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F. 30

ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F. 6,11,3

ATASE Arşivi, K.1533, D. 2, F. 43-3

ATASE Arşivi, K.1543, D. 47, F. 34-3

ATASE Arşivi, K.1308, D. 47, F. 7-2

ATASE Arşivi, K.1308, D. 47, F. 7/1

ATASE Arşivi, K.1308, D. 47, F.7

ATASE Arşivi, K.1533, D. 2, F.10

ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.26.

ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.1/9

ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F. 1/6/8/9

ATASE Arşivi, K.1563, D. 47, F.11

ATASE Arşivi, K.1543, D. 38, F.9

ATASE Arşivi, K.2039, D. 296, F.11-51

ATASE Arşivi, K.1533, D. 2, F.1/11

ATASE Arşivi, K.1534, D. 8, F.5-35

ATASE Arşivi, K.1534, D. 8, F.3/29

ATASE Arşivi, K.1561, D.120, F.120

ATASE Arşivi, K.1561, D.120, F. 52, 61, 82

ATASE Arşivi, K.1560, D.119, F. 10-4,10-5

ATASE Arşivi, K.891, G.162, B.1

ATASE Arşivi, K.1560, D.119, F.7, 11/2

ATASE Arşivi, K.1561, D.120, F.55

ATASE Arşivi, K.1534, D. 8, F.3-1

ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F. 27-2

ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F. 4-11, 4-12

ATASE Arşivi, K.1534, D. 8, F.4-1

ATASE Arşivi, K.1534, D. 8, F. 4-4
ATASE Arşivi, K. 1534, D. 8, F. 4-17
ATASE Arşivi, K. 1534, D. 8, F. 4
ATASE Arşivi, K.2695, D.8, F.1-3
ATASE Arşivi, K.2695, D.8, F.1-4
ATASE Arşivi, K.1312, D.1, F.1-20
ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.1-3
ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F.1, 1-1
ATASE Arşivi, K.1534, D.8, F. 3-48, 3-49
ATASE Arşivi, K.615, D.208, F.4
ATASE Arşivi, K.687, D.140, F.1, 12-13-14
ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.43-2
ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.43, 43-1
ATASE Arşivi, K.687, D.140, F.1-8
ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.13-7
ATASE Arşivi, K.955, D.17, F.14
ATASE Arşivi, K.690, D.148, F.18
ATASE Arşivi, K.693, D.157, F.2, 54-55
ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.105-4
ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.111-1
ATASE Arşivi, K.721, G.124, B.2
ATASE Arşivi, K.721, G.130, B. 9-10
ATASE Arşivi, K.683, D.126, F. 89-2
ATASE Arşivi, K.690, D.148, F.43-3, 43-4
ATASE Arşivi, K.636, D.280, F.42-2
ATASE Arşivi, K.1961, D.38, F.28-3
ATASE Arşivi, K.1961, D.91, F.8-3
ATASE Arşivi, K.1959, D.64, F.38-7
ATASE Arşivi, K.1959, D.64, F.38-11
ATASE Arşivi, K.1961, D.91, F.16-7
ATASE Arşivi, K.1961, D.91, F.16-20
ATASE Arşivi, K.1961, D.91, F.17
ATASE Arşivi, K.615, D.208, F. 4-4/1

ATASE Arşivi, K.615, D.208, F.51,62
ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.1
ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.80
ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.124-139
ATASE Arşivi, K.1397, D.35, F.11-2
ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.76
ATASE Arşivi, K.1308, D.47, F.8/17
ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.1-8, 1-13
ATASE Arşivi, K.952, D.6, F.11-1,11-2
ATASE Arşivi, K.2695, D.8, F.2
ATASE Arşivi, K.1561, D.120, F.5, 5-1
ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.4
ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.71
ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.37
ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.140
ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.123
ATASE Arşivi, K.622, D.18, F.125-140
ATASE Arşivi, K.632, D.12, F.39-1
ATASE Arşivi, K.997, D.40, F.132
ATASE Arşivi, K.965, D.17-9, F.1
ATASE Arşivi, K.963, D.6, F.5-4, 5-5,5-6
ATASE Arşivi, K.963, D.6, F.10-6
ATASE Arşivi, K.1315, D. 35, F.5, 5-2
ATASE Arşivi, K.1533, D.2, F.51
ATASE Arşivi, D.4283, B.35, F.4, 4-1, 4-2
ATASE Arşivi, K.11, G.665, B.14
ATASE Arşivi, K.347, D.4, F.187-1
ATASE Arşivi, K.1749,G.195, B.195-15

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

BOA, DH.KMS. Belge No: 52.5.9.1

BOA, Belge No: DH.EUM, 4.Şb. 16.41.1

BOA, Belge No: DH.EUM, 4.Şb. 16.41.2

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

BCA, Belge No: 30.10.0.205.399.6

BCA, Belge No: 30.10.204.395.7

BCA, Belge No: 30.18.1.1.1.20.16

BCA, Belge No: 30.10.54.354.13

BCA, Belge No: 30.10.0.54.357.3

BCA, Belge No: 30.10.0.83.545.20-1

BCA, Belge No: 30.10.0.83.545.20-2

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi

TİTE Arşivi, K.64, G.134, B.1/2

TİTE Arşivi, K.70, G.17, B.1

TİTE Arşivi, K.70, G.20, B.1-2-3-4

TİTE Arşivi, K.70, G.19, B.1-2

TİTE Arşivi, K.59, G.125, B.1/2/3

TİTE Arşivi, K.60, G.36, B.2

TİTE Arşivi, K.60, G.34, B.1-2

TİTE Arşivi, K.59, G.143, B.1

TİTE Arşivi, K.39, F.16, B.60-2

TİTE Arşivi, K.60, G.36, B.3

TİTE Arşivi, K.60, G.30, B.1

TİTE Arşivi, K. 60, G.31, B.2

TİTE Arşivi, K.70, G.2, B.2

TİTE Arşivi, K.44, G.34, B.1-2

TİTE Arşivi, K.52, G.119, B.1-2

TİTE Arşivi, K.39, G.14, B. 49-5

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

Düstur (1929). Üçüncü Tertip, C.1, (23 Nisan 1336-28 Şubat 1337)

TBMM G.C.Z.,1. Dönem, 1.Cilt, 111.Birleşim

TBMM G.C.Z.,1.Dönem, 2.Cilt, 29.Birleşim

TBMM Z.C., 1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim

TBMM Z.C., 1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim

TBMM Z.C., 1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim

TBMM Z.C., 1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim

TBMM Z.C., 1.Dönem, 20.Cilt, 52.Birleşim

TBMM Z.C., 1.Dönem, 8.Cilt, 152.Birleşim

TBMM Z.C., 1.Dönem, 9.Cilt, 60.Birleşim

TBMM Z.C., 1.Dönem, 4.Cilt, 142.Birleşim

Sürelî Yayınlar

Açıksöz Gazetesi, (20 Temmuz 1919). s.3.

Açıksöz Gazetesi, (19 Haziran 1922). s.1.

Baydar, E. (6 Ekim 1970). “Mustafa Kemal’in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum”. Cumhuriyet Gazetesi, s.5.

_____ (14 Ekim 1970). “Mustafa Kemal’in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum”. Cumhuriyet Gazetesi, s.4.

_____ (15 Ekim 1970). “Mustafa Kemal’in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum”. Cumhuriyet Gazetesi, s.4.

_____ (21 Ekim 1970). “Mustafa Kemal’in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum”. Cumhuriyet Gazetesi, s.4.

_____ (22 Ekim 1970). “Mustafa Kemal’in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum”. Cumhuriyet Gazetesi, s.4.

_____ (23 Ekim 1970). “Mustafa Kemal’in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum”. Cumhuriyet Gazetesi, s.4.

_____ (31 Ekim 1970). “Mustafa Kemal’in Gizli Teşkilatını Ben İdare Ediyordum”. Cumhuriyet Gazetesi, s.4.

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi, “Heyet-i Tahririye”, 10 Ocak 1920, s.1.

_____ (7 Kasım 1920). “Cephelerde”, s.1.

_____ (10 Ocak 1921). “Zavallı İstanbul”, s.1.

_____ (20 Ağustos 1922). “Çay Ziyafeti”, s.2.

_____ (19 Haziran 1922). s.1.

Milliyet Gazetesi, (4 Haziran 1932). “Müessif Bir Ölüm”, s.1.

Son Telgraf Gazetesi, (3 Kasım 1950). “İstiklal Savaşı’nın 1 No’lu Casusu”, s.1.

Vakit Gazetesi, (19 Haziran 1922). s.1.

Yeni Gün Gazetesi, (29 Ocak 1920). “Misak-ı Milli”, s.1

Kitap ve Makaleler

Acar, Ü., ve Urhal, Ö. (2007). *Devlet-Güvenlik-İstihbarat-Terörizm*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Acar, Ü. (2011). *İstihbarat*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Adivar, H.E. (1985). *Türk’ün Ateşle İmtihanı*. İstanbul: Atlas Yayınevi.

Akandere, O., ve Polat, H.A. (2011). *Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşıtı Politikaları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Akar, A. (2005). *Casuslar, Derin Savaşın Sıra Dışı Neferleri*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Aksoley, İ. (2009). *Teşkilat-ı Mahsusadan Kuvayımilliyyeye: Kahraman Bir Türk Subayının Anıları*. Ankara: Timaş Yayınları.

Aksoy, Y. (2000). *Gavur Mümin: Gazi Paşa’nın Casusu*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Albayrak, M. (1998). *Milli Mücadele Dönemi’nde Batı Anadolu Kongreleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Altay, F. (1970). *On Yıl Savaş ve Sonrası (1912-1922)*. İstanbul: İnsel Yayınları.

Armstrong, H.C. (1997). *Bozkurt*. İstanbul: Arba Yayınları.

Arslan, E.Ş. (2005). *Ölüme Giden Yolda Üç Osmanlı*. İstanbul: Çatı Yayınları.

- Arslan, E. (1995). “1921 Yılı İlk Yarısında Türk, Fransız, İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiliz Politikası ve Mustafa Sagir Olayı”, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, C.9, (31):192.
- Ataç, K.K. (2019). “İstihbarat, Casusluk, Karşı Casusluk, Örtülü Operasyonlar ve Güvenlik”, Güvenlik Yazıları Serisi, (45): 1-10.
- Atalay, Y. (2017). *Türkiye’deki Terörle Mücadele Bağlamında Modern İstihbarat Tekniklerinin İncelenmesi*. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik.
- Atamer, H. (1968). “Milli Mücadeleye Katılanlar Hakkında Askeri Yargıtay’ın Kararları”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, (12): 3-8.
- Atatürk’ün Bütün Eserleri*. (2001). C. 6, 10, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2019). *Nutuk II. Cilt (1920-1927)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Atatürk, M. K. (1997). *Nutuk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atatürk, M. K. (2020). *Dumlupınar Nutku ve 30 Ağustos Zaferi*. İstanbul: Sia Kitap.
- Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*. (2006). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Ateş, H. (2016). *İstihbarat Konferansları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ateş, H. (2014). *Türk İstihbarat Sisteminin Sorunsalları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Avcı, G. (2005). *İstihbarat Teknikleri Aktörleri-Örgütleri ve Açmazları*. İstanbul Timaş Yayınları.
- Aybars, E. (2006). *İstiklal Mahkemeleri*. İzmir: Zeus Yayınevi.
- Aydoğan, E. (2000). *Samsun’dan Erzurum’a Mustafa Kemal*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Aydın, N., ve Işık, Z. (2023). *Kâzım Karabekir Paşa’nın Eğitim Faaliyetleri*. Ankara: Sonçağ Yayınları.

- Aydın, N., ve Işık, Z. (2022). “Büyük Taarruza Giden Süreçte Türk Ordusunun Psikolojik ve Manevi Durumu Üzerine Bir Değerlendirme” Mustafa Latif Emek (Ed.), 4. Uluslararası 30 Ağustos Sempozyumu Bidirileri, 29-30 Ağustos 2022, (s.26-31). İzmir: İksad Yayınevi.
- Aydın, N., ve Işık, Z. (2018). “Sürgünde Bir Yurtsever: Mehmet Talat Paşa”, Kürşat Özdaşlı (Ed.vd.), Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Yenilikçi Yaklaşımlar, (s.153-175). Ankara: Gece Akademi Yayınevi.
- Aydın, M. (1992). *Milli Mücadele Dönemi'nde TBMM Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Aydın, M. (1989). “Hamza Grubu (23 Eylül 1920 – 15 Aralık 1920)”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C.1, (3): 371-394.
- Babacan, H. (2012). *Mehmet Talat Paşa (1874-1921)*. Ankara: Altınpost Yayıncılık.
- Bahar, İ. (2016). *Teşkilat-ı Mahsusa MİT ve İstihbarat Örgütleri*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Baykal, H. (1989). “Milli Mücadele Yıllarında Mustafa Kemal Paşa İle Cemal Paşa Arasındaki Yazışmalar”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.5, (14): 379-439.
- Baysal, E. (2017). *Heyet-i Temsiliye'nin İzmirli Casusu Yüzbaşı Gavur Mümin*. İzmir: Mavinin Not Defteri Yayınları.
- Berk, M.B. ve Sarı, G.(2022). “İstihbarat Çarklarının Swot Analizi Çerçevesinde İncelenmesi”, International Journal of Politics and Security, C.4, (2): 65-99.
- Bey, M.M.A. (1992). *Anadolu İnkılâbı-Milli Mücadele Anıları (1919-1923)*. İstanbul: Arba Yayınları.
- Biçer, S. (2017). “Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş”, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, C.9, (2): 435-464.
- Can, F. (1962). “Milli Mücadele’de Halide Onbaşı”, Yakın Tarihimiz, C.1, (4): 99-100.

- Can, F. (1962). “Birinci Dünya Harbinden Sonra İlk Milli Kuvvet Nasıl Kuruldu?”
Yakın Tarihimiz, C.I, (13): 394-395.
- Celasın, Z. (1946). *Tarih Boyunca Kadın*. İstanbul: Ülkü Kitap Yurdu Yayınları.
- Çelik, R. (1999). *Milli Mücadelede Din Adamları*. C.1, İstanbul: Emre Yayınları.
- Çınar, B. (1997). *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*. Ankara: Sam Yayınları.
- Çukurova, B. (1994). *Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*.
Ankara: Ardıç Yayınları.
- Deligönül, E. (1989). “Milli Kurtuluş Savaşı Yıllarında İmalatı Harbiyeliler” Makine
Kimya Endüstrisi Kurumu Dergisi, (25): 20-21.
- Demircioğlu (ed.vd.), (2021). *Türk İstihbarat Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Demirel, E. (2002). *Teşkilat-ı Mahsusadan Günümüze Gizli Servisler*. İstanbul: IQ
Kültür Sanat Yayınları.
- Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu*. (1983). Kanun No:
2937, Tertip 5, C.22.
- Doğan, Ü. (2022). *Kurtuluş Savaşı’nda Atatürk’ün İstihbarat Faaliyetleri- Milli
Ajanlarımız*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Doğanay, R. (2001). *Milli Mücadele’de Karadeniz*, Ankara: Atatürk Araştırma
Merkezi Yayınları.
- Dursunoğlu, C. (1946). *Milli Mücadele’de Erzurum*. Ankara: Ziraat Bankası
Matbaası.
- Erdil, B. (2021). “İnsansız Hava Araçlarının Kullanım Alanları ile Bu Araçların
Türkiye’nin Yurtdışı Operasyonlarındaki Yeri ve Önemi”, Bölgesel
Araştırmalar Dergisi, C.5, (2): 581-607.
- Erdoğan, F. (1954). *Türk Elllerinde Hatıralarım*. İstanbul: Yeni Matbaa.
- Erikan, C. (2018). *Kurtuluş Savaşı Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür
Yayınları.
- Ersanel, N. (2005). *Siber İstihbarat*. İstanbul: Hayy Kitap Yayınları.

- Ertürk, H. (1964). *İki Devrin Perde Arkası*. Haz.: Semih Nafiz Tansu, İstanbul: Pınar Yayınevi.
- Farrère, C. (1977). *Türklerin Manevi Gücü*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Girgin, K. (2003). *Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat ve Türkiye*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Göçgün, Ö. (2000). *İstiklal Savaşı İstihbarat Subaylarından Fahri Akçakoca Akça'nın Hatıraları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gökbilgin, T. (1977). *Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Giriş*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Gül, Z. (2015). "Stratejik İstihbarat ve Genel Yanılgılar", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, C. 4, (1): 111-132.
- Güldiken, N. (2006). "Bilginin Elde Edilmesi ve Korunmasında Ekonomik İstihbarat Sistemlerinin Rolü", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 7, (2): 169-181.
- Gündoğar, A.Ö. (2007). *Küreselleşme Zemininde Modern İstihbarat*. Harp Akademileri Komutanlığı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Güner, Z. (1999). *Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. (2007). "Ulak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (II: 235-238). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Hiçyılmaz, E.(1996). *Teşkilat-ı Mahsusa ve Casusluk Örgütleri*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Hiçyılmaz, E.(1994). *Osmanlı'dan Cumhuriyete Gizli Teşkilatlar*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Himmetoğlu, H. (1973). *Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları. C.1*, İstanbul: Ülkü Matbaası.
- Himmetoğlu, H. (1955). "Anadolu'ya Gönderilecek Silahları İngilizler Nasıl Denize Döktüler?", *Dün ve Bugün Haftalık Yakın Tarih Mecmuası*, (4): 6-33.
- İliadis, M. (1998). *Türk Gizli Servisleri ve MIT*. Atina.

- İlter, E. (2002). “Osmanlılarda İstihbarat (XIV.-XX. Yüzyıllar)”, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi İstihbarat Özel Sayısı, C.8, (2): 233-253.
- İlter, E. (2002). *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi - Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H. 1927-MAH 1965)*, Ankara: MİT Basımevi.
- İnuğur, M.N. (1993). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları.
- İyiat, B. (2006). *Bir Vatanı Karşılıksız Sevmek*. Ankara: Platin Yayınları.
- İyiat, B. (2020). *Türk Devlet Geleneğinde Milli İstihbarat*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Kalkavanoğlu, İ.S.(1957). *Milli Mücadele Hatıralarım*. İstanbul: Ekicigil Matbaası.
- Kandemir, F. (1964). *İstiklal Savaşı'nda Bozguncular ve Casuslar*. İstanbul: Ercan Matbaası.
- Kandemir, F. (1955). *Enver Paşanın Son Günleri*. İstanbul: Güven Basım ve Yayınevi.
- Kandemir, F. (2012). *Cemal Paşanın Son Günleri*, İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Kansu, M.M.(1986). *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber. C.1*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karabekir, K. (1960). *İstiklal Harbimiz*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Karabekir, K. (1998). *İstihbarat (Gizli Harp)*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Karabekir, K. (1995). *İstiklal Harbimizin Esasları*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Karabekir, K. (2000). *Birinci Cihan Harbini Nasıl İdare Ettik? Sarıkamış, Kars ve Ötesi*, İstanbul: Emre Yayınları.
- Karan, K.(2015). *Geçmişten Günümüze Türk İstihbarat Teşkilatı*. Ankara: Kripto Yayınları.
- Karaören, S.(2023). *Ekrem Baydar'ın Anıları-Mustafa Kemal'in Gizli Örgütü*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Kayabaşı, K. (2019). “Felah Grubunun Milli Mücadeledeki Faaliyetleri” Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, (2): 603-625.
- Karaağaç, Y.(2018). *Geçmişten Geleceğe İstihbarat, Gizli Servisler, Örtülü Operasyonlar ve Savaş Stratejileri*. İstanbul: İskenderiye Yayınevi.

- Keleştemur, A.(2015). *Siber İstihbarat*. Kocaeli: Level Yayınevi.
- Keleşyılmaz, V.(2002). “Teşkilat-ı Mahsusanın Kuruluşu, Başkanları ve Mustafa Kemal”, *Türkler Ansiklopedisi*, (XIII: 316-320), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Kent, S.(2003). *Stratejik İstihbarat*. çev. B. Yasemin Özbek ve Nazlım Arıca, Ankara: ASAM Yayınları.
- Kırzioğlu, F. (1991). *Kâzım Karabekir (Kendi eserleri, hal tercümeleri ve arşiv belgelerine göre)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kış, S.(2009). “İşgal ile İstiklal Arasında Anadolu’da Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagır”, *Tarihin Peşinde Dergisi*, (1): 195-210.
- Kılıç A. (1955). *İstiklal Mahkemesi Hatıraları*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Kocatürk, U. (2007). *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Koçer, K. (1946). *Kurtuluş Savaşlarımızda İstanbul (İşgal Senelerinde M.M. Grubunun Gizli Faaliyetleri)*. İstanbul: Vakıf Basımevi.
- Koloğlu, O. (1994). *Havas-Reuter’den Anadolu Ajansı’na*. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları.
- Konukçu, E. (2010). *Erzurum’da Kars Kapı Şehitliği’nde İki Mezar: Hafız Hakkı ve Cemal Paşalar (1915-1922)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Köseli, M. (2011). *İstihbarat: Temel Hususlar ve Güncel Konular*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Köymen, M.A. (1993). *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kuran, E.(1968). *Avrupa’da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Kutay, C. (1972). *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Kutay, C. (1955). *Çerkez Ethem Hadisesi-Kendi Hatıralarıyla*. İstanbul: Tarih Kütüphanesi Yayınları.
- Kuzu, A. (2008). *Atatürk'e Yapılan 41 Suikast*. İstanbul: Bilge Karınca Yayınları.
- L, Pierre. (1977). *Can Çekişen Türkiye*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Mısıroğlu, K. (1977). *Kurtuluş Savaşı'nda Sarıklı Mücahitler*. İstanbul: Sebil Yayınevi.
- Mikail, E.H. (2020). *KGB Albaylığından Devlet Başkanlığına Putin Dönemi Rusya*. Ankara: Sonçağ Yayınları.
- Miman, A.T. (2007). *Küreselleşmenin Ordusu Ekonomik İstihbarat*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Müderrişoğlu, A. (2013). *Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Nutku, E. (1962). "Kurtuluş Savaşı'nda Denizciler- Muavenet-i Bahriye Grubu" *Yakın Tarihimiz I*, (13): 412-413.
- Orbay, R. (2004). *Cehennem Değirmeni-Siyasi Hatıralarım*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Ökte, E.Z. (1973). "Anadolu Harekâtına Kimler, Nasıl ve Ne Zaman Katıldılar?", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, C. XII, (70): 28-30.
- Özalp, K. (1988). *Milli Mücadele 1919-1922*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özata, M. (2007). *Atatürk ve Tıbbiyeliler*. İzmir: Umay Yayınları.
- Özdağ, Ü. (2002). "Stratejik İstihbarat, Avrasya Dosyası", *Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, İstihbarat Özel Sayısı*, C.VIII, (2): 109-149.
- Özdağ, Ü. (2008). *İstihbarat Teorisi*. 5. Baskı, Ankara: Kripto Yayınları.
- Özer, Y. (2018). *Kültürel İstihbarat*. Ankara: Karakum Yayınevi.
- Özkan, İ. (2016). *Deli Halid Paşa*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Özkan, A. (2013). "Arkadaşlarının Kaleminden Mim Mim Grubu Reisi Topkapılı Mehmet Bey" *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10): 29-62.

- Özer, Y. (2014). *NATO Harekâtlarında İstihbaratın Yeri: Afganistan'da Kültürel İstihbarat*. Kara Harp Okulu Komutanlığı Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Özkaya, Y. (2007). *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları,
- Öztoprak, İ. (1981). *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öztoprak, İ. (1989). *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele Basını*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Pehlivanlı, H. (1995). “Mudanya Mütarekesi İle Lozan Antlaşması Arasında Ankara Hükümetinin İngiliz İşgal Birliklerini Kontrolü ve Geçit Teşkilatı”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.10, (32): 441-475.
- Pehlivanlı, H. (2002). “Osmanlılarda İstihbaratçılık”, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, (XIII: 653-667), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Pehlivanlı, H. (1992). *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları.
- Pehlivanlı, H. (1991). “Askeri Polis Teşkilatı İstihbarat Raporlarında Milli Mücadele Sırasında Ermeni-Rum Azınlığın Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, C.II, (8): 675-682.
- Peker, N.(1955). *1918-1923 İnebolu ve Kastamonu Havalisi*. İstanbul: Gün Basımevi.
- Safi, P. (2023). *Milli İstihbarat Teşkilatı (1826-2023)*. İstanbul: Kronik Kitap Yayınları.
- Safi, P. (2014). “Fiilden İsim: Teşkilat-ı Mahsusa”, Toplumsal Tarih Dergisi, (243):74-79.
- Salıslık, S. (1999). *Kurtuluş Savaşı'nın Gizli Örgütü M.M. Grubu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

- Sanay, R. (2005). *Türk Casusu İngiliz Kemal Milli Mücadele’de*. İstanbul: Geçit Yayınevi.
- Sarıhan, Z. (2006). *Kurtuluş Savaşı Kadınları*. Ankara: Çankaya Belediyesi Yayınları.
- Seren, M. (2017). *Stratejik İstihbarat ve Ulusal Güvenlik*. Ankara: Orion Kitapevi.
- Sevgin, U. (2022). *Türkiye’nin Ege ve Doğu Akdeniz’e Yönelik Dış Politikasının Stratejik İstihbarat Analizi*. Ankara: Orion Yayınları.
- Seyrek, A. (2020). *İstihbarat Örgütleri Tarihi*. Ankara: Dorlion Yayınları.
- Sonyel, S. (1995). *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye’deki Eylemleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sonyel, S. (1983). *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika. C.2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Soysal, İ. (1985). *Kurtuluş Savaşında İşbirlikçiler*. İstanbul: Osmanlı Matbaası.
- Soysal, İ. (1983). *Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları 1. Cilt (1920-1945)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Şakir, Z. (2011). *Yakın Tarihin Üç Büyük Adamı Talat-Enver-Cemal Paşalar*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- Şapolyo, E.B. (1969). *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*. Ankara: Güven Matbaası.
- Şenel, M. ve Şenel, A. T. (1997). *Stratejik İstihbarat*. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Şenli, B. (2020). “İstiklal Harbinde Ege Bölgesinde İstihbarat Faaliyetleri” Osman Kunduracı (Ed.vd.), 14. Uluslararası Türk Kültürü, Sanatı ve Kültürel Mirası Koruma Sempozyumu Bildirileri, 2-4 Aralık 2020, (s. 267-276). Konya: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları.
- Şimşek, E. (2004). *Türkiye’de İstihbaratçılık ve MİT*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Şimşir, B. (1976). *Malta Sürgünleri*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Talat Paşa, M. (2006). *Hatıralarım ve Müdafaaam*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

- Tansel, F.A. (1991). *İstiklal Harbi'nde Mücahit Kadınlarımız*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Taşkıran, C. (2008). *Milli Mücadele'de Kâzım Karabekir Paşa*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Tekin, E. (2011). *Kâzım Karabekir ve İstihbarat*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Tekin, N.(2017). *Gizemli Örgütler: Teşkilat-ı Mahsusa- İttihat ve Terakki*, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları.
- Tevetoğlu, F. (1994). *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tezsever, S. (1999). *Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi.
- Tılısbık, N. ve Akbal, Ö. (2006). *İstihbarat ve Türkiye*. İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.
- Tomruk, A.E. (2000). *İngiliz Kemal (Ahmet Esat Tomruk) Milli Mücadele Dönemi Hatıraları*. Haz. Zekeriya Türkmen, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tör, Ö. (2020). *Vekâlet Savaşları ve Hibrit Harekât*. İstanbul: Yediveren Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1986). *Türkiye'de Siyasal Partiler. C.2, (Mütareke Dönemi 1918-1922)*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1952). *Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaası.
- Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi (1966)*. II. Cilt, III. Kısım, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi-Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (1974)*. II. Cilt, IV. Kısım, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler -15 Mayıs 1919-2 Kasım 1923 (1975)*. C.7, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, (1989). Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi.

- Tzu, S. (1992). *Savaş Sanatı*. Çev. Sibel Özbudun-Zeynep Ataman, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Uçan, M. (2018). *Başkomutan Mustafa Kemal Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Zafer Konuşması*. İstanbul: Kalender Yayınevi.
- Yakın, A. (1969). *İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele*. Ankara: Dışişleri Akademisi Yayınları.
- Yalçın, O. (2011). “İstiklal Savaşı’nda Orduya Uçak Bağışlayan İş adamı: Erzurumlu Nafiz Bey’in Hayatı ve Çalışmaları, Turkish Studies, C.6, (13):1585-1596.
- Yaman, A. E. (1992). “Türkiye Büyük Millet Meclisinde Büyük Zafer”, Tarih Araştırmaları Dergisi, C. XVI, (27): 147-171.
- Yazıcı, N. (2002). *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, S. (2007). *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Yurtsever, S. (2013). *Milli Mücadele Dönemi İstihbarat Faaliyetleri Örnek Olay İncelemeleri (1919-1922)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Yurtsever, S. (2015). *Milli Mücadele İstihbaratında İstanbul’da Gizli Bir Grup “Felah”*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yüksel, A. (2013). *II. Mahmut Devrinde Osmanlı İstihbaratı*. İstanbul: KitapYayınları.
- Zengin, E. (2017). “Milli Mücadele Yıllarında İmalat-ı Harbiye Fabrikaları”, (Elektronik Sürüm). Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Elektronik Dergisi, C.5, (1): 201-223.
- Zürcher, E.J. (1987). *Milli Mücadelede İttihatçılık*. Çev.: Nüzhet Salihoglu, İstanbul: Bağlam Yayınları.

İnternet Siteleri

<https://www.mit.gov.tr/isth-olusum-html>. (Erişim Tarihi 17.11.2024)

<https://www.mit.gov.tr/akademi.html>. (Erişim Tarihi 12.11.2024)

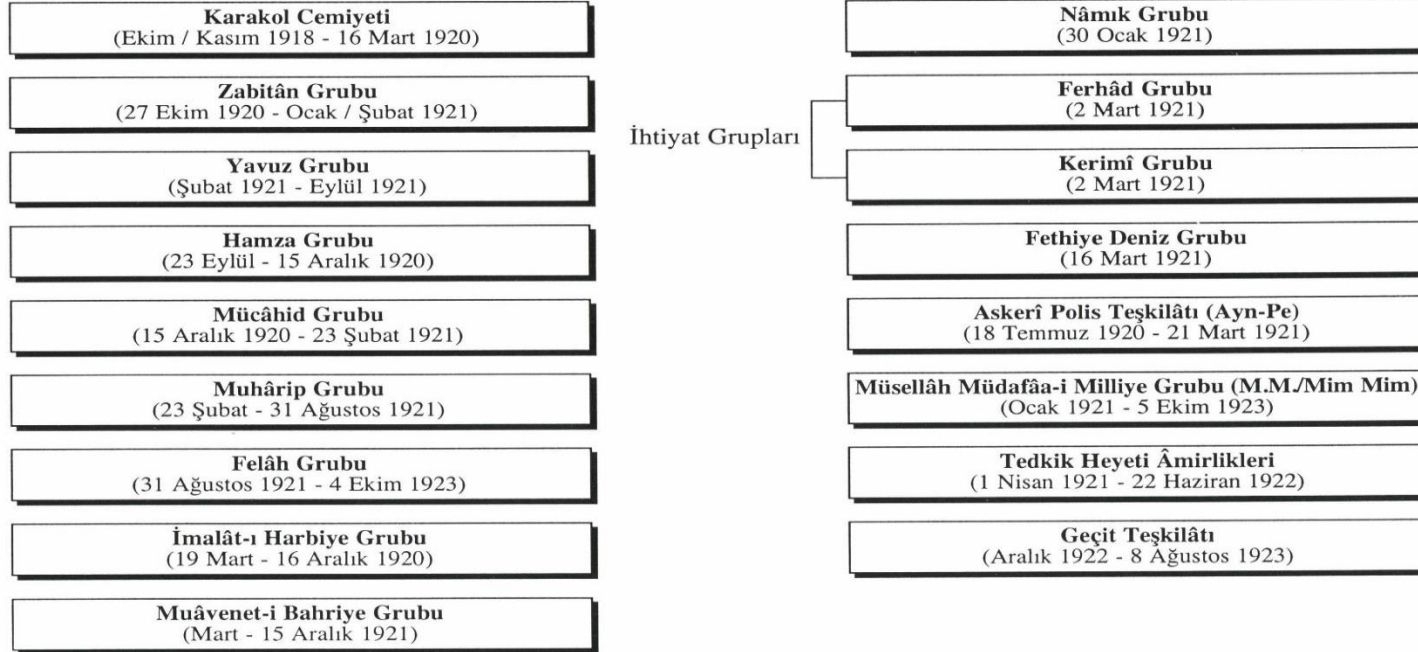
<https://www.akademiportal.com/istihbarat-ve-terimler>. (Erişim Tarihi 09.06.2024)

<https://www.dikgazete.com/yazi/entegre-istihbarat-ve-istihbaratin-basbugu-dr-hakan-fidan-4669.html>. (Erişim Tarihi 03.10.2024)

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/mitten-kritik-adim-siber-istihbarat-baskanligi-kuruldu-782199.html>. (Erişim Tarihi 09.10.2024)

<https://www.burhanettinsenli.com/zafere-giden-yolda-ataturkun-istihbarat-faaliyetleri>. (Erişim Tarihi 08.08.2024)

EKLER

EK 1: Mütareke ve Milli Mücadele Döneminde Kurulan Gizli Gruplar
(Kaynak: Erdal İLTER, Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi, MİT Basımevi, Ankara, 2002, s.16.)

Karakol Cemiyeti'nin
Mühürü

Hamza Grubu'nun
Mühürü

Yavuz Grubu'nun
Mühürü
(MIT Özel Arşiv Belgeleri)

Muhârib Grubu'nun
Mühürü

Felâh Grubu'nun
Mühürü
(MIT Özel Arşiv Belgeleri)

Felâh Grubu'nun
Mühürü
(MIT Özel Arşiv Belgeleri)

Felâh Grubu'nun
Mühürü

M.M. Grubu'nun
Mühürü
(MIT Özel Arşiv Belgeleri)

M.M. Grubu'nun
Mühürü
(MIT Özel Arşiv Belgeleri)

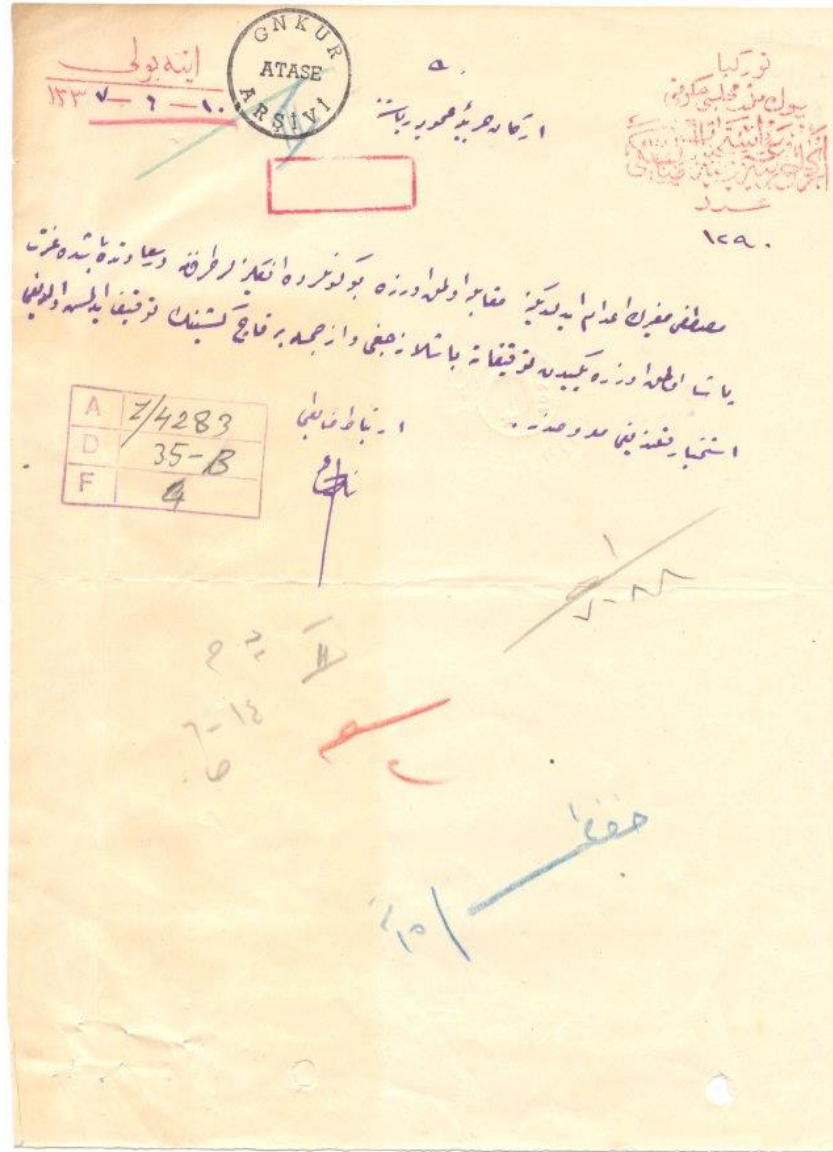
EK 2: Mütareke ve Milli Mücadele Döneminde Kurulan Gizli Grupların Mühürleri
(Kaynak: Erdal İLTER, Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi, MİT Basımevi, Ankara-
2002, s.106)

سیاحت ورقه سی ۸۷۰۵

اسم و شهرتی	پدینک اسمی	سنی	تابعیتی	بوی	کوز	بیق	صقال	صاچ
دیر اصفی								
	علامت فارقه	نام						
محل ولادی	اسم جدول	صنعتی						با قوم بولسین مدبر
محل اقامتی		نزهت کیده جکی						با قوم
نه ایچون کیده جکی		تاری						
هانکی بولدن کیده جکی		جرا						
افرادعا له سندن یا سنده بولانلر کاسم و سنلری		دین مقوس عاندس برابر						
بالاده اسم و شهرتی و طریق سیاحتی	محرر اولان دیر اصفی	اقدینک						
سیاحتده بر محذور کوریه مدیکنی مین اشبو سیاحت ورقه سی مومی الیه مجانا								
اعطا قلدی	سنه ۱۳۳۳							
	عبدی بی...							
	افسار محمد...							
	اوریز...							
	ورقه بی اعطا این مقام و مأموریت							
	در دخی...							

مطبعة عامه

EK 3: Yolculara Mahsus Seyahat Varakası Örneği

EK- 4 Mustafa SAGİR'in İstanbul'da tevkif ve muhakemesi ile idamı

بفرستد
 ۲۷/۲/۶
 ۴۲۸۳
 ۳۵-۸
 ۴۱
 GNKUR
 ATASE
 ARSIVI
 ۶-۴۴ II
 ۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

ص ۲۶

۶ - معاشیه تصرفه بولنده اولنده حکومت مایه مقتدریه و مقبره مقتدره نافذ و مقرر
در تکرار ایله جمله کتیده فضا عاید به جمله مأمورین و اولنده در جموعه مأمورین ایستاده

اخراج اولنده ضرر -

۷ - طبعیت بابت و حومل قاتلی برلیه و در نتیجه بابت ایستاده -

۲۷/۶/۶

نیرا

۲۷/۶/۱۰۰ تنقه دارنده افام ایستاده بینه برار بیت بربری عینا درنده

۲۷/۶/۱۰۰

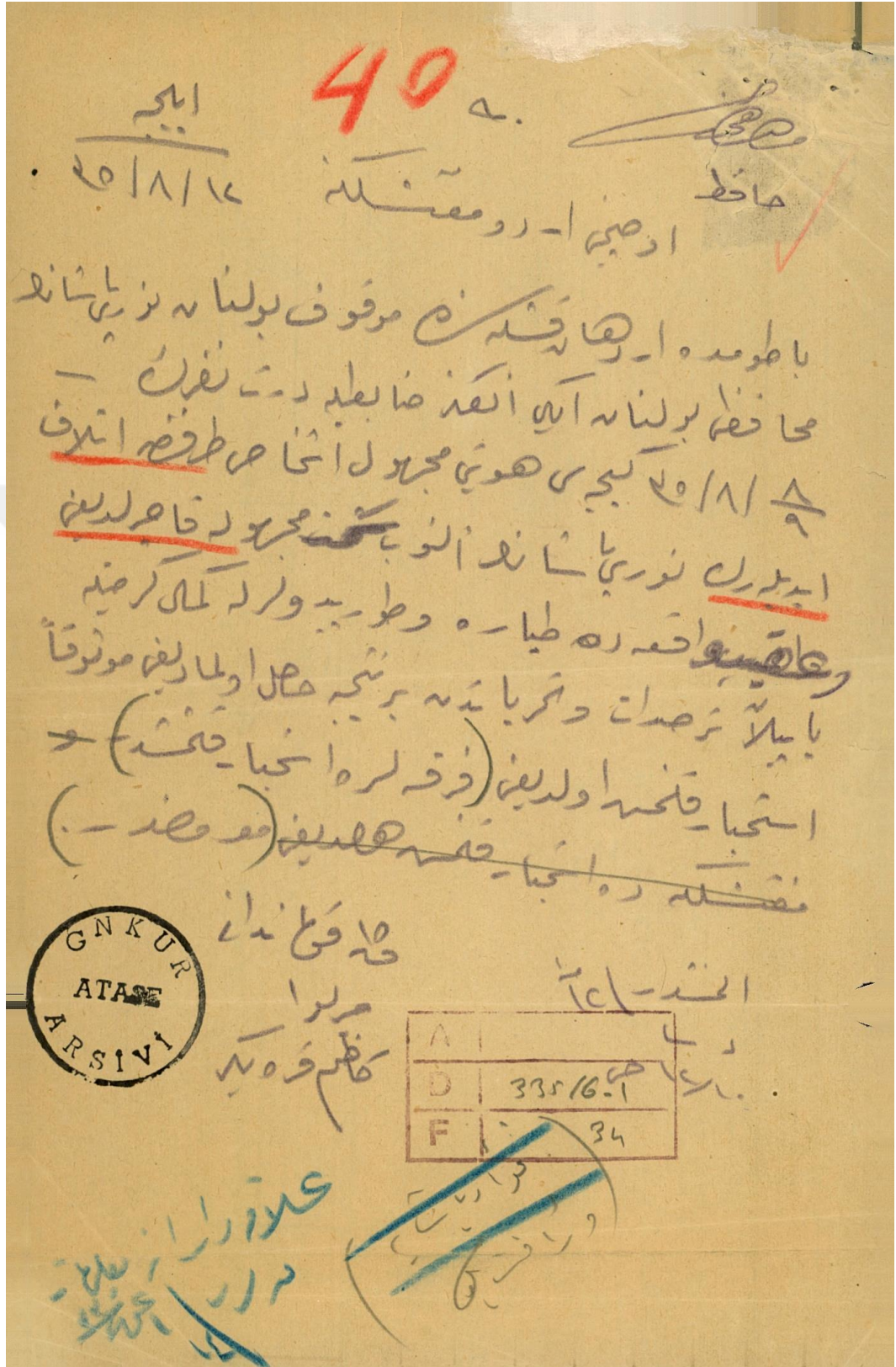
۲۷۷. نور ایستاده بینه

نیرا

A	2/4283
D	35-B
F	4/2

انتهای قلمبر
۲۷۷

۲۷۷

EK-6 Batum'da Ardahan Kışlasında İngilizlerin elinde tutuklu bulunan Nuri Paşa'nın kaçırılması hakkında

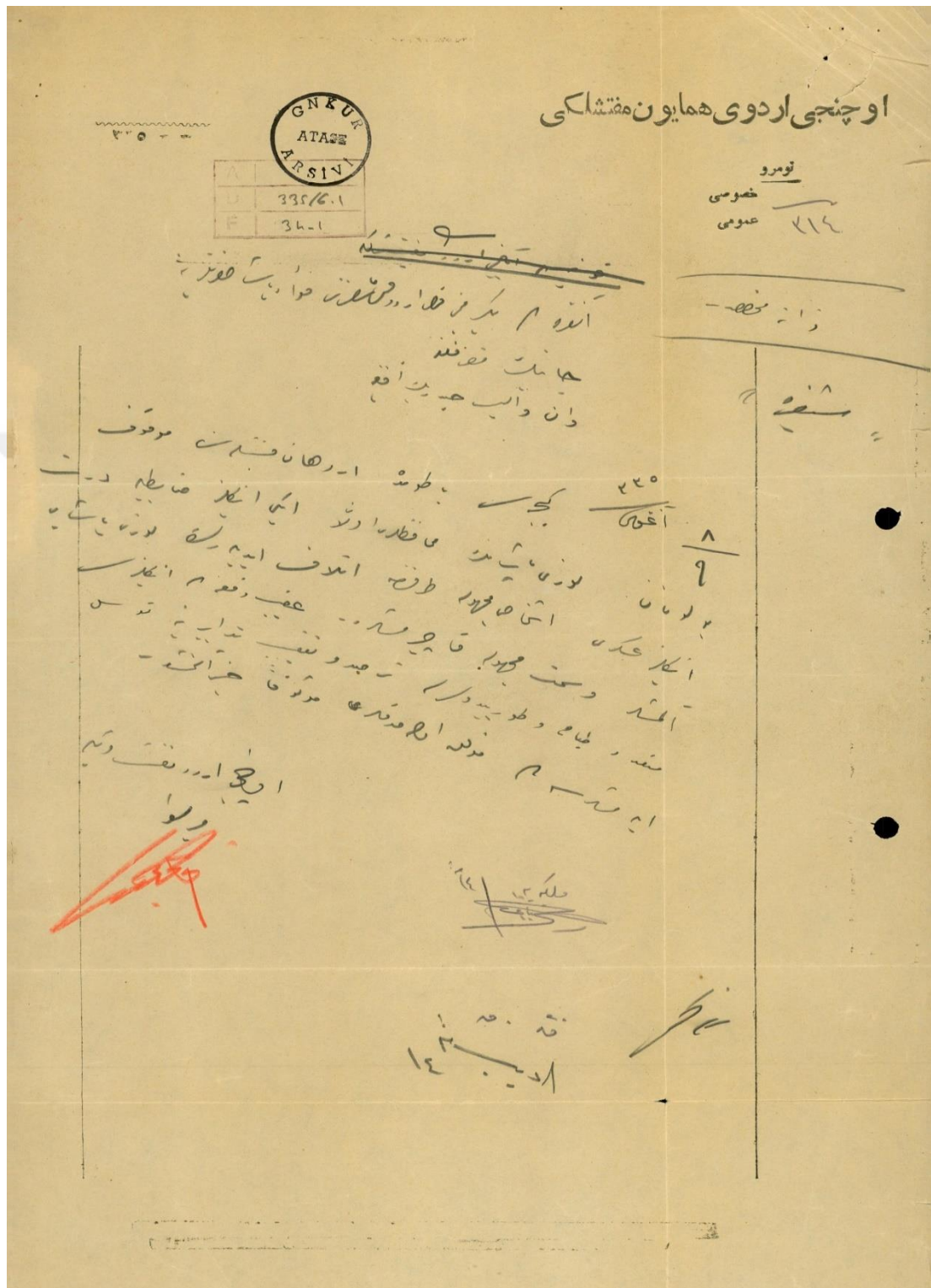
تلف اقامه

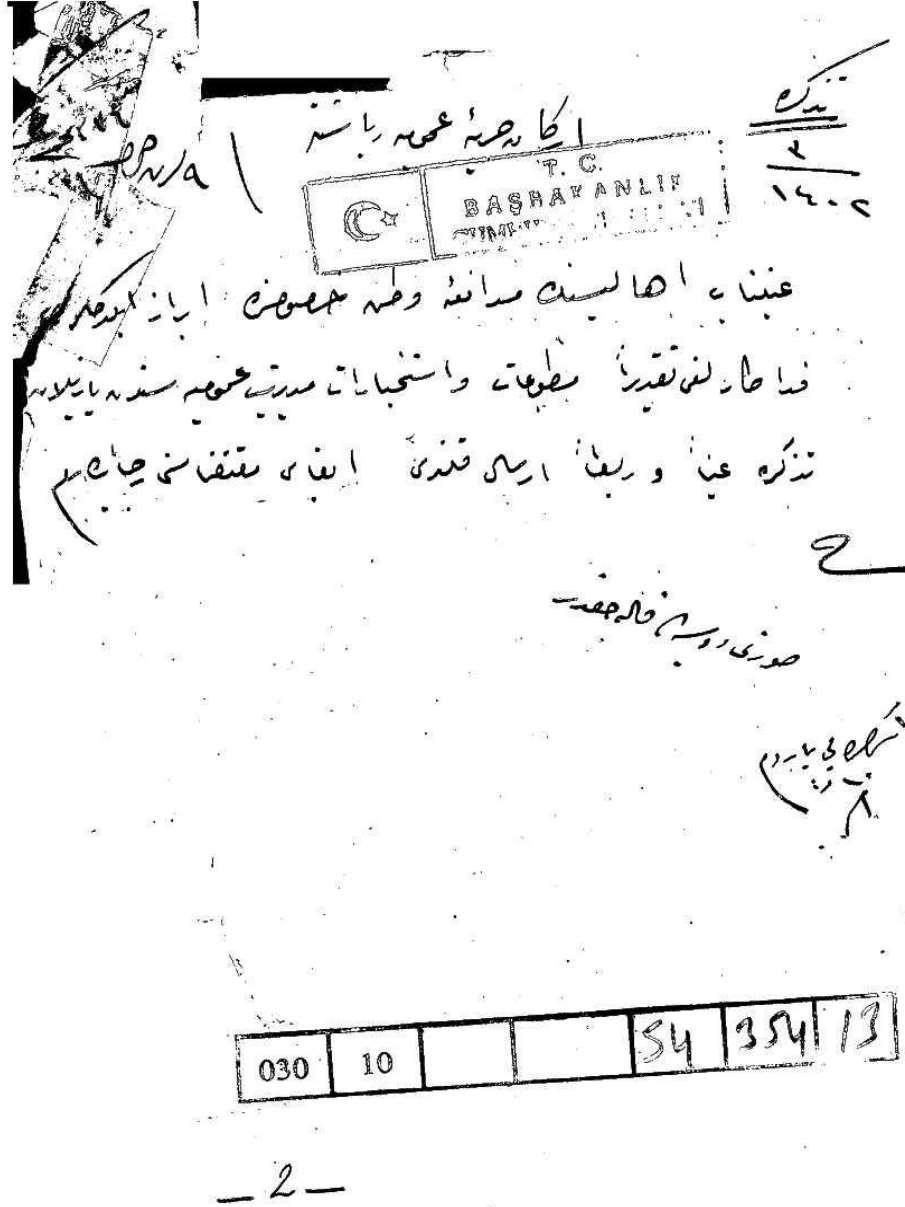
اسما	صاعت	تاریخ	مکان	مقام	مقام	مقام	مقام	مقام	مقام
اول	اول								
مکره	مکره								
اول	اول								
مکره	مکره								

حکومت لدران بھارائندن ملولای برکونا مشوریت قبول الیز

۱۱

EK-6/1 Batum'da Ardahan Kışlasında İngilizlerin elinde tutuklu bulunan Nuri Paşa'nın kaçırılması hakkında

EK-7 Gaziantep halkının vatan müdafaasında göstermiş olduğu kahramanlıkları anlatan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyetinin yazısı

49

13

طریقہ انتخابیہ سربسازیم ۵۰۰ ملوکی

ن- بچہ ۵۰۰ ندرت تذکرہ گورنر

شکرت متواترہ بے بولک باغیانہ دورہ کجی دھری معلوم اوریا سبانت محمد علی اسلمہ بکانه مند
قدت الک قوی علی اعتباریہ اولادہ عثمانیہ بقیہ؛ مکتی اعلیٰ فی امل استیلا حیوانہ او طبعہ ایما
قائما بسندک طعنہ اسیرانک قدتہ در . انگلہ ہا شدہ اولدین ہلکہ اوریا سبانت میربا بسندک
طرقہ بر افقا اجمیہ لغو ایماہ ترتیبانہ ایماہ بہ مرکز خلافت کی کوہ بہ حال وائی بقیہ عابد فقط
صرف نفقت رونایہ جہاد و تحفہ املاہ سکونہ بر کلونہ بے سبب اشتراک ایویہ . کیم غنایہ آیت قیامی مرصعہ
طرقہ اسفا نظارہ مصحفہ سادہ نہ دکن ہمارہ فقط کھڑکای سندک حکم اعلیٰ سفند . دندیز
در شیعہ عربینک توبہ لغوایہ مرتبہ ہر حساب قاعدتہ بر علی سبب حکم زوالہ . او علی بسندک
عزم و ایماہ استفادہ و صباہی مدافعہ . مکتی خدمتہ اجمیہ ایماہ اولدین عہدہ سماہ و کونستہ اولدین آثار ہجودہ
وفدا ہر . او عزم و ایماہ . او عہدہ کہ صباہی بجمہ خلافت کی مالی اولادہ تاریخ مند کی زندگیاہ ہجودہ
زیر مکتی بوجہ اندک آثار قاعدتہ بر کونستہ و کونستہ بید حیرتہ الفا ایماہ کی انسان آیت بہ بولک برادر
جہاد و برک استفادہ حق مدافعہ بے بسندک حرکتہ بکام جعفری فقط حق محافظہ ایماہ بسندک زیر دفعہ
سفندہ . محسوسہ کجی ایماہ اسفندہ مدافعہ موجودہ اجمیہ مند کونستہ اولدین ہی ہجودہ صباہی اعلیٰ
قرمانتہ مذکورہ کجی بقیہ کجی ہر رفتہ ایماہ زکرت ہا شدہ . عالم اسلام و جہاد مند حافظہ اختیارہ
بے سبب بہ خاطرہ براہ عہدہ اولادہ غنایہ ہجودہ مند کونستہ بجمہ کجی ایماہ اسفندہ . غنایہ بقیہ اولدین
قدتہ وسائل صباہی بسندک ہجودہ بے آیدہ مقامہ ایویہ . بے آیدہ قادیہ اختیارہ و لغائی
صرف بابا بوجہ حق حق ناموی مدافعہ ایویہ . حوک کونستہ کجی ہجودہ غنایہ بکام عزتی قیہ بکام اجمیہ
اک عادی و شہرہ تزل ایویہ . فرانسہ کجی ایویہ مدافعہ ہجودہ بکام ہجودہ بوجہ ہجودہ بکام ہجودہ
قادیہ ہجودہ ہجودہ اور بکام کونستہ آیت ہجودہ بکام ہجودہ بکام ہجودہ بکام ہجودہ بکام ہجودہ
وسطہ سفندہ ہجودہ ہجودہ . چنگہ او عزم ایماہ ہجودہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ
آیت او او عزم ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ
ایماہ کونستہ آیت آیت ہجودہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ
مکتیہ صطوفہ اعلاہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ ایماہ
انارمتہ آیت کی اتحاد سادہ تقویہ ایماہ . صطوفہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ
مکتیہ صطوفہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ
ایماہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ ہجودہ

۵۶
عہدہ ہجودہ

030 10

EK-7/1 Gaziantep halkının vatan müdafaasında göstermiş olduğu kahramanlıkları anlatan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyetinin yazısı

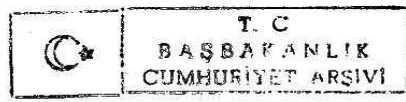
آفیس
۹۹/۴/۴۸

245

تورکیا یوکملت مجله حکومتی
ارکان حربیه عمومی ریاستی

اجرا کیده یقینی یا سنجیده

شعبه
عدد
۱۹۱۲

استانولده آنانه ۹۹/۴/۴۵ تاریخ معلومند :
انکدرلک انتخاب ایدر حجت نوروز و کبرالاهیا با مویرلر استانولک احوال سیم و راهبده حقیقه
استانولک انیمینی و استانولده اداره ملکیه قیاسی تدبیرا ایدر عدم منویتت برکنه
نتیجه لیه حقیقه آلفری لیه لیه معلومتت حقیقه اراقیه اولقده یلدیلمدن در
قیسم ضابطه و با مویرلر ده معاسه ادا مقده منولر حل مضایقه و خاندی مایه مختلفه ده استعار
ایمقده در... کیفیتی بری معلومتت نظردت سیریه عرض ایدم

اطلاعه عرض بری

وکیل ریاست
۹۰۹

۹۹/۴/۴۹

۱۰۹

۲۴۹۱۰۲۱۴

030 10 204 395 7

EK-8 İngilizlerin seçecekleri Türk memurlar hakkında malumat edinileceği ve İstanbul'da milli idareye karşı da memnuniyetsizlik olacağına dair istihbarat

[illegible]

توزیع و اخبارات مدیریت
طبعات مدیریت
انقره
۱۳۲۸

نور کجی جمهوری آذربایجان

۴۵/ کانون اول ۱۳۲۸ تاریخ و ۷/۷۹۹ نور و ۱۳۲۸ سامدی عریفه جوابه سید
نه جانی سایدان دقت کوریه عریفه کوریه بر نسوی - اما اجد و کات جلیله سه نقد قنفه اولدیی کی
بالعموم غنیه کوریه طرف عریفه سه سه عریفه ایدیه رک مفلوت قانونه صاف کوریه حله جملیه
کون مقام سامدینه و کون و کات سایدانیه باطله عریفه ایدیه مودعه رفته م هفتی
۴۹/ کانون اول ۱۳۲۸ طبعات و اخبارات مدیریت

۱۳۲۸

۱۳۲۸

030 10 83 565 20

EK-11/1 Bütün gazetelerin Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğünce incelendiği ve Matbuat Kanunu'na aykırı görülenlerin Başbakanlık ve Dâhiliye Vekâletine bildirileceği.

[illegible]

ÖZGEÇMİŞ

